

ISSN 1302-2636

2017
Mayıs
May

Cilt:13
Volume

Sayı: 23
Number

tasarım+kuram
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Dergisi

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, tasarım+kuram Dergisi, *tasarım+kuram*, *Mimar Sinan Fine Arts University-Journal of the Faculty of Architecture* tasarım+kuram Dergisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin yılda iki kez yayınlanan hakemli yayın organıdır. Dergi, mimarlık, şehir ve bölge planlama, iç mimarlık ve endüstri ürünleri tasarımı disiplinleri ve ilişkili disiplinlerdeki bilgi üretimine ve bilginin yayılmasına, akademik-meslekî ortamın gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlar.

tasarım+kuram is the journal of the Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture, which publishes refereed articles twice a year. It aims to promote ideas and to contribute to the development of the academic-professional environment, in disciplines of architecture, city and regional planning, interior design, industrial design and in other related disciplines.

Fakülte Adına Derginin Sahibi / The Owner of the Journal on Behalf of the Faculty

Prof. Dr. Sema ERGÖNÜL

Mimarlık Fakültesi Dekanı / Dean of the Faculty of Architecture

Yayına Hazırlayan / Editorial Chief

Ahmet Zeki TURAN

Yayın Sekreteri / Secretarial Editor

Burcu Selcen COŞKUN

YYK Kurul Sekreteri / Secretarial Board

İlgım EROĞLU

Yayın Kurulu / Editorial Board

(Alfabetik sıra ile / In alphabetic order)

Gizem AKSÜMER

Ahmetcan ALPAN

Zeynep AYGEN

Aylin AYNA

Burcu Selcen COŞKUN

Dilek DILHAN

İlgım EROĞLU

Seher Demet KAP

Burcu KÖSE

Arbil ÖTKÜNÇ

Mehmet Kerem ÖZEL

Esin SARIMAN ÖZEN

Tolga SAYIN

Ufuk ULUSAN

Haluk ULUŞAN

Danışmanlar Kurulu / Board of Advisors

Prof. Dr. Sema ERGÖNÜL

Mimarlık Fakültesi Dekanı

Dean, Faculty of Architecture

Prof. Dr. Gülşen ÖZAYDIN

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Department of City and Regional Planning

Prof. Dr. Demet BİNAN

Mimarlık Bölümü

Department of Architecture

Doç. Dr. Ahmet Zeki TURAN

Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Department of Industrial Design

Prof. Dr. İpek FİTOZ

İç Mimarlık Bölümü

Department of Interior Design

Grafik Tasarım / Graphic Design

Sema BIYIKLIOĞLU

Grafik Uygulama / Graphic Application

Berkay Yahya BOSTAN

Yazışma Adresi / Correspondance

tasarım+kuram Dergisi

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Meclis-i Mebusan Caddesi No:24, 34427 Fındıklı-Istanbul

Tel. : (+90-212) 243 13 71

Fax : (+90-212) 251 75 67

E-mail : tasarimkuram@msgsu.edu.tr

Web : www.tasarimkuram.msgsu.edu.tr

Basım : MSGSÜ Matbaası, Fındıklı-Istanbul/MSGSU Printing Workshop-Istanbul

© 2016 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
ISSN 1302 2636

tasarım+kuram Dergisi, ULAKBİM Sosyal Bilimler veritabanı listesine dahildir.
Bu sayı 500 adet basılmıştır. / This issue is printed 500 copies.

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

Editör'den / From the Editor	1
Ebru Şevkin, Murat Gül Çağrılı Yazar / Invited Author İstanbul Silüetindeki Değişim / Transformation in Istanbul's Silhouette	1
Gülce Güleycan Okyay, Demet Ulusoy Binan Bir Kültürel Miras Alanı Olarak Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerlerin İrdelenmesi / Assessing the Values of Karakoy-Tophane Region as a Cultural Heritage Area Abstract	15
Hakan Yücel, Gizem Aksümer Gecekondu Gençlerin Kentsel Dönüşüm Algısı: Sarıyer Derbent ve Kazım Karabekir Mahalleleri Örnekleri / The Perception of the Urban Transformation Among Young People: Sarıyer Derbent and Kazım Karabekir Neighborhood Cases	39
Ömer Ş. Deniz, Özlem Eren, Savaş Ekinci, Bahar Başarır, Lory Zakar, Görkem Arslan, Havva Aksel Mimari Detaylandırma Eğitimi Bağlamında "İnce Yapı Bilgisi" Dersinin Analizi / Analyzing the "Detailing Course" in the Context of Architectural Detailing Education	52
Nil Orbeyi, Sezgi Giray Küçük, Selim Sani Güngör Eyüp Silahi Mehmed Bey Mescidi Onarım Evrelerinin Belgeler Işığında Değerlendirilmesi / Repair Stages of Silahi Mehmed Bey Masjid In Eyüp; An Evaluation Based on Document ..	83
Yuvacan Atmaca Mimaride Biçimlenme Sorunsalı / Problematic of Formation in Architecture	101
İlgım Eroğlu, Süha Erda Türkiye'deki Televizyon Üreticilerinin İnovasyon Karakteristikleri Üzerine Bir İnceleme / A Study on the Innovation Characteristics of Television Producers in Turkey	120
Ufuk Uluşan, Ahmet Zeki Turan Tasarımda Yetkinleşme Mecralarına İlişkin Görsel Bir Okuma / A Visual Perusal of Competence Acquisition Channels in Design	137
Özgeçmişler / Autobiography	154
Yazara Notlar / Notes for the Author	157

Bu sayımızın çağrılı yazısı Ebru Şevkin ve Murat Gül tarafından kaleme alınmış. “İstanbul Silüetindeki Değişim” isimli eserde yazarlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında da yüksek yapıların kente dahil olması ile İstanbul silüetinde yeni bir kırılma noktası yaratan dönüşümü ortaya koymayı amaçlıyorlar.

Gülce Güleycan Okyay ve Demet Ulusoy Binan’ın, “Bir Kültürel Miras Alanı Olarak Karaköy-Tophane Bölgesi’nin Sahip Olduğu Değerlerin İrdelenmesi” isimli çalışmasında kent belleğinde derin bir iz bırakmış bu tarihi merkezin sahip olduğu kültürel değerlerin tespiti yapılarak analizler yoluyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Yazarlar bu önemli miras alanının ve bileşenlerinin sahip olduğu tüm değerlerin bütünsel bir perspektifle ele alınmasının, kültürel öneminin anlaşılmasına yönelik irdelemelerde bulunulması bakımından bölgenin geleceği için son derece önemli olduğunun altını çizmektedirler.

Hakan Yücel ve Gizem Aksümer, kentsel dönüşüm ile henüz somut olarak karşılaşmamış, ancak kentsel dönüşüm tehdidi ile yüz yüze kalan iki eski gecekondu mahallesindeki gençlerin bu süreç hakkındaki düşüncelerini ortaya koymayı amaçlayan “Gecekondu Gençlerin Kentsel Dönüşüm Algısı: Sarıyer Derbent ve Kazım Karabekir Mahalleleri Örnekleri” adlı çalışmalarında, Sarıyer’in Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinde saha araştırması gerçekleştirilen bir TÜBİTAK projesinin sonuçlarından hareketle, kentsel dönüşümün gecekondu mahallelerinde yaşayan gençler tarafından nasıl algılandığı ve bu sürecin gençlerin yaşamını nasıl etkilediğini incelemekteler.

Ömer Ş. Deniz, Özlem Eren, Savaş Ekinci, Bahar Başarır, Lory Zakar, Görkem Arslan ve Havva Aksel, “Mimari Detaylandırma Eğitimi Bağlamında “İnce Yapı Bilgisi” Dersinin Analizi” adlı çalışmalarında mimari detaylandırma eğitimi bağlamında, MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde verilmekte olan MIM 316 İnce Yapı Bilgisi dersini analiz edip, işleyiş performansının değerlendirilmesini ve sorunlar için öneriler geliştirilmesini amaçlamaktalar.

“Eyüp Silahi Mehmed Bey Mescidi Onarım Evrelerinin Belgeler Işığında Değerlendirilmesi” isimli makalelerinde Nil Orbeyi, Sezgi Giray Küçük ve Selim Sani Güngör, İstanbul’un ilk Osmanlı sur dışı yerleşim bölgesi olan Eyüp’te Zal Paşa Caddesi’nde yer alan Silahi Mehmed Bey Mescidi’nin onarım evrelerini incelemiş ve bu süreçteki koruma sorunlarına değinmişler.

Yuvacan Atmaca’nın, “Mimaride Biçimlenme Sorunsalı” isimli çalışmasında Mimari tasarım düşüncesi içinde yapısal ve kavramsal olarak önemli bir yere sahip olan “duvar”, farklı zaman ve mekanlardaki biçimlenmeleri üzerinden ele alınarak Sinop

sur duvarlarının biçimlenme öyküsü içinde örneklenmiştir. Duvar üzerinden anlatılan dönüşüm süreçleriyle, mimari tasarım düşüncesi içinde tasarımın oluşum sürecini bir biçimlenme olarak ele alarak tasarımı mutlak sonuç arayışı üzerinden değil, dönüşüm ile yarattığı niteliksel farklar üzerinden tartışmaya açmak hedeflenmektedir.

Ilgım Eroğlu, Süha Erda tarafından yürütülen doktora çalışmasından türetilen ve firmalarda teknoloji ve anlam yönünden radikal ve artımlı yapıdaki inovasyonları oluşturabilecek stratejik yapıları literatürdeki karşılaştırma çalışmaları üzerinden belirlemeyi amaçlayan “Türkiye’deki Televizyon Üreticilerinin İnovasyon Karakteristikleri Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasında, Türkiye’deki televizyon üreticisi firmaların stratejik yapıları, karşılaştırılmalı çalışmalardan elde edilen kodlar ile değerlendirilerek Türkiye’deki firmaların inovasyon profili incelenmektedir.

Bu sayımızın son makalesi ise Ahmet Zeki Turan tarafından yürütülen bir doktora çalışmasından; “Tasarımda Yetkinleşme Mecralarına İlişkin Görsel Bir Okuma” isimli metinde Ufuk Uluşan, tezde tasarıma ilişkin yetkinleşme mecraları olarak tanımlanan kavramsal kategorilerin görsel yansımalarını, tasarlanmış ürünler üzerinden açığa çıkarma ve bu sayede mecraların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu okuma ilk önce bir öğrenci projesi, daha sonra ise kurum ve tasarımcı örnekleri üzerinden gerçekleşmektedir.

*Doç. Dr. Ahmet Zeki TURAN
Yayın Kurulu Başkanı*

İstanbul Silüetindeki Değişim*

Giriş

Kesin olarak bir tanım yapmak zor olsa da silüetler şehirlerin doğal ve yapılı çevresine ait öğelerinin belirli bir mesafeden görünümü olarak adlandırılabilirler. Bu görünüm kentin tüm bileşenlerini bir kerede okumayı mümkün kılmamakla beraber zihinde şehre ait bir imge bırakır. Yansıttığı imge aracılığı ile kenti temsil gücü, kavramın sınırlarının net çizgilerle belirli olmaması, zamana ve mekâna bağlı olarak dönüşebilmesi silüet konusunu tartışmalara açık hale getirir. Tarih boyu her çağın kendi hâkim yapıları ile şekillenen kent silüetlerine günümüzde küresel ekonomik düzenin simgesi haline gelmiş olan yüksek yapılar yeni ve güçlü bir katman ekler. Bugün İstanbul'un da aralarında olduğu New York, Londra, Sydney, Dubai, Hong Kong gibi birçok küresel kentin gündeminde yüksek yapıların şehir silüetine etkisi güncel bir tartışma konusudur. İstanbul için silüet hem kentin dünya ölçeğindeki temsil araçlarından biri olması, hem de içinde yaşayanların gündelik deneyiminin bir parçası olması sebebi ile önemlidir. Bugün topografya, yeşil dokusu ve başkentlik ettiği imparatorlukların kenti biçimlendirishi ile şekillenmiş İstanbul silüetine yüksek yapıların oluşturduğu yeni bir katman eklenmiştir. Bu çalışma İkinci Dünya Savaşı sonrasında yüksek yapıların kente dahil olması ile İstanbul silüetinde yeni bir kırılma noktası yaratan dönüşümü ortaya koymayı amaçlar. Çalışmada silüet, kavramın sınırları net çizgilerle belirlenmemiş çerçevesi ve küreselleşen şehirlerin konuyu ele alışındaki farklılıklar ortaya konarak, İstanbul gibi özgün bir fiziki yapı ve tarihsel geçmişe sahip olan şehirde yaşanan dönüşümün, kentin gündeminde yer aldığı haliyle silüetin bozulup bozulmadığı ikileminin ötesinde bir yaklaşımla, çok boyutlu bir çalışma alanı içerisinde değerlendirilmeyi hak ettiği vurgulanır.

Çalışmanın birinci bölümünde silüet kavramı ele alınır. Kentlerin karmaşık yapısını temsil edecek tek bir silüet tanımı olmaması, silüetin sabit bir imge olmayıp dönüşüme açık olması ve bu dönüşümün değişik şehirlerde farklı hassasiyet noktaları üzerinden ele alınması konuyu çok boyutlu hale getirir. Çalışmanın ikinci kısmında İstanbul silüetinin özelliklerine ve tarihsel gelişimine odaklanılır. İstanbul silüetini oluşturan bileşenler; kenti üç parçaya ayıran su ögesi, özgün topografyası, özellikle Boğaziçi silüetinin yeşil dokusu ve temsil ettiği imparatorlukların yapılı çevreyi şekillendireşleri olarak tanımlanabilir. Kentin en güçlü temsil araçlarından biri olan silüet Bizans döneminde Ortodoks-Hristiyan kent imgesini, Osmanlı döneminde de Türk-İslam şehri imgesini vurgulayacak şekilde dönüştürülmüştür. Çalışmanın son kısmı ise yüksek yapıların İstanbul silüetine yeni bir katman olarak eklenmeye başladığı 1950'li

* Bu makalede İstanbul Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen 38985 nolu '1950'lerden Günümüze İstanbul'da İnşa Edilen Yüksek Yapıların Belgelenmesi ve Şehir İmgesi Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi' başlıklı araştırma projesinde elde edilen veriler kullanılmıştır.

yıllardan günümüze uzanan döneme odaklanır. Gerçekleşen bu dönüşümü ortaya koymak için İstanbul silüetini oluşturan etmenlerden su, topografya ve yeşilin bir arada algılandığı kamusal gözlem noktaları seçilmiş, bu noktalardan çekilen fotoğraflarda bağlamına göre yüksek olan yapılar tespit edilmiştir. Bu yapıların silüete eklenme süreci siyasi, ekonomik ve sosyal yapıda meydana gelen değişikliklerin kent morfolojisini etkilediği yıl aralıkları üzerinden değerlendirilmiştir. Üsküdar kıyısından gözlenen Avrupa Yakası silüeti, Unkapanı'ndan Haliç üzerinden algılanan Beyoğlu Yakası silüeti ve Haliç Metro Köprüsü'nden gözlenen Anadolu Yakası silüeti çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

1. Silüet Kavramı

Şehirleri karmaşık bileşenleri ile bir bakışta kavrayabilmek zordur. Ancak her şehir zihinde bir imge bırakır. Lynch (1960) bunu kentin imgelenebilirliği, gözlemcide kuvvetli bir imge yaratma olasılığı, olarak tanımlar. Silüet, kentin bir bütün halinde uzaktan görüntüsünü sunarak bu imgeyi oluşturur. Silüet ile imge arasındaki bu ilişki kentin fiziki yapısının doğal bir sonucu olmakla beraber, 21. yüzyılın marka kent yaratma olgusu içerisinde bilinçli bir araç olarak da kullanılmaktadır. Bu durum silüet tartışmalarını kentlerin gündemine taşır. Tanımının sınırlarının net olmaması ve kentin temsili ile alakalı farklı görüşleri karşı karşıya getirmesi silüet üzerine yürütülen tartışmaları körükler. Dünya çapında güncel bir tartışma konusu olan kent silüetleri üzerindeki akademik çalışma sayısı ise konunun yaygınlığına oranla sınırlıdır.

Silüet kentlerin yazılı ya da görsel soyutlamasını içeren bir temsil biçimidir. Uzaktan bir görünüm sunan bu temsilin kapsadığı alanın sınırları kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Silüetin tanımı şehirlerin özelinde farklılaşabileceği gibi aynı kent için farklı zaman dilimlerinde de değişim gösterebilir. Bu sebeple silüet kavramının kapsamını kavrayabilmek için farklı şehirlerdeki karşılıklarına bakmak ve silüeti oluşturan öğeler ile bu öğelerin zaman içindeki değişimlerini incelemek gereklidir. Türkçe'de silüet olarak kullanılan kavramın İngilizce karşılığı olan 'skyline' birebir çeviride 'gök çizgisi' anlamını taşır. Kostof (1991), skyline teriminin yapılı çevre ile ilişkili olarak kullanılmaya başlandığı tarihin gökdelenlerin ortaya çıkışı ile eş zamanlı olduğunu söyler. Gökdelenlerin yapılı çevre ile gök arasındaki çizgide yarattıkları bu radikal değişime karşın terimin kapsamını bu çizgi ile sınırlamak mümkün değildir. Gassner (2009), Londra şehri için hazırlanan planlama belgeleri üzerinden yaptığı araştırmada skyline ifadesinin üç farklı kullanıma karşılık geldiğini ve bu farklı kullanımlara ait gösterim biçimlerinin Ortaçağ'dan beri kentin temsilde kullanıldığını ortaya koyar. Bu yaklaşımlardan birincisi yapılı ve doğal çevreye ait tüm öğeleri içeren 'kent görünümüleri'dir. İkinci yaklaşım olan 'kent simgeleri' silüeti kenti temsil etme gücü olduğu düşünülen anıtsal yapılara indirger. Şehir ile gökyüzü arasındaki sınırı ortaya koyan ve yalnızca en yüksek yapıların kendine yer bulabildiği 'kent çizgileri' ise üçüncü yaklaşımdır. Gassner (2009), silüetin bahsi geçen yaklaşımlardan yalnızca birine indirgenemeyeceğini, aksine her birinin kentin karmaşık yapısının temsili için ayrı potansiyeller taşıdığını vurgular.

Kostof (1991) kent silüetini oluşturan iki ana etmen ortaya koyar; sıra dışı peyzaj özellikleri ve hakim yapılar. İstanbul, Atina, Roma gibi kentlerin temsilde topografyaları etkindir. Bu şehirlerin yönetiminde söz sahibi olanlar tarih boyu topografyanın avantajlarını kente istenilen imgenin verilmesinin bir aracı olarak kullanmışlardır. Kentin doğal bir verisi olan ve büyük felaketler dışında değişime uğramayan topografyanın aksine, hakim yapılar silüeti insan eli ile şekillendirme olasılığı sunar. Kaika ve Thielen'in (2006) 'kent tapınakları' olarak tanımladığı, çevresine oranla daha büyük bir ölçeğe ve birincil öneme sahip olan bu yapılar en azından yaptıranın kent üzerindeki otoritesi devam ettiği müddetçe kentin fiziksel yapısında hakim durumda bulunurlar. Yapılı çevrede yükseklik

Resim: 1
San Gimignano, İtalya (M. Gül, 2010)

olarak kendileri ile yarışacak başka yapı bulunmaması hakim yapıların, dolayısıyla temsil ettikleri kişi, kurum ya da değerlerin, silüet aracılığı ile kent üzerindeki otoritelerini simgeler. Hakim yapıların hem fiziksel olarak zarar görmeye açık oluşları hem de temsil ettikleri değerlerin kent gündeminde geçerliliğini yitirmesi gibi sebeplerle geçirebileceği değişimler kent silüetlerini dönüşüme açık hale getirir.

Her ne kadar bugün yapılı çevrede yükseklik kavramı gökdelenler ile eş anlamlı hale gelmiş olsa da, kentlerin tarihinde yüksekliği araç olarak kullanmak yeni bir yaklaşım değildir. Tarih boyu dikey şehirler güçlü, yatay şehirler ise sıradan olarak nitelendirilmiştir (Zukin, 1991). Gökdelenlerin ortaya çıkışından çok önce Ortaçağ, Rönesans ya da endüstriyel dönemin şehirlerinin silüetleri de kendi hakim yapıları aracılığı ile şekillenmiştir. Avrupa'da Ortaçağ kentlerinin silüetlerini döneminin hakim yapısı olan katedraller oluşturur. Birden fazla yüksek yapının meydana getirdiği kent silüetlerine ise San Gimignano, Floransa, Bolonya gibi İtalyan şehirlerinde rastlanır. Bu şehirlerin silüetini kent yönetiminde söz sahibi olan aileler tarafından yaptırılmış kuleler şekillendirir (Resim: 1). Bu aileler arasındaki en yüksek kuleye sahip olma yarışı ve yeni yaptırılacak kuleler için getirilen yükseklik kısıtlamaları (Griouard, 1985), kent silüetinde hakim yapı olma arayışına işaret eder. Bugün hala Boston'da Customs House kulesi, Philadelphia'da William Penn heykeli, Washington DC'de Washington anıtının kent silüetindeki hakimiyeti yükseklik sınırlamaları ile korunmaktadır (Ford, 1992).

18. yüzyılda endüstrileşmenin kentlerin ekonomik ve sosyal yapısında yol açtığı değişimler dini ve siyasi otoritenin kentlerin yönetimindeki mutlak gücünü sarsar. Bu durumun fiziksel çevredeki karşılığı ortaçağ kent görünümünü değişime uğrattır. Kenti çevreleyen surlar ve yapılı çevrede hâkim durumda bulunan katedrallerle simgelenen Ortaçağ Avrupa şehrinin çehresi fabrika bacaları, demiryolları, kamusal yapılar, işçi evleri gibi yeni yapı tipleri ile değişime uğrar. Kentin yönetiminde olduğu gibi silüetinde de bu değişim bir diğerrinin yerini alma yerine beraber var olma biçiminde gerçekleşir. Londra, Manchester gibi şehirlerin silüetinde mevcut dini ve siyasi otorite sembolleri ile endüstriyel kent manzarası üst üste biner. Sanayi devrimi ile ortaya

çıkan farklı değerleri simgeleyen yapıların bir arada olma durumu silüet tartışmalarının erken örneklerini ortaya çıkarır. 1836 yılında yayınladığı *Contrasts* adlı kitabında, 1440 yılına ait bir ortaçağ kent görünümü ile aynı şehrin 1840 yılında endüstrileşmesinin ardından yaşadığı değişimi karşılaştıran Pugin, şehrin yeni görünümünün endüstrileşmenin ardından kaybolan geleneksel değerlerin bir yansıması olduğunu savunur (Pugin, 1836).

Gökdelenler ve Silüet

Endüstri devriminin kent morfolojisinde yarattığı dönüşüm silüet konusunu kentlerin gündemine taşımış olsa da konunun bugünkü boyutlara ulaşması yeni bir yapı türü olan yüksek yapıların ortaya çıkmasının sonucudur. İlk gökdelenler 19. yüzyıl sonunda, Avrupa ve Asya'nın yüzyıllar süren dini ve siyasi otorite savaşlarından uzakta kalmayı başaran, Amerika'da ortaya çıkar. Endüstri devrimi ile üretimde yoğunlaşan iş gücünün 19. yüzyıl sonlarında hizmet sektörüne geçmeye başlamasıyla şehir imgelelerinde üretim yapılarının yerini yavaş yavaş ofis binaları almaya başlar. Hizmet sektörünün farklı uzmanlık alanlarına sahip kişilerin bir arada çalışmasını gerektirmesi ve kent merkezlerinde yükselen arsa değerleri şehirlerde dikey büyümeye sebebiyet verir, kent silüetleri bir arada olma ihtiyacı ile yükselen gökdelenlerle şekillenir (Gottmann, 1966). Avrupa şehirlerinin katedral, plaza gibi simgesel odak noktalarından yoksun olan Amerikan şehirlerinde gökdelenler iş merkezlerin etrafında gelişeceği görsel ve işlevsel bir kent simgesi oluştururlar (Ford, 1992). İlk yüksek yapılar Chicago'da inşa edilmiş olmasına rağmen gökdelenlerle eşleşen kent imgesi New York şehrine aittir. Bugün kitlesel medya, Hollywood filmleri ve diğer iletişim araçları aracılığı ile tüm dünyaya pazarlanan Manhattan silüeti Amerikan kültürünün en önemli temsil araçlarından birisidir (Resim: 2).

Gökdelenler yükseklikleri ve kent merkezlerindeki birbirine yakın konumları ile yapıları çevre ile gökyüzünü ayıran çizgide radikal bir değişime sebep olurlar. Küreselleşme öncesi dünyanın mimari simgelerinin üreticisi olan dini ve siyasi otoritenin rolünü kurumsal sektörün aldığı günümüzde (Sklair, 2006), yüksek yapıların yayılımı sadece Amerika kıtası ile sınırlı kalmamış, aksine bu yapı tipi dünyanın pek çok farklı noktasında kentlerin temsil aracı haline almıştır. Bu süreçte Manhattan adasında yaratılan güçlü imge 20. yüzyıl boyunca dünyanın birçok noktasındaki şehir için rol model olur. Dünya

Resim: 2
Manhattan Silüeti, New York (M. Gül, 2016)

çapında bir yapı veri tabanı olan Emporis'in 2016 Ocak ayı verilerine göre günümüzde en yüksek on gökdelenen yalnızca biri Amerika kıtasındadır (*Emporis.com, 2017*).

Endüstri devriminin getirdiği yeni yapı tipleri çoğunlukla işlevsel sebepler ile inşa edilmiş, kent silüetlerinde yaşanan değişim bu yapılara duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmıştır. Küresel dünyadaki şehirler ise yalnızca yüksek yapıya değil, bu yapıların beraberinde getirdiği imgeye de ihtiyaç duyarlar. Özellikle siyasi açıdan yüksek yapıların oluşturduğu silüetin kentin küresel dünyadaki temsili için bir gereklilik olarak görülmesi (*McNeill, 2002*), silüet tartışmalarını kentlerin gündemine taşır. Farklı şehirlerde farklı hassasiyet noktaları üzerinden sürdürülen bu tartışmalar silüet konusunun çok yönlülüğünü ortaya koyar. Kuzey Amerika'da yüksek yapı patlaması ile oluşmuş şehir silüetlerinde araştırmalar genellikle yüksek yapıların estetik kriterler çerçevesinde değerlendirilmesine odaklanır. Gök çizgisinin bir bütün olarak şekli—iç bükey, dışbükey, düz— yapıların çatı çizgilerindeki dönüşler, yükseklik genişlik, derinlik ve geri çekilme kriterlerinin silüet üzerine yaptığı etkilerin incelenmesi (*Stamps, Nasar ve Hanyu, 2005*), ve yüksek yapıların cephe karakterlerinin silüet üzerine etkisinin değerlendirilmesi (*Smith, Heath ve Lim's, 2000*) gibi araştırmalar yüksek yapılar ile oluşan şehir silüetlerine yaklaşımın Gassner'in kent çizgisi ve kent görünümü olarak tariflediği biçimler üzerinden yapıldığına işaret eder. Çok katmanlı tarihsel yapıya sahip şehirlerde ise yüksek yapılar şehir silüetinde hali hazırda var olan hâkim yapılara eklenmeleri sebebi ile tartışmaları silüetin korunması ve tarihi yapıların görünürlük önceliği eksenine çeker. Uzun yıllar kent silüeti St. Paul Katedrali'nin yapı çevredekî hâkim konumu ile tariflenen Londra'da bugün kent merkezinde inşa edilen yüksek yapılar silüet konusunda hararetli tartışmaları gündeme taşır (*Resim: 3*). Bu sebeple Londra'da planlama kararları aracılığıyla, stratejik öneme sahip olduğu belirlenen yapıların—St. Paul Katedrali, Westminster Sarayı ve Londra Kulesi—silüet üzerindeki baskın karakterinin korunması amaçlanır (*GLA, 2012*). Bu yaklaşım silüetin kent sembelleri aracılığı ile temsilini örneklerken, Londra silüetinin bilinçli bir biçimde tarihi yapılar ile gökdelenlerin birlikteliği şeklinde kurgulandığı da konuya ilişkin bir diğer bakış açıdır (*Appert ve Montes, 2015*).

Son yarım yüzyıl içerisinde kentteki yüksek yapı sayısında hızlı bir artış yaşanan Hong Kong şehrinde konunun ele alınış biçimi ise silüet tartışmalarına başka bir bakış açısı ekler. Hong Kong silüetinde yüksek yapıların estetiği ve kentteki konumları gibi konulara ek olarak, kentin imgesinde önemli bir yeri olan, dağların gök ile birleştiği çizginin

Resim: 3

St. Paul Katedrali ile yüksek yapıların bir arada algılandığı Londra silüeti (M. Gül, 2013)

bütünlüğünün korunması gerektiği de sıklıkla vurgulanır (*Shuk-Han Mak, Kin-Man Yip ve Poh-Chin Lai, 2005*). Bu yaklaşımda doğal çevreye ait öğeler de kent silüetini oluşturan elemanlardan biri olarak ele alınır. Hong Kong silüetinin hem gök ile dağları ayıran çizgi hem de yüksek yapılar aracılığıyla tarification silüet kavramının çok katmanlılığını vurgular (*Resim: 4*).

Resim: 4

Arkada Hong Kong imgesinin güçlü bir öğesi olan dağ sıraları, önde yüksek yapılar görülmektedir (*L. F. Gül, 2008*)

2. İstanbul Silüetinin Tarihsel Gelişimi

Özel bir topografya üzerine kurulmuş olan İstanbul, sur içindeki ilk yerleşiminden bugünkü metropol görünümünü kazanana dek sürekli iskân edilmiş, değişime uğramış, imparatorluklara başkentlik etmiştir. Bizans ve Osmanlı İmparatorlukları döneminde yönetimde söz sahibi olanlar şehrin özgün fiziki yapısının getirdiği avantajlarla kent imgesini bilinçli olarak şekillendirmiştir. İstanbul'un yazılı ve görsel temsilinde kent silüeti, 20. yüzyıl sonrasında yüksek yapılarla ortaya çıkan skyline olgusunun aksine yeni bir kavram olmayıp, tarih boyu gezginlerin notlarında ve gravürlerde kendine yer bulmuştur. İstanbul silüetinin oluşumunda hem sıra dışı peyzaj özellikleri hem de yapı çevre etkilidir. Bir yandan şehrin topografyası ve doğal bitki örtüsü başlı başına bir imge yaratırken öte yandan topografyaya yerleşmiş yapı çevre de İstanbul silüetini oluşturur. Yüksek yapıların 1950 sonrasında şehre dahil olması ile silüete yeni bir tabaka daha eklenir.

İstanbul'un silüet değerinin ortaya konmasında su öğesi etkilidir. Şehri üç parçaya ayıran su, ayırdığı kara parçaları arasına koyduğu mesafe ile karşı yakının panoramik görüntüsünü yaşayanların gündelik deneyimine dahil eder. Topografya İstanbul'a özgün kimliğini veren ve silüeti oluşturan bir diğer öğedir. Tarihi yarımada silüeti yedi tepesi ile, Boğaziçi silüeti de iki yakasında sıralanan tepelerle oluşur. Bu tepeler en üst noktadaki yapıların kent imgesindeki etkilerini pekiştirirken yamaç ve eteklerindeki doğal ve yapı çevreyi de kent silüetine ekler. Bu sebeple İstanbul silüeti sadece gök ile yapı çevreyi ayıran çizgiye (*skyline*) indirgenemez. Temsil ettiği imparatorlukların yapı çevreyi biçimlendirishi İstanbul silüetinin oluşturan ve dönüştüren bir diğer etkidir. Tarihi yarımada silüetinde tepelere yerleşmiş kentsel odak noktaları olan camiler ile etrafındaki alçak konut dokusu, Boğaziçi silüetinde ise kent dokusu ve kıyı boyunca sıralanmış tarihi yapılar silüeti oluşturur. Şehrin yazılı ve görsel tasvirlerinde, özellikle Boğaziçi silüetinde, yapı çevre etrafındaki yeşil doku ile tarification. Bu yeşil doku İstanbul imgesinin oluşumunda etkili bir diğer öğedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda İstanbul silüeti kentin kuruluşundan günümüze değin doğal yapısına eklenen yapı çevrenin süregelen biçimlenishi ile oluşmuş çok katmanlı bir yapı olarak karşımıza çıkar.

330 yılında Roma, 395 yılında Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul,

şehrin 1453 yılında fethine kadar Ortodoks-Hristiyan dünyasına başkentlik etmiş, kent imgesini bu doğrultuda biçimlendirmiştir. Tepeler üzerinde kentsel odak noktası oluşturan dini yapılar inşa etme yaklaşımı bu dönemde başlamış, Osmanlı döneminde devam ederek Tarihi Yarımada'nın bugünkü silüetini oluşturmuştur. 6. yüzyılda birinci tepenin üzerine inşa edilen Ayasofya yöneticilerin yapılı çevre ve topografya aracılığı ile kent silüetinde istenilen imgeyi yaratma başarısının örneğidir. Dördüncü tepeye inşa edilen Aziz Havariyun kilisesi de kentin Hristiyan imgesini vurgular. Bu iki tepenin silüet aracılığı ile kenti temsil gücü fetih sonrasında kentin İslamlaşması sürecinde de kullanılmıştır. Aya İrene, Küçük Ayasofya, Studios Manastırı, Pantokrator İsa Manastırı, Myrelaion Kilisesi gibi dini yapılar sur içi bölgesinin tepe ve yamaçlarında yer alarak Hristiyan kent imgesini güçlendirir. Kentsel odak noktalarının çevresinde geliştiği Mese Tarihi Yarımada'nın ana omurgasıdır. Buondelmonti haritasında gözlenen Ayasofya ile Hipodromdaki anıtsal sütunlar ile Schedel haritasında dini yapılar, surların yanı sıra kent imgesinin diğer baskın öğeleridir. Ceneviz kolonisinin Galata'ya yerleşmesinin ardından zaman içerisinde inşa edilen surların çoğunluğu bugün yok olmuş olsa da, 14.yy'da inşa edilen Galata Kulesi İstanbul silüetinin en belirleyici öğelerinden biri olmaya devam eder.

Ortodoks-Hristiyan kentinin Türk-İslam İmparatorluğu tarafından fethi kent imgesinde dramatik bir dönüşüm yaratır. Fethin ardından kent silüetinde ilk ciddi değişimler Ayasofya'nın camiye çevrilmesi, Aziz Havariyun kilisesi yerine Fatih külliyesinin yaptırılması ve birinci tepenin üzerinde Topkapı Sarayı'nın inşasına başlanması ile yaşanır. Topkapı Sarayı avlular etrafına kurgulanan kubbeli mekânları, dikeyliği vurgulayan bacaları, Adalet Kulesi ve etrafındaki yeşil alanla kurduğu ilişki ile tarihi yarımada silüetinin önemli bir parçası haline gelir. Vavassore'nin 16. yüzyıl çiziminde Türk-İslam kenti imgesinin Bizans kentine eklenmesi açık bir şekilde görülür. Osmanlı imparatorluğunun kentsel mekânı kurgulayışı Bizans döneminden oldukça farklıdır. Kent sürekli işgal tehdidi altında olmadığından surlar eski önemini yitirir, Bizans şehir kurgusunun ana elemanları olan forumlar ve meydanların yerini külliyeler alır. Hükümdar ve imparatorluğun gücü Tarihi Yarımada'nın hakim tepelerine yerleşen bu külliyeler aracılığı ile temsil edilir. Birinci tepede Ayasofya'nın yanında Sultan Ahmet, ikinci tepede Nuruosmaniye, üçüncüde Süleymaniye, Şehzade ve Beyazıt, dördüncüde Fatih, beşincide ise Yavuz Sultan Selim külliyesi ile şehir, kubbe ve minarelerle tariflenen klasik Osmanlı görünümünü kazanır. Tepelerin yamaçları ve eteklerinde inşa edilen Yeni Cami, Rüstem Paşa Camii, Sokullu Mehmet Paşa Camii gibi yapılar kent silüetinde İslam imgesini pekiştirir. Osmanlı İstanbulu'nda da Bizans dönemine olduğu gibi Mese, ya da yeni adıyla Divanyolu, anıtsal yapıların etrafına inşa edildiği omurga, Haliç de kent limanıdır. Liman kenti imgesi Haliç üzerinden algılanan İstanbul silüetinde özellikle etkilidir. Şehir Osmanlı döneminde boğaz kıyısı boyunca yayılmaya başlar, Üsküdar silüetine Mihrimah ve Atik Valide camileri, Boğaziçi silüetine ise Kılıçlı Paşa, Molla Çelebi ve Sinanpaşa gibi camiler eklenir.

Boğaziçi silüetinin asıl değişimi ise 18.yüzyılda başlayan modernleşme süreci ile yaşanır. Batıdan aktarımlarla ilerleyen bu süreçte değişimin ifadesi olan pek çok yeni yapı tipi şehre eklenmiş, kent morfolojisi değişime uğramıştır. Mellin panoramalarında görülen boğazın iki yakasına yerleşmiş köşk ve saraylar Boğaziçi silüetine katılan yeni öğelerdir. Çoğu bugüne kalmamış olan bu saraylar, yerleşimin sur dışına yayılışının ifadeleri olması açısından önemlidir. 19. yüzyıl ortalarında Topkapı Sarayı'nı terk eden padişahların yeni yaşam alanı olarak inşa edilen Dolmabahçe, Çırağan ve Beylerbeyi sarayları da silüete eklenir. İdari, askeri, eğitim gibi diğer alanlardaki değişimlerin yapılı çevredeki karşılıkları da İstanbul imgesini hızla dönüştüren diğer öğelerdir. Modernleşmenin başladığı yer olan askeriye şehrin yapı repertuarına kışlaları ekler. Hakim tepelere inşa edilen ve ölçek olarak bağlamına yabancı olan Selimiye Kışlası,

Mecidiye Kışlası gibi yapılar Boğaziçi silüetini dönüştürürler. Bab-ı Ali binası ve Bab-ı Seraskeri yangın kulesi ile Ayasofya'nın hemen yanına inşa edilen Darülfünun gibi yapılar kubbeler, minareler ve alçak konut dokusu ile belirlenmiş tarihi yarımada silüetine bu dönemde eklenen yeni öğelerdir. Haliç kıyısının endüstrileşmesi ise Tarihi Yarımada silüetini dönüştüren diğer etmendir. Yine bu dönemde Eminönü ve Karaköy'de kâgir banka ve han binaları inşa edilir, Galata kentin yeni ticaret merkezi halini alır. Kırım Savaşı sonrası gelişen modern belediyeçilik anlayışı ile Galata ve Pera'da gerçekleştirilen düzenlemeler, Rus Sefarethanesi gibi elçilik binaları ve Doğan Apartmanı gibi üst gelir grubuna ait konutlar, Tarihi Yarımada'nın karmaşık ve alçak sokak dokusuna tezat oluşturacak biçimde, Boğaziçi silüetini dönüştürür. Ulaşımındaki yenilikler İstanbul görünümünü değiştiren bir diğer öğedir. 19. yüzyılın ilk yarısında Haliç üzerinde inşa edilen köprüler kente dâhil olur. Topkapı Sarayı'nın bahçesinden geçen demiryolu saray ile Marmara Denizi arasındaki ilişkiyi değiştirir. Bunun yanı sıra yeni bir yapı tipi olarak Sirkeci ve Haydarpaşa'da inşa edilen, hem ölçekleri hem de kentteki konumlarıyla silüeti etkileyen gar binalarını şehre dâhil eder.

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası İstanbul Silüetinin Değişimi

Cumhuriyetin ilanı sonrası başkent konumunu kaybeden İstanbul'un yapılı çevresinde iki dünya savaşı arasında kalan dönemde büyük bir değişim meydana gelmez. 1930'lara gelindiğinde kentin planlanması için ülkeye çağrılan Henri Prost tarafından hazırlanan plan kenti bir bütün olarak ele almak yerine noktasal müdahaleler ile yetinir (Gül, 2012). Planda Tarihi Yarımada'da rakımı kırk metreden yüksek yerler için üç kat sınırlaması getirilmesi (Prost, 1938) kentin planlanmasında silüetin bir hassasiyet noktası olarak dikkate alındığını göstermesi bakımından önemlidir. İstanbul'u kent morfolojisinde büyük değişimlere yol açan ve kenti metropolleşmeye götüren asıl süreç ise Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni kurulan iki kutuplu dünya düzenine ve dolayısıyla ekonomisine eklenmesi ile yaşanır. Özel girişimciliğin zayıf olduğu ve endüstrileşmenin devlet eliyle sağlandığı 1930'lu yılların aksine, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomide liberalleşme sürecine girilir. Bu dönemde benimsenen iç pazar odaklı ekonomik politikaların etkisi ile büyük aile şirketleri ekonomide söz sahibi hale gelmeye başlar (Pamuk, 2007). Çok partili siyasi döneme geçilen bu yıllarda Erken Cumhuriyet döneminde ikinci planda kalmış olan İstanbul tekrar eski önemli konumuna döner. 1950'li yıllar boyunca şehrin kentsel morfolojisinde gerçekleşen hızlı ve köklü dönüşüm, 1960 yılında gerçekleşen askeri darbe ile kısa bir süreliğine kesintiye uğrasa da değişim sonraki dönemlerde farklı siyasi ve ekonomik dinamikler eşliğinde devam eder. 1970'lerin sonuna doğru artan siyasi dengesizlikler ve 1980 askeri darbesinin oluşturduğu zemin ise yeni bir ekonomik yapılandırmayı gerekli kılar. Önceki yılların ithal ikamesi modeline dayalı ekonomik büyüme stratejisinden farklı olarak ihracat odaklı ve yabancı sermaye akışını temel alan bir modele geçilir. Bu dönemde pek çok uluslararası şirket ve banka İstanbul'da şube açar, kent uluslararası bir finans merkezi görünümünü kazanmaya başlar (Keyder ve Öncü, 1994). İstanbul 19. yüzyılda Avrupa ticaret ağının bir parçası olmasından sonra ikinci kez kapitalist dünya ekonomisine dahil olur (Tokatlı ve Boyacı, 1999). Tüm bu gelişmeler ışığında tarih boyu iki büyük imparatorluğa başkentlik yapan şehir, Türkiye'nin küresel dünyadaki temsili konumunda bir metropole dönüşür. Bu temsiliyetin mimarideki karşılığı olan yüksek yapılar 1950'li yıllarda ilk kez kentin yapılı çevresine dahil olur, 1980'lerin sonundan itibaren artan sayı ve yükseklikleri ile de İstanbul silüetini dönüştürür.

Bu noktada yüksek yapı kavramının tanımı da önem taşır. Zira zaman, mekân ve bağlam özelinde yüksek yapı tanımı da göreceli bir hal alır. Yüksek Yapılar ve Kentsel Yaşam Konseyi (CTBUH), bir yapının yüksek olarak tanımlanabilmesi için kullanılacak üç ölçüt belirler; bağlam, yükseklik ve genişlik oranı ve yapımında kullanılan teknoloji (CTBUH, 2017). Buna karşılık kentler konuya, yüksekliğin bağlama bağlı bir kavram

olduğunu göz ardı ederek, belirledikleri yükseklik sınırları üzerinden yaklaşmaktadır. Örneğin İstanbul İmar Yönetmeliği'nde yüksek yapılar "...herhangi bir cephesinden görünen en düşük kottaki bina yüksekliği en az 60.5 metre olan yapılar" olarak tanımlanır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2007). Bu tanımda yapının içinde bulunduğu bağlam ve kentin yapıların yükseklik imgesini pekiştirebilecek topografik özellikleri göz ardı edilir. Yapıların silüete etkisini parsel bazında dahi değiştirebilme potansiyeli olan İstanbul'un özgün topografyası, yüksek yapıların silüet üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesinde iki boyutlu plan ve yükseklik sınırlamaları üzerinden yapılan okumaları yetersiz kılar. Dolayısıyla bu çalışmada belirli bir yükseklik sınırına bağlı kalmaksızın, seçilen noktalardan gözlenen kent silüetinde bağlamına göre yüksek olan ve kent silüetinde dikeyliği vurgulayan yapılar ele alınmıştır.

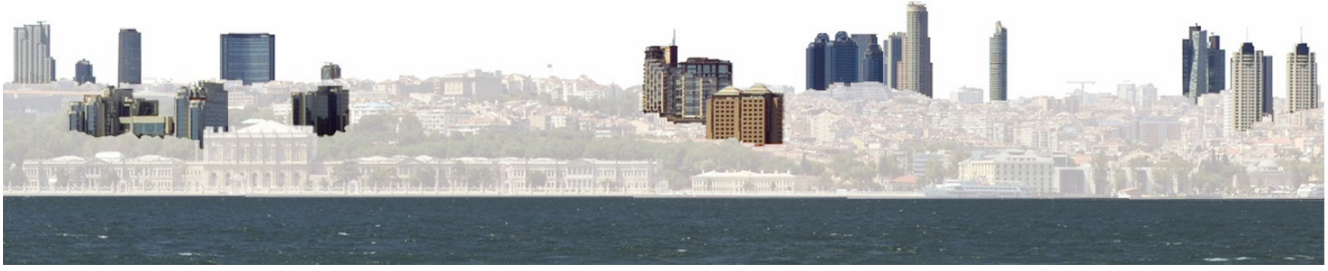
1950-1980 Yılları Arası Dönem

Yukarıda da değinildiği gibi İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen siyasi ve ekonomik düzen içerisinde kendisini konumlayan Türkiye ve eski önemine tekrar kavuşan İstanbul modern anlamda yüksek yapı kavramı ile bu dönemde tanışır. 1950'li yıllarda ilk yüksek yapılar tarihi İstanbul imgesini oluşturan Suriçi ve Beyoğlu bölgesinde inşa edilir. Harbiye'de 1955 yılında tamamlanan Hilton Oteli ile 1953-1960 yılları arasında Tarihi Yarımada'da inşa edilen İstanbul Büyükşehir Belediye binası, taşıdıkları basit geometrik form, düz çatı, her türlü bezeme ve süsten kaçınılmış cephe gibi Uluslararası Üslup özellikleri ve yükseklikleri ile İstanbul'a yeni bir yapı türünü tanıttılar. Büyükşehir Belediye Binası sur içinde Şehzade Camii'nin karşısındaki stratejik konumu ile, Hilton Oteli de üzerinde bulunduğu topografya sayesinde Boğaziçi silüetinde arttırdığı görünürlüğü ile yüksek yapıları İstanbul imgesine ekler. Bu iki yapının, özellikle de Hilton Oteli'nin, mimarlık pratiğine etkisi o kadar güçlüdür ki İstanbul'da o yıllarda inşa edilen bir çok otel bu yapılara açıkça öykünürler. Yeşilköy'deki Çınar Oteli ve Boğaziçi'ndeki Tarabya Oteli bu öykünmenin en çok göze batan örnekleri olarak karşımıza çıkar. 1960 ve 1980 yıllarında gerçekleşen iki askeri darbe arasında kalan dönemin ekonomik koşulları kentteki yüksek yapı sayısında dramatik bir artışa izin vermese de bu dönemde inşa edilen yaklaşık yirmi katlı otel projeleri ile Boğaziçi silüetine yeni yüksek yapılar eklenir. 1965-1975 yılları arasına tarihlenen, Taksim-Harbiye aksında inşa edilen, Vakıflar Oteli (günümüz Ceylan Intercontinental), Intercontinental Oteli (günümüz The Marmara) ve Harbiye Orduevi Boğaziçi silüetinde ileriki yıllarda yüksek yapıların yaratacağı dönüşümün öncülükleri olarak yükselirler. 1980'lerin sonunda inşaatına başlanan ancak hukuki süreçler sebebi ile tamamlanması 2000 yılını bulan Süzer Plaza (halk arasında yaygın olarak kullanılan adıyla Gökkafe) bu bölgeye eklenen son, aynı zamanda en dramatik, yüksek yapıdır. 1987 yılında inşası tamamlanan Fatih Sultan Mehmet köprüsünün şehir dinamiklerine getirdiği etkinin sonucu olarak Merkezi İş Alanları'nın kuzeye kayması sebebi ile bu bölgede yüksek yapı sayısında artış görülmez. Ancak özellikle yüz elli metreyi geçen yüksekliği ile Süzer Plaza ve yükseklikleri yirmi katı aşmayan ancak Beyoğlu-Harbiye aksının topografyadaki yüksek konumu sebebi ile

Resim: 5

Üsküdar sahilinden gözlenen Avrupa Yakası silüeti (E. Şevkin, 2016). Arkada (soldan sağa, günümüzdeki adıyla) The Marmara Oteli, Intercontinental Oteli, Hilton Oteli, Harbiye Orduevi (Hilton Oteli'nin arkasında), önde Süzer Plaza görülmektedir

görünürlükleri artan oteller Üsküdar sahilinden algılanan Boğaziçi silüetine belirleyici öğeler olarak eklenirler (Resim: 5).

1980-2000 Yılları Arası Dönem

1980 sonrası dönem, kenti bugünkü metropol görünümüne ulaştıran sürecin başlangıcı olarak kabul edilebilir. Bu dönemde ülkenin benimsediği neoliberal ekonomik politikalar ile İstanbul uluslararası sermayenin yatırım noktası haline gelir. Bu durum kent morfolojisinde hızlı bir dönüşüme yol açarak İstanbul silüetine yüksek yapıları artan bir hızla ekler. Kuzey yönünde büyüyen kentte yüksek yapılar Barbaros Bulvarı, Dikilitaş ve Zincirlikuyu-Maslak aksında inşa edilir.¹ Bu bölgelerde inşa edilen yüksek yapılar küçük ölçekte içinde buldukları bölgenin karakterini, kent ölçeğinde de silüet aracılığıyla şehir imgesini dönüştürürler. Farklı ilçe sınırlarına dahil olmalarına karşın bahsi geçen bölgelerdeki yüksek yapılar Boğaziçi silüetinde bir bütün olarak algılanmaktadır. Bu durum İstanbul'da silüet konusunun topyekûn bir yaklaşım ile değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koyar. 1980-2000 yılları arasında Zincirlikuyu-Maslak hattında yükseklikleri ile silüete eklenen yapıların yanı sıra, Beşiktaş'ta altmış metreyi aşmayan yüksekliklerde inşa edilen Swisotel the Bosphorus ile BJK Plazalar ve 2010 sonrasına tarihlenen Maçka Rezidansları, üzerinde buldukları topografyanın etkisi ile silüette yükseklik imgesini kuvvetlendiren yapılar olarak değerlendirilebilir (Resim: 6).

1990-2000 yılları aralığında Barbaros Bulvarı ve Büyükdere aksında inşa edilerek Boğaziçi silüetine eklenen yüksek yapıların sayıları hızla artar.² Bir önceki dönemde yapılan otellerin aksine bu yıllarda inşa edilen yüksek yapılar ofis binalarıdır. Bu dönemde toplam altı projeye ait sekiz kule Boğaziçi silüetine eklenir. Bu yüksek yapılar arasında Zincirlikuyu'da inşa edilen Maya Akar Center ve Tat Kuleleri yüksekliği yüz metreyi aşan gökdelenlerdir. Barbaros Bulvarı üzerinde inşa edilen Conrad Hotel, bahsi geçen diğer yapılara oranla çok yüksek olmamasına karşın, inşa edildiği alanın silüeti etkileme potansiyeli sebebiyle kent gündeminde tartışmalara yol açar ("*İstanbul Silüetine Yeni Bir Ek*", 1991).

2000 Sonrası

1990'lı yılların çalkantılı siyasi ve ekonomik atmosferini takip eden dönemde ülke ekonomisindeki toparlanma ve yakalanan yüksek büyüme oranları Türkiye'de her zaman başat sektör olan inşaat sektörünün gücünün daha da artmasına ve hızlı bir yapılaşmaya zemin hazırlar. Bu yeni dönemin getirdiği dinamiklerden en fazla etkilenen şehir ise şüphesiz ki İstanbul'dur. Üsküdar'dan gözlenen Boğaziçi silüetine 1950-2000 yılları arasında eklenen 17 yüksek yapıya karşılık, 2000 sonrasında, bugün inşaatı devam etmekte olanlar da dahil, 46 yeni gökdelen eklenmiştir.³ 2000-2010 yılları arasında Dikilitaş ve Şişli yüksek yapıların inşa edildiği yeni bölgeler olarak karşımıza çıkar (Resim: 6). Dikilitaş'ta inşa edilen Selenium Twins ile Şişli'de inşa edilen Elit Rezidans Boğaziçi silüetine eklenen ilk konut kuleleri arasındadır. Konut kullanımlı yüksek yapılar 2010 sonrasında hem sayıca artarak hem de şehrin çeşitli bölgelerine yayılarak silüete eklenmeye devam eder. 2000 sonrasında Büyükdere Caddesi boyunca inşa edilen yüksek yapılar da artan sayıları ve yükseklikleri ile silüete eklenirler (Resim: 7).⁴ Bu yapıların bü-

Resim: 6

Üsküdar sahilinden gözlenen Avrupa Yakası silüeti (E. Şevkin, 2016)
Önde solda Swisotel, ortada Maçka Rezidansları ve BJK Plazalar, sağda Dikilitaş'ta Selenium Twins; arkada solda Bomonti (en solda Anthill Rezidansları), ortada Şişli'deki yüksek yapılar (en sağda Elit Rezidans), sağda Mecidiyeköy'de Trump Towers görülmektedir.

1 Avrupa Yakası'nda Beyoğlu'nun kuzeyi ile TEM Karayolu arasında kalan bölge ile Maslak'da 1980-2000 yılları arasında toplam 36 yüksek yapı inşa edilmiştir. Bu yapılardan 8'i 1981-1990, 28'i 1991-2000 yılları arasında tarihlenmektedir.

2 Zincirlikuyu-Maslak aksında 1981-1990 yılları arasında inşa edilen 3 gökdelenle karşın, 1991-2000 yılları arasında 23 yüksek yapı inşa edilmiştir.

3 Avrupa Yakası'nda Beyoğlu'nun kuzeyi ile TEM Karayolu arasında kalan bölgede 2000 sonrasında inşa edilen toplam yüksek yapı sayısı 115'dir. Bu yapılardan, bugün inşaatı devam etmekte olanlar da dahil, 69 tanesi 2011 sonrasına tarihlenmektedir.

4 Zincirlikuyu-Maslak aksında 2000 yılı sonrasında toplam 82 yüksek yapı inşa edilmiştir. Bu yapılardan 31'i 2001-2010 yılları arasında tarihlenirken, bugün inşaatı devam etmekte olanlar da dahil, 51'i 2011 sonrasına tarihlenir.

Resim: 7

Üsküdar sahilinden gözlenen Avrupa Yakası silüeti (E. Şevkin, 2016)
Solda Mecidiyeköy (Torun ve Quasar Towers), ortada Barbaros Bulvarı (Önde Conrad Hotel), sağda Büyükdere Caddesi boyunca inşa edilen yüksek yapılar (en sağda Zorlu Center, hemen arkasında Çiftçi Towers) görülmektedir

yük yoğunluğunun yüksekliği yüz metrenin üstünde olup, aralarında İstanbul Sapphire gibi 200 metreyi aşan yapılar da bulunmaktadır. İnşa edildiği dönemde Avrupa'nın en yüksek binası olan İstanbul Sapphire, küreselleşen diğer şehirlerde olduğu gibi, silüette “en yüksek” olma yarışının İstanbul’da da yaşandığına işaret eder. 2000 sonrası gerçekleştirilen yüksek yapı projelerinde konutun yanı sıra karma kullanımın da ağırlığı artar.⁵ Çoğunlukla alışveriş merkezi işlevi gören bir baza üzerine farklı kullanıma sahip birden fazla kulenin inşası şeklinde tasarlanan bu yapılar 1990’lı yıllarda inşa edilen Akmerkez ile ilk kez uygulanır. 2000-2010 yılları arasında ise Metrocity gibi yüksekliği yüz elli metreyi aşan yapılarla, Büyükdere Caddesi boyunca inşa edilir.

2000 sonrasında Üsküdar’dan gözlenen Avrupa Yakası silüetine eklenen 46 yüksek yapıdan 29’u 2011 sonrasına tarihlenmektedir. Zorlu Center gibi Boğaziçi silüeti için kritik noktalara inşa edilen projelerin yanı sıra, Çiftçi Towers, River Plaza, Kristal Kule gibi yüksekliği yüz elli metreyi aşan projeler Boğaziçi silüetini yedi yıl gibi kısa bir zaman aralığında dramatik bir şekilde dönüştürür (Resim: 7). 2010 sonrasında Bomonti ve Mecidiyeköy yüksek yapı projelerinin yayıldığı yeni alanlar olarak karşımıza çıkar. Bomonti’de 2010 yılında tamamlanan 195 metre yüksekliğinde konut kuleleri olan Anthill Rezidanslar bölgedeki ilk yüksek yapılar arasındadır. Ardından Mecidiyeköy’de D100 Karayolu aksına yerleşmiş Trump Towers, Torun ve Quasar Towers, gibi karma kullanımlı ve yüksekliği yüz elli metreyi aşan yapılar Boğaziçi silüetine eklenirler (Resim: 6 ve 7). 2010 sonrasında yüksek yapıların yayıldığı bu yeni bölge Tarihi Yarımada’nın kuzeyinden, Haliç üzerinden algılanan İstanbul silüetine de yüksek yapıları ekler (Resim: 8). Yedi yıl gibi kısa bir süre içerisinde, Bomonti ve Mecidiyeköy’de inşa edilen gökdelenlerle, Haliç üzerinden algılanan Beyoğlu Yakası silüetinde meydana gelen bu ani dönüşüm İstanbul’da yüksek yapı projelerinin artış ve silüetin dönüşüm hızını çarpıcı bir biçimde ortaya koyar.

2000 sonrasında meydana gelen bir diğer değişim ise yüksek yapıların Anadolu Yakası silüetine de eklenmesidir. 1950’li yıllardan 2000’lere kadar Avrupa Yakası’nda inşa edilen yüksek yapılar 2000 sonrasında Ataşehir’deki konut projeleri ile Anadolu Yakası’na yayılır. 2006 ve 2010 yılları arasında Kozyatağı ofis kulelerinin inşa edildiği bir iş merkezi kimliğine kavuşur. Anadolu Yakası imgesinde radikal dönüşüm ise 2010 sonrasında, Ataşehir, Göztepe, Acıbadem, Ümraniye ve D100 Karayolu aksı boyunca

⁵ Zincirlikuyu-Maslak aksında inşa edilen yüksek yapıların kullanımında 2005 yılı kırılma noktasıdır. 2005 yılı sonunda bu aksta inşa edilen yüksek yapıların kullanım oranı; %85 ticaret, %15 konut şeklinde iken, günümüzde bu oran; %25 karma, %34 konut, %43 ticaret şeklindedir.

Resim: 8

Unkapanı sahilinden ve Haliç üzerinden gözlenen Beyoğlu Yakası silüeti (E. Şevkin, 2016).
Soldan sağa; Bomonti, Mecidiyeköy ve Şişli’deki yüksek yapılar görülmektedir. En sağda yer alan, Şişli’de inşa edilen 4 gökdelen hariç bütün yapılar 2010 sonrasına tarihlenir.

inşa edilen yüksek yapılarla gerçekleşir.⁶ Bu değişimin sonucu olarak Anadolu Yakası silüetine yüksek yapılar yeni bir katman olarak eklenir. Bu yapılar Galata ve Halic Metro köprüleri üzerinden algılanan Anadolu Yakası silüetini etkili bir şekilde değiştirir. Kozyatağı'nda yer alan Renaissance ile Palladium kuleleri, Ataşehir'in kuzeyinde yer alan The Metropol Tower ile Acıbadem'de inşa edilen Akasya kuleleri ve inşaatı devam etmekte olan Emaar Square'e ait üç gökdelen Anadolu Yakası silüetine yüksek yapıları dahil eder (Resim: 9). Bu gökdelenler yüz elli metreden fazla yükseklikleri ile İstanbul'un en yüksek yapıları arasında yer alırlar.

Güncel Tartışmalar

1960 sonrasında giderek artan sayıları ile yüksek yapılar, kırdan kente artan göçün tetiklediği gecekondulaşma süreci, Boğaziçi'nde yapılı çevre ve yeşil alan oranında değişim, kıyı şeritlerindeki dönüşümler, Boğaziçi köprülerinin inşaatı gibi kent morfolojisinde meydana gelen pek çok değişim İstanbul silüetini etkiler. İstanbul silüetindeki değişim aslında bu güne ait bir tartışma konusu değildir. 20. yüzyıl başlarında inşa edilen Vakıf Hanları, Cihangir'de 1930 yıllarda gerçekleşen apartman blokları gibi İstanbul silüetine etkisi olan yapılar her dönemde tartışma yaratmış ve şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Silüetin yüksek yapılarla ilintili olarak modern anlamda tartışmaya açılması ise 1988 yılında onaylanan Ayazpaşa'daki Park Otel projesinin inşaat süreci ile başlar ve bu konu uzun süre kentin gündeminde kalır. Kamuoyu baskısı sonucunda gerçekleştirilen uzun hukuki sürecin ardından bina yüksekliği çevresindeki yapılar ile orantılı bir seviyeye indirilir. Tüm bu tartışmaların odağında ise planlama pratiğindeki eksiklikler ve alışkanlıkların etkisi olduğu yadsınmaz. Bu durumun diğer bir çarpıcı örneği ise günümüzde Boğaziçi'nde yaşanan değişimdir. 1983 yılında yayımlanan Boğaziçi Kanunu ortaya koyduğu öngörünüm, geri görünüm ve etkilenme alanları ile bir bütün olarak Boğaziçi silüetini korumayı hedeflemesi bakımından önemlidir. Ancak şehrin topografik yapısının iki boyutlu planlamaları yetersiz kılması uygulamada sorunlara yol açar. Plan üzerinde kıyıda geride olmasına karşın, Kavacık vadisindeki yapılaşmanın topografyanın bir sonucu olarak silüete dahil olması ve yine Ataşehir ve Ümraniye bölgelerinde yapılan gökdelenlerin Boğaziçi sırtlarının ardından belirmesi kanun ile korunması hedeflenen Boğaziçi silüetini tehdit eder boyutlara ulaşır. Son yıllarda silüet konusunun kamuoyunun gündemine tekrar gelmesi 16-9 kuleleri sayesinde gerçekleşir. Zeytinburnu'nda inşa edilen ve Tarihi Yarımada silüeti üzerindeki etkileri çokça tartışılan üç kulenin 2013 yılında tamamlanmasının ardından idari mahkemenin aldığı yıkım kararının uygulanması mümkün olmaz. Ancak medyada "silüet bozan gökdelenler" ifadesi ile gündeme gelen yapılar, planlama politikalarının işlemediği noktalarda ortaya çıkabilecek sonuçları göz önüne sererek, İstanbul silüeti konusunun kapsamlı bir biçimde ele alınması gerekliliğini ortaya koyar.

Resim: 9

Halic Metro Köprüsü üzerinden gözlenen Anadolu Yakası silüeti (E. Şevkin, 2016)

Silüette gözlenen yüksek yapılardan en sağda yer alan Sütyami Ersek Hastanesi hariç hepsi 2010 sonrasına tarihlenir

⁶ Anadolu Yakası'nda doğuda Kartal, kuzeyde Ümraniye ile sınırlanan bölgede yüksek yapıların inşası 2005 yılından itibaren hız kazanır. Bölgeye 2006-2010 yılları arasında 20, 2011 sonrasında, bugün inşası devam etmekte olanlar da dahil, 58 yüksek yapı eklenir.

Çalışmanın birinci kısmında vurgulandığı üzere Ortaçağ'dan beri silüet kavramı, hem kenti temsil ettiği düşünülen simgesel yapıların tariflendiği şekliyle, hem de kentin tüm görünümünü yansıtacak ve yapılı çevre ile gök arasındaki çizgiyi ifade edecek biçimde kullanılmıştır. Zamana ve mekâna bağlı olarak dönüşebilirliği ve terimin tarifindeki farklı ifade biçimleri ile silüet konusu sıklıkla muğlak bir kavram olarak algılanır. Ne yüksek yapma arzusu ne de yükseklik aracılığı ile kent silüetlerini şekillendirme fikri yeni olsa da, küreselleşen dünyada yüksek yapıların kent silüetine eklediği güçlü simgesel ifade, silüet tartışmalarını daha önce benzeri görülmemiş bir yoğunlukta kentlerin gündemine taşır. Yüksek yapıların kent morfolojisinin hakim ögesi olduğu şehirler silüet kavramını bu tür binaların estetik kriterleri, tarihi yapıların görünürlük önceliği veya doğal yapıya ait öğelerin bütünlüğünün korunması gibi kentin özgün verilerini referans alan farklı hassasiyet noktaları üzerinden değerlendirirler. Buna karşılık özgün topografyası ve tarihsel gelişimi ile silüetin kentin en etkili temsil araçlarından biri olduğu İstanbul'da bu dönüşüm silüetin bozulup bozulmadığı ikilemi içerisine sıkışmış bir alanda tartışılmaktadır. Oysa uzun tarihi boyunca sık sık dikeyselliği ile şehrin karakterini oluşturan simgesel yapıların inşasına şahit olmuş İstanbul'da günümüz değerlerinin yapılı çevre bağlamında nasıl temsil edileceği sadece binaların yüksekliği ve silüete olan etkileri ile sınırlandırılabilir bir konu değildir. Tekil örneklerin üzerinden yürütülen tartışmaların konunun güncelliği sayesinde kamuoyunda silüet kavramının daha geniş kitleler nezdinde farkındalık yaratması sebebiyle katkı sunduğu yadsınmaz. Öte yandan yüksek yapıların İstanbul silüetinde yarattığı dönüşümün sağlıklı bir biçimde değerlendirilebilmesi ise ancak diğer büyük ve tarihi şehirlerde olduğu gibi İstanbul'un da konuya ilişkin kendi özgün yaklaşımını belirlemesi, stratejilerini geliştirilmesi sonrasında mümkün olabilecektir. Tarih boyunca değişerek oluşan, bugün üzerinde her kesimin titizlendiği ve İstanbul imgesinin en önemli bileşeni durumundaki silüetin bundan sonra nüfusu 15 milyona ulaşmış bir şehir için nasıl bir hal alacağı çetin olduğu kadar heyecan yaratan provokatif bir soru olarak mimarlar, şehirciler ve siyasi karar vericilerin önünde durmaktadır●

Kaynakça

- Appert, M. ve Montes, C. 2015. Skyscrapers and the redrawing of the London skyline: a case of territorialisation through landscape control. *Articulo Journal of Urban Research*, Special Issue 7. Erişim adresi: <https://articulo.revues.org/2784>
- CTBUH, 2017. *CTBUH Height Criteria*. Erişim adresi: <http://www.ctbuh.org/HighRiseInfo/TallestDatabase/Criteria/tabid/4446/language/en-GB/Default.aspx> (Erişim Tarihi: Mayıs, 2017).
- Emporis.com, 2017. *The World's Tallest Buildings*. Erişim adresi: <https://www.emporis.com/statistics/worlds-tallest-buildings> (Erişim Tarihi: Mayıs, 2017).
- Ford, L. 1992. Reading the Skylines of American Cities. *Geographical Review*, 82(2), 180-200.
- Gassner, G. 2009. Elevations, icons and lines: the city abstracted through its skylines. *Researching the Spatial and Social Life of the City: CitiesLAB*, 1, s.69-86.
- Girouard, M. 1985. *Cities and people: a social and architectural history*. New Haven: Yale University Press.
- GLA. 2012. *London View Management Framework: Supplementary Planning Guidance*. London: Greater London Authority. Erişim adresi: <https://www.london.gov.uk/what-we-do/planning/implementing-london-plan/supplementary-planning-guidance/london-view-management> (Erişim Tarihi: Mayıs, 2017).
- Gottman, J. 1966. Why the Skyscraper?. *Geographical Review*, 56(2), s.190-212.
- Gül, M. 2012. *The Emergence of Modern Istanbul: Transformation and Modernisation of a City*. London: I.B. Tauris.
- Heath, T., Smith, S. Ve Lim, B. 2000. Tall Buildings and the Urban Skyline: the Effect of Visual Complexity on Preferences. *Environment and Behaviour*, 32(4), s.541-556.
- İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı. (2007). İstanbul İmar Yönetmeliği. Erişim adresi: <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2017/3/imar-yonetmelik.pdf> (Erişim Tarihi: Mayıs, 2017).
- İstanbul Silüetine Yeni Bir Ek. 1991. *Yapı*, 113, s.17.
- Kaika, M. ve Thielen, K. 2006. Form Follows Power. *City*, 10(1), s.59-69.
- Keyder, Ç. ve Öncü, A. 1994. Globalization of a third-world metropolis: Istanbul in the 1980s. *Review*, 17,s. 383-421.
- Kostof, S. 1991. *The city shaped: urban patterns and meanings through history*. Boston: Little, Brown and Co.
- Lynch, K. 1960. *The Image of the city*. Cambridge: M.I.T Press.
- McNeill, D. 2002. The Mayor and the World City Skyline: London's Tall Buildings Debate. *International Planning Studies*, 7(4), s.325-334.
- Pamuk, Ş. 2007. Economic change in twentieth-century Turkey: is the glass more than half full?. R. Kasaba (der), *The Cambridge History of Turkey, Volume:4, Turkey in the Modern World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prost, H. 1938. *İstanbul Nâzım Planını İzah Eden Rapor*. İstanbul: İstanbul Belediye Matbaası.
- Pugin, A. 1836. *Contrasts: or a parallel between the noble edifices of the middle ages, and corresponding buildings of the present day; shewing the present decay of the taste*. Edinburg: John Grant. Erişim adresi: <https://archive.org/details/contrastsorparal00pugi>
- Shuk-Han Mak, A., Kin-Man Yip, E. 2005. Developing a City Skyline for Hong Kong Using GIS and Urban Design Guidelines. *34 URISA Journal*, 17(1), s.33-42.
- Sklair, L. 2006. Iconic architecture and capitalist globalization, *City*, 10(1), s.21-47.
- Stamps, A., Nasar, J. Ve Hanyu, K. 2005. Using Pre-construction Validation to Regulate Urban Skylines. *Journal of American Planning Association*, 71(1), s.73-91.
- Tokatlı, N. ve Boyacı Y. 1999. The changing morphology of commercial activity in Istanbul. *Cities*, 16(3), s.181-193.
- Zukin, S. 1991. *Landscapes of power: from Detroit to Disneyworld*. Berkeley: University of California Press.

Öz

Karaköy-Tophane Bölgesi, kentsel kültür varlıkları ve sahip olduğu çeşitli değerlerle çokkatmanlı bir dokuya sahip önemli bir miras alanıdır. Bu alan aynı zamanda Erken Bizans Dönemi'nden bu yana, İstanbul'un ekonomik merkezi olmuş önemli bir liman semtidir.

Bu liman semti tarih boyunca, farklı din, kültür ve folklorlerin bir arada bulunduğu; Tarihi Yarımada'nın geleneksel kent imgesinden farklılık gösteren önemli bir ekonomik ve stratejik bölge olmuştur. Fetih sonrasında geleneksel Osmanlı öğeleriyle zenginleşen bölgenin sahip olduğu mimari ve kültürel miras, 19. yüzyıl başlarına kadar oldukça iyi biçimde korunarak ulaşmış; fakat bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren, büyük ölçekli şehircilik ve imar kararları bölgede özellikle Ceneviz kent dokusu üzerinde büyük bir tahribat yaratmıştır. Ancak yine bu dönemde yapılan ve Osmanlı Batılılaşma Dönemi'nin simgeleri olarak kabul edilen önemli yapılar ile bölgede yaşayan Levantenlerin Batılı üslupta inşa ettirdiği çok katlı kargir binalar; bölgenin günümüzde sahip olduğu değerlerin önemli bir kısmına kaynaklık eden kültürel miras öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, bu bölgenin önemli bir kısmının günümüzde kültür ve turizm alanı olarak yeniden düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Bu durum, alanın geleceğini şekillendirecek büyük ölçekli kararların verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, makale kapsamında kent belleğinde derin bir iz bırakmış bu tarihi merkezin sahip olduğu kültürel değerlerin tespitinin yapılarak analizler yoluyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu önemli miras alanının ve bileşenlerinin sahip olduğu tüm değerlerin bütünsel bir perspektifle ele alınması; kültürel öneminin anlaşılmasına yönelik irdelemelerde bulunulması bakımından bölgenin geleceği için son derece önemlidir.

Abstract

Karaköy-Tophane Region is a prominent multilayered area with its urban cultural assets and various values it encompasses. Additionally, it is an important port district and the economic center of Istanbul since the early Byzantine period.

This port district, where different religions, cultures and folklore have been welcomed throughout history, has always been an important economic and strategic region that differs from the traditional image of the Historic Peninsula. After the Fall of Constantinople, this architectural and cultural heritage had enriched with traditional Ottoman fabric and been tolerably well preserved until the early 19th century. Yet after the second half of this century, large-scale urban planning and zoning decisions had caused great damage especially on the Genoese urban fabric. However, again in this period, prominent symbolic structures of Ottoman Westernization and the multi-storey masonry blocks had been built in Western style. As cultural heritage components, they form the basis for a significant part of the value that the region encompasses today.

On the other hand, nowadays an important part of this region is planned to be reorganized and refunctionalized as a culture and tourism area. This context necessitates adopting a course of action that shapes the future of the region. Therefore, the values of this historical district that have left a deep imprint in urban memory need to be assessed

Bir Kültürel Miras Alanı Olarak Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerlerin İrdelenmesi

Gülce Güleycan Okyay
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı

Demet Ulusoy Binan
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı

1. Giriş

Karaköy-Tophane Bölgesi, kentsel kültür varlıkları ve sahip olduğu çeşitli değerlerle çokkatmanlı bir dokuya sahip önemli bir miras alanıdır. Tarih boyunca mekânsal ve sosyoekonomik olarak sürekli bir değişime maruz kalmış ve evrilerek günümüze ulaşmış alan, esas olarak Bizans Dönemi'nden bu yana Galata ismiyle bilinmekte ve kendisiyle ilgili verilere ancak Galata ismi üzerinden ulaşılabilir. Bu alan; aynı zamanda Erken Bizans Dönemi'nden bu yana yüzyıllardır İstanbul'un ekonomik merkezi olmuş önemli bir liman semtidir.

Çalışma alanı, esas olarak sahip oldukları nitelikler bakımından farklılık gösteren iki ayrı semttten meydana gelmekte; ancak bölgenin zaman içerisindeki gelişim dinamikleri, nüfus hareketleri ve ekonomik sebeplere bağlı dönüşümlerinin kültürel önemiyle kurduğu ilişkilerinin tespiti açısından makale kapsamında bir arada değerlendirilmektedirler. Bu bağlamda, makaleye konu olan alan; eski Galata'nın sahil hattında kalan Karaköy bölgesi ile, sur dışında yer alan ve endüstriyel kimliğiyle ön plana çıkan, bir dönem Osmanlı Batılılaşma Hareketleri'nin simgesi olan Tophane ve çevresini içerisine almaktadır (Şekil 1). Kent tarihi ve belleği açısından yüzyıllar boyunca önemini kaybetmemiş bu alanın; gerek konum, coğrafya ve

ulaşım olanakları gibi fiziksel nitelikler gerek ise sosyoekonomik arkaplanıyla yakından ilintili olarak sahip olduğu değerler bakımından günümüzde halen kültürel önemini devam ettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan, bölgede gerçekleştirilmesi planlanan büyük ölçekli projeler; alanın, bütün değerlerinin ve çevre ölçeğinde sahip olduğu tüm niteliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak tanınacak biçimde, uluslararası çağdaş koruma yaklaşımları ekseninde ele alınması gerekliliğini doğurmaktadır.

Bölgenin halihazırda sahip olduğu değerlerin anlaşılması ve analizlerle ortaya konulmasının, yerin geleceği açısından yol gösterici bir niteliğe sahip olacağı düşüncesiyle; anlamlı bir bütünsellik teşkil etmekte olan Kemankeş Karamustafa Paşa ve kısmen Hacı Mimi, Müeyyedzade ve Kılıç Ali Paşa Mahalleleri sınırlarında yer alan 63-78, 80-82, 84- 89, 93-96, 98-102, 104-106, 108, 118, 120, 122, 125- 127, 2213, 2498- 2500, 2502 yapı adalarında tespit, değer belirleme ve analiz çalışmaları yapılmıştır.

Bölgenin sahip olduğu değerlerin belirlenmesine yönelik olarak; 2015 yılı Temmuz ayında alanda bulunan 202'si tescilli ve 2863 sayılı kanunun 6. maddesi uyarınca korunması gerekli olduğu düşünülmektedir tescile önerilen 22

within the scope of this paper. Last but not least, considering all the values that the site encompasses within a holistic perspective, its cultural significance should also be examined and presented as a basis for the decisions regarding the future of the area.

Anahtar Kelimeler:

Değer, Kültürel Değerler, Kültürel Miras, Karaköy, Tophane.

Keywords:

Values, Cultural Values, Cultural Heritage, Karaköy, Tophane

Şekil: 1

Çalışma alanı sınırları ve kent içerisindeki konumu (Google Earth, Düzenleyen: Okyay, 2015)

sivil mimarlık örneği dahil olmak üzere toplam 224 yapı üzerinde değer belirleme çalışmaları yürütülmüş; halihazırda restorasyon çalışmaları devam etmekte olan 8 tescilli yapı ile boş durumda olan 5 parsel kapsam dışı bırakılmıştır (Şekil 2-4). Değer belirleme çalışmaları kapsamında; yapıların tarihsel, özgünlük, teknik-teknolojik, estetik-sanatsal, teklik-enderlik, grup ve sembolik değerinin saptanması hedeflenmiş; çokkatmanlılık değerinin anlaşılmasına yönelik olarak alan genelinde dönem analizi yapılmıştır. Benzer biçimde, kullanım değerinin tespitine yönelik olarak ise; alanda yer alan kültür varlıklarının mevcut işlev durumu analizleri gerçekleştirilmiştir.

Bunlara ek olarak; yerinde tespiti mümkün olmayan eğitim değeri ile belgesel ve geleneksel değerlerin saptanması için sözlü ve yazılı kaynaklarda yer alan geleneklerin izleri sürülmüş, Karaköy-Tophane Bölgesi'nin kimliğine katkıda bulunan somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin yer ile olan ilişkisi araştırılmıştır. Bölgenin sahip olduğu ekonomik değerlerin kavranabilmesi açısından ise; yapılara ait mevcut rayiç bedeli ve emlak fiyatlarına yönelik araştırmalar yapılmış ve bunların bölge içindeki konumuyla kurduğu ilişki neden sonuç bağlamında irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede, alana yönelik literatürün zenginleştirilmesi, daha önce yapılan

Şekil: 2

Karaköy-Tophane Bölgesi ve Tarihi Yarımada'ya bakış (Okyay, 2015).

Şekil: 3
Çalışma alanında yer alan yapı adalarından görünüşler (Okuyay, 2015).

mimari tespit çalışmalarının mevcut eksikliklerinin bir ölçüde tamamlanması, bölgenin sahip olduğu mimari karakteri meydana getiren değerlerin olduğu kadar somut ve somut olmayan unsurların irdelenmesi ve içerisinde buldukları bağlamsal bütünlüğün anlaşılması hedeflenmiştir. Alanda ulaşılmaya hedeflenen bütüncül değerlilik haritası, bölgede halihazırda yaşanmakta ve yaşanması muhtemel olan değişimin ön çalışmalarının yapılması ve alandaki etkisinin değerlendirilmesine yönelik mevcut koşulların anlaşılmasını olanaklı kılmaktadır.

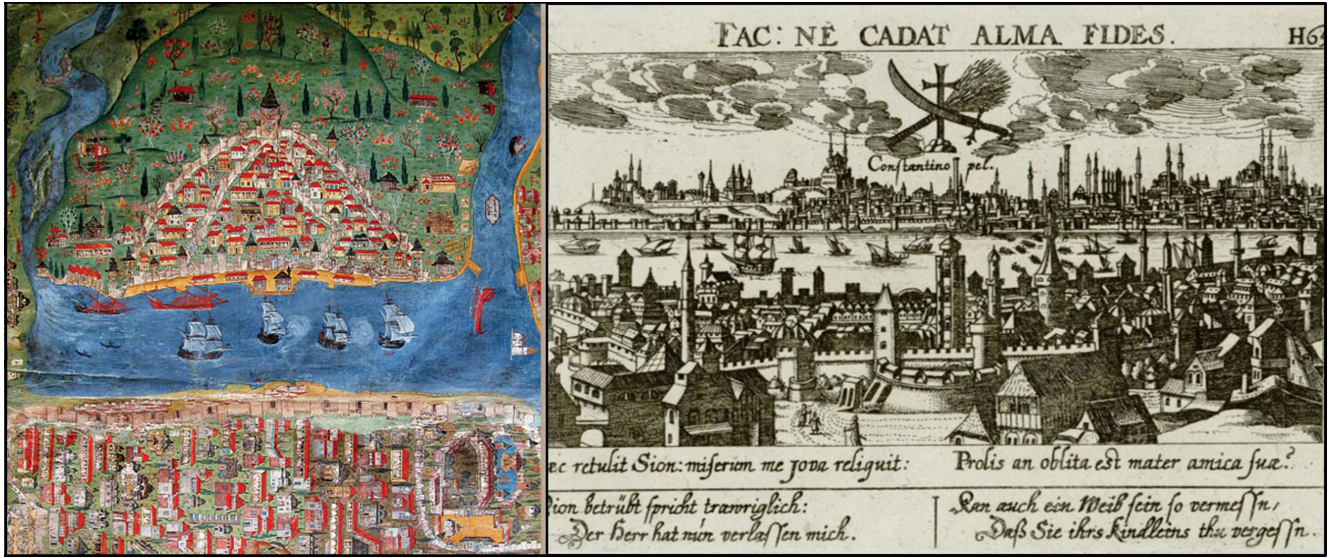
2. Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu

Notitia Dignitatum (URL-1); Theodosios zamanındaki sur içinde kalan ve o dönemde Regio Sycaena denilen bölgede bir kilise, bir forum, hamamlar, tersane,

büyükçe bir sundurma, tiyatro, değirmen, fırın ve 431 hane bulunduğunu yazmaktadır. Theodosios'un Regio Sycaena'sı daha sonraları Sycia ismi ile anılmış, sonrasında ise tepelik bir alandan düzlükteki limana açılan Haliç ve Körfez arasında bir yarım daire içinde tasvir edilen Galata'ya dönüşmüştür (Kuban 1996, 55-159). Bizans'ın 13. bölgesi olan bu alan; Müller-Wiener (2003, 30-42) tarafından, yer yer genişleyip daralan kıyı şeridi üzerinde depo, atölye ve binaların –ve muhtemelen tek tük meyhanelerin- yer aldığı, çok çeşitli malların üretildiği, alışveriş yapılan, tüccarların veya kiliselerin mülkiyetinde bulunan iskelelere sahip bir serbest liman bölgesi olarak tasvir edilmektedir. 12. yüzyılın sonlarında bölgeye yerleşen Cenevizlilere Latin işgali sonrası çok özel haklar tanınmış; bu durum, 14. yüzyılın başlarında, kentin genişletilerek

Şekil: 4
Çalışma alanında yer alan yapı adalarından görünüşler (Okuyay, 2015).

sur ve hendeklerle çevrenemesine olanak tanımıştır (Akin 2011, 82-86).

Arseven (1989, 40) Fetih'in ardından Galatalıların büyük bir kısmının gemileriyle İtalya'ya göç ettiğini, kalanların da şehri terk etmemesi için Fatih'in evlerini, mağazalarını, değirmenlerini, bağlarını ve gemilerini kendilerine bıraktığını; yalnız Osmanlı Devleti'nin iradesini göstermek amacıyla Galata Surları'nın bir kısmının yıkıldığını ifade etmektedir. Ancak bu bölge, Osmanlı Dönemi'nde de gerek mimari gerek kültürel bağlamda Tarihi Yarımada'nın geleneksel ahşap dokuyla bezeli çehresinden uzak, kozmopolit bir liman şehri olarak gelişmeye devam etmiştir (Çelik 1996, 20-26). Kuban (1996, 215-219) konuyla ilgili olarak; Galata'ya batılı bir yaşam alanı niteliği kazandırmanın yalnızca İtalyan kökenliler ya da Rumlarla Yahudilerin burada yaşamaması olmadığını; Galata'yı olduğu gibi korumanın Osmanlı toplumunun kendi seçimi olduğunun altını çizmektedir. Fatih'den başlayarak bölgede uygulanan iskan politikaları; sur içinde yer alan bölgenin ve o bölgede yaşayan halkın büyük ölçüde korunarak Türk mahallelerinin bu alanın hemen çevresinde kurulmaya başlanması bu savı doğrular niteliktedir (Şekil 5).

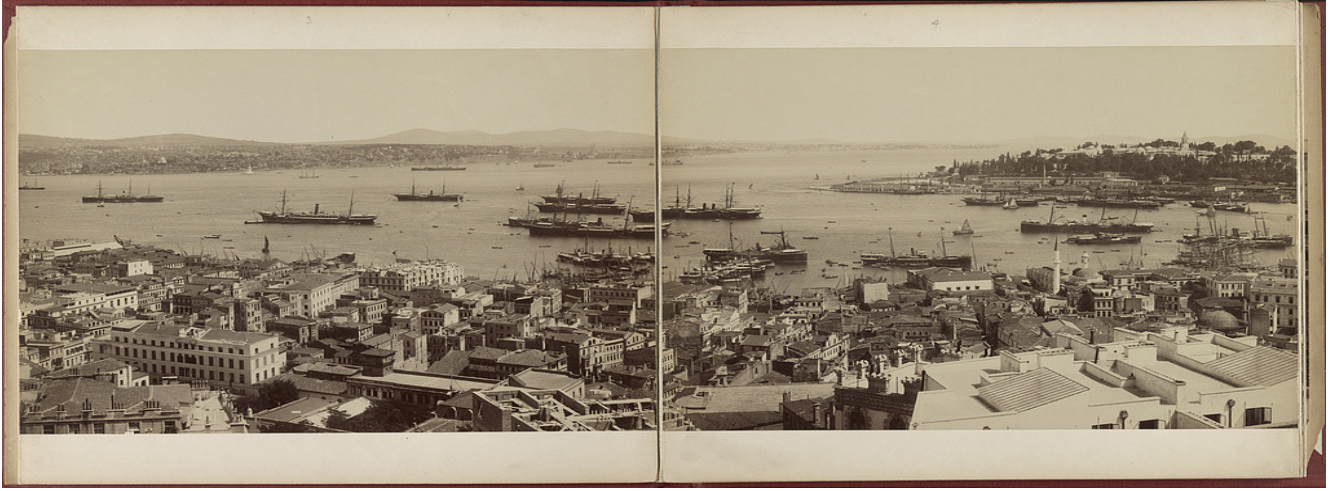
Batılılaşma Dönemi'nde de bu durumun, dönemin değişen konjonktörü çerçevesinde biraz farklılaşarak devam

ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dönemde sur içinde yer alan ve bugünkü Karaköy'ü içine alan Galata; yüzyıllardır liman ve limana bağlı ticaret işlevinin aktif olarak sürdürüldüğü, Ceneviz Dönemi yerleşiminin ve Avrupalı kültürün yoğun olarak izlerini taşıyan, bu durumun uzantısı olarak özellikle 19. yüzyıl ve sonrasında Levanten kesimle kurduğu ilişkinin mekânsal yansımalarını etkin biçimde hissettiren bir semttir. Hemen sur dışındaki Tophane ise; Galata Surları'nın bittiği bölgede stratejik olarak konumlanmış, Kılıç Ali Paşa Camii ve çevresindeki yapılarla Türkleştirilmiş ve Müslümanlaştırılmış, sanayi ve endüstriyel kimliğin ön plana çıktığı; ancak sonrasında Tophane Kışlası, Nusretiye Camii ve Saat Kulesi'nin de inşasıyla zenginleşen prestijli bir geçit alanıdır.

Bu dönemde yaşanan değer değişiminin, sosyal, kültürel ve mimari düzlemdeki izlerini kentin belirli bölgelerinde, ancak en çok Galata-Pera-Karaköy üzerinde hissettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bölge, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde belki de en parlak çağını yaşamış olup Altıncı Daire'nin kurulması; İngilizler ve sonrasında pek çok diğer devletle imzalanan anlaşmalarla bağlantılı olarak Galata ve çevresinin çok sayıda banker, tacir ve yatırımcı için gözde bir yer haline gelmesi, ulaşım faaliyetlerine yönelik yapılan yatırım ve gelişmeler, bölgenin

Şekil: 5
(Solda) Matrakçı Nasuh'un 1553 tarihli ve (Sağda) Meisner'in 1638 tarihli Galata ve Tarihi Yarımada'yı tasvir eden gravürleri (URL-2,3)

Şekil 6
Galata Kulesi'nden Galata ve Tophane'ye
bakış (URL-4)

önem kazanmasında rol oynayan belli başlı unsurlardır (Akın 2011, 97-125). Yine bu süreçte; alan genelinde çoğunlukla kargir, yüksek katlı, Batılı üslupta plan ve cephe düzenine sahip yapılar inşa edilmiş ve modern taş bir rihtim yapılmaya başlanmıştır. Bu yapılarla sosyal yaşantıdaki dönüşümün de izlerini yansıtan biçimde; kafe, pastane, taverna, içkili eğlence mekânları ve tiyatro gibi çeşitli işlevler yüklenmiş; Galata ve çevresi bu dönemde bir kez daha Avrupalı yaşantının simgesi haline gelmiştir (Mantran 2001, 286-298).

Öte yandan, değişen yaşam koşulları ve ihtiyaçlara bağlı olarak dönemin ruhu içerisinde gerçekleştirilen ve dünyanın pek çok önemli kentinde örneklerine rastlanan uygulamalar çalışma alanında da kendini göstermiş olup bunların başında kuşkusuz Cenevizlilerden kalma surların Altıncı Daire'nin kararıyla yıkılması gelmektedir (Akın 2011, 106-107). Bu önemli askeri anıtların yıkımı; sahip oldukları tarihsel, belgesel ve teknik değerlerin yok edilmesine sebebiyet vermesi kadar, kent belleği ve imgesinin geri dönülemez bir biçimde tahrip edilmesi bakımından da sorunludur. Yine aynı dönemde inşa edilen taş rihtim ve dolgu alanlar ise; yıkılan kıyı surlarının da etkisiyle bölgede kent dokusunun denizle olan ilişkisini büyük ölçüde değiştirmiş ve kent mekân algısını sekteye uğratmıştır (Şekil 6).

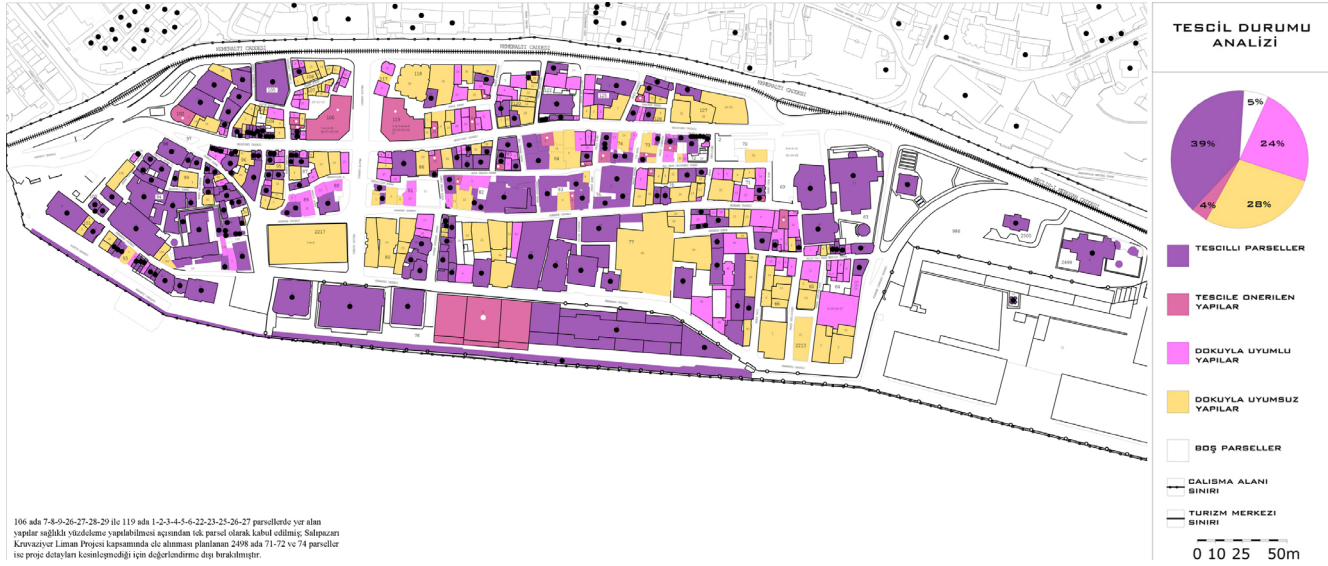
Cumhuriyet yıllarının ise, Karaköy ve Tophane bölgesi açısından gerek mimari

gerek sosyoekonomik anlamda zorlu geçtiğini söylemek mümkündür. Başkentini Ankara'ya taşınmasıyla İstanbul'un giderek gözden düştüğü ve kente yapılan yatırımlarda büyük ölçüde azalma olduğu bilinmektedir. Menderes Yıkımları olarak adlandırılan ve 1950'li yıllarda hızlı ve iyi planlanmamış biçimde gerçekleştirilen kentsel planlama uygulamaları sırasında; kent belleği açısından önemli kültür varlıklarının da yer aldığı çok sayıda yapı ve yapı grubu yok olmuştur. Pervititch ve Suat Nirven Haritalarından rahatlıkla izlenilebilen bu değişikliklerin en önemlileri Kemeraltı ve Maliye Caddeleri'nin açılışı olup istimlaklerin çalışma alanı ve çevresindeki belirli başlı zaiyatları arasında, Aziziye Karakolu, Havyar Han, Borsa Han, Patrikiadis Han, Noradunkyan Han, Kevork Bey Hanı, Manukoğlu Hanı, Vagon Li Binası, Mehmet Ali Paşa Hanı, D'Aronco'nun Karaköy Mescidi gibi yapılar bulunmaktadır (Pervititch, 2000). Genel olarak Galata ve çevresinin mekânsal algılanışını ve günümüzdeki görüntüsünü büyük ölçüde farklılaştıran bu müdahaleler; sonrasında hızlı biçimde değişen kent dokusu ve çok katlı betonarme ofis ve gümrük binalarıyla birleşerek alandaki tahribatın artmasında rol oynamıştır. Bu durum, alanın gündüzleri yoğun; fakat gece tenhalaşan kısmi bir iş merkezi haline gelmesinde de etkili olmuştur.

Buna ek olarak, bölgede yaşayan gayrimüslim vatandaşların kentten ayrılarak bölge ve çevresinde Müslüman nüfusun

Tescil Durumu	Parsel Sayısı	Yüzde
Tescilli	202	39 %
Tescile Öneri	22	4 %
Dokuyla Uyumlu	128	24 %
Dokuyla Uyumsuz	141	28 %
Tescilsiz Boş Parsel	26	5 %

Tablo 1
Karaköy-Tophane Bölgesi'ndeki yapıların tescil durumları

Şekil 7
Karaköy-Tophane Bölgesi'ndeki yapıların tescil durumları

artmasının; yakın dönemde yaşanan kimlik karmaşası ve belleksel kopukluğun önemli sebeplerinden biri olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu durum, 1940'ta çıkarılan ve gayrimüslim iş adamlarına uygulanan Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül olaylarıyla da kendini göstermiş; yaşanan olumsuz süreç kente yaşamını sürdüren Müslüman ve Türk olmayan kesimin ilerleyen yıllarda ülkeyi terk etmesi ve bu kişilere ait çok sayıda mülkün el değiştirmesi ile sonuçlanmıştır (Ökte 1951, 47-50). Zaten halihazırda özgün kullanıcıyı yitirmiş olan bu önemli alan yüzyıl sonu itibariyle yer yer tanımsız ve bağlamından kopuk bir hal almış; çevre ölçeğinde yasal koruma çerçevesinin etkin biçimde sağlanmasının gecikmesine de bağlı olarak neredeyse bir çöküntü bölgesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bölge, günümüzde İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07/07/1993 gün, 4720 sayılı kararı ile ilan edilen Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içinde yer almaktadır. Planlama

ve İmar Müdürlüğü'nün 2005 yılı Kentsel Sit Alanı Envanteri ve Beyoğlu Belediyesi'nden edinilen güncel Tescilli Eski Eserler Ada-Parsel listesinin karşılaştırılmalı verilerine göre ise çalışma alanında bulunan 519 parselden 202'si tescilli durumdadır (Tablo 1).¹ Çalışma alanında yer alan Kemankeş Mahallesi 112 pafta, 78 ada ile 2498 ada 45 parselde bulunan kısım ise 15.12.1994 tarih 94/6345 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile "Turizm Bölgesi" ilan edilmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen Karaköy ve Tophane bölgeleri doku, karakteristik özellikler ve yapı yoğunluğu bakımından birbirinden ayrışma göstermektedir. Karaköy; düzenli yapı adaları ve anıtsal yapılarla birlikte, ana akslar çevresinde sıralanmış sivil mimarlık örnekleriyle bezeli dokusuyla kentsel bağlamda daha düzgün bir gelişim gösterirken; Tophane, büyük ölçekli anıtsal binaların kaybının akabinde bütünlüğünü yitirmiş, önemli simgesel yapıları ve antrepo binaları ile daha dağınık ve tanımsız bir görünüm sergilemektedir.

¹ 106 ada 7-9-26-27-28-29 ile 119 ada 1-6-22-23-25-27 parsellerde yer alan yapılar sağlıklı yüzeleme yapılabilmesi açısından tek parsel olarak kabul edilmiş; Salıpazarı Kravaziyer Liman Projesi kapsamında ele alınması planlanan 2498 ada 71-72 ve 74 parseller ise proje detayları kesinleşmediği için değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Meclis-i Mebusan Caddesi'nin ana bir aks olarak gelişmesi, bu bölgenin çevresindeki ahşap konut dokusunun da yerini çok katlı yüksek ofis binalarına bırakmış olması bölge açısından önemli bir değer kaybına işaret etmektedir.

Korunarak günümüze ulaşabilen tescilli kültür varlıkları arasında ise; 19. yüzyılın Batılı üslupta inşa edilmiş Neoklasik, Neorönesans, Eklektik, Barok ve Art Nouveau yapı örnekleri yoğun olarak göze çarpmaktadır (Şekil 7). Bu yapılar, günümüzde ticari işletmeler, dükkanlar, hanlar ve ofis olarak varlıklarını sürdürmekte; yerin süregelen yeme-içme ve eğlence kültürünün bir uzantısı olarak alan genelinde çok sayıda restoran ve kafe de işlev vermektedir.

Bölgede son yıllarda hızlı bir dönüşüm ve canlanmanın yaşandığını söylemek mümkündür. Uzun süre bakımsız halde kalmış tescilli yapıların birçoğu; kapsamlı onarımlar geçirerek otel, kafe ve restoran olarak yeniden düzenlenmektedir. Bu kafe ve restoranlar; bazıları geç saatlere kadar çalışan, genel olarak günün her saati canlı, son derece gözde eğlence mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede gerçekleştirilen onarımlar ve yeniden işlevlendirilen yapılar, bölgede canlılığı arttırması ve kullanım saat aralığının genişlemesi bakımından sevindirici olsa da; kontrolsüz ve hızlı bir şekilde yaşanan bu farklılaşma, bölgedeki tahribatı artırma riski taşıması bakımından endişe vericidir.

3. Bir Kültürel Miras Alanı Olarak Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerler

3.1 Kültürel Miras Değerleri

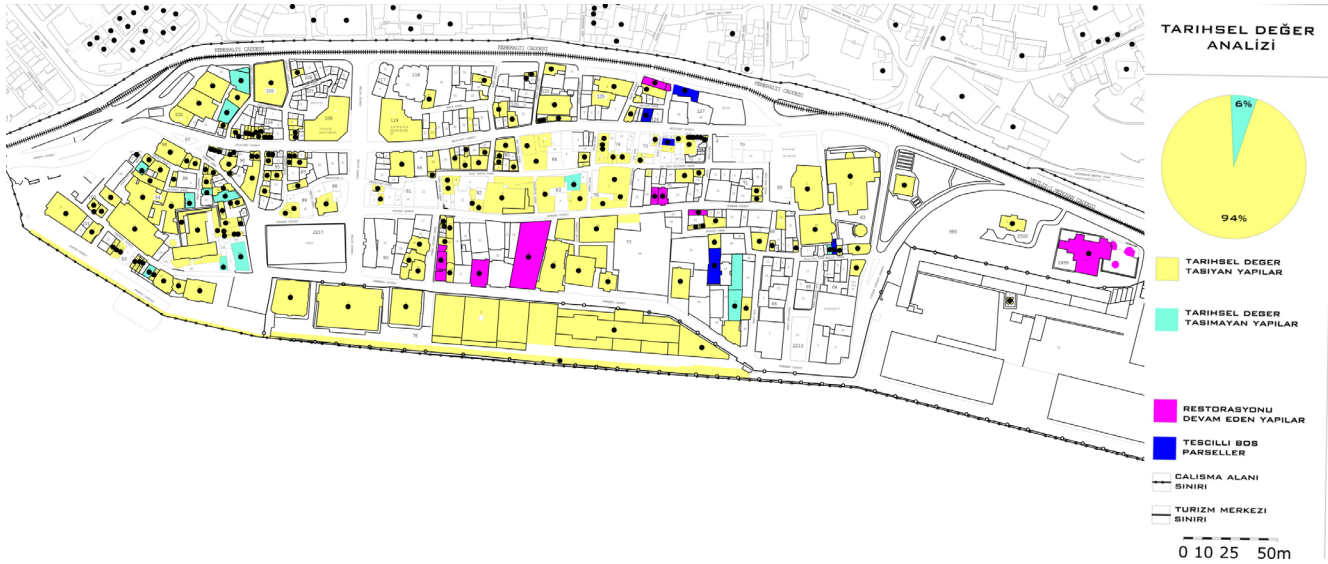
Kültürel miras, var olduğu dönem ve yere özgü, devamlılığı olan bir sosyal yapıdır ve kendini meydana getiren değerler ile yakından ilintilidir. Bu yere özgülük, aynı zamanda uluslararası ve ulusötesi bir çoklu yaratım döngüsünün de parçasıdır ve evrensel öneme sahiptir. Bu nedenle, kültürel değer ve miras kavramları söz konusu olduğunda, tekille bütün arasında birbirini doğuran, besleyen ve geliştiren kompozit bir ilişkidir söz etmek mümkün

olmaktadır. Başka bir deyişle, değer kavramı bir bakıma mirasın ve onu oluşturan küçük veya büyük ölçekli bütün öğelerin temel taşı ve koruma olgusunun en önemli dayanak noktasıdır.

Değer, dilimizdeki ilk kullanımıyla 'Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet' anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Burada dikkat çeken önem belirlemek fiili, koruma alanında gerek kuramsal gerek pratiğe dönük olarak değerlendirilsin; bir yapı, alan veya çevrenin, daha geniş tanımla bir yerin; niteliğini tanımlamak ve bütünü içindeki anlamını kavramak ihtiyacından doğmaktadır. Zira bir miras öğesinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesinin ilk adımı; nasıl, neden ve hangi ölçüde korumaya esas teşkil eden kültürel niteliklere sahip olduğunun anlaşılması ve tanımlanmasıdır.

Bu bağlamda; ilk olarak Riegl, 1903 yılında yayımlanmış olduğu 'Modern Anıt Kültü' eseriyle eskilik değeri, tarihi değer, amaçlanmış anımsatma değeri, kullanım değeri, yenilik değeri, görece sanatsal değer gibi pek çok kavramı tartışmaya açmıştır. Akabinde, koruma olgusunun bilimsel çerçevede kapsamlı bir şekilde ele alınmasına yönelik teorik çalışmalara paralel olarak; çeşitli değer tanımları ve sınıflandırmalar literatürde yerlerini almıştır. Bu sınıflandırma ve tanımların hazırlandıkları dönem ve kişilere göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Özellikle son yıllarda farklı uzman, kurum ve kuruluşlar tarafından oluşturulan ve yayımlanan değer esaslı koruma metodolojileri (English Heritage, 1998; ICOMOS Australia, 1999, 2013 vd.) ekseninde; bu konu koruma pratiği bakımından sistematik bir bağlamsal çerçeve hazırlanmasına olanak tanıyacak biçimde ele alınmaya çalışılmaktadır. Benzer şekilde, ülkemizde de konu üzerine çeşitli çalışmalar yürütülmekte olup Madran ve Özgönül (2005) ile ICOMOS Türkiye'nin (2013) yaptığı yayınlar kültürel değerler ve bu değerlerin korumadaki yeri ile ilgili kaynakların başında gelmektedir. Makaleye konu olan

değer belirleme çalışması kapsamında ise; ICOMOS Türkiye tarafından yayımlanan 2013 tarihli Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde yer alan kültürel miras değerleri esas alınmıştır. Ancak, bu bildirgede yer almayan sembolik değer, eğitim değeri, ekonomik değer ve çokkatmanlılık değeri de; alanın sahip olduğu değerler ve nitelikleri bağlamında sağlıklı bir irdeleme yapılmasına katkıda bulunacağı düşüncesiyle değer skalasına eklenmiştir.

3.1.1 Tarihsel Değer

ICOMOS Türkiye Kültürel Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013) tarihsel değer; miras öğelerinin tarihsel önem taşıyan bir "olay", kişi ve/veya kurumla ilişkili olması veya eskiliği olmak üzere iki ölçütle bağıntılı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımla ilintili olarak; çalışmalar kapsamında, tarihin belirli bir dönemine ait iz taşıyan ve bu dönemin anlaşılmasına yönelik doğrudan ya da dolaylı bir referans oluşturan yapı veya yapı grupları "tarihsel değer taşıyan yapılar", tescilli parsellerde rekonstrüksiyon yapılan veya yeni yapılaşma olan örnekler "tarihsel değer taşımayan yapılar" olarak nitelendirilmiştir (Şekil 8).

Bu bağlamda, makaleye konu olan çalışma alanında tespiti yapılabilen yapılardan çok azının tarihsel değer taşımadığı düşünülmektedir. Tarihsel değer taşıdığı düşünülen tescilli yapılar ise 199 adet olarak tespit edilmiştir. Çoğunluğunu geç dönem Batılı üsluptaki kargir, çok katlı han ve apartmanların oluşturduğu bu yapılar, alan genelinde dikkat çekici bir baskınlığa sahiptir. Bu veri, yerin korunmuşluk durumuna verdiği olumlu referansa paralel olarak, geçmiş ile kurduğu kültürel ilişkiye önemli bir katkı sağlaması bakımından oldukça değerlidir (Tablo 2).

3.1.2 Özgünlük Değeri

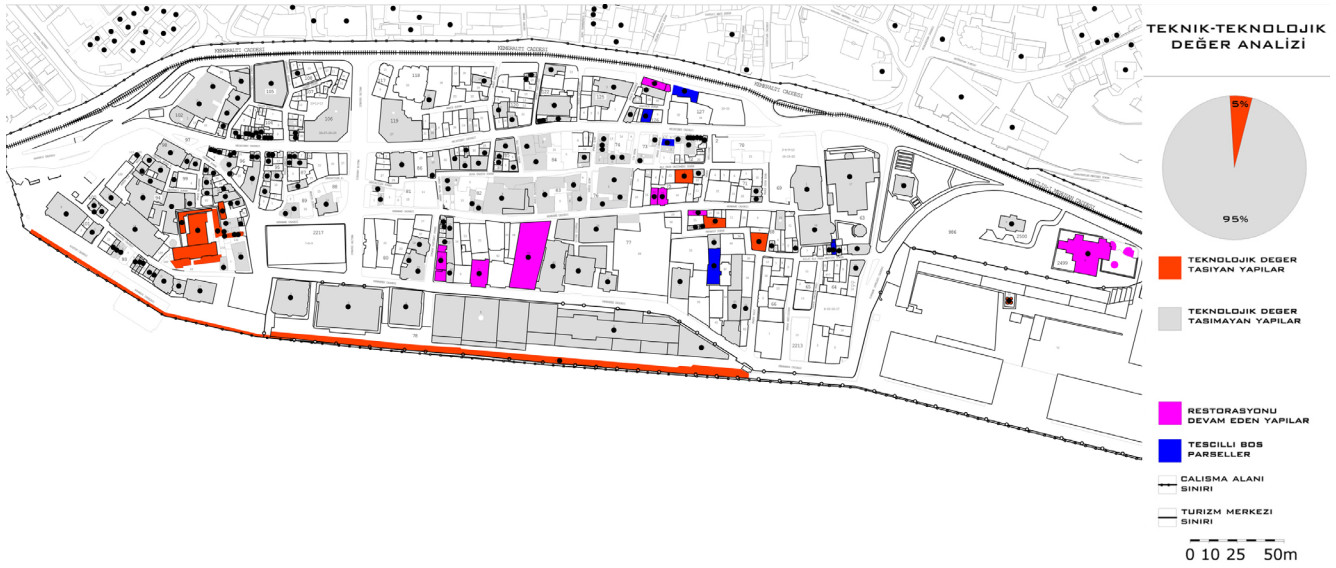
Bilindiği üzere, özgünlük kavramı ve bu değerlin varoluşsal niteliğine dair esaslar; çağdaş koruma anlayışının önemli yapı taşları arasında yer almaktadır. Feilden ve Jokilehto (1998, 66-74), özgünlük kriterlerini tasarım, malzeme, işçilik ve çevresel faktörler bağlamında değerlendirmekte; UNESCO (2005, 21-22), bu kriterlere Nara Özgünlük Belgesi'nin (ICOMOS 1994) 13. maddesine referans vererek gelenek, teknik, yönetim sistemi, dil ve ruh, hissiyat gibi somut olmayan kültürel mirasın diğer öğelerini de eklemektedir.

Şekil: 8
Karaköy-Tophane Bölgesi tarihsel değer analizi

Tarihsel Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Tarihsel Değer Taşıyan Yapılar	199	94 %
Tarihsel Değer Taşımayan Yapılar	12	6 %

Tablo: 2
Karaköy-Tophane Bölgesi Tarihsel Değer Analizi.

3.1.3 Teknik-Teknolojik Değer

Karaköy-Tophane Bölgesi'nin imgesel ve materyal çağrışımları değerlendirildiğinde; alana ilişkin en önemli verilerden birinin yüzyıllar boyunca üretim ve bu üretimle kurduğu mimari ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkiye kaynaklık eden göreceli sanatsal veya teknik değeri açıklarken; Feilden ve Jokilehto (1993, 19), bilimsel ve eleştirel tarihi değerlendirmeye dayalı, tasarım, teknik, strüktürel ve işlevsel anlayışla doğrudan ilişkili bir olguya referans verirler. Bu olgudan doğan ve gelişen teknik-teknolojik değer; aynı zamanda kendi dönemi, diğer dönemler ve günümüz ile dolaylı bir bağ kurmaktadır. Ancak bu dolaylı bağlantının somut verilerle ortaya konulması oldukça güç olduğundan; alanda yapılan değer belirleme çalışmalarında yalnızca teknik, strüktür ve işlev özelliklerinden kaynaklanan teknik-teknolojik değer belgelenmesine çalışılmıştır (Şekil 10).

Çalışmalar sonucunda elde edilen verilere göre; alanda değer belirleme çalışmaları yürütülen 211 tescilli parselden günümüzde yalnızca onunun teknik-teknolojik değer taşıdığını söylemek mümkün

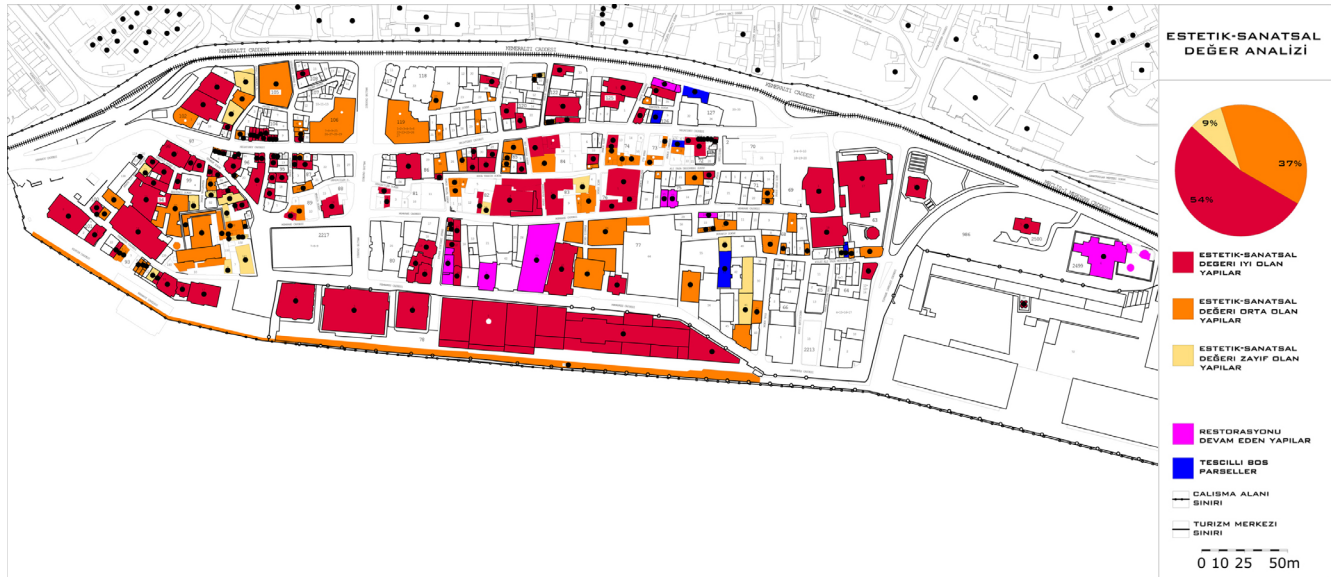
olmaktadır. Bu sayı, alan geneline kıyasla oldukça düşük bir orana tekabül etmekte olup halihazırda teknik-teknolojik değer taşımadığı saptanan yapıların bölge genelinde dikkat çekici çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4).

Özellikle Tophane ve çevresinin yüzyıllar boyunca sahip olduğu; üretime yönelik, geleneksel ve endüstriyel kimliği dikkate alındığında bu oran son derece düşündürücüdür ve bölge genelinde açık biçimde bir değer kaybına işaret etmektedir. Bu değer kaybı; büyük ölçüde uygarlığın gelişimine bağlı olarak, yalnızca ülkemizde değil; tüm dünyada endüstri alanlarında örnekleri görülen bir durumdur. Geçtiğimiz yüzyılda sanayi ve gelişim süreci başka bir boyut kazanmış; bu ve benzeri üretim alanları, çoğunlukla etkin işlevsel niteliğini yitirmiş ve kent merkezlerinin dışına taşınmıştır. Ancak, çalışma özelinde ortaya çıkan bu tabloda Altıncı Daire ve Menderes Dönemi yıkımlarının önemli bir payı olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Başta Ceneviz Surları, Tophane Kışlası ve meydanı çevreleyen diğer yapı adaları olmak üzere; alanda geri dönüşsüz biçimde kaybedilen çok sayıda kültür

Şekil 10
Karaköy-Tophane Bölgesi teknik-teknolojik değer analizi

Teknik-Teknolojik Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Teknik-Teknolojik Değer Taşıyan Yapılar	10	5 %
Teknik-Teknolojik Değer Taşımayan Yapılar	201	95 %

Tablo 4.
Karaköy-Tophane Bölgesi Teknik-Teknolojik Değer Analizi

Şekil: 11
Karaköy-Tophane Bölgesi estetik-sanatsal değer analizi

varlığı dikkat çekmektedir. Öte yandan, özellikle 1960'lar ve sonrasında bölgede yer alan diğer küçük ölçekli üretim atölyeleri de terk edilmeye başlanmış ve konuyla ilgili olarak bölgede yaşanan değer tahribatı oldukça hızlanmıştır.

3.1.4 Estetik-Sanatsal Değer

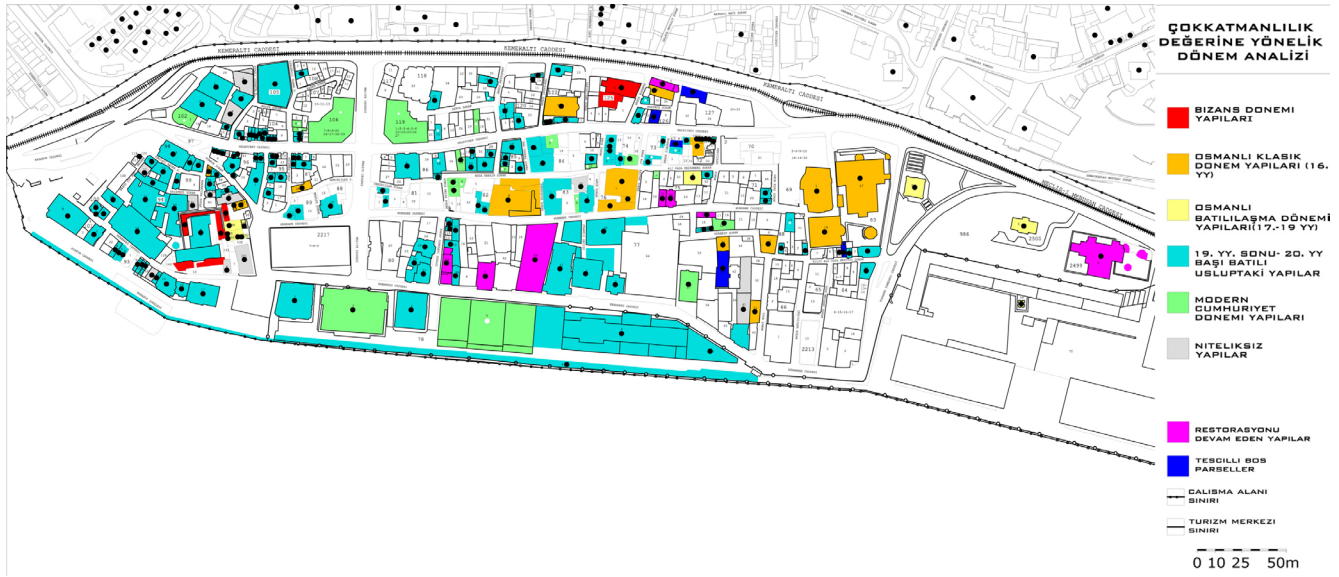
Kültür varlıklarının sahip olduğu estetik-sanatsal değere yönelik yapılan çalışmaların pek çoğu kişisel veya toplumsal ölçekte, bireyin veya o kültürün ulaştığı beğeni seviyesi ile doğrudan bağlantılıdır. Bilinçli koruma anlayışının başlangıcından bu yana, değer ve değer belirleme üzerine çalışma yapan neredeyse tüm uzmanların ortak olarak sözünü ettiği bu değerlerin göreceliliği; Riegl'dan (1996, 69-83) günümüze üzerine çokça vurgu yapılagelen bir konu olmuştur. Bu bağlamda; çalışma kapsamında çevre ve bağlam ile uyum, iç mekânda ve cephede form, ölçek, tasarım, renk, doku ve malzeme gibi nitelikler ölçüt olarak kabul edilmiş; bütünsellik içerisindeki mekânsal, cephesel ve detay bazındaki sanatsal fikirsellik irdelenmiştir. Değer belirleme çalışmalarına konu olan tescilli yapılardan 113'ünün estetik-sanat-

sal değeri "iyi" olarak nitelendirilmiştir (Şekil 11). Benzer şekilde, estetik-sanatsal değeri "orta" olarak nitelendirilen tescilli yapı sayısı 79'dur. Estetik-sanatsal değeri bakımından "iyi" olarak değerlendirilen yapılar genelin yarısından fazlasını oluştururken; sahip olduğu nitelikler bakımından "orta" olarak değerlendirilenler de azımsanmayacak sayıdadır. Alan genelinde, döneminin seçmeci mimari anlayışına ve tasarım bağlamında çok sayıda farklı üsluba referans vermekte olan cephe ve mekân düzenlemeleri; bu estetik ve görsel zenginliğin başlıca kaynağıdır.

Öte yandan, yapılan değer belirleme çalışmalarında 19 yapının estetik-sanatsal değeri "zayıf" olarak tanımlanmıştır (Tablo 5). Bu yapılar tasarım anlayışı, yapı detay ve bütünü oluşturulan mimari karakter ile bezeme özellikleri bakımından çevre ölçeğinde sahip olunan görsel ritmin ve çoğulluğun dışında kalmış; "zayıf" nitelikli olarak yorumlanmışlardır. Halihazırda, bahsi geçen nitelikleri okunmaz biçimde zarar görmüş bazı yapılar da; bu 9%'luk dilimin içinde kalmaktadırlar.

Tablo: 5
Karaköy-Tophane Bölgesi estetik-sanatsal değer analizi

Estetik-Sanatsal Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Estetik-Sanatsal Değeri İyi Olan Yapılar	113	54 %
Estetik-Sanatsal Değeri Orta Olan Yapılar	79	37 %
Estetik-Sanatsal Değeri Zayıf Olan Yapılar	19	9 %

3.1.5 Çokkatmanlılık Değeri

Çokkatmanlılık, yapı çevreyi oluşturan tüm dönemlere özgü, biricik ve tekrar edilemez öğeler bütününe bir arada bulunmasından ve o yeri meydana getiren değerlerin sürdürülebilirlik bağlamında birbirine eklenmesinden kaynaklanmaktadır (ISMEP 2014, 39). Bu değer, çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan kültür varlıklarının tekil ve bir aradalık durumları üzerinden rahatlıkla okunabilmektedir.

Makaleye konu olan çalışma dahilinde; Karaköy-Tophane Bölgesi'nde yer alan kültür varlıklarının ait olduğu dönemlerin tespiti yapılarak, alan ölçeğinde gelişimsel skalanın mevcut izlerinin belirlenmesi ve bölgenin çokkatmanlılık değerinin ortaya konulması amaçlanmıştır (Şekil 12).

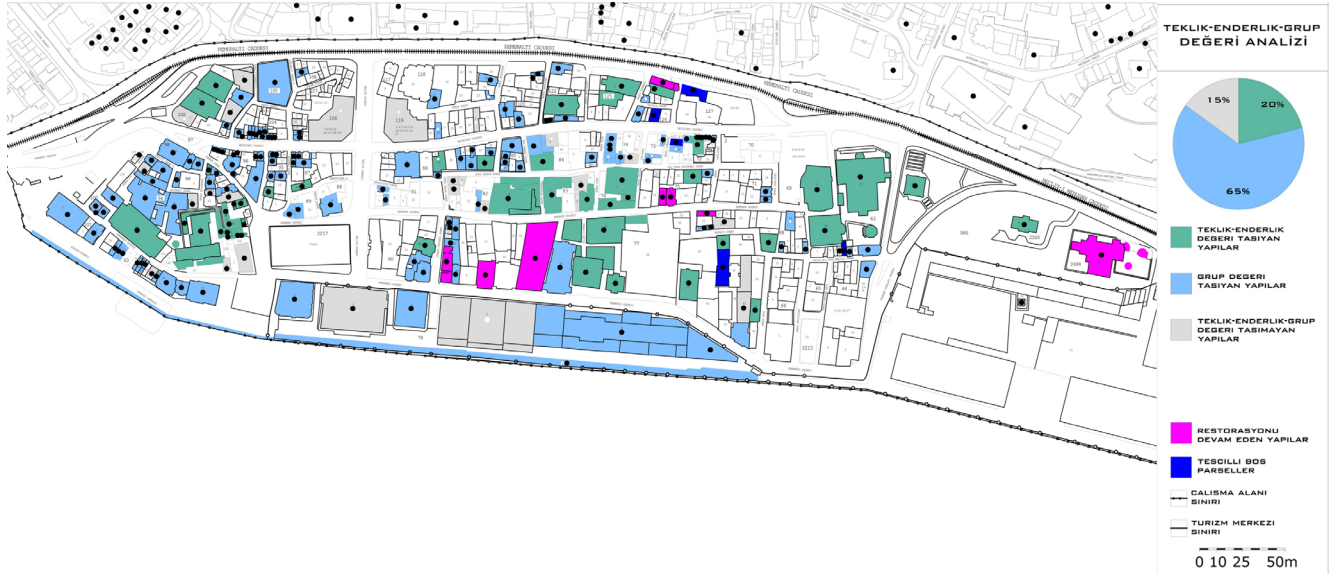
Dönem analizi yardımıyla elde edilen mevcut tabloya göre; bölgede yer alan yapılar, üslup ve dönem özellikleri itibariyle; Bizans, Osmanlı Klasik Dönem, Osmanlı Batılılaşma Dönemi yapıları, 19.-20. yüzyıl Batılı üslupla inşa edilmiş yapılar ve Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları olarak sınıflandırılabilir. Bu durum, bölgenin dönemsel zenginliğinin olduğu kadar farklı mimari ve kültürel niteliklere referans vermeyi sürdüren anlamlı bir katmanlaşmanın da göstergesi niteliğindedir.

Diğer yandan, alan genelinde deprem ve yangın gibi doğal felaketler başta olmak üzere çeşitli sebeplerle yıkılmış veya zarar görmüş çok sayıda yapı, aynı parsel üzerinde bir önceki yapının malzemeleri kullanılarak yeniden inşa edilmiştir. Bu anlamda, farklı dönemlerde inşa edilmiş pek çok kültür varlığı da kendinden önce gelen diğer yapıların plan ve malzeme bakımından ardılıdır. Bu süreklilik, yapı ölçeğinde çokkatmanlılık değerine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bizans Dönemi'nde inşa edilmiş ve halihazırda Kastellion'un kalıntıları üzerinde varlığını sürdürmekte olan Yeraltı Camii, bu durumun alan genelindeki en önemli kanıtıdır. Benzer şekilde, alanda yer alan kiliseler başta olmak üzere günümüze ulaşmış çok sayıda anıtsal yapı da kökensel olarak özdeş bir gelişim göstermektedir.

Kılıç Ali Paşa Camii ve Külliyesi Klasik Dönem Osmanlı; Tophane Meydanı ve çevresini imleyen Tophane Çeşmesi, Nusretiye Kasrı, Nusretiye Camii, Saat Kulesi gibi önemli kültür varlıkları ise Batılılaşma Hareketleri sonrası modernleşen devleti simgeleyen Osmanlı Batılılaşma Dönemi yapıları arasında öne çıkmaktadır. Bu anıtsal yapıların çevresini sarmalayan, Neoklasik, Neorönesans, Barok, Eklektik ve Art Nouveau üslupta inşa edilmiş pek çok kargir sivil mimarlık örneği; alanda günümüz dokusunun

Şekil 12
Karaköy-Tophane Bölgesi çokkatmanlılık değerine yönelik dönem analizi

Şekil 13
Karaköy-Tophane Bölgesi teklik-enderlik ve grup değeri analizi

büyük çoğunluğunu oluşturan anlamlı bir bütünsellik içerisindedir. Bu miras, erken Cumhuriyet ve 1940 sonrası kargir yapılar ile desteklenmekte; bu süreçte inşa edilen yapılar gerek kendi dönem üslubunu başarılı bir biçimde yansıtan karakteri gerek ise kendinden önce yapılmış olan diğer kültür varlıklarıyla olan dokusal uyumu bakımından önem teşkil etmektedir. Sayıları çok fazla olmayan anıtsal ve sivil mimarlık örneği bu yapılar; çalışma bölgesinin bütünlüğüne değer katan bir diğer katman olarak ortaya çıkmaktadırlar.

3.1.6 Teklik-Enderlik ve Grup Değeri

Teklik-enderlik ve grup değerleri, yapı ve yapı gruplarının benzerleriyle kurduğu ilişkiden veya bu ilişkinin noksanlığından kaynaklanan önemli verilerdir. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013) yer alan "benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri" ve "türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşırlar." ibareleri bu ilişkinin doğasına ve tespit ölçütlerine dair önemli yönlendirmeler içermektedir.² Grup değeri ise, bir araya gelerek anlamlı bir bütünsellik içinde ele alınabilen, mimari ve işlevsel anlamda bir arada tasarlanmış veya yan yana getirilmiş yapı gruplarının taşıdığı bir değerdir.

Çalışmalar kapsamında bu değer bölgenin belirgin tarihsel dönemlerinin mimari üslup özelliklerini tekrar eden yapı karakterinin bir aradalığı üzerinden nitelenmiş ve kısmen Madran ve Özgönül'un (2005) çokluk değerine de referans verecek biçimde tanımlanmıştır. Bu bağlamda; alanın bütünsel değerlilik haritasının ve bölgede yer alan sivil mimarlık örneklerinin birbirleriyle kurduğunu ilişkinin daha belirleyici olması amacıyla; teklik-enderlik ve grup değerleri beraber ele alınmış; olası çakışmalar ihmal edilebilecek düzeyde olduğundan değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Alan genelinde benzerlerini zaman içerisinde yitirerek günümüze ulaşmış, az sayıda örneği bulunan veya türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında teklik-enderlik değerine sahip yapılar 43 adet olarak tespit edilmiştir (Şekil 13). Bu yapılar, çalışmalara konu olan kültür varlıklarının 20%'lik bir bölümünü meydana getirmekte ve ağırlıklı olarak bölgede yer alan anıtsal yapılardan oluşmaktadır. Makaleye konu olan çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan, anlamlı bir bütünsellik içinde değerlendirilen ve grup değerine sahip olduğu düşünülen yapılar ise çoğunluktadır (Tablo 6). Bu kültür varlıkları, çoğunlukla 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında inşa edilmiş kargir örnekler olup bölgenin mimari karakteri bağlamında yapısal ve anlamsal

² Ülkemizde henüz tüm kültür varlıklarına yönelik kapsayıcı ve detaylı envanterleme ve döküm çalışmalarının tamamlanmamış olması sebebiyle, ortak bir veri tabanı üzerinden değerlendirme yapma şansı olmadığı için yapıların hangilerinin günümüze benzerlerini yitirerek veya tekil olarak ulaştıklarını söylemek tam olarak mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, bu iki değer çalışmaları kapsamında bir arada değerlendirilerek teklik-enderlik değeri başlığı altında sınıflandırılmıştır.

Teklik-Enderlik ve Grup Değeri	Yapı Sayısı	Yüzde
Teklik-Enderlik Değeri Olan Yapılar	43	20 %
Grup Değeri Olan Yapılar	137	65 %
Teklik-Enderlik veya Grup Değeri Olmayan Yapılar	31	15 %

Tablo: 6
Karaköy-Tophane Bölgesi teklik-enderlik ve grup değeri analizi

bütünlüğünü ortaya koymasından dolayı önemlidir. Bölgenin bugünkü mirasının temelini meydana getiren bu somut veri; tek başlarına kendilerine özgü birçok değer arz eden kültür varlıklarının, bir bütün olarak değerlendirildiklerinde yapı çevreyi oluşturan bir aradalığa da katkıda bulunabildiklerinin iyi bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen ölçütler dahilinde teklik-enderlik veya grup değerine sahip olarak nitelenemeyen yapıların önemli bir çoğunluğunu ise; alanda tekil veya ayrık biçimde yer alan ve Cumhuriyet sonrası dönemde organik bir biçimde ortaya çıkan kültür varlıkları oluşturmaktadır. Bölgenin çokkatmanlılık değerine önemli bir katkıda bulunan ve zaman içerisinde gelişen koşullara bağlı olarak ihtiyaç duyulan bu yapıların; inşa edildikleri dönem veya kültürel anlamlılıkla ilişkilerinin istemli bir doku bütünlüğü dahilinde kurulamamış olması sebebiyle teklik-enderlik veya grup değeri taşımadığı düşünülmektedir.

3.1.7 Sembolik Değer

Riegl (1996, 69-83); amaçlanmamış anıtların

değerini belirleyen onlarla ilişkilenen bireylerken, amaçlanmış anıtın anımsatma değerinin anıtı yapanlar tarafından işaret edildiğinin altını çizmektedir. Bu ayrım, sembolik değer özünü oluşturan önemli noktalardan biridir. Sembolik değere sahip taşınır veya taşınmaz tüm kültür varlıkları; belirli bir dönemin, bir olayın veya düşüncenin günümüzdeki yansımasıdır. Bu öğeler; bir bakıma toplumsal belleği var eden ve devamlılığını sağlayan, iletişime yönelik sembolik araçlar olarak da nitelenebilir. Bu iletişim dini veya politik olduğu kadar; bir ulusa özgü, manevi, bir yaşanmışlık veya gelenekle ilintili olabilir.

Karaköy-Tophane Bölgesi'nde yerin ruhuna, kimliğine ve kültürel önemine yaptığı katkı bakımından sembolik değer atfedilen kültür varlığı sayısı 39 olarak belirlenmiştir (Şekil 14). Kılıç Ali Paşa Külliyesi, Tophane Çeşmesi, Fransız Geçidi, Karaköy Palas, Yeraltı Camii, Karaköy Yolcu Limanı gibi bazı tescilli yapılar bunlardan başlıcalarıdır. Öte yandan, alanda yer alan diğer kültürel miras öğelerinin ise; içinde bulunduğu yapı çevre ile imgesel bağlantısı kurula-

Şekil: 14
Karaköy-Tophane Bölgesi sembolik değer analizi

Tablo: 7
Karaköy-Tophane Bölgesi sembolik değer analizi

Sembolik Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Sembolik Değer Taşıyan Yapılar	39	18 %
Sembolik Değer Taşımayan Yapılar	172	82 %

mamış olup sembolik değer taşımadıkları düşünülmektedir (Tablo 7).

Alan ölçeğinde incelendiğinde ise; bölgenin kendisini meydana getiren yapılardan görece bağımsız olarak sahip olduğu, tarih boyunca onunla ilişkili kişi, grup ve sosyal yaşantılardan edindiği bir sembolik değerden bahsetmek mümkün olmaktadır. Karaköy sahil hattı, Bizans Dönemi'nden günümüze özerk bir ticaret ve liman bölgesi olarak varlığını sürdürmüştür. Yüzyıllar boyunca bir Ceneviz kenti görünümü sergileyen bu yerleşme; 19. yüzyıl ve sonrasında ise Batılı kültürün ve kent yaşantısının simgesi olan ve ayrıcalıklı Levanten kesimle bütünleşen bir semttir. Çalışma alanının Tophane Bölgesi'nde kalan kesimi ise; ismini top dökümhanelerinden almış ve endüstriyel bir kökenden beslenen önemli bir miras alanıdır. 16. yüzyıl Osmanlı Devleti iskan politikalarına uygun olarak Kılıç Ali Paşa Külliyesi çevresinde yerleşim gösteren bu Müslüman mahallesi, sonraları Osmanlı Batılılaşma Dönemi'nin de simgesi haline gelmiştir. Bu en yalın iki tasvir; çalışma alanının kent belligindeki yerini, kimliğini ve kültürel önemini yansıtarak çevre ölçeğinde sahip olduğu sembolik değeri gözler önüne sermesi bakımından son derece önemlidir.

3.1.8 Belgesel Değer ve Eğitim Değeri

Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır (ICOMOS 1964, Madde 3). Bahsi geçen değer, kültürel varlıkların ve bu varlıkların bir araya gelerek oluşturduğu yapı çevrenin mevcudiyetinden ve nesiller arası aktarım kapasitesinden kaynaklanmakta; bu aktarım, mimari koruma alanında kültürel varlıkların tekil ve grup olarak geçmişe dair sahip oldukları bilgilendirici nitelikler bütünü yardımıyla gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, belgesel değer; bir yapı, yapı grubu veya yapı çevrenin varlığı

yoluyla geçmişe ait mimari, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikleri anlatabilmesi durumudur.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan ve günümüzde Karaköy-Tophane Bölgesi'nde varlığını sürdürmekte olan kültürel varlıkların referans verdiği en önemli veri; kuşkusuz, 19. ve 20. yüzyıla ait mimari karakter ve onu meydana getiren sosyokültürel arkaplana yöneliktir. Ne var ki; Bizans'ın ilk dönemlerinden bu yana yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmüş bu bölgenin, özellikle çalışma alanı sınırları içerisinde kalan kesiminde bu dokuya ait izleri takip edebilmek kolay değildir. Pek çok kaynakta bir Ceneviz kenti gibi tasvir edilen Galata'nın sur içi bölgesine ait kent izleri günümüzde büyük ölçüde yok olmuştur. Yalnızca Kastellion'un üzerine kurulmuş ve günümüzde Yeraltı Camii olarak varlığını sürdüren alan ile Kemankeş Karamustafa Camii arasında kalan kısımda, Bizans Dönemi'ne ait ve günümüzde son derece bakımsız durumda olan bir sur kalıntısı bulunmaktadır.

Diğer yandan, bölgede sonraki dönemlerde inşa edilmiş ve çoğunluğu gayrimüslimlere ait dini yapıların halen varlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda bölgede yaşayan yerel hakın kaybolmasıyla sosyokültürel bağlamını önemli biçimde yitirmiş olsa da; Aya Nikola, Aya Yani, Meryem Ana ve Surp Lusavoriç Ermeni Kiliselerinin halen korunur durumda olması, bölgenin sahip olduğu değerlerin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. Aynı şekilde, sur dışında kalan kısımda Osmanlı Klasik Dönem anıtsal yapılarından Kılıç Ali Paşa Camii ve Külliyesi'nin büyük ölçüde varlığını sürdürüyor oluşu; bölgenin Müslümanlaştırılmasına yönelik iskan faaliyetlerinin belirgin bir örneği olarak günümüze ulaşması bakımından anlamlıdır. Ancak, Tophane'den Kabataş'a uzanan sahil hattında ahşap dokunun büyük

ölçüde tahribata uğramış olması bu bütünselliği zedeleyen önemli bir faktördür.

Benzer şekilde, Tophane Meydanı'nı imleyen, karakteristik Barok üsluplu Tophane Çeşmesi'ne ek olarak; II. Mahmut Dönemi'nin Balyan imzalı Nusretiye Camii, 1851 yılında William James Smith tarafından inşa edilen; fakat Can'ın (1993, 185) ifadesiyle bir Fossatti tasarımı olduğu izlenimi vermekte olan Nusretiye Kasrı, yine aynı döneme tarihlenen Tophane Saat Kulesi geç dönem Osmanlı mimarisinin önemli simgesel yapıları olarak günümüzde halen varlığını sürdürmektedir. Döneminin öne çıkan askeri yapılarından 1826 tarihli ve Menderes Dönemi'nde yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılan Tophane Kışlası, bölgenin mekânsal ve imgesel bütünlüğüne zarar veren önemli bir değer kaybına işaret etmekte ise de; bu meydan ve yapıları Osmanlı Batılılaşma Dönemi'ni belgeyen nitelikli kültür varlıklarıdır.

Bu durum erken Cumhuriyet Dönemi yapıları ile de devamlılığını sürdürmüş, İkinci Milli Mimari üslubunu yansıtan anıtsal binalar ve sade çizgileriyle ön plana çıkan az katlı modern kargir yapılar alanda dikkat çeken diğer öğeler olarak yerlerini almışlardır. Bu yapılar az sayıda olmalarına rağmen; kendi dönemlerinin hakim mimari ve düşünsel karakteri, gelişen yapı tekniği, tasarım ve malzeme özellikleri gibi niteliklerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Diğer yandan, yapı çevreyi oluşturan somut ve somut olmayan kültürel mirasın geçmişe yönelik bir veri arz etme niteliği kadar; günümüz ve gelecek nesiller açısından öğretici olma özelliği de bulunmaktadır. Bu öğreticilik, geçmişe yönelik bilgi edinme isteğinden kaynaklanmakta; toplumu oluşturan bireylerin aidiyet duygusunu ve geçmişle kurduğu bağı besleyen önemli bir unsur olarak kendisini var etmektedir. Bu bağlamda, Feilden ve Jokilehto (1998, 20) eğitim değerini bir miras öğesinin (ya da öğeler bütünü) kültürel turizm potansiyeli ve tarihi kaynakların günümüzle entegrasyonu üzerinden tanımlamaktadır.

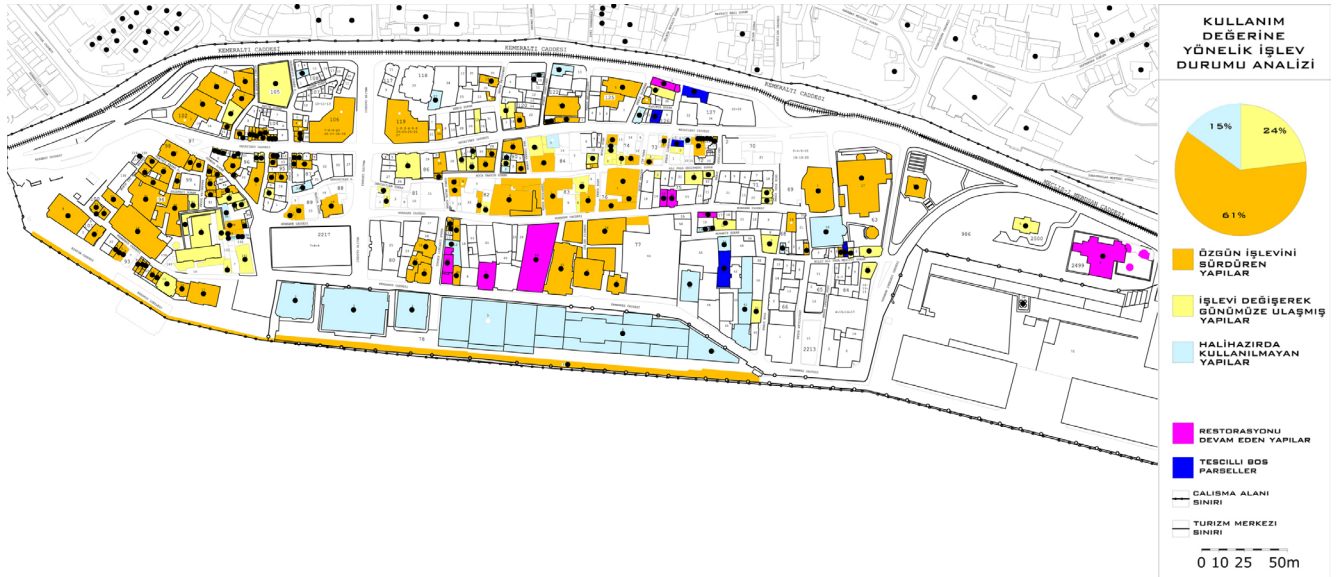
Karaköy- Tophane Bölgesi turist yoğunluğunun yüksek olduğu bir alan olmakla birlikte; kültürel turizm aktivitelerinin yoğun olarak gerçekleştiği bir çevre değildir. Alanda yer alan yapılardan, yalnızca taşıdığı üstün mimari nitelikler bakımından Kılıç Ali Paşa Camii ve turistik amaçlı olarak Kılıç Ali Paşa Hamamı yabancı ziyaretçiler tarafından yoğun bir ilgi görmektedir. Aynı şekilde, dini ve manevi özellikleri sebebiyle Yeraltı Camii yerli halk tarafından düzenli olarak ziyaret edilmektedir. Bu nedenle, bölgenin sahip olduğu eğitim değerinin daha çok dolaylı bir nitelik göstermekte olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu dolaylılık, alanın gözlemlenmesi ve deneyimlenmesine bağlı olarak oluşan algısal bir bilgilenme sürecinden kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda, bölgenin sahip olduğu kültürel kaynakların etkin bir yönetim ve planlama sürecine dahil edilmesi ve eğitim değerinin artırılmasına yönelik olarak sistematik çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir.

3.1.9 Geleneksel Değer

Somut miras öğeleri ve kültürel varlıklar kendini biçimlendiren sosyal çerçeve ve arkaplandan bağımsız düşünülemez. Jokilehto (2006, 7-8), geleneğin etimolojik kökeni hakkında irdelemelerde bulunurken; inanç, adap, örf ve adetlerin sözlü ya da eylemsel olarak aktarımı veya kuşaktan kuşağa devredilmesi gibi olguların altını çizmektedir. Bu bağlamda, geleneksel değer de; kültürün sürekliliği ekseninde yerel halkın sahip olduğu sosyoekonomik niteliklerin yapı çevreyi oluşturan mimari ve somut olmayan kültürel miras öğeleriyle kurduğu ilişkiden kaynaklandığını söylemek pekala mümkündür.

Bu eksende, Karaköy-Tophane Bölgesi ile ilgili olarak öne çıkan geleneksel değer öğelerinin başında; gayrimüslim ve azınlık kimliği ile bütünleşik bir kültürel özerklik; ticaret; liman işleviyle ön plana çıkan gemicilik ve bu yaşam biçiminin sosyal hayata yansması ile Tophane ve çevresinde yaygınlaşmış üretim ve endüstriyel işlevli doku gelmektedir.

Bu bağlamda, günümüzde alanda

Şekil: 15
Karaköy-Tophane Bölgesi kullanım değerine yönelik işlev durumu analizi

geleneksel değerini yoğun bir biçimde devam ettiren en önemli unsur ticarettir. Necatibey Caddesi başta olmak üzere ara sokaklarda konumlanmış çok sayıda küçük dükkan, hanlar ve bankalar; bölgedeki ticari faaliyetleri aktif bir biçimde devam ettirmektedir. Öte yandan, liman ve limana yönelik faaliyetler bölge genelinde kısmen sürdürülebilmektedir. Karaköy İskelesi'nden sağlanan deniz yolu ulaşımı bölgenin yüzyıllardır süregelen kültürünü halen yaşattığını göstermekte ise de; gümrük ve Denizcilik İşletmeleri Binaları'nın halihazırda etkin bir biçimde kullanılmıyor oluşu kültürel sürekliliğin sağlanması bakımından endişe vericidir. Benzer şekilde, kamu kullanımının kısıtlanmış ve rihtım hattının önemli bir kısmına rahatça erişilemiyor oluşu da; yapılması planlanan büyük ölçekli projeler ekseninde, bölgenin geleceği ve değer aktarımı açısından sıkıntılı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tophane ve çevresinde yer alan üretim atölyeleri ise; günümüzde işlevselliğini neredeyse tamamen yitirmiş, bu binaların bir çoğu yeniden işlevlendirilerek kafe ve restoran ağırlıklı işletmelere dönüşmüştür. Bölgede yaşanan bu işlevsel dönüşümü ve açılmaya başlanan kafe ve restoranları, hem geleneksel Galata'nın yeme-içme-eğlence hem de Tophane ve çevresindeki kahvehane kültürünün bir uzantısı olarak

görmek mümkündür. Ancak, üretim kapasitesinin ve bu işlevin mekânsal yansımalarının sürdürülemiyor oluşu; bölge açısından önemli bir değer kaybına işaret etmektedir.

3.1.10 Kullanım Değeri

Kullanım değeri; geçtiğimiz yüzyılda kültürel kaynakların kısıtlılığı düşüncesine bağlı olarak önem kazanan bir olgudur. Yapıların ancak yaşayarak ve kullanılarak ayakta kalabiliyor oluşunun yanı sıra; bu durum, kültür varlığının işlev olarak fayda sağlamasına olanak tanımakta ve yapıların kullanım değerini doğurmaktadır. Başka bir deyişle; kültür varlıklarının özgün işleviyle veya yeniden işlevlendirilerek kültürün süregelen yaratım sürecine etkin birer öge olarak katkıda bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Çalışmalar kapsamında alanda bulunan kültür varlıklarının mevcut işlev durumu analizi yapılarak kullanım değerine yönelik irdelemelerde bulunulması amaçlanmıştır (Şekil 15).

Alanda yer alan kültür varlıklarının tescil fişleri ve eski haritalar başta olmak üzere ilk işlevlerine yönelik bilgi edinilmesine olanak sağlayan kaynaklar ile karşılaştırma yapıldığında; günümüzde 129 yapının özgün işlevi ile varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu tescilli kültür varlıklarından bazılarının ise zaman içerisinde özgün işlevlerini kaybederek başka fonk-

Kullanım Değerine Yönelik İşlev Durumu	Yapı Sayısı	Yüzde
Özgün İşlevini Sürdüren Yapılar	129	61 %
İşlevi Değişerek Günümüze Ulaşmış Yapılar	51	24 %
Halihazırda Kullanılmayan Yapılar	31	15 %

Tablo: 8
Karaköy-Tophane Bölgesi kullanım değerine yönelik işlev durumu analizi

siyonlar ile kullanılmaya başlandığı ve bu nedenle kullanım niteliği bakımından değerli olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 8).

Bölgede yer alan kültür varlıklarının büyük çoğunluğunun kullanılır durumda oluşu bölgenin geleceği bakımından oldukça sevindiricidir. Halihazırda kullanılmayan kültür varlıklarının pek çoğu ise; kendi haline bırakılmış, bakımsızlık sonucu strüktürel olarak da sıkıntılı hale gelmiş sivil mimarlık örnekleridir. Öte yandan, tescilli boş parseller ve inşaat halindeki yapılar dışında; değer belirleme çalışmasının yapıldığı tarihlerde restorasyon hazırlığı yapılan, çalışmaları bitmiş veya henüz kullanımına başlanmamış bazı yapılar da yalnızca geçici olarak kullanılmaz durumdadır. Geçici olarak kullanılmayan bu yapıların, yakın gelecekteki olası kullanım değerlerinden söz etmek mümkündür. Bu doğrultuda, yapılan kullanım analizleri yalnızca çalışmaların yürütüldüğü dönem açısından geçerli olup değişken nitelik göstermektedir.

3.1.11 Ekonomik Değer

Kültürel varlıkların sahip olduğu ekonomik değerinin anlaşılmasına yönelik olarak; kolaylıkla tespit edilebilen, dönüşüm ve fiyata dönüştürme niteliği taşıyan ilk veri, piyasa değeridir (De La Torre 2002, 12-13). Bu piyasa değeri, varlığın getirisi olarak adlandırılabilir; sağlayacağı gelir, mülk sahibine veya ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek, eder olarak karşılığı bulunan bir birimdir.

Ekonomik değere katkıda bulunan diğer değerler ise; piyasa değeri gibi maddi bir karşılığı bulunmayan ve yalnızca olası bir faydadan kaynaklanan niteliklerdir. Frey (1997, 233-240) tarafından “varlık”, “seçenek” ve “miras” değeri alt başlıklarıyla betimlenmiş olan bu değerlerin tespiti göreceli olarak daha zordur ve

sosyokültürel değerler ile ilintilenmeleri daha mümkün görünmektedir.

Bu doğrultuda, Karaköy-Tophane sahil hattının piyasa değeri oldukça yüksek bir bölge olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tek yapı ve çevre ölçeğinde; konumu ve tarihi alanlara yakınlığı, deniz ve kara ulaşımı açısından merkez bir noktada bulunması ve raylı sistem aksı üzerinde yer alması bakımından oldukça değerlidir. Benzer şekilde, eşsiz bir tarihi ve doğal güzelliğe sahip Tarihi Yarımada’yı karşıdan ve doğrudan bir biçimde görüyor olması, bölgeye olan talebi arttıran önemli bir unsurdur.

2015 yılı rayiç bedelleri incelendiğinde, Kemankeş Mahallesi sınırları içerisinde yer alan en yüksek rayiçli alan, 17.859,35 TL ile Kemeraltı Caddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bedeli, 16.808,80 TL ile Rıhtım Caddesi takip etmekte; listede üçüncü sırayı ise 15.758, 25 TL ile Necatibey ve Maliye Caddeleri paylaşmaktadır (URL-5). Niteliksiz yapılaşmaların, bu caddelere bakı veren noktalarda artış gösteriyor oluşu; ekonomik değer ile paralellik gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, bölgenin genel doku bütünlüğü açısından endişe vericidir.

Bu anlamda, bölgede yer alan her kültür varlığı halihazırda bir ekonomik değere sahiptir. Ancak bu durum, bu gibi kültürel miras alanlarının sahip olduğu diğer değerlerin zaman zaman geri planda kalmasına sebep olması bakımından sıkıntılıdır. Benzer şekilde, koruma öncelikleri belirlenirken ekonomik getirinin alanın ihtiyaçlarının ve taşıma kapasitesinin önüne geçmesi; bu miras alanlarında yaşanan hızlı dönüşümü tetiklemekte ve tahribatı hızlandırmaktadır. Karaköy-Tophane Bölgesi bu açıdan önemli bir risk alanıdır ve alana yönelik uluslararası çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil: 16
Karaköy-Tophane Bölgesi bütüncül değerlilik haritası

4. Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerler Bütünü

Bir kültürel miras alanının sahip olduğu değerlerin tanımlanması; o alanın kendisinin, mimari dokusunun, arkaplanının, kullanımının, çağrışımlarının, sahip olduğu anlamların, kayıtların, ilgili diğer yer ve objelerin; başka bir deyişle, kültürel öneminin (ICOMOS Australia, 2013) anlaşılmasını da olanaklı hale getirmektedir. Bu eksende, Karaköy-Tophane Bölgesi'nin sahip olduğu değerler bütünü'nün ve buna bağlı olarak kültürel öneminin anlaşılması; bu makaleye konu olan ve alanda tespitleri yapılan pek çok diğer değere ait verilerin irdelenerek farklı açılardan, çok yönlü biçimde anlamlandırılmasına bağlıdır. Alandaki değerlilik dağılımının ele alınması; bütünü meydana getiren tekil unsurların bölge içindeki yoğunluklarının belirlenmesi ve yerle kurdukları ilişkiyel ağa yönelik tespitlerde bulunulmasını mümkün kılacak bir altlık çalışma olma niteliği taşımaktadır.³

Bu çerçevede, çalışma alanında yer alan ve bölgenin tespit edilen değerlilik dağılımının ön sıralarında yer alan yapıların anıtsal nitelikli dini binalar olduğu görülmektedir (Şekil 16). Bu anıtsal yapıların, diğer tescilli yapılar ile değer karşılaştırmaları yapıldığında ise; belirle-

yici sebebin yerle kurdukları sosyal, dini ve kültürel bağlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu anıtsal yapıları, alanın mekânsal kimliğine katkıda bulunan ve bölgenin tarihsel gelişimi bakımından simgesel ve ayırt edici bir nitelik taşıyan kültür varlıkları izlemektedir. Bunların tamamı; bölge açısından sembolik değer taşıyan ve somut olduğu kadar somut olmayan kültürel miras öğelerini de içinde barındıran önemli kültür varlıklarıdır. Bu yapılar; bölgenin sosyokültürel gelişimini doğuran, besleyen ve sürdürülmesini olanaklı kılan olmazsa olmaz unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, bu yapıları bölgede bulunan diğer kargir sivil mimarlık örnekleri takip etmekte; bu yapıların alan içerisindeki dağılımı sahip olduğu özgünlük, estetik ve tarihsellik gibi yapısal nitelikler bağlamında çeşitlilik göstermektedir.

Buradan hareketle, yapısal kaynaklı nitelikleri bakımından eşit özellikte iki yapıdan; yerle ve yerelle daha kuvvetli bağlar kuran, halkın sosyal ve kültürel yaşantısına kaynaklık ve öncülük eden, gelenek ve inanışlarının temsili veya somut birer karşılığı olarak varlığı sürdürmekte olan yapının diğerine göre daha yüksek değere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Başka bir deyişle,

³ Bu dağılımın elde edilmesine yönelik olarak; basitleştirilmiş bir yöntem ile kültür varlıklarının sahip oldukları değerler bütünsel bir değerlilik skalasında bir araya getirilmiştir. Bu doğrultuda; bir değere sahip olup olmama durumu ikili dizge dahilinde ifade edilebilen tarihsel, kullanım, sembolik ve teknik-teknolojik değerler 1 puan ile nitelenmiştir. Bu değere sahip olmayan kültür varlıkları, değerlendirmede 0 puan almışlardır. Sahip olunan değerler 'iyi' ve/veya 'orta' olarak iki dereceli biçimde ifade edilebildiği özgünlük ve estetik-sanatsal değer analizinde; sahip oldukları bu nitelikler bakımından 'iyi' olarak tanımlanan kültür varlıkları 2, 'orta' olanlar ise 1 puan ile değerlendirilmiştir. Benzer biçimde; bir arada değerlendirilen teklik-enderlik ve grup değerlerinden; teklik-enderlik değeri 2, grup değeri 1 puan ile değerlendirilmiştir; bu yöntemle alan içerisindeki mevcut değerlilik durumuna yönelik bir dağılım çıkarılması hedeflenmiştir.

değer belirleme çalışmalarında yerle ilişkili kişilerin o alanla kurduğu ilişki ve yükledikleri anlam da en az kültür varlıklarının sahip oldukları öz nitelikler kadar önem kazanmaktadır. Bu durum, neden kültürel miras alanlarının yalnızca fiziksel ve mimari niteliklerinin değil; onları var eden sosyoekonomik arkaplana dair bütün öğelerin bir arada korunması gerektiğinin somut bir kanıtıdır. Çağdaş koruma anlayışına esas teşkil eden ölçüt ve yaklaşımlar; bir yerin kültürel önemine katkıda bulunan tüm katmanlarının anlamlı bir bütünlük içerisinde korunmasını zorunlu kılmaktadır.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Karaköy-Tophane Bölgesi, kent tarihi ve belleği açısından yüzyıllar boyunca önemini kaybetmemiş; gerek konum, coğrafya ve ulaşım olanakları gibi fiziksel nitelikler gerek ise sosyoekonomik arkaplanıyla yakından ilgili olarak sahip bulunduğu değerler bakımından günümüzde halen kültürel önemini devam ettiren bir alandır. Bu bağlamda, tarih boyunca kent açısından yadsınamaz bir ekonomik, simgesel ve işlevsel bir değer taşıyan bu merkezin sahip olduğu değerlerin korunarak gelecek kuşaklara eksiksiz bir biçimde aktarılması; kent kimliğinin temsiliyeti bakımından son derece önemlidir.

Şekil: 17

Korunması gerekli sivil mimarlık örneği, (solda) özgün hali (KVKK arşivi) ve yapılan hatalı onarım (Okyay, 2015).

Şekil: 18

Yıkılarak betonarme olarak yeniden inşa edilen tescilli yapı, (solda) özgün hali (KVKK arşivi) ve (sağda) günümüzdeki hali (Okyay, 2015)

Şekil: 19
Maliye Caddesi üzerindeki niteliksiz yapılar (Okyay, 2015).

Ancak, büyük ölçekli ve ağır tahribatlara sebebiyet vermiş uygulamalara rağmen, dokusal özgünlük ve bütünlüğünü önemli ölçüde koruduğu gözlemlenen bölge, günümüzde çeşitli koruma sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Menderes Dönemi'nin izleri, uzun yıllar köhneleşmeye bırakılmış alanda özellikle son yıllarda yaşanmaya başlayan hızlı dönüşüm, işlevsel ve mimari gerekliliklerdeki farklılık, koruma çalışmalarındaki yetersizlik, bakımsızlık ve kullanılmayan yapılar, yanlış veya hatalı uygulamalar, niteliksiz müdahaleler, çarpık yapılaşma ve yıkılan tescilli eserler bu sorunların başlıcalarıdır (Şekil 17-18).

Yapısal açıdan ele alındığında; çalışma alanında bulunan yapılardan 141 tanesinin dokuyla uyumsuz olduğu görülmektedir. Büyük oranda Necatibey Caddesi, Kemeraltı Caddesi ve Kılıç Ali Paşa Külliyesi ile kıyı şeridi arasındaki bölgelerde yoğunlaşan bu sorun; alan genelinin yaklaşık dörtte birlik bir bölümüne yayılmaktadır. Buna rağmen; alanda yer alan tescilli parseller ile dokuyla uyumlu yapıların çevresel anlamda büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

gözlemlenmiştir. Bu tespit, halihazırda bölge genelinde varlığını sürdüren yapı karakteri, doku-parsel-sokak ilişkisi ve gabari bakımından olumlu bir veri olarak nitelenebilir.

Diğer yandan; çok katlı yüksek ve niteliksiz betonarme yapıların özellikle ekonomik değerinin yükseldiği noktalarda artış gösteriyor oluşu; alanın bütünlüğünü ve geleceğini tehdit eden önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 19). Bu yapılar, kentin pek çok diğer kültürel miras alanında olduğu gibi; çalışma bölgesi genelinde de dikkate değer bir koruma sorununa işaret etmektedir. Bu durum, yapıların sahip olduğu ve ekonomik değeri de dolaylı olarak arttıran faktörler arasında yer alan özgünlük, teklilik-enderlik, estetik-sanatsal ve sembolik değer gibi önemli niteliklerin; kesinlikle bölgenin ekonomik değerinin gerisinde değerlendirilmemesi; çağdaş koruma yaklaşımına uygun, sağlıklı bir denge içinde ele alınması gerekliliğini bir kez daha ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte, alandaki kültür varlıkları incelendiğinde; tescilli yapılardan özgünlük durumu "iyi" olanların sayısının

76, “orta” olarak nitelenenlerin sayısının ise 118 olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle; kimi bozulma ve tahribatlarla da olsa, yapıldığı dönemdeki karakteristik niteliklerini günümüze taşıyabilmiş tescilli eser oranı genelin neredeyse tamamına yakınına oluşturmaktadır. Benzer biçimde, büyük çoğunluğu halihazırda özgün işleviyle veya yeniden işlevlendirilmiş biçimde kullanılmakta olan bu tescilli yapıların; %94’ünün ise tarihsel değer taşımakta olduğu belirlenmiştir. Bölgenin korunmuşluk durumuna katkıda bulunan bu önemli kültürel nitelikler; yapım tekniği, döneminin gelişen teknolojik koşulları ve geç dönem örneklerine bağlı olarak artış göstermektedir. En azından mevcudiyetini sürdüren kültür varlıklarının özgünlük başta olmak üzere, önemli değerlerini halen koruyor olması bölgenin geleceği bakımından oldukça sevindiricidir.

Aynı şekilde, bölgenin bir yandan tarihsel niteliklerini sürdürürken diğer yandan da etkin bir biçimde kullanılan kültür varlıkları vasıtasıyla toplumsal ve sosyal yaşantının değişmez bir unsuru olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum alandaki yapıların fiziksel nitelikleri açısından olduğu kadar; belgesel değer ve eğitim değeri bakımından da önem teşkil ettiğini göstermektedir. Döneminin mimari karakter ve onu meydana getiren sosyokültürel arkaplanına referans veren bu bir aradalık; bilgilendirici ve kanıtlayıcı olma niteliği bakımından önemli bir belgesel değere sahiptir. konu üzerine çeşitli çalışmalar Yeraltı Camii ve Kılıç Ali Paşa Camii başta olmak üzere; alandaki anıtsal yapılar ile baskın bir yoğunlukta yer alan 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına ait kargir sivil mimarlık örnekleri; malzeme, tasarım ve işçilik açısından, cephe ve plan bazında yapıldığı dönemin karakteristik özelliklerini yansıtmakta ve o dönemi anlatan önemli birer belge olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Bu bağlamda; bölgenin belirgin tarihsel dönemlerinin mimari üslup özelliklerini tekrar eden yapı karakterinin bir aradalığı, grup değeri ekseninde pekişmekte ve bir döneme ait görsel ve mimari bütünlüğün oluşmasına katkıda bulunan bir araç olarak kendini göstermektedir. Alanda yer alan

tescilli parsellerin yarısından fazlasının dönemselsel bir aradalık ile yerin anlam ve önemine referans verecek bir grup değeri taşıması; bölgenin sahip olduğu mimari karakteristik ve bütünlüğü destekler niteliktedir.

Öte yandan; bölgenin kurulduğu dönemden günümüze, önemli değer kayıpları yaşamış olduğu bilinen bir gerçektir. Kurgu ve yerleşim bakımından Ceneviz kenti özellikleri gösteren geleneksel Galata’nın suriçi bölgesinde kalan kısmına ait izlerin halihazırda okunamıyor oluşu; Altıncı Daire’nin kararıyla surların yıktırılması; taş rıhtımların inşası ve alanın denizle olan ilişkisinin büyük ölçüde değişmiş olması; bölgenin kültürel değerliliğine yönelik önemli kayıplardır. Bu tahribat daha sonrasında Menderes Dönemi yıkımları ile iyice artış göstermiştir.

Menderes Dönemi yıkımlarının derin izlerini taşıyan ve şu anda bağlamından kopuk ve tanımsız bir biçimde varlığını sürdüren Tophane Meydanı ve çevresi; değer kaybının yoğunlaştığı ve alanda etkin kamu kullanıma kazandırılması gereken yerler arasında karşımıza çıkmaktadır. Kapanan sanayi tesisleri ve atölyeler ile geleneksel üretimin sürdürülemezliği bölgenin atıllaşmasını hızlandırmıştır. Çevredeki mekânların yeniden işlevlendirilerek kullanılıyor oluşu alan açısından olumlu bir gelişme olarak yorumlansa da; değişimin kontrollü sağlanabilmesi açısından çağdaş yeniden işlevlendirme ölçütlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Fonksiyon dengesi, uygulanabilirlik ve çevresel gereksinimler göz önünde bulundurularak bu tür örneklerin arttırılması; alanın değer sürdürülebilirliği açısından yerinde olacaktır. Bu yapı ve alanların ‘yeni üretilmesi’; bölgenin ve daha geniş kapsamıyla kentin zengin kaynak ve değerlerinin toplumu besleyeceği ve yeniden canlandırabileceği düşüncesiyle (Kıraç 2001, 259-261) anlamlı ve olanaklıdır.

Alanda büyük ölçüde yitime uğramış önemli bir diğer değer ise; gemicilik ve bu işleve yönelik mekânsal düzenlemelerdir. Bölge halen kent içi deniz yolu ulaşımı açısından etkin bir rol üstlenmektedir. Ancak mevcut haliyle kamu kullanımına olanak tanımayan tarihi Galata Rıhtımı ve

sahil hattında yaya ulaşımı sürekliliğinin sağlanamaması; hem bu alanı işlevsel olarak atıllaştırmakta hem de bölge ile neredeyse bütünleşmiş gemici semti kimliğine sekte vurmaktadır. Bölgenin hali hazırda yaşamış olduğu bu tahribat; çalışma alanı ekseninde mevzubahis kayıpların bir ölçüde telafi edilmesine imkan tanıyacak koruma politikalarının geliştirilmesi gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Galata Rıhtımı ile Tophane Meydanı ve çevresini şekillendiren projeler üretilirken; yerin ihtiyaçlarından doğan, yerele saygılı ve yerin ruhunu örselemeyen model ve mekânizmalar ortaya konulmalı; yapılan çalışmalarda kamu yararı gözetilmelidir.

Makale kapsamında hazırlanan ve bölgedeki değerlerin bir aradalığını yansıtan bütüncül değerlilik haritası; yapılacak büyük ölçekli çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önem kazanmaktadır. Bölgenin sahip olduğu kültürel öneme de büyük ölçüde referans veren bu dağılım; aynı zamanda, yerel halkın aidiyet ve süreklilik duygusuna ve bölge kimliğine katkıda bulunan somut olmayan miras öğelerinin de en az mimari nitelikler kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu iki öz nitelik, birbirleri ve kendi içlerinde kurdukları karmaşık ilişkiler ağı çerçevesinde alanın temsiliyetine de katkıda bulunan, tamamlayıcı ve ayrılmaz iki temel unsurdur. Smith (2006, 53-57) konuyla ilgili olarak, mirasın bir fiziksel yönünün veya gerçekliğinin olması yanında, bu mirasa yönelik idrak edilebilir tek bilginin; ancak onun hakkında oluşturduğumuz söylemlerle mümkün olduğunu aktarmakta; somut olmayan mirasın da basit biçimde 'miras' olarak nitelenebileceğinin, zira her miras ögesinin öncelikle 'soyut' olduğunun altını çizmektedir.

Bu doğrultuda, bölgede yaşayan gayrimüslim azınlığın Cumhuriyet sonrası dönemde giderek azalarak neredeyse yok denecek seviyeye gelmiş olması; mevcudiyetlerini devam ettiren gayrimüslim yapılarında bilgi ve gelenek sürekliliğinin kesintiye uğraması endişesini doğurmaktadır. Bu durum, yapıların bağlamıyla olan ilişkisinin zayıflatmasının yanı sıra, bu mimari ifadenin temsil ettiği sosyokültürel arkaplanın gelecek kuşaklara aktarılmasını bir hayli

zorlaştırmaktadır. Kendi nedenselliğinden uzaklaşmış bir şekilde varlığını sürdüren bu kültürel miras öğeleri; bölge içerisindeki anlamını yitirerek yalnızca alandaki kültür turizmi faaliyetleri için arka fon oluşturmaktan öteye gidememe tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu anlamda Karaköy Tophane Bölgesi'nin sahip olduğu kültürel değerlerin korunması; alanın tarihsel sürekliliğine temel oluşturan; toplumsal, mimari, coğrafi ve epistemolojik nedenselliğin açıklanması ile yakından ilintilidir. Alanın taşıdığı değerlerin tespiti; akabinde bölgedeki değişimin ortaya konulması ve bu değişimin yaratacağı olası sonuçların irdelenmesi bağlamında ilk ve öncelikli aşama olup bölgenin halihazırda geçirmekte olduğu dönüşümün ve tarihi çevre üzerindeki etkilerinin önceden anlaşılabilmesi bakımından son derece önemlidir. Bu değer tespitine bağlı olarak bölgede yapılacak her uygulama; mutlaka bu alana özgü olmalı; gerek çevre ölçeğinde gerek tekil ölçekte alınacak her karar, alanın gereksinimlerinden ve yerin ruhuna katkıda bulunan biricikliğinden kaynaklanmalıdır. Alanda yapılacak projelendirme ve uygulamalar öncesinde, bölgenin ihtiyaçları ve kültürel önemini meydana getiren faktörler arasında öncelikleri ve koruma sürecini şekillendirecek bir denge kurulmalı; kamu yararı esas kabul edilmek üzere kent için oldukça önemli bir tarihi merkezde konumlanan bu alanın turizm ve taşıma kapasitesini aşarak değer tahribatını hızlandıracak fonksiyon yüklemelerinden kaçınılmalıdır.

Mevcut haliyle geçmiş ile gelecek arasında etkin bir köprü görevi üstlenmekte olan bu alanın; sahip olduğu değerlerin tespitinin yapılarak kültürel önemine katkıda bulunan nitelik ve unsurların anlaşılması; bölgenin geleceği bakımından oldukça önemlidir. Sayısız kültürel değere ve İstanbul'un tarihsel gelişim sürecinde son derece büyük bir öneme sahip bu yerin, kendisini meydana getiren somut ve somut olmayan miras öğeleriyle birlikte bütüncül bir biçimde korunabilmesi; sahip olduğumuz bu kıymetli emanetin gelecek kuşaklara eksiksiz bir şekilde aktarılabilmesi bakımından kaçınılmaz bir gereklilik arz etmektedir●

Kaynakça

- Arseven, C.E. 1989. *Eski Galata ve Binaları*. İstanbul: Şefik Matbaası.
- Akın, N. 2011. *19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Binan, D. 1994. Güzelyurt Örneğinde Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Binan, D. 2013. Türkiye’de Çok Katmanlı Yerleşimlerde Tanımlama-Koruma Yaklaşımı ve Öneriler: Bergama Örneği. *Tasarım+Kuram Dergisi*, 6, Cilt 9, s. 1-26.
- Cengiz, C. 1993. İstanbul’da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Z. 1996. *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- De La Torre, M. 2002. *Assessing the Values of Cultural Heritage, Research Report*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- English Heritage. 1998. *Conservation Principles Policies And Guidance For The Sustainable Management Of The Historic Environment*. Pdf Erişim: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-principles-sustainable-management-historic-environment/conservation-principlespoliciesguidanceapr08web.pdf/>
- Feilden, B. M. ve Jokilehto, J. 1993/1998. *Management Guidelines For World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM, UNESCO, ICOMOS.
- Frey, B. S. 1997. Evaluating Cultural Property: The Economic Approach, *International Journal of Cultural Property*, 6, pp. 231-246.
- ICOMOS. 1964. The Venice Charter. Pdf Erişim: http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf
- ICOMOS, UNESCO and ICCROM. 1994. *The Nara Document on Authenticity*. Pdf Erişim: <http://whc.unesco.org/archive/nara94.htm>
- ICOMOS Australia, 1999, 2013. *The Burra Charter*. Pdf Erişim: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>
- ICOMOS Türkiye. 2013. *Mimari Mirası Koruma Bildirgesi*. Pdf Erişim: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf
- İSMEP. 2014. *Kültürel Mirasın Korunması*. İstanbul. Pdf Erişim: <http://docplayer.biz.tr/4221309-Kultürel-mirasın-korunması.html>
- Jokilehto J. 2006. *Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context*. City & Time 2 (1): 1.[online] URL:<http://www.ct.ceci-br.org>.
- Kıraç, A. B. 2001. Türkiye’deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kuban, D. 1996. *İstanbul- Bir Kent Tarihi*. İstanbul: T. İş Bankası Yayınları.
- Mantran, R. 2001. *İstanbul Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Madran, E. ve Özgönül, N. 2005. *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. İstanbul: Mimarlar Odası Yayınları.
- Müller-Wiener, W. 2003. *Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul Limanı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ökte, F. 1951. *Varlık Vergisi Faciası*. İstanbul.
- Pervititch, J. 2000. *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Kent Araştırmaları Dizisi.
- Riegl, A. 1996. The Modern Cult of the Monuments: Its Essence and Its Development. İçinde: *Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage*. Los Angeles: Getty Conservation Institute, pp. 69–83.
- Smith, L. 2006. *The Uses of Heritage*. Routledge.
- Türk Dil Kurumu. 2011. *Büyük Türkçe Sözlük-Tek Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UNESCO. 2005. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Pdf Erişim: <http://whc.unesco.org/archive/opguide05-en.pdf>
- URL-1: <http://lukeuedasarson.com/NotitiaPatterns.html> Erişim Tarihi: 01.07.2016
- URL-2: <http://www.matrakinasuh.com/> Erişim Tarihi: 20.07.2016
- URL-3: http://historic-cities.huji.ac.il/turkey/istanbul/maps/meisner_1638_istanbul.html Erişim Tarihi: 21.02.2016
- URL-4: <http://hdl.loc.gov/loc.pnp/ds.03569> Erişim Tarihi: 20.07.2016
- URL-5: <https://www.turkiye.gov.tr/beyoglu-belediyesi-ar-sa-rayic> Erişim Tarihi: 18.02.2016

Öz

Bu araştırmanın amacı, kentsel dönüşüm ile henüz somut olarak karşılaşmamış, ancak kentsel dönüşüm tehdidi ile yüz yüze kalan iki eski gecekondu mahallesindeki gençlerin bu süreç hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaktır. Sarıyer'in Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinde saha araştırması gerçekleştirilen bir TÜBİTAK projesinin sonuçlarından hareketle, kentsel dönüşümün gecekondu mahallelerinde yaşayan gençler tarafından nasıl algılandığı ve bu sürecin gençlerin yaşamını nasıl etkilediği makalenin amacıdır. Araştırma, anket çalışması, odak grup görüşmesi ve katılımcı gözlem yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. İlk bulgu, gençlerin hala önceki kuşaklardan kalan komşuluk, mahallelilik, ekonomik dayanışma, mahalle aidiyeti gibi bağliık mekânizmalarını olabildiğince koruduklarıdır. İkinci olarak, kentsel dönüşüm süreçlerinin gençler üzerinde içe kapanma etkisi oluşturduğu belirlenmiştir. Üçüncü ve en temel olarak mahalleden kopma ihtimalinin gençleri tedirgin ettiği ve geleceklerine dair bir belirsizlik yarattığı anlaşılmıştır.

Abstract

This research is a putting down of the thought of the young people from 2 different gecekondu neighborhood facing the urban transformation threat. Based on the TUBITAK research findings focusing on the social and economic effects of the urban transformation process on the inhabitants, this paper aims to find how this process is perceived by the young people and how they are touched by the phenomenon. The methodology of the research is a combination of a survey, focus group interviews with young people and participative observation methods. The first finding is that the young people continue the old neighborhood relations and the solidarity networks which are constructed by their previous generation. Secondly, urban transformation process create a closure for the young people of gecekondu neighborhoods. Thirdly and most importantly, urban transformation possibility discomfort them, create an ambiguity about their futur life.

Anahtar Kelimeler:

Gecekondu Gençliği, Kentsel Dönüşüm, Mekânsal Kimlik.

Keywords:

Gecekondu Youth, Urban Transformation, Spatial Identity

Gecekondu Gençlerin Kentsel Dönüşüm Algısı: Sarıyer Derbent ve Kazım Karabekir Mahalleleri Örnekleri*

Hakan Yücel

Galatasaray Üniversitesi

Siyaset Bilimi Bölümü

Gizem Aksümer

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Bu makalenin amacı, kentsel dönüşüm ihtimalinin gecekondu yaşayan gençleri nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda makale, iki temel eksen üzerinden hareket edecektir. Eksenlerden biri, gecekondu gibi yaşayanların aidiyetinin yüksek olduğu bir mahallede ikamet eden gençlerin mahalleleriyle kurduğu ilişkiye odaklanarak, mahalleli gençlerde dayanışmacı ilişkileri sürdürme ihtimallerini değerlendirmeye çalışacaktır. İkinci eksen ise, kentsel dönüşümün gençler tarafından nasıl algılandığını ve dönüşüm sürecinin onlar tarafından nasıl tarif edildiğini tartışmayı amaçlayacaktır.

Makale, Sarıyer Derbent ve Kazım Karabekir Mahalleleri örneğinde 2012 Haziran - Ağustos - Aralık aylarında gerçekleştirilen saha çalışmalarının verilerinden hareketle hazırlanmıştır. Çalışmayla, kentsel dönüşüm konusundaki araştırmalarda yeterince irdelenmeyen ancak en çok etkilenecek toplumsal grup olan gecekondu gençlerinin bu konudaki düşüncelerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bugün kentsel dönüşüm süreçleri, özellikle eski gecekondu mahallelerinde ya da mülkiyetle ilgili sorunları olan alanlarda, yaşayanların tercihleri gözetenmeden, alternatif ya da çözüm olarak toplu konut tipi yapıların sunulduğu bir

süreç olarak işlemektedir. Diğer yandan, kentsel dönüşüm süreçleri, yalnızca “kentsel dönüşüm ve yenileme projelerinden” ibaret olmayıp, kendiliğinden gelişen piyasa hareketlerini, büyük ölçekli projeleri ve bunlara bağlı planlama çalışmalarını kapsamaktadır (Yalçınan et al., 2014, Yalçınan and Çavuşoğlu, 2008, Yalçınan et al., 2012, Yalçınan, 2014). Bu bağlamda çevrede çeşitli yatırımlar sonucu başlayan bir dönüşümün varlığı, kentsel dönüşüm tehdidi algısının oluşmasını yaratmakta, bu durum mahalle sakinlerinin olası bir kentsel dönüşüme yönelik düşüncelerini sürekli olarak değiştirmektedir. Kentsel dönüşüm projeleri, hem kent içi çöküntü alanlarını hem de gecekondu bölgelerini kapsamaktadır. Farklı toplumsal yapılara, farklı konut mülkiyet türlerine sahip olan ve içinde yaşayanların mekânla farklı türden ilişkiler kurdukları mahalleler farklı stratejilerle kentsel dönüşüm projelerine karşı mücadele etmektedirler (Kuyucu, 2010, Ünsal, 2006, Kuyucu and Ünsal, 2011, Şen, 2006, Türkün et al., 2010).

Dolayısıyla doğrudan saha çalışması gerçekleştirdiğimiz kentsel alanlar, çevrelerinde bulunan kapalı siteler, AVM'ler, ulaşım yatırımları ve devam eden yıkım tehdidi dolayısıyla bu etkileri incelemek açısından önemli örnekleri oluşturmaktadır. Makalemizde yalnızca kentsel dönüşüm algısı değil, kentsel dönüşüm

* Bu makale, TÜBİTAK (No: 110K404) araştırma projesinin son ürünlerinden biridir. Araştırmaya verdiği destekten ötürü TÜBİTAK SOBAG grubuna teşekkürlerimizi sunarız.

tehdidi etkisiyle ekonomik ve toplumsal yaşamın gençler açısından nasıl değiştiği, bu değişimin algılarına, bakış açılarına, mahalleye bağlılıklarına nasıl yansıdığı araştırılmaktadır.

Bu metinde öncelikle gençlik meselesine, ve kentsel dönüşüm sürecine olan yaklaşımımız ile araştırma yöntemimiz açıklanacak, ardından kentsel dönüşümün dönüştürücülüğü, mahalle mekânı ve mahallede yaşayanlarla kurulan ilişkiler ile gençlerin kentsel dönüşüm algısı tartışılacaktır.

1.1 Analiz Stratejileri

Araştırma, 2012 yılının ikinci yarısında, önce Sarıyer Derbent ve ardından Kazım Karabekir mahallelerinde gerçekleştirilen kentsel dönüşümün toplumsal etkilerini ölçmeye yönelik kapsamlı bir saha araştırmasının bölümlerinden birini oluşturmaktadır.

Sahanın seçimi de araştırma için önemli bir aşamayı oluşturmuştur. Sarıyer, bir yandan değişimin motoru olarak görülebilecek Maslak aksı üzerindeki merkezi iş alanının baskısını arttırarak sürdürmesi nedeniyle dönüşüm süreçleriyle uzun zamandır etkileşen, diğer yandan da 1990'lara kadar büyümesini sanayileşme ve gecekondulaşma üzerinden sürdürdüğü için tipik Türkiye kentleşmesi süreçlerini bizzat deneyimlemiş bir ilçedir. Dahası, ilçede sanayinin çözülmesiyle birlikte ekonomik ilişkiler zorunlu bir değişime girdiğinden, dönüşüm süreçlerinin etkilerini görece önceden yaşamaya başlamış bir nüfus burada yaşamaktadır. Bu bağlamda, odak ilçemiz Sarıyer olmuş, bu ilçe içerisindeki gecekondu mahallelerinden hangilerine odaklanmak gerektiği ise farklı kriterler eşliğinde belirlenmiştir. Sarıyer'de gönüllü olarak, 2006 yılından beri katılımcı gözlem süreciyle araştırmalar yapıyor olmak, bu aşamada önemli rol oynamıştır. Sarıyer'deki bu mahalleler çoğunlukla yaşayanlarının İstanbul'a geliş tarihleri, geldikleri yerler, gelir durumları gibi özellikler açısından benzerdirler. Onları birbirinden farklılaştıran önemli özelliklerin başında, mahallelerin merkezi işlevlere, doğal alanlara, manzaraya, önemli ulaşım akslarına olan uzaklıkları

gelmektedir. Dolayısıyla tek bir mahallede derinleşmek yerine iki farklı mahallede daha geniş bir temsil ihtimali olan bir araştırma kurgulanmış, Derbent gibi metroya, Maslak aksına yakın bir mahalle ile, nispeten Sarıyer'in iç kısımlarına yakın olan, buna karşılık doğa ve manzara avantajı olan Kazım Karabekir mahallelerinde saha araştırması yapılmıştır. Burada hedeflenen, iki mahallenin birbiriyle karşılaştırılması değil, Sarıyer gecekondu mahalleleri bağlamındaki temsili güçlendirmek, küçük de olsa farklılıkları anlamaya çalışmaktır.

Çalışmamız, hem niceliksel hem de niteliksel yöntemlerin bir arada kullanılmasıyla gerçekleştirilmiş bir saha araştırmasına dayanmaktadır. Mahallenin coğrafi durumu gözetilerek hazırlanmış mahalle zon haritası üzerinde orantılı dağıtılması koşuluyla rastlantısal olarak seçilmiş 276 adet anket Derbent'te, 343 adet ise Kazım Karabekir'de yapılmıştır. Bunların %30 kadarı ise 18-29 yaş arasındaki gençle gerçekleştirilmiştir. Yine iki mahallede, farklı sosyoekonomik aidiyetleri bulunan, hem erkek hem kadınları içeren birer genç odak grup tartışması gerçekleştirilmiştir. Odak gruplarımız, her iki mahallede de yaşları 23 ile 30 arasında değişen, işçi, esnaf, üniversite mezunu çalışan ve üniversite öğrencisi, çalışan ve çalışmayan kadın ile erkeklerden oluşmuştur. Farklı sosyo-ekonomik gruptan gencin bir arada odak grupta bulunması anlatıların farklarını ve birbirleriyle tartışmalarının gelişkinliğini sağlamıştır. Anket ve odak grup çalışmamızda temel olarak, gençlerin mahallenin mevcut fiziki koşulları hakkındaki görüşleri, mahalledeki yaşam tarzları, mahalle ve mahallelilerle kurdukları ilişkiler, kentsel dönüşüm sürecini nasıl algıladıkları ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, gençlerin, olası bir dönüşüm sonrasında oluşabilecek durum hakkındaki fikirleri tespit edilip, değerlendirilmiştir. Sahadaki görüşmecilerin isimleri ve kimlikleri, fikirlerinin ve özel yaşamlarının korunabilmesi adına olabildiğince anonimleştirilmeye çalışılmış, bu sebeple görüşme yapılan kişilerin isimleri değiştirilmiştir.

1.2 Yaklaşım

Öncelikle kentsel dönüşüm ihtimali olan gecekondu mahallelerinde gerçekleştirilen bu araştırma sahaya yaklaşım açısından özel kriterlere sahiptir. Bu makaleye kaynak teşkil eden proje kapsamında yürütülen bütün çalışmalar, mahalleliye ve mahalle ile gönüllü dayanışma gösteren kurumlara danışılarak gerçekleştirilmiştir. Anket ve görüşmelere başlanmadan önce mahalle dernekleri ile kendileri hakkında topladığımız verileri akademik çalışma ve onların yararına işler haricinde hiçbir şekilde kullanmayacağımızı taahhüt eden bir sözleşme yapılmıştır. Sözleşmede, hem verilerin kullanımı hakkında söz verilirken, diğer yandan araştırmanın her aşamasında onların görüşünün alınacağı da vurgulanmıştır. Bu sözleşmeye istinaden araştırmada kullanılacak anket ve görüşme soruları, öncelikle mahalle derneklerinden kişilerle tartışılmış, herhangi bir rahatsızlığa mahal vermeyecek bir hale getirildikten sonra araştırmaya girilmiştir. Özellikle gecekondu mahallelerinin araştırma projelerine çoklukla konu olduğu bir dönemde böyle bir yaklaşımın benimsenmesi ve mahallenin öz örgütlülüğü ile kurulan katılımcı ilişkiler çokça önemsenmiştir.

Makale, temel teorik yaklaşım olarak ise özellikle İstanbul metropolünde kentsel dönüşümün tek bir proje ile olmadığını, yıllara yayılmış olarak büyük projelerin hayata geçirilmesiyle ortaya çıktığını kabul eder. Dolayısıyla makalemiz, kentsel dönüşümü bir süreç olarak ele alarak, bu sürecin etkilerine bakmayı hedefler (Yalçınan et al., 2014, Yalçınan and Çavuşoğlu, 2008, Yalçınan et al., 2012, Yalçınan, 2014). Bu bakış açısı, aynı zamanda sürecin yalnızca büyük bir baskıyla yerinden edilmeyi getirmediğini, aksine uzun yıllar içinde kente ve kentsel yaşama eklenilebilmiş, yeni bir dayanışma ve kentleşme biçimini literatüre sokmuş olan gecekondu mahallelerinin de yukarıdan aşağı bir süreçle yeniden biçimlendirildiği ön kabulünü ortaya koyar. Dolayısıyla, bu bağlamda kentsel dönüşümün kısa bir süreçte gerçekleşmeyecek olması, gençleri bu uzun vadeli süreçte önemli aktörler, gelecekteki mahalle sahipleri olarak daha da önemli bir konuma koymaktadır.

Günümüzde gençlik dönemi, yetişkin yaşamına geçiş sürecinin uzaması nedeniyle eskisine göre daha uzun, 30'lu yaşlara uzanan bir yaş dönemini kapsamaktadır. Bu genişletilmiş gençlik süreci tartışmaları Batı ülkelerinde 1970'lerin ikinci yarısından itibaren başlar (Anatrella, 2003: 37-47). Türkiye'de ise son yıllarda özellikle orta sınıf kökenli eğitilmiş gençler üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Firat, 2013: 26-53). Söz konusu durum, artık üniversite mezunlarının arttığı, erken evliliklerin gerçekleşmediği İstanbul'un eski gecekondu bölgelerinde de etkisini göstermektedir. Bu nedenle makalede yararlanılan saha araştırması verileri için 18-30 yaş grubundan gençlerle görüşülmüştür.

Gençler ve mekânsallık ilişkisi kent yoksullarının yoğunlaştığı kentsel bölgeler üzerinde gerçekleştirilen çalışmalarda sosyal bilimler literatüründe özellikle vurgulanmıştır. Thierry Blöss'e göre (1997: 73) mekânsal olan, yoksul mahallelerde yaşayan gençlerin kimlik edinme sürecinde önemli bir yer tutmakta, böylece gençler "mekânsal yazgı toplulukları" oluşturmaktadır. Mekânla ilişki, gençlerin toplumsal pratikleri ve temsilileri açısından önemlidir. Böylece mekân gençlik kimliklerinin oluşturucu unsurlarından biri olmaktadır. Mekânın hem işlevsel hem de simgesel algılanması söz konusudur (Vaissière C., 2002). Bu bağlamda gençliğin iki temel yaklaşımla ele alındığı gözlemlenmiştir. Bunlardan biri, gençlerin geçirdikleri sarsıntılı dönem sebebiyle toplumsal – ekonomik krizlerden de çokça etkilendikleri, sürtüşme, tehlikelilik ifade ettikleri vurgusunu yapan "Tehdit Olarak Gençlik", yaklaşımının eleştirisiyle ortaya çıkan, Alain Vulbeau'nun tanımıyla "Kaynak Olarak Gençlik" (Vulbeau, 2001: 10) kavramıdır.

Bu makalede de çokça yararlanılacak bir çerçeve oluşturan, Alain Vulbeau'nun tanımıyla "kaynak olarak gençlik", gençlerin davranışlarını, çevreleriyle kurdukları ilişkiyi, mekânla kurdukları bağı ve sosyalliklerini bir olgu olarak alıp incelemeyi ifade eder. Kaynak olarak gençlik çerçevesinde yurttaşlık gençler

ile demokratik yaşamın kurumlarının biçimleri arasındaki karşılıklı ilişkilerine, özellikle dernekler ve belediyelerle olanlara gönderme yapar, katılımı önemser (Vulbeau, 2001: 13). Kentsel mekân bu bakış açısında önceliklidir; mekânda oluşan gençlik kimliğinin bir toplumsal olgu olarak kabul edilip önemsendiği ve bunun toplumsal pratikler olarak ifadesi “yabani” pratikler olarak değil, tam aksine kurumlara potansiyel karşılaşmaları içeren ikincil sosyalleşme süreçleri olarak ele alınır. Söz konusu yaklaşımda gençlerin pratikleri hakkında fikir yürütmek önem taşımaktadır (Vulbeau, 2001: 15).

Sébastien Peyrat’ya (2001: 98) göre Fransa banliyölerindeki sosyal konut alanları bu kentsel bölgelerde yaşayan gençler için savunulması gereken bir mekân oluşturmaktadır. Bu konut alanları mekândaki gençler tarafından dışarıya karşı korunur ve bu gençlik grubu söz konusu mekânın adını taşıyarak sosyalleşir. Biz, kent yoksulları tarafından değil, kent yoksulları için oluşturulmuş sosyal konut alanlarında gerçekleştirilen saha araştırmalarına dayanan bu literatürden hareketle, içerisinde yaşayan halkın kendisi tarafından inşa edilmiş olan ve toplu konut alanlarına göre çok daha fazla aidiyet hissini besleyen gecekondu mahallelerinde, aidiyet hissini çok yoğun olduğunu, özellikle bu bölgelerde yaşayan gençlerin de mekânla özdeşleşme duygusunun oldukça güçlü olduğunu görmekteyiz.

1.3 Derbent ve Kazım Karabekir Mahallelerinin Kentsel Dönüşüm ile Karşılaşması

Kazım Karabekir ve Derbent mahalleleri, 1960’ların ortalarında kurulmuş işçi mahalleleri olarak tanımlanabilir. Bu ma-

haller, bütün altyapının, yolların, evlerin mahallede yaşayanların birlikte çalışarak inşa edildiği bir süreçle oluşmuşlardır.

Bugün ise işçi mahallesi özelliklerinin kaybolduğu, eski işçilerin emekli olduğu, sanayinin bu bölgelerde çözüldüğü ve eski işçilerin çocuklarının ise düşük ücretli hizmetlerde çalışmaya başladıkları görülmüştür. Saha araştırması sürecinde yaptığımız anketlere göre, iki mahallede de %45’ten fazla anket katılımcısı hizmet sektöründe çalışmaktadır. Her iki mahallede de çalışanların %80’den fazlası ücretli çalışandır. İş yerlerinin konutlarına yakın olması, %80’in üzerinde sigortalı olarak çalışılıyor olması mahallelere dair önemli ön bilgiler arasındadır. Hizmet sektöründe çalışanlar ise en çok, kasiyerlik, mağazada satış elemanlığı, esnaflık, çeşitli sektörlerde asistanlık gibi işlerde çalıştığını belirtmiştir.

Sarıyer çevresinde bulunan fabrikalar, 1960 ve 1970’lerde bu mahallelere nüfus çekmiş, ancak fabrikaların tek tek kapanıyor olması ve Sarıyer’in finans ve teknoloji gibi alanlardaki işyerleriyle çevrilmesi bölgede sürekli bir dönüşüm yaşanmasını mecbur kılmıştır.

Derbent Mahallesi Kuşatılma Süreci

Derbent de Sarıyer’deki pek çok mahalle gibi dönüşüm sürecine çevresindeki yatırımların yoğunlaşmasıyla girmiştir. Levent ve Maslak hattının yoğun biçimde üst düzey sektörlere hizmet eder hale gelmesiyle Derbent mahallesinin kuşatılma öyküsü de başlamıştır.

Ancak mahalleye yakınlığı açısından 1997 yılında Park Orman’ın kurulmasının mahalle üzerindeki baskının artmasında önemli bir dönemeç olduğu görülür. Park Orman, kurulduğu günden bugüne,

Şekil: 1
Tarihsel Gelişim Süreci (Derbent)

1970 Öncesi	1970-1975	1975-1980	1985-1990	1995-2000	2000 Sonrası
Mahalleyle ilk yerleşimler başlar.	Nüfus artar, çevre sanayi kuruluşları artar.	1978 yılında halk eğitim merkezi kurulur. 1979 yılında elektrik mahallesinin çabasıyla gelir ve yollar asfaltlanır.	1985 yılında otobüs hattı gelir. 1987 yılında İstinye’ye bağlı olmaktan çıkar, muhtarlık statüsü kazanır.	1999 yılından sonra değişimler artar. Minibüs hatları gelir, doğalgaz döşenir.	2005 yılında dernek kurulur. 2010 yılında Darüşşafaka metro istasyonu gelir.

Tablo: 1
Mahalle kuşatılma öyküsünde ana adımlar
(Derbent)

DERBENT MAHALLESİ KUŞATILMA ÖYKÜSÜ	
1997	Park Orman'ın kurulması
2002-2005	Maslak MESA Konutları
2005	MESA'nın kurulması
2009	Acıbadem hastanesinin kurulması
2010	Darüşşafaka metro durağının açılışı
2010	3. köprü söylentilerinin başlangıcı

gündüz ve gece gerçekleştirilen büyük organizasyonların, konserlerin ev sahipliğini yapmasıyla İstanbul'un önemli çekim merkezlerinden biri olmuştur. Park Orman ile benzer işlemlere sahip olup önemli organizasyonlara ev sahipliği yapan TİM Maslak Show Center da yine mahalleye yakın bir mevkide 2005 yılında kurulmuştur. 2002 – 2005 yılları arasında Atatürk Oto Sanatkarları Yapı Kooperatifi tarafından kurulan kapalı MESA Konutları ise mahalleye komşu oluşuyla önemli bir baskı unsuru oluşturur. Sırasıyla 2009 yılında Acıbadem Hastanesi'nin kuruluşu ve 2010 yılında Darüşşafaka metro durağının tamamlanması, yine 2010 yılında Sarıyer'den geçecek olan 3. köprü söylentilerinin çıkması mahalleyi kuşatan faktörlerdendir. Tüm bu faktörlerin mahalleli tarafından bir "yerinden edilme tehdidi" olarak algılandığı görülür. Özellikle kapalı sitelerin toplumsal kutuplaşmayı artırma yolunda olduğu, kentsel yaşamı ayırttığı yine yapılan görüşmelerde mahalleli tarafından da ortaya konmuştur.

Kazım Karabekir Mahallesinin Kuşatılma Süreci

Kazım Karabekir Mahallesi'nin ci- varları; özellikle ormana yakınlığı ve

manzarasıyla, kent merkezinden uzak olmasına karşın özel araçla kolay ulaşılabilir olmasıyla varsıl kesimin gözdesi olan sitelere ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple "kuşatılma" sürecini erken tarihlerde yaşayan mahallelerden biri de Kazım Karabekir olmuştur.

1980 yılında Alsit'in, 1990 yılında ise Sedadkent'in kurulmasıyla mahalle, site duvarlarıyla çevrelenmiştir. 1990-2000 yılları, Sarıyer'in köylerinin villalaşma sürecine tanıklık eder. Köylere gidiş yolu üzerinde olan Kazım Karabekir'in bu süreçle çokça temas ettiğini söyleyebiliriz. Mahallenin kuruluşunda önemli bir yeri bulunan Tekel Fabrikası'nın kapanması da mahalle için diğer bir önemli "dönüşüm başlangıcı" olarak sayılabilir. Sitelere giden yolların genişletilmesi ve mahallenin ortasında kalan, halk arasında "Lazların Çayırı" olarak adlandırılan alana 9 adet villanın yapımı, kuşatılma sürecinin önemli kırılma noktalarından biridir. 2009 yılında Çayırbaşı – Sarıyer tünelinin yapılması ve 2010 yılında 3. köprü söylentilerinin netleşmeye başlaması, mahallelilerde yerinden edilme tehdidi yaratan önemli gelişmelerdendir.

Şekil: 2
Tarihsel Gelişim Süreci (Kazım Karabekir)

1970 Öncesi	1970-1975	1980-1985	1985-1990	1990-2000	2000 Sonrası
Mahalleye ilk yerleşimler başlar. 1969'da ilk telefon hattı çekilir.	Nüfus artar, çevre sanayi kuruluşları artar. 1974'de elektrik hattı çekilir. Haneler bu masrafi kendi karşılar. Hane başı 5-7 lira ödenir.	Sedadkent ve Alkent yapımına başlanır. 1982 yılında bazı evlerin musluklarından su akmaya başlar.	1986 yılında tüm mahalleye telefon hattı çekilmiştir. 1990'da bütün mahalleye kullanma suyu gelir.	1991 yılında mahalleye İETT otobüsü gelmeye başlar. 1992 yılında Çayırbaşı'ndan mahalleye minibusler ortaya çıkar.2 sokağa doğalgaz döşenir.	2004 yılında mahallenin bütününe doğalgaz gelmiştir.

KAZIM KARABEKİR MAHALLESİ KUŞATILMA ÖYKÜSÜ	
1988	Alsit villalarının yapımı
1990	Sedad Kent'in yapımı
1990 - 2000	Köylerin villalaşma süreci (Zekeriyaköy, Demirciköy... vs.)
1994	Tekel Kibrit Fabrikası'nın kapanması
2006	Yolların genişletilmesi sürecinin başlangıcı
2007	Kazım Karabekir Lazların Çayırı'nda 9 villanın yapımı
2009	Çayırbaşı-Sarıyer Tüneli inşaatı başlangıcı
2010	3. Köprü söylentilerinin başlangıcı

Tablo: 2
Mahalle kuşatılma öyküsünde temel adımlar (Kazım Karabekir)

Bu gelişim süreci de Derbent ile benzer bir hikâyeyi konu alsada, mahallelerin kentsel dönüşüm ile karşılaşmaları farklı şekillerde olmaktadır.

1.4 Gençlerin Mahalle Aidiyeti

Mahalleyi hem fiziksel-hukuksal hem de sosyokültürel boyutlarıyla ele almamız gerekir. Fransız Coğrafya sözlüğüne (1988) göre mahalle “bir kentin tarihsel evrimi içinde yerleşim yapısı, eski ya da günümüzde halen süren işleviyle ya da kentin içindeki konumu ile farklılaşan özerk kentsel bütünlüktür” (George, 1970). Jean François Pérouse (2004) bizi 5 işleviyle mahalleyi düşünmeye davet eder. Bu işlevlerden biri hatta belki de en önemlisi, mahalleyi “bir komşuluk birimi” olarak ailevi ilişkilerin ve yaşayanların tanışıklığının kurucu unsurlarını oluşturduğu, aile ile kent arasında aracılık eden bir toplumsal birim olarak gördüğü işlevdir (Pérouse, 2004:127-129).

Bazı güncel çalışmalar; mahallenin “biz” duygusunu oluşturan önemli bir unsur olduğuna, içsellik ve dışsallık arasındaki kimliksel dengeyi sağladığına, dayanışma ve toplumsallığı geliştirdiğine işaret etmektedir¹.

Saha araştırmamızda, gençlerin büyük oranda mahallede doğdukları tespit edilmiş olup, Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinin ikisinde de anket yaptığımız gençlerin %70'den fazlası mahallede doğmuş, diğer kısmı ise ilkököl çağında mahalleye yerleşmiştir. Bu da tüm büyüme, gelişme ve sosyalleşme evrelerini mahallede geçirdikleri anlamına gelir. Diğer yandan gençler, mahallenin

mekânsal gelişim ve değişim sürecine de şahit olarak önemli bir dönüşümün bir anlamda izleyicileri olarak önemli bir yere sahip olmuşlardır. “Bizim kendi evimiz. Önceden gecekonduydu sonra biz kat yaptık işte, bahçeli kendimize ait. Yani oturduğumuz ev şu an bize göre. Ben de burada doğdum. Komşularımız çok iyi. Burada komşuluk çok önemli bizim için.” (Elif, Derbent, 29, işçi).

Mahalleyi nasıl tanımladığını sorduğumuzda Derbent mahallesinden bir gençten aldığımız yanıt oldukça önemlidir:

“Benim doğduğum yer.” (Hasan, Derbent 29, işçi) Doğduğu yer olması, gençler için oldukça önemli görülüyor, bu söz, odak grup görüşmemizde çokça tekrar ediliyor. Bir anlamda, anne babaları için “memleketleri” ne anlam ifade ediyorsa, bu gençler için de mahalleleri o anlama geliyor. Kazım Karabekir'den bir genç ise, burasının doğduğu yer olduğundan kendisi için önemli olduğunu belirtiyor ve buradan başka yere gitmeyeceğinin altını çiziyor: “Memnunum, para da versen gitmem. İnsanın doğduğu yer daha önemlidir benim için. Kalkıp şimdi Gebze'de mi oturayım? En basiti, beni buradan çıkardığı zaman sanayi bölgesine atacak. Kırsal yere götürecek. Ne yapayım ben şimdi orada? Benim için burası her şeyden avantajlı.” (Oktay, Kazım Karabekir, 25, Esnaf)

Gençler, iki mahallede de birbirinden farklılaşmayacak biçimde mahalleden memnun olduklarını belirtmektedirler, iki mahallede de mahalleden “çok memnun” ve “memnun” olduğunu belirten görüşmeciler %85'in üzerindedir (Derbent

¹ Paris'te yaşayan Türkiye kökenliler üzerinde gerçekleştirilmiş bir araştırmanın verilerinden hareketle yazılmış ilginç ve güncel bir çalışma için bkz. Konuk Mahir, “Mahalle: Bir Kimlikler Kavşağı”, Toplum Bilim, Sayı 26, Nisan 2011, S. 75-82.

%86, Kazım Karabekir %96). Aynı şekilde Kazım Karabekir'deki gençlerin %76'sı, Derbent'tekilerin ise %88 kadarı mahalleden taşınmayı istemediğini belirtmektedir. Bu oran bize, mahalleden "kaçıp gitmek" istemediklerini, burada kalmaya devam etmeyi tercih ettiklerini gösterir. Kalmak istemelerinin nedenlerini yorumlayacak olursak, en başta Derbent'in artık kentin içinde kalan, ulaşım olanakları iyi bir mahalle olması sayabiliriz. Derbent mahallesinden ankete katılan gençlerin %100 kadarı metroyu kullandığını belirtmekte, odak grup görüşmesinde ise evlenince de burada kalmak istediklerini vurgulamaktadır. Evlenmiş ve mahallede oturmaya devam eden, Maslak'ta çalışan bir genç şöyle anlatır: "Çocuğumu da burada yetiştirmek isterim. Baba ocağı gibi bir yer burası bizim için insan daha güvenli bir şekilde çocuklarımı yetiştirebilir." (Hüseyin, 29, şirkette çalışıyor) "Burası gayet iyi. Böyle yeri nerede bulacaksınız İstanbul'da, İstanbul gibi bir yerde? Metroya yakın, tam merkezde..." (Ali, Derbent, 23, işçi). Mahalleye bağlılığın yanında mahallenin bulunduğu mekânsal bağlamın da yaşamlarında sağladığı kolaylığa vurgu yapıyorlar. Yoksul kesimin, uzak mahallelere, "kentsel sürgünler" olarak yollanmalarının neden olabileceği etkiler de bu söylemlerden yola çıkılarak araştırılabilir.

Kazım Karabekir'deki gençler ise buranın doğa ile iç içe olan halini bırakıp gitmek istemediklerini belirtmektedirler: "Ben çevre olarak buradan memnunum. Ortamı, doğası, denize yakınlığı, ormanı..." (Emir, Kazım Karabekir, 23, öğrenci). Diğer yandan, Kazım Karabekir'de bulunan gençler de buradan ayrılmayı kabul etseler, çeperde bir yerlere yerleştirileceklerini, bu sebeple de burayı bırakmak istemediklerini söylemektedirler. Mahalleye kurulmuş bağlılık ilişkisinin yanı sıra gençler kentsel dönüşüm sonrası sunulmuş olan alternatifleri kesinlikle istemedikleri için de kalmayı tercih ettiklerini vurgulamaktadırlar.

Gençler yaşadıkları mekânı benimsemiş olmalarına karşın, mahalledeki mekânsal kullanımlara dair çeşitli şikayetleri de bulunmaktadır. Derbent mahallesinde, %60

civarındaki görüşmeci, gençlerin vakit geçirebileceği alanların burada olmadığını belirtmiştir. Buna karşın, genel anlamda (%48 kesinlikle memnun, %26 memnun) sokak ve bahçelerin ortak kullanımından memnun oldukları görülmektedir. Odak grup tartışmasında da, birlikte bahçede toplanma, kapı önünde çay içme ve komşularla sohbet etmenin sosyal hayatlarında ne denli önemli olduğuna dair görüşler ortaya çıkmıştır. "Rahat bir şekilde inebiliyoruz mesela kapıya, çocuklar hep kapıda." (Elif, Derbent, 29, işçi). "Çok olağan bir şey mesela çay içeceğim elimde tepsi var, olduğu gibi alıp kapıda içebilirim komşularla. Bu olağan bir durum mahallemizde." (Hüseyin, Derbent, 29, şirkette çalışıyor)

Gençlerle ilgili mahalleyi tercih etme nedenlerine bakıldığında ve mahallenin geneliyle karşılaştırıldığında, önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. Akrabalara yakınlık mahalle genelinde ilk seçenek olurken, gençlerde akrabalara yakınlık oldukça gerilerde gelmektedir. Senti beğenenler gençler arasında, mahallenin sakinliğini ve havasını beğenenler daha yüksek oranlarda çıkmaktadır. Üstelik gençler diğer toplumsal gruplardan daha fazla sakinlik ve havayı beğendiklerini belirtmişlerdir. Aslında bu durum, mahalleye bakışın önceki kuşağa göre farklılaştığını, artık akrabalara yakın olmaktan çok mahallenin konumu, fiziksel özellikleri ve gündelik yaşama dair sunduğu konfor ile kolaylıkların önem kazandığını göstermekte, akraba ve hemşerilerden bağımsız bir mahallelilik kimliği oluşturulmaya doğru gidildiği izlenimini vermektedir.

Paulet (2001: 114) mahalle sakini için önemli olanın "gerçeklik" değil, o mahallenin neyi temsil ettiği olduğunu belirtir. Mahalle gençler tarafından "baba ocağı", "doğum yeri", "ev", "aile", "yuva", "rahat edilen yer" gibi sözlerle ifade edilmektedir. Bu bağlamda mahalle, toplumsal, mekânsal olduğu kadar duygusal ve psikolojik bir bağlılığın da kurucusudur.

1.5 Gençlerin Komşularla Kurduğu İlişkiler

Lupton'a göre "bir mahallenin özelliğini belirleyen nüfusu ile alanın karşılıklı

etkileşimidir. Mahalle hem fiziksel hem de sosyal bir alandır. Bu bağlamda alan etkisi incelemesi birçok unsuru ele almalıdır: çevre, yakınlık, inşa yapısı, altyapı, nüfusun demografik, toplumsal ve (dayanışma ağlarını mekânla özdeşleşmeyi hesaba katan) duygusal özellikleri.” (Lupton, 2003:4). Bu anlamda bakıldığında, mahallede yaşayanların çoğunu tanıyor olmak mahalleye bağlılığı kuvvetlendiren etkenlerden biridir. Mahallede kaçır kişiyi tanıdıklarını sorduğumuzda, gençlerden benzer cevaplar gelmiştir: “Ben mesela bütün mahalleyi tanıyorum.” (Elif, Derbent, 29, işçi). “Yüzlerce insan tanırım mahalleden.” (Mehmet, Derbent, 21, öğrenci). “Esnaf olduğum için bütün mahalleyi tanırım.” (Ali, Derbent, 23, işçi). Kazım Karabekir mahallesinde de gençler, tanıdıkları olduğunu belirtmiş, hatta görüşmecilerden Cem (Kazım Karabekir, 25, işçi), “Çok tanıdığım var mahallede. Bir 2000- 3000 kişi tanıyorumdur. İsmi söyleyebileceğim de yine bir 2000 tane vardır.” şeklinde açıklamıştır. Anket de odak grup görüşmeleriyle aynı paralelde çıkmakta, iki mahallede de 50’den fazla hane tanıdığını söyleyenler büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. Derbent mahallesinde %60, Kazım Karabekir mahallesinde ise %55 oranında genç 50’den fazla haneyi tanıdığını belirtmektedir.

“Şehir dışında görsem ben adamı burada konuşsam bile mahallemden olduğu için rahatlıkla konuşurum orada.” (Hüseyin, Derbent, 29, şirkette çalışıyor). Bu söylem de, arada kurulan organik bağın gücünü gösterir niteliktedir. Gençlerin çoğunluğu, mahallelerinde komşuluktan memnun olduğunu (anketimize göre gençlerin %94’lük kesimi komşuluk ilişkilerinden memnun) sitelerde, apartmanlarda bu dayanışmayı bulamayacaklarını belirtmektedirler. “Sitede komşuluk yok ama burada komşularımız çok iyi. Sitelerde komşuluk ölüyor.” (Hasan, Derbent, 29, işçi).

Komşuluk ilişkileri ile ilgili olarak ev işlerini, kışık erzak hazırlama gibi büyük işleri ortak yapıp yapmadıklarını sorduğumuzda ise, Derbent’teki gençlerin %55’i, Kazım Karabekir’deki gençlerin ise %30 kadarı bunu yaptıklarını belirtmektedir. Odak grup görüşmesinde “ev konforu

mu yoksa komşuluk mu sizin için daha önceliklidir?” tartışması başlattığımızda, gençlerin hepsi tereddütsüz olarak komşuluğun daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Kazım Karabekir mahallesinden Dicle (18, öğrenci), “(Komşumuza) Evi bile emanet edebiliyoruz yani en azından. Anahtarımı verip de mesela evimde bir evcil hayvanım varsa bırakabiliyoruz. Sen girersin, çiçeği vardır, çiçeğini sularsın. Hayvanın varsa hayvanına bakarsın, yemini verirsin.” şeklinde belirtmektedir.

Mekânsallık duygusu; temel olarak kolektiftir ve doğrudan yere bağlılıktan çok, kişiler ve topluluklar arasındaki ilişki biçimine bağlıdır. Bu nedenledir ki, gençler, mahalleyi sevdiğini, oradan ayrılmak istemediklerini söylerlerken, diğer yandan da komşuluk ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır. Mahalleli gençler için de en önemli etken birlikte yaşayabilmek, aynı kişilerle, aynı sosyal çevre içerisinde yaşamını sürdürebilmeştir.

Mahallede, yalnızca konut sahiplerinin değil, kiracıların da uzun yıllardır oturduğu, mahalle içinde ev değiştirerek yaşamlarını sürdürdükleri anket sonuçlarımızda ortaya çıkmıştır. Gençlerle yaptığımız görüşmede de, kiracı olarak mahallede yaşayan bir gencin şu sözü, durumu vurgulamaktadır: “Babam buraya 16 yaşında gelmiş, şimdi 52 yaşında. Hep kiracıymış, hiç bir yere gitmemiş.” (Ali, 23, işçi)

Gençler, mahallede kendilerini güvende hissettiklerini çoğu kez vurgulamaktadır. “Mesela biz burada saat 12’de kapıya çıksak, burada bir zarar gelmez bize. Abimlere gidiyorum Gültepe’ye, balkonda oturmaya korkuyorum. Çok fark ediyor yani. Ben burada saat 12’de başka bir sokağa rahatlıkla gidebilirim. Başıma bir şey gelmez burada, korkulacak bir şey yok.” (Elif, Derbent, 29, işçi).

Gecekondu örneğinde mahalleli kendileri konutlarını inşa ederek, bu konutların yasallaştırılması ve altyapı hizmetlerine kavuşması için birlikte mücadele vererek mekânla güçlü bir ilişki kurmaktadır. Dolayısıyla gecekondu mahalleleri ile sosyal konut bölgeleri arasında toplumsal ilişkiler açısından önemli bir fark mev-

cuttur. Bu önemli fark Fransa’da sosyal konutlar (HLM) ile teneke mahalleleri karşılaştıran çalışmalarda veciz bir şekilde örneklendirilmiştir. Bu konuda Abdelmalek Sayad (1998: 103-124) Nanterre hakkında yazdığı monografide; sosyal konutlarda yabancılaşıma, tüm olumsuz altyapı koşullarına karşın “teneke mahallelerde” [bidonville] ise kişilerin mahalleyle güçlü bağlarını tespit etmiştir. Sayad bu farkı şöyle betimler : “Eğer teneke mahalle bir ‘Arap konutu’ olarak görülüyorsa bunun nedeni Araplar tarafından kendileri için inşa edilmiş olmasındandır, bu konutu ikame için inşa edilen konut için ‘Arap için yapılmış konuttur.’” Aynı şekilde Colette Pétonnet (1979); sosyal konutlara yerleştirilen eski “teneke mahalle” sakinlerindeki komşuluk dayanışması yoksunluğu duygusunun, ne kadar etkili olduğunu tespit etmiştir.

Mahallede yaşayanlara bağlılık bir diğer yandan bakıldığında ekonomik bir bağlılığı da beraberinde getirmektedir. Gecekondu mahalleleri, önemli bir ekonomik dayanışma örüntüsüdür. Mahalle içerisindeki tanışıklık, yüz yüze ilişkiler ekonomik olarak birbirine güveni beraberinde getirmekte, bu güven ve ekonomik dayanışma örüntüsü yalnızca mahallenin eskileriyle sınırlı kalmamakta genç kesimde de aynen devam etmektedir.

Derbent mahallesinin bütününde veresiye alışveriş yaparım diyenlerin oranı %83 civarında olup, gençlerde de bu oran %81’e varmaktadır. Kazım Karabekir mahallesindeki gençlerde ise, bu oran yine %70’in üzerindedir. Veresiye alışveriş, günümüz dünyasının kredi kartı olanaklarını kullanmayı gereksiz kılarak, kişisel güvene dayalı olarak yapılan bir alışveriştir, bu anlamıyla da gecekondu mahallelerinin ekonomik dayanışmasının önemli simgelerinden birini oluşturur.

Derbent mahallesindeki gençlerin %80’inin, Kazım Karabekir mahallesindeki gençlerin ise yine %70’den fazlasının komşusundan borç alabileceğini düşünmesi ekonomik dayanışma ve mahallelilik ilişkilerinin derinliği üzerine önemli bir veriye bizlere sunmaktadır.

1.6 Kentsel Dönüşüm Algısı

Kentsel ayrışma süreciyle kentsel dönüşüm projelerinin uygulanması birbirine koşul olarak gerçekleşmektedir. Kent merkezinde ve çevresindeki bazı bölgelerin mutenalaştırılması hem mekânsal hem de sosyal ayrışmayı ortaya çıkarır. Bu bağlamda istenmeyen unsurların dışlanması, seçkinlerin yaşam alanlarının homojenleştirilmesi söyleme de yansımaktadır. Dolayısıyla kentsel dönüşüm algısı yalnızca bu adla ortaya çıkan plan ve projeler bağlamında değil, tüm büyük ölçekli, büyük yatırımları barındıran kentsel projeler bağlamında ele alınarak sorular bu perspektiften sorulmuştur.

Gençlerle yapılan görüşmelerde, kentsel dönüşüme doğrudan bir karşı çıkış olmadığı görülmüştür. Bu yaklaşımı “Kentsel dönüşüm bence, daha sağlıklı bir yaşam ortamı oluşması.” (Veli, Derbent, 26, işçi) şeklinde ifade eden Veli, daha sonra, kentsel dönüşümün kendiliğinden kötü bir süreç olmadığını, yanlış uygulamalar yapıldığını belirtmektedir. Elif ise; “Aslında güzel dairelerimiz olsa güzel bir ortamda kendimize ait daha iyi evler olsa, yine birlik beraberlik olsa, komşulardan ayrılmadan yeni evler yapılırsa, o da güzel bir şey bence. Güzel bir evde yaşamak isteriz açıkçası. Kendi yaşadığımız evden de memnunuz ama daha güzel olabilir. Depreme dayanıklı olabilir mesela.” (Elif, Derbent, 29, işçi) şeklinde kentsel dönüşüme dair kendi taleplerini ortaya koyar. Bu algıda “Kentsel yenilemeyi” hedefleyen bir dönüşüm söz konusudur. Bu gibi kentsel dönüşümün aslında kötü olmadığına dair görüşler olmasına karşın, çeşitli bölgelerde yapılan kentsel dönüşüm projeleriyle ilgili (Sulukule, Tarlabası, Dikmen, Ayazma...vs.)² uygulamaları nasıl bulduklarını sorduğumuz gençler, büyük oranda bu uygulamaları olumsuz olarak nitelendirmişlerdir. Her bir projeden haberdarlığı ayrı ayrı inceledikten sonra, bu projeleri nasıl buldukları sorulmuş, iki mahalleden de her proje için %80 ile %95 aralığında “olumsuz buluyorum” yanıtı alınmıştır.

Kazım Karabekir’deki genç odak grup görüşmesinde, ‘kentsel dönüşüm olsa ne

² Bu projelerle ilgili yapılan araştırmalara dair bkz. Sulukuleplatformu 2007. Sulukule Platformu’ndan Uli’ye ‘Başarılı Kentsel Kara Mizah Uygulamaları’ Ödülü. In: Aysun Koca, Ç. O. Ç., Esra Kaya, Gürkan Akgün (Ed.) Kentleri Savunmak. İstanbul: Nota Bene, Ezme, A. 2014. Advocacy Planning In Urban Renewal: Sulukule Platform As The First Advocacy Planning Experience In Turkey. Master, University Of Cincinnati. Kuyucu, T. & Ünsal, Ö. 2011. Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlabası’nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş. In: Sökmen, M. G. (Ed.) İstanbul Nereye? İstanbul: Metis Yayınları. Erman, T. 2016. Mış Gibi Site: Ankara’da Bir Toki-Gecekondu Dönüşüm Sitesi, İstanbul, İletişim Yayınları.

olurdu?’ sorusu hakkındaki tartışmaların en temel odağında, bahçeleri kaybetme korkusu yatmaktadır. Dicle, “*Bence bu kentsel dönüşümde en büyük sıkıntı bahçe olacak. Çünkü şu anda oturduğumuz yerde herkesin kendine ait bir bahçesi var. Başu sıkıştığı zaman, canu sıkıldığı zaman, anahtarını unuttuğu zaman, gidecek yeri olmadığı zaman, açıkta kendi bahçesinde oturabiliyor. Koskoca bir binanın, oturup da küçük küçük bahçesinde... o bahçe hiçbir şekilde koskoca binaya yetmeyecek. Bu kadar bir alana bir apartman yapılırsa bunun çeyreği kadar bahçe vereceksiniz. Çok küçük bir parça vereceksiniz ki bu da o apartmanda oturan insanlara hiçbir şekilde yetmeyecek. Ben hiçbir şekilde kentsel dönüşümü onaylamıyorum.*” şeklinde belirtmektedir.

Dolayısıyla, mahallelerinin yenilenmesi, daha iyi evlere sahip olma fikrine karşı çıkmayan gençler, bugüne kadar Türkiye ölçeğinde uygulanan büyük kentsel dönüşüm projelerine karşı çıkmaktadırlar, bu da göstermektedir ki mahalle gençliği, mevcuttakinden daha farklı, kendi taleplerini de içerecek, daha hassas ve yerinde bir yenilenme süreci beklentisi içerisinde.

Gençlerin, mahallelerinin çevresinde bulunan özel hastane, metro gibi büyük yatırımlara çok net karşı çıkmazken, kapalı sitelere ilişkin ciddi bir gerginlik içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. “*Maslak Acıbadem’in olması, Mesa’nın olmasının bana ve çevremdeki arkadaşlara hiçbir faydası yok. Kesinlikle yok.*” (Hüseyin, Derbent, 29, şirkette çalışıyor). Kazım Karabekir mahallesinin ise hemen komşusu olan Sedadkent’in kapalı bir site olmasından rahatsız olup olmadıklarını sordüğümüzda ise gençler, bunu çok önemsemediklerini belirtmişler, ancak orada yaşayanların kendilerini bütün şehirden “soyutladığını” vurgulamışlardır. Mahalleden Cem, “*Ben üniversitede okurken 4 sene sitede oturdum. Hiç komşuluk ilişkileri yok. Bir kere bile konuşmadım, selamlaşma bile yok.*” (Kazım Karabekir, 25, işçi) şeklinde kapalı sitelerle ilgili görüşünü dile getirmiştir.

Diğer yandan, gençler büyük yatırımların, kendileri üzerinde çeşitli olumsuz etkileri olduğunun da farkında görünmektedir: “*Mesela örnek vereyim, metro yapıldı mahalleye yanına da İspark geldi. Ben arabamı yukarıya park edemiyorum. Benim babam hasta. Sarıyer’de işi olduğu zaman araçla metronun oraya çıkması gerekiyor, eskiden çıkıp bırakıyordu. Şimdi İspark oldu, boş yer bulamıyor. Balsa da ücretli... Bu bizim için dezavantaj. Baktığınızda ülkemiz geliyor, mahallelerimiz geliyor ama bize dezavantajı var. Faydası olmuyor yani.*” (Hüseyin, Derbent, 29, şirket çalışanı)

Derbent mahallesindeki gençlerin ise komşuları olan MESA sitesiyle ayrıca gerginliklerinin bulunduğu, bu gerginliklerin kimi zamanlarda karşılıklı tartışmalara yol açtığı da görülmüştür. “*Ben rahatsız oluyorum yani bize karşı ikinci insan muamelesi oluyor biraz.*” (Mehmet, 21, öğrenci). “*Biz giremiyoruz onlar istedikleri gibi gezip tozuyorlar. Ben çok gördüm Derbent’li çocuklar parka girip oynayamıyorlar, çöp tenekesine çıkıp bakıyorlar, çok şahit oldum. Asıl ayrımcılığı yapan onlar oluyor aslında. Biz ayrımcılık yapmıyoruz, kendi kendine huylanıyorlar aslında.*” (Hüseyin, 29, şirkette çalışıyor)

Derbent mahallesinde, sitelerin güvenlik duvarlarının %79 oranında rahatsız edici bulunması, site sakinlerinin mahalleye rahatça girmesine karşın, gecekondu mahallesi gençlerinin o sitelere giremiyor olmasının yarattığı sorun toplumsal bir gerginliği beraberinde getirmektedir. Bu soruyu mahalle geneline yönelttiğimizde de, %60’lara varan bir oranla durum rahatsız edici bulunmaktadır, fakat gençlerin bu konuda daha hassas ve kırılğan oldukları da anket sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kolluoğlu ve Bartu Candan (2010: 12) bu konuyla ilgili önemli bir saptama yaparlar: “*2000’ler İstanbul’unda mekân siyaseti “yerinden koparılmış”, anonim, içe dönük, dışa kapalı, yerelle ilişkisi sınırlı, farklı grupların birbirleriyle karşılaşmasını sınırlandıran mekânlar üreterek, toplumsal ayrışma süreçlerini körüklüyor ve derinleştiriyor. Sosyal ve mekânsal ayrışmaların bu*

kadar yoğun yaşandığı bir şehirde farklı toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerin sonuçları; böyle bir şehrin sahiplerinin ve kullanıcılarının kimler olacağı; bu sürecin nasıl bir şehirlilik ve şehir hayatı üreteceği üzerine çok ciddi düşünmek gerekiyor.”

Mahalle sınırları içerisinde kalan MESA sitesinde yaşayanların mahalleli sayılıp sayılmayacağını sorduğumuzda %86 oranında -onların mahalleli olmadığı- yanıtı alınmıştır ki bu da aradaki duvarın sosyal ilişkilere dair de ciddi bir duvar ördüğünün göstergesidir. Bu koparılmışlık, içe dönüklük, Sarıyer’de bulunan pek çok kapalı sitede karşımıza çıkarken, gecekondu mahallelerinde ise, bunun tam tersi dışa dönüklük ve her anlamda bir bütünleşme çabasının var olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye’de yeni kentsel dönüşüm biçimi, büyük, kapalı ve lüks bir site, yanında toplu konut benzeri yoksul kesimin ikamet edeceği alanlara doğru evrilmektedir. Bu yeni eğilim, araştırmamızın odağındaki iki mahallede görüldüğü gibi özellikle gençleri rahatsız etmekte, kapalı sitelerle, görece yoksul kesimi birbirinden daha da kopartarak toplumsal yapıda kırılmalara yol açmaya doğru gidebilecektir. Başbüyük mahallesinde yapılan toplu konut uygulaması bu yeni eğilimin ilk örneklerinden sayılabilir, ikinci bir örneğin Derbent mahallesinde yapılması halen gündemdedir. Komşu siteden rahatsızlığın Derbent mahallesi hakkında düşünülen bu yeni projelerle de ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Kentsel dönüşüm tehdidinin ortaya çıktığı yıllardan itibaren, gecekondu mahallelerindeki toplumsal yapı ve örgütlülük oldukça değişmiş, mahallelilerin yaşamında dernek faaliyetleri, kooperatif toplantıları, kentsel dönüşüm seminerleri ve benzeri etkinlikler çokça yer almaya başlamıştır. Bu durumun gençler üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığını sorguladığımızda, mahalle geneline göre çokça farklılaşan cevaplara rastlanmamıştır. Gençler, kentsel dönüşüm üzerine kendi aralarında da konuştuklarını belirtmişlerdir. Anketimize katılan Derbent mahallesinden gençlerin

%78 kadarı, Kazım Karabekir mahallesinde ankete katılan gençlerin ise %50 kadarı aralarında kentsel dönüşüm üzerine konuştuklarını belirtmiştir. Bu sonuç, gençlerin de meseleye dair çeşitli görüşleri tartıştıklarını, mahallede olup bitene kayıtsız kalmadıklarını gösterir. Bununla birlikte gençlerin önemli bir oranı, bu konuşmaların birliği ve beraberliği güçlendirdiğini düşünmektedir.

Derbent mahallesinde, kentsel dönüşüm süreçleri ve söylentileri başladığı günden itibaren bir gelecek korkusu hakim olmuştur. Bu gelecek korkusuyla mahalleden 40 hane, inşaat şirketiyle anlaşılıp başka yere gitmiştir. Mahalleden ayrılma durumu, tüm mahalleliyi etkilediği gibi, gençler arasında da tepkilere yol açmıştır. *“Bence onların gitmesi bizi daha güçlü kıldı.”* (Veli, Derbent, 26, işçi). *“(Onların mahalleden gitmeleri) Güçlendirdi de bazı kısımlar hakkında öyle düşünemiyorum. Bazıları kendi çıkarlarını düşündüğü için ayrıldı. Kendini düşünenler de oldu.”* (Mehmet, Derbent, 21, öğrenci). Kazım Karabekir’de ankete katılan gençlerin %30’a yakını ise, kentsel dönüşüm söylentileri sonrasında rant söylentilerinin de arttığını belirtmektedirler.

1.7 Sonuç: Kentsel Dönüşümün Bölücülüğü

Kentsel dönüşümün, mekânlar, toplumsal gruplar ve hatta kuşaklar arası çeşitli bölünmeler meydana getirdiği tespit edilmiştir. Özellikle de Derbent için öngörülen projenin, mekânsal olarak da kapalı siteler ve gecekondu mahallesi sakinlerinin oturacağı diğer apartmanlar olarak ciddi bir mekânsal “parçalanmaya” yol açacağı görülmektedir. Kazım Karabekir mahallesinin genç sakinleri ise, henüz doğrudan bir proje tarafından etkilenmese de, söylentiler ve bunun yarattığı güvensizlik hissinden rahatsızlık duymaktadır.

Gençlerin konut, mahalle ve sokak ile ilişkileri, her ne kadar geçmişten gelen ve gecekondu mahallelerinde eskiden beri tüm akademik araştırmalarda sözü edilen ekonomik ve toplumsal dayanışma, mahalleyle bağlılık gibi özellikleri barındırsa da, geleceğe bakış ve beklentiler açısından

önemli ölçüde bir önceki kuşaktan farklı bir yapıyla karşılaşılmaktadır. Gecekondu mahallelerinin kuruluşunu gerçekleştiren ilk kuşak ve konut güvencesi için mücadele veren ikinci kuşak ile bugünkü gençleri karşılaştığımızda, artık gençlerin çevresiyle ilişkisini çok daha farklı bir şekilde kurguladığı gözlemlenmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü mahallede gençlerin bir kısmı plazalarda çalışmakta, üniversite eğitimi almış ya da eğitimini sürdürmekte, AVM'leri aktif olarak kullanmakta ve kent merkeziyle doğrudan ilişki kurmaktadır. Derbent ve Kazım Karabekir mahallelerinde yaşayan gençler, önceki kuşaklardan farklı olarak kentte yaşanan değişimlerle birlikte kente entegre olmuş, kentsel yaşamın her türlü faaliyetinde yer alarak, hizmet ve hatta üst düzey hizmet sektöründe çalışmaya başlamıştır. Buna karşın, bu mahallelerin gençleri, mahallenin değişmesine karşı çıkmamakla birlikte, bu mahalleyi terk etmeye, mahallenin parçalanmış, duvarlarla ayrılmış mekânlar toplamı haline gelmesine, mahalleliler arasında kurulan ilişkilerin dönüştürülmesine kesinlikle karşılar.

Gençlerin kentsel dönüşüme bakışı, yaşam tarzları, gelecekte beklentilerinde farklılaşmış bir yaklaşımı olsa da, mekânsal aidiyet ve mahalleli olma durumuna atfettikleri önem, tüm bu değişimlere rağmen yoğun biçimde korunmuştur. Yapılan görüşmelerde mahalle, gençler tarafından "baba ocağı" olarak nitelendirilmiş ve geçmişten gelen toplumsal dayanışma ilişkilerinin korunması konusunda da gençler arasında bir dil birliğine rastlanmıştır. Yakın çevrelerindeki mekânsal değişikliklerin mahalleleri için bir tehdit oluşturacağını varsaydıklarında ise mahalleli kimliğini koruma adına kendilerinde çeşitli hassasiyetlerin oluştuğu görülmüştür.

Kentteki konut taleplerinin, site yaşamı doğrultusunda değişmesi ile birlikte, gençlerde site hayatına öykünme de görülmüştür. Site yaşamının getirdiği kolaylıklar, bugüne kadar zorlu bir konut mücadelesine tanıklık etmiş gençler için

zaman zaman olumlu bulunmuştur. Bir kısım genç için, mahalle sınırları içerisinde, aynı toplumsal yapıyı koruyan, mahalleli ile birlikte kurgulanan bir mekânsal dönüşümün olumlu karşılanacağı söylenebilir. Bunun yanında, iki mahallenin de gençleri, mahallenin şu anki mekân kullanımlarından, bahçelerden, kamusal kullanımlardan ve sokaklardan vazgeçmeyeceklerini vurgulamaktadırlar.

Gençlerin yukarıda aktardığımız site hayatı algısı, kesinlikle Bezirganbahçe örneğinde³ gördüğümüze benzer, yaşayanların memnuniyetsizliğinin çeşitli akademik araştırmalarla ortaya konduğu sitelerin sunduğu koşullardan farklıdır. Birlikte yaşanan, kamusal mekânların, sosyalleşme imkânlarının çok daha fazla olduğu bir mahalleden bahsedilmektedir. Dolayısıyla mevcut koşullarda kentsel dönüşümün algıyı ve hayatı dönüştürücü yapısına karşın, mahalleli gençler bu dönüşüme direnmekte ve halen mahallelilik, dayanışma ilişkilerini korumaya çalışmaktadır●

³ Bkz. Baysal, C. 2010. İstanbul'u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlaller: Ayazma(N)'Dan-Bezirganbahçe'ye Tutunamayanlar. Master Degree, Bilgi University.

Kaynakça

1988. *Dictionnaire de L'urbanisme et de L'aménagement*. Paris: PUF.
- Anatrella, T. 2003. Les Adulescents. *Etudes*, 7, 37-47
- Bartu Candan, A. & Kolluoğlu, B. 2010. *1990 Sonrası İstanbul'da Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Tabakalaşma*. İstanbul: Tübitak.
- Baysal, C. 2010. İstanbul'u Küresel Kent Yapma Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm ve Ardındaki Konut Hakkı İhlaller: Ayazma(N)'Dan-Bezirgânbağçe'ye Tutunamayanlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bilgi University.
- Blöss, T. 1997. *Les Liens De Familles*, Paris: Puf.
- Erman, T. 2016. *Mış Gibi Site: Ankara'da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ezme, A. 2014. *Advocacy Planning in Urban Renewal: Sulukule Platform As The First Advocacy Planning Axpérience in Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. University of Cincinnati.
- Fırat, D. 2013. *Bitirilmeyen Gençlik*. İçinde: Lüküslü D., Yücel, H., *Gençlik Halleri*, İstanbul: Efil Yayınları. s. 26-53.
- George, P. 1970. *Dictionnaire De La Géographie*. Paris: Puf.
- Kuyucu, T. & Ünsal, Ö. 2011. Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarla başı'nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş. İçinde: Sökmen, M. G. (Ed.) *İstanbul Nereye?* İstanbul: Metis Yayınları. s. 85-106.
- Kuyucu, T. Ü., Özlem; 2010. Urban Transformation As State Led Property Transfer: An Analyses Of Two Cases Of Urban Renewal in Istanbul. *Urban Studies*, 47, s. 1479-1499.
- Lupton, R. 2003. *Neighbourhood Effects: Can We Measure Them and Does it Matter?*, Case Paper 73, London: London School Of Economics. Centre For Analysis Of Social Exclusion.
- Paulet, J. P. 2001. *Géographie Urbaine*. Paris: Armand Colin.
- Pérouse, J. F. 2004. L'Interroger Le Quartier Quelques Repères Terminologiques Et Méthodologiques. *Anatolia Moderna*. X. S. 127- 129.
- Pettonnet C., 1979, *On Est Tous Dans Le Brouillard - Ethnologie Des Banlieues*, Paris: Galilée,
- Peyrat, S. 2001. La Cité: Une Nation De Jeunes. In: Vulbeau, A. (Ed.) *La Jeunesse Comme Ressource*. Paris: Erès Editions.
- Sayad, A. 1998. Un Nanterre Algérien, *Terre De Bidonvilles*. Paris: Autrement.
- Sulukule Platformu 2007. Sulukule Platformundan Uli'ye 'Başarılı Kentsel Kara Mizah Uygulamaları' Ödülü. İçinde: Aysun Koca, Ç. O. Ç., Esra Kaya, Gürkan Akgün (Ed.) *Kentleri Savunmak*. İstanbul: Nota Bene.
- Şen, B. 2006. Kentsel Gerilemeyi Aşmada Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galta Örneği. Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Türkün, A. Şen, B. Ünsal, B. & vd. 2010. *İstanbul'da Eski Kent Merkezleri ve Gecekondu Mahallelerinde Kentsel Dönüşüm ce Sosyo-Mekânsal Değişim*. Ankara: Tübitak.
- Ünsal, B. 2006. *Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası; Akp'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'u Kentsel Dönüşüm Projeleri. Planlama Dergisi*. İstanbul: Şehir Plancıları Odası. S.53-63.
- Vaissière, C. 2002. Les Sociabilités Adolescentes Dans Les Quartiers Difficiles, içinde: *Vei Enjeux*, No: 129, 41.
- Vulbeau, A. 2001. *La Jeunesse Comme Ressource*. Paris: Erès Editions.
- Yalçın, M. C. & Çavuşoğlu, E. 2008. *Kentsel Dönüşüm Süreçlerine Bağlı Yeni Sınıf Dengelerinin İnşasında Toplumsal Muhalefet: Taraflar ve Stratejiler. Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar – Kaybedenler*. İstanbul: Şehir Plancıları Odası.
- Yalçın, M. C. Olgun, Ç. Çılgın, K. Dündar, U. 2014. İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. İçinde: Candan Bartu, A. & Özbay, C. (Eds.) *Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yalçın, M. C. Çılgın, K. & Çalışkan, Ç. 2012. İstanbul Dönüşüm Coğrafyası. 3. *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu* (Kent, Bölgeler, Metropolitan Alanlar, Büyükşehirler: Değişen Dinamikler ve Sorunlar) Ankara: Kentsel Ve Bölgesel Araştırmalar Ağı.
- Yalçın, M. C. Yücel, H. Yücel, D. S. & vd. 2014. Sarıyer Gecekondu Mahalleleri Örneğinde Kentsel Dönüşüm Süreçleri ve Bu Süreçlerin Sosyo-Ekonomik Ve Fiziki Etkileri. Ankara: Tübitak.

Mimari Detaylandırma Eğitimi Bağlamında “İnce Yapı Bilgisi” Dersinin Analizi

Ömer Ş. Deniz, Özlem Eren, Savaş Ekinci, Bahar Başarır, Lory Zakar, Görkem Arslan, Havva Aksel
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

1. Giriş

Mimari tasarımın bir parçası olan “Mimari Detay”, uygulanacak bir tasarımın en gerçek çizimlerini oluşturur. Binanın yaşam süresince tüm iç ve dış etkenlere karşı vereceği başarılı mücadelenin temel çözümlerini detay çizimleri belirler. Doğru bir mimari detay çözümü, yapı malzemelerinin, yapım teknolojilerinin, gereksinimlerin ve olanakların iyi bilinip gerçekçi şekilde değerlendirilmesini gerektirir. Mimari detay çözümleme (*mimari detaylandırma*) malzemelerin, bileşenlerin ve elemanların her detay durumuna göre değişebilecek işlevsel ve estetik amaçlar doğrultusunda bir araya getirilme sanatıdır. Bu nedenle mimari detaylandırmada bilgi ve tecrübe önemlidir (*Frasconi, 1984; Şahinler ve Kızıl, 2004*).

Günümüzde üniversitelerde mimari detaylandırma eğitimine ayrılan zaman, diğer tasarım derslerine ve konularına göre çok daha az ve yetersiz durumdadır (*Ballast, 2009*). Mimari detay sorunları, üniversitelerdeki ilgili derslerde analitik yöntemlerle kazanılması gereken bilgi birikimi ve detaylandırma becerisi yerine, mimari proje derslerinde ve öğrenim sonrası mesleki çalışmalarda hazır standart detayların, firma detaylarının veya benzer proje detaylarının kopyalanması yoluyla, diğer bir deyişle deneme yanılma (*kulaktan dolma*)

yöntemlerle çözümlenmeye çalışılmaktadır. Oysa her alanda olduğu gibi mimari detaylandırma alanında da bilgi birikimi, sorun çözme ve öneri geliştirme becerisi öncelikle üniversite eğitim sürecinde kazanılmalı, meslek yaşamında ise bu kazanımlar mesleki uygulamalar ve tecrübelerle geliştirilebilmelidir. Bu nedenle mimarlık öğrencilerine detaylandırma becerisinin kazandırılmasını sağlayacak, uygun yöntemler içeren derslere gereksinim vardır (*Cheng ve Schierle, 2006*).

Üniversitelerdeki mevcut mimari detaylandırma eğitimi çoğunlukla, detayların nasıl çözümlendiğine dair sistematik bir analize yer vermeyen hazır detay koleksiyonlarından, birbirinden ayrı derinlemesine incelenmiş çeşitli detay konularından, diğer projeler için rehber niteliği taşımayan örnek durum incelemelerinden veya öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği soyut saf teorilerden oluşmaktadır. Meslek yaşamında karşılaşılabileceği birçok karmaşık mimari detay sorunuyla baş edebilmesi ve tecrübeli bir detay tasarımcısı olabilmesi için, bir mimarlık öğrencisinin, hem binayı oluşturan yapı bileşeni ve elemanları hakkında bilgi birikimi oluşturması hem de bu bileşen ve elemanların kendi sistem kompozisyonlarında ve birleşim noktası konfigürasyonlarında detay çözümü becerisi kazanması gerekir (*Emmit vd., 2004*).

Öz

Bu çalışma, mimari detaylandırma eğitimi bağlamında, MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde verilmekte olan MIM 316 İnce Yapı Bilgisi dersinin analiz edilip, işleyiş performansının değerlendirilmesini ve sorunlar için öneriler geliştirilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda önce, hazırlanan ders programı genel hatlarıyla açıklanmıştır. Hazırlanan programa göre İnce Yapı Bilgisi dersi, birbirini tamamlayan “Teorik ve Uygulamalı” derslerle yürütülür. Teorik derslerde, mimari detaylandırma ve detay tasarımı konusunda belirli teorik bilgiler anlatılır. Uygulamalı derslerde ise öğrenci, anlatılan teorik bilgileri pekiştirmek ve detaylandırma becerisi kazanmak amacıyla, belirlenen bir konuya ilişkin uygulama çalışmaları yapar. Ders programının izlendiği 2015-2016 Bahar Dönemi’nde, öğrencilerin her hafta gerçekleştirdiği uygulama çalışmaları, ders programında hedeflenen “Dersin Öğrenme Kazanımları” kapsamında ve uygulama konularına göre belirlenen kriterler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde, öğrencilerin çoğunlukla yaptığı hatalar ve hata yapan öğrenci sayıları belirlenmiştir. Böylece öğrencilerin her hafta anlatılan ders konusunu öğrenme durumları sınanarak, dersin içeriğindeki ve işleyişindeki sorunlar saptanmaya çalışılmıştır. Daha sonra performans değerlendirmesinde ortaya çıkarılan sonuçlar yorumlanarak, hem dersin içeriğinde hem de öğretim yöntemlerinde eksik ve olumsuz taraflar açıklanmış ve iyileştirme önerileri sunulmuştur.

Abstract

This study aims to analyze the efficiency of MIM 316 Architectural Detailing (İnce Yapı Bilgisi) course being conducted in Faculty of Architecture in MSFAU, in the context of architectural detailing training. As a result of operation performance evaluation of the course, development of suggestions for problems is targeted. Primarily, the course schedule, consisting of theoretical and practical parts, is generally explained. In the theoretical part of the course, students are presented with theoretical information about architectural detailing and detail design. The complementary practice part of the course, requires students to make detailed drawings on determined topic in order to intensify their theoretical knowledge and to gain the ability of detailing. Course data, practice drawings of 2015-16 Fall Semester is evaluated in the context of ‘Course Learning Outcomes’ and according to criteria determined upon practice topics. Most common mistakes and number of mistakes of students are identified. Learning ratio of students are measured by these weekly results. Problems in the operation and content of the course are sought. Output of performance evaluation are discussed, deficiencies and weaknesses in the content and teaching methods are explained and suggestions for amelioration are presented.

Anahtar Kelimeler: İnce Yapı, Mimari Detaylandırma, Detay Tasarımı, Mimarlık Eğitimi, Eğitim Değerlendirme

Keywords: Architectural Detailing, Detail Design, Architectural Education, Educational Evaluation

MSGSÜ, Türkiye’de bir ders kapsamında mimari detaylandırma eğitimi veren en eski üniversite kurumlarından biridir. 1941 yılında, o dönemki adı Güzel Sanatlar Akademisi olan bu kurumun Mimarlık Bölümü’nde İnce Yapı adıyla kaplama ve doğrama konularını ele alan ve yapı detaylarının öğretildiği bir kürsü kurulmuştur (Eldem, 1967). Bu çalışmada, böyle bir kurumda uzun yıllarda kazanılmış olan mimari detaylandırma eğitim birikiminin ve tecrübesinin süregitmesi için, dersin yeni gelişmeler ve değişiklikler karşısında temel hedefleri ve ilkelerinin korunarak güncellenmesi, ortaya çıkan sorunların, eksiklerin ve yetersizliklerin giderilmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle çalışmada, MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü’nde verilmekte olan ve mimari detaylandırma konularını içeren MIM 316 İnce Yapı Bilgisi dersi kapsamında hazırlanan ders programı analiz edilmiş ve bu programın uygulandığı bir eğitim döneminde dersin öğrenme çıktılarına göre işleyiş performansı değerlendirilmiştir. Daha sonra performans değerlendirmesinde ortaya çıkarılan sonuçlar yorumlanarak, hem dersin içeriğinde hem de öğretilme yöntemlerinde eksik ve olumsuz taraflar açıklanmış ve iyileştirme önerileri sunulmuştur.

2. MIM 316 İnce Yapı Bilgisi Dersi

MIM 316 İnce Yapı Bilgisi dersinin temel amacı, öğrencilere binayı oluşturan çeşitli bileşen ve elemanların tasarım ve yapım ilkelerini öğretmek, detay tasarım ve çizim becerisi kazandırmaktır. Ders genel olarak iç bölme sistemi ve dış kabuk sistemi konularını içerir. İç bölme sistemi kapsamında döşeme kaplamaları, iç duvar kaplamaları, iç bölme duvarları, tavan kaplamaları ve iç kapılar, dış kabuk sistemi kapsamında ise dış duvar kaplamaları, dış kapılar, pencereler, çatı kaplamaları ve giydirme cepheler odak konular olarak belirlenmiştir. Ders konularını oluşturan yapı malzeme, bileşen ve elemanları, bütünleştikleri diğer bileşen ve elemanlarla birlikte detay ölçeğinde ele alınır. İnce Yapı Bilgisi dersi, birbirini tamamlayan Teorik ve Uygulamalı derslerle

yürütülür. Teorik derslerde, programdaki konulara ilişkin teorik bilgiler anlatılır. Uygulamalı derslerde ise öğrenciler, teorik derslerde anlatılan konulara ilişkin hazırlanan bir soruyu uygulama atölyesinde öğretim elemanlarının denetiminde çözümleyerek çizimini yapar.

MIM 316 İnce Yapı Bilgisi dersi bir dönemlik (14 haftalık) eğitim süresine sahiptir. Bu kısıtlı süre içinde öğrencilere mimari detaylandırma ile ilgili tüm konuların ve detayların anlatılması ve öğretilmesi olanaksız olduğu için, ders programında çok geniş bir yelpazeden seçilen belirli konular yer alır. Bu nedenle derslerde malzeme ve teknolojilerin yanı sıra, birçok farklı konu için geçerli olabilecek temel detaylandırma (detay tasarımı) ilkeleri ve yöntemleri üzerinde durulur. Anlatılan detay çözümleri birer sonuç olarak değil, mimari detaylandırma ilke ve yöntemlerini yansıtan örnekler biçiminde sunulur. Mimari detay sorunlarının tartışılmasını, ilkelerin ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini yöntem olarak benimseyen bu derste, klasik ve kolay anlaşılabilir malzeme, teknoloji ve detaylar öncelikle ele alınır. Ahşap, detay çözümlerinde kolay anlaşılması ve kolaylıkla biçimlendirilme olanakları sağlaması nedeniyle, derslerde en fazla üzerinde çalışılan alternatif malzemedir. Detay çözümlerinde ahşabın dışında başka malzemelerin de kullanılabilmesi ve belirlenen detaylandırma ilkeleri doğrultusunda farklı malzemelerle farklı detay alternatiflerinin de üretilebileceği derslerde ayrıca vurgulanır.

2015-2016 Bahar Döneminde MIM 316 İnce Yapı Bilgisi dersinin 14 haftalık ders programı konuları genel başlıklarına göre şu şekilde belirlenmiştir:

1. Ders: Dersin genel tanıtımı
2. Ders: Döşeme kaplamaları
3. Ders: İç duvar kaplamaları
4. Ders: İç bölme duvarları ve tavan kaplamaları
5. Ders: İç kapılar
6. Ders: İç kapılar
7. Ara sınav
8. Ders: Dış duvar kaplamaları
9. Ders: Dış kapılar

10. Ders: Pencereleler
11. Ders: Pencereleler
12. Ders: Karma Dış Doğramalar
13. Ders: Çatı Kaplamaları
14. Ders: Giydirme Cepheler

Ders programı kapsamında gerçekleştirilen teorik anlatımlar ve uygulama çalışmaları sonucunda elde edilmesi hedeflenen Dersin Öğrenme Kazanımları ise şunlardır:

- Öğrenci mimari detay tasarımında sorunları anlayabilir ve alternatif çözümler üretebilir.
- Öğrenci mimari detay tasarımında malzeme ve bileşen seçimini ve değerlendirilmesini, tasarım parametrelerine uygun biçimde yapabilir.
- Öğrenci mimari detayları eleman, mekân ve bina bütünü ölçeğinde bütünleştirebilir.
- Öğrenci mimari detay sorunlarına yapım aşamasında müdahale edebilir ve çözüm geliştirebilir.
- Öğrenci mimari detay uygulamalarını yapım yerinde yönetebilecek bilgiye sahip olur.
- Öğrenci mimari detay çizimlerini içeren dokümanları anlayabilir.

Mimari detaylandırma konularında kazanılan bilgi birikiminin, detay çözümlene becerisine evrilebilmesi için, bu bilgiler kapsamında çizime dayalı uygulama çalışmalarının yapılması ve çalışma sonuçlarının değerlendirilerek, geri bildirim amacıyla öğrenciyle paylaşılması ve tartışılması önemlidir. Bu nedenle öğrenciler, her ders konusuyla ilgili hazırlanan uygulama çalışması sorularını uygulama atölyesinde öğretim elemanlarının denetiminde çözümlenerek çizimlerini yapar. Uygulama dersinin sonunda bu çizim paftaları öğretim elemanlarına teslim edilir. Gerçekleştirilen uygulama çalışmaları öğretim elemanları tarafından değerlendirilerek tashih edilir ve çalışmalarındaki sorunları görmesi ve düzeltmesi için öğrencilere geri verilir.

Bu çalışmada, öğrencilerin gerçekleştirdiği uygulama çalışmaları, ders programında hedeflenen Dersin Öğrenme Kazanımları kapsamında, aşağıdaki 10

temel kriter göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir (Allen, 1992; Wakita ve Linde, 1999):

1. Uygulanabilirlik (Uygulama Hatası)
2. Strüktürel Performans (Strüktürel Hata)
3. Yalıtım Performansı (Yalıtım Hatası)
4. Estetik Performans (Estetik Hata)
5. Maliyet Performansı (Maliyet Hatası)
6. Tamamlanan Detay Sayısı (Çizilmeyen Detay)
7. Detaylardaki Çizgi Eksikleri (Çizgi Eksikliği)
8. Detaylardaki Ölçü, Bilgi Eksikleri (Ölçü, Bilgi Eksikliği)
9. Çizgi Kalitesi (Çizgi Kalitesizliği)
10. Pafta Düzeni (Pafta Düzensizliği)

Uygulama çalışmalarını değerlendirme sürecinde yukarıda belirtilen kriterleri içeren bir tablo düzenlenmiştir. Bu tabloda, her uygulama çalışması için kriterler kapsamında yapılabilecek hatalar, kriterlerin alt değerlendirme kriterleri olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin bu hatalardan birini yapması durumunda o alt kriter satırına bir işaret konulmuştur. Böylece bir alt kritere göre kaç öğrencinin hata yaptığı, bu alt kriter satırındaki işaretlerin toplanması ile belirlenebilmiştir. Her uygulama çalışması 100 tam puan üzerinden notlandırılmıştır. Uygulama çalışmalarındaki farklı detayların önem dereceleri birbirinden farklı olabildiği için, önce bir uygulama çalışmasındaki detayların kendi aralarında göreceli önem ağırlıkları belirlenmiş ve bu ağırlıklara göre her detay ayrı ayrı puanlanmıştır. Bir uygulama çalışmasındaki sınıf genelinin başarı düzeyini belirlemek amacıyla, öğrencilerin aldığı puanlar 100-90, 89-70, 79-60, 69-50, 49-40, 39-30, 29-20, 19-10, 09-00 not gruplarını içeren bir tabloyla açıklanmıştır.

3. Uygulama Çalışmaları

Uygulama çalışmaları, teorik derslerde anlatılan bilgilerin pekiştirilmesi ve öğrencinin detaylandırma bilgi ve becerisini geliştirmesi amacıyla yapılır. Söz konusu çalışmaların sonuçları ders programında hedeflenen öğrenme kazanımları açısından değerlendirilerek, ders programının ve ders işleyiş yönteminin olumlu ve olumsuz tarafları, sorunları ve yetersiz-

Şekil: 1
Birinci Uygulama Çalışması.

MSGSÜ MİM. FAK. MİM. BÖL.	MİM316 İNCE YAPI BİLGİSİ	UYGULAMA NO: 1	17.02.2016																		
<p>SORU: Kesit şeması verilen Döşeme-Duvar birleşimine ait detayları, tabloda belirtilen farklı döşeme kaplaması ve döşeme taşıyıcısı alternatiflerine göre, 1/2 ölçekte çiziniz.</p>																					
<table border="1"> <thead> <tr> <th>DETAY NO</th> <th>KAPLAMA TÜRÜ</th> <th>TAŞIYICI GÖVDE</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Yerinde Dökme Mozaik</td> <td>Grobeton Zemine Oturan Döşeme</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Doğal Taş Plak</td> <td>Betonarme Plak Ara Kat Döşemesi</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>Seramik Plak</td> <td>Ahşap Kirişli Ara Kat Döşemesi</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>Lamine Ahşap Parke</td> <td>Betonarme Plak Ara Kat Döşemesi</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>PVC Rulo</td> <td>Çelik Kirişli Ara Kat Döşemesi</td> </tr> </tbody> </table>				DETAY NO	KAPLAMA TÜRÜ	TAŞIYICI GÖVDE	1	Yerinde Dökme Mozaik	Grobeton Zemine Oturan Döşeme	2	Doğal Taş Plak	Betonarme Plak Ara Kat Döşemesi	3	Seramik Plak	Ahşap Kirişli Ara Kat Döşemesi	4	Lamine Ahşap Parke	Betonarme Plak Ara Kat Döşemesi	5	PVC Rulo	Çelik Kirişli Ara Kat Döşemesi
DETAY NO	KAPLAMA TÜRÜ	TAŞIYICI GÖVDE																			
1	Yerinde Dökme Mozaik	Grobeton Zemine Oturan Döşeme																			
2	Doğal Taş Plak	Betonarme Plak Ara Kat Döşemesi																			
3	Seramik Plak	Ahşap Kirişli Ara Kat Döşemesi																			
4	Lamine Ahşap Parke	Betonarme Plak Ara Kat Döşemesi																			
5	PVC Rulo	Çelik Kirişli Ara Kat Döşemesi																			

Tablo: 1
Birinci Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *PVC süpürgeliğin duvara tespitinin hatalı yapılması *Kagir süpürgeliğin arkasına harç yerine sıva devam ettirilerek tespit malzemesi olarak gösterilmesi *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Ahşap/çelik döşeme kirişlerinin hatalı çizilmesi *Trapez levha profilinin ve kalınlığının hatalı çizilmesi *Kaplama tespitini sağlayan harç kalınlığının hatalı seçilmesi *Lamine ahşap parke altına şilte yerleştirilmemesi
Yalıtım Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Döşeme sisteminde yalıtım yapılmaması *Döşemedeki yalıtımın duvara doğru döndürülmemesi
Estetik Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Süpürgelik biçim ve boyutlarının estetik olmaması *Süpürgeliğin tespitinde kullanılan harcın sıva kalınlığı kadar olması, süpürgelik üst yüzeyinin kalın görünmesi ve toz tutması *Döşemedeki derz aralıklarının çok dar/geniş seçilmesi *Seramik süpürgelik arkasındaki tespit harcının gizlenmesi için üst bitiminde PVC veya metal profil kullanılmaması *Yerinde dökme mozaik döşemede süpürgelik ve döşeme kaplaması arasında ayırıcı derz profili konulmaması *Aynı yüzdeki sıva ve süpürgelik arasında fuga yapılmaması
Maliyet Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Döşeme kaplamasının gerekenden kalın seçilmesi *Altlık/tespit malzemelerinin gerekenden kalın seçilmesi
Çizilmeyen Detay	<ul style="list-style-type: none"> *İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

likleri saptanabilir. Bu nedenle 2015-2016 Bahar Dönemi süresince gerçekleştirilen uygulama çalışmaları, yukarıda belirtilen kriterlere göre değerlendirilmiş ve öğrencilerin her çalışmada gösterdikleri performans durumları tablolarla açıklanmıştır. Dönemin ilk ve son haftalarında uygulama çalışması yapılmamış, 7. haftada ise bir ara sınav yapılmıştır. Dönem içinde toplam 11 adet uygulama çalışması gerçekleştirilmiş, bu çalışmaların 10 adeti değerlendirilip puanlanmıştır. Gerçekleştirilen her uygulama çalışmasının işleyişi ve değerlendirme sonuçları aşağıdaki başlıklar altında açıklanmıştır.

3.1. Birinci Uygulama Çalışması

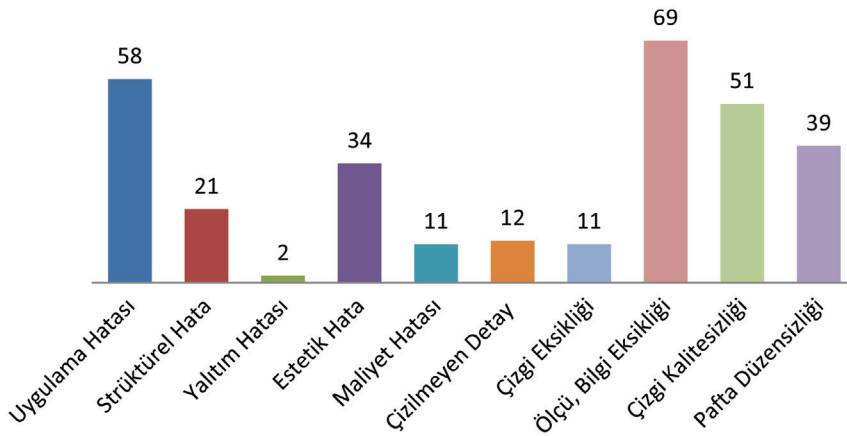
Uygulama yapılmayan birinci derste İnce Yapı Bilgisi dersinin programı, işleyişi ve kurallarının genel tanıtımı yapılmış, dersle ilgili temel kavramlar, mimari detaylandırmada kullanılan malzeme, bileşen ve elemanlar açıklanmıştır. 17.02.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan ikinci dersin

teorik bölümünde döşeme sistemi, döşeme kaplamaları, döşeme kaplamalarının uygulanma olanakları ve türleri anlatılmış, döşeme sisteminin detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 1’de gösterilen Birinci Uygulama Çalışması sorusundaki 5 adet nokta detayının çözülmesi ve çizilmesi istenmiştir. Döşeme sisteminin yanı sıra, döşeme ile duvar birleşim detaylarını da içeren bu soruda, farklı döşeme taşıyıcıları üzerine uygulanan farklı döşeme kaplamalarının kullanılması istenmiştir.

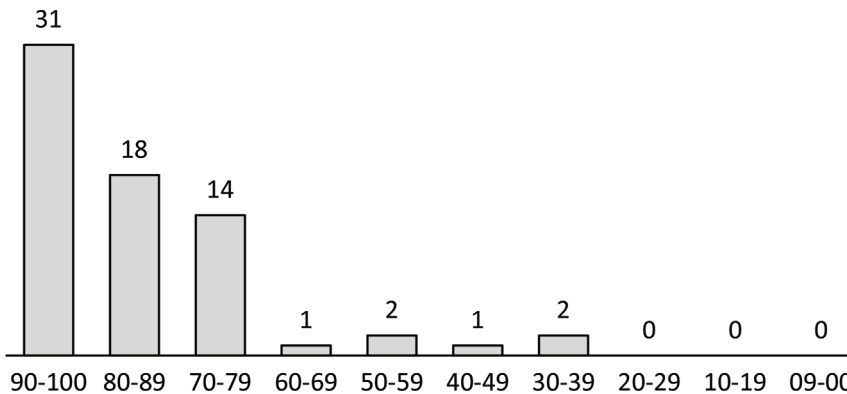
Birinci Uygulama Çalışmasına katılan toplam 69 öğrencinin çizimleri, Tablo 1’de açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 2’de belirtilmiştir. Birinci Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 3’de gösterilmiştir.

3.2. İkinci Uygulama Çalışması

24.02.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan

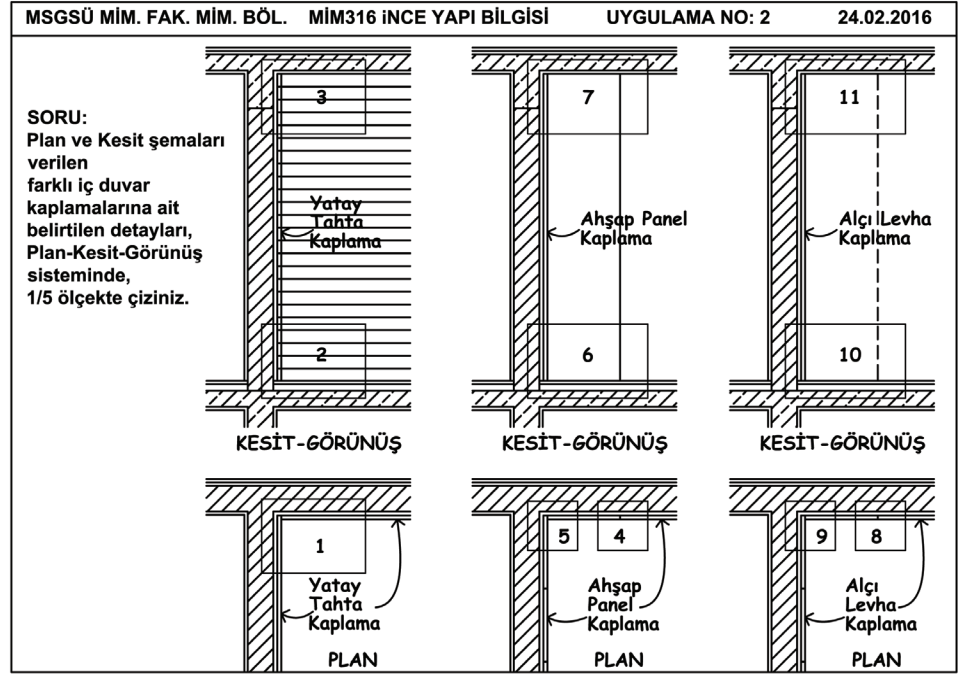

Şekil: 2
Birinci Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

Şekil: 3
Birinci Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

Şekil: 4
İkinci Uygulama Çalışması.

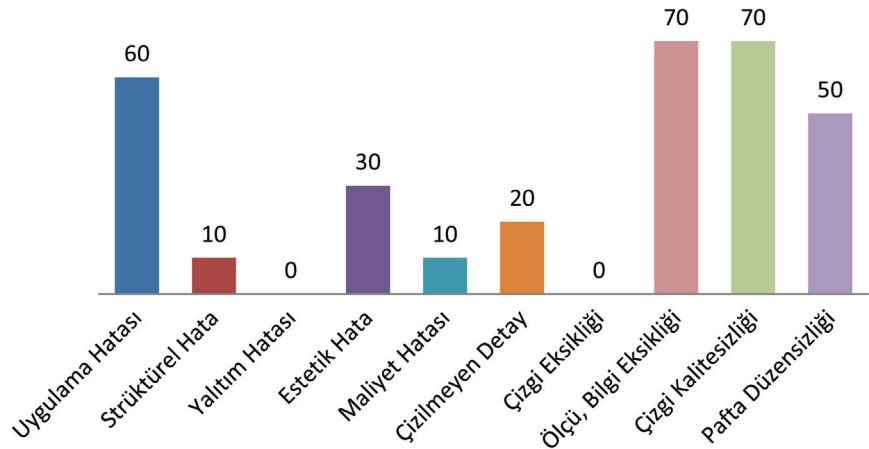
üçüncü dersin teorik bölümünde iç duvar sistemi, iç duvar kaplamalarının işlevleri, özellikleri, uygulanma olanakları ve çeşitli türleri anlatılmış, detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise, Şekil 4'te gösterilen İkinci Uygulama Çalışması sorusundaki 3 farklı iç duvar kaplamasına (*yatay tahta, ahşap panel ve alçı levha duvar kaplamalarına*) ait detayların plan-kesit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu soruda plan çizimleri kaplama birleşimlerini ve köşe dönüşünü, kesit çizimleri ise kaplamaların döşeme ve tavan ile birleşimlerini içermektedir.

İkinci Uygulama Çalışmasına katılan toplam 70 öğrencinin çizimleri, Tablo 2'de açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 5'te belirtilmiştir. İkinci Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 6'da gösterilmiştir.

3.3. Üçüncü Uygulama Çalışması

02.03.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan dördüncü dersin teorik bölümünde tavan kaplamaları, tavan kaplamalarının uygulanma olanakları ve türleri, tavan sistemlerinin detaylandırılma ilkeleri, bölme duvar türleri ve uygulamaları ve

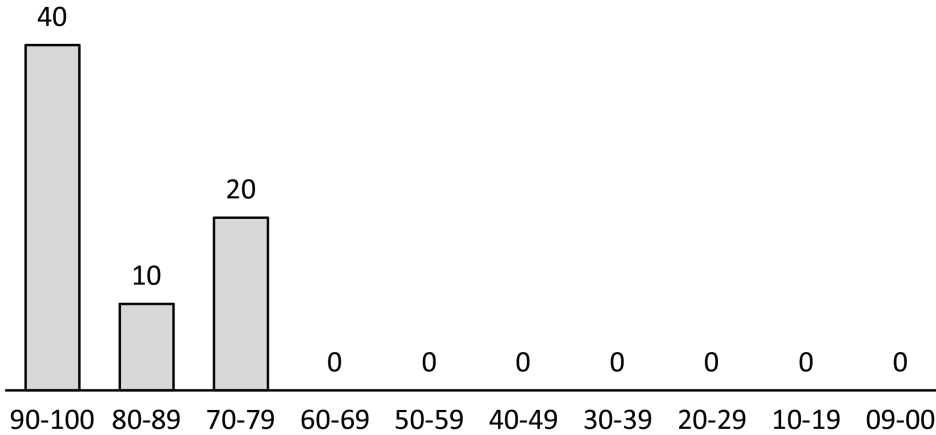
Şekil: 5
İkinci Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	*Ahşap duvar kaplamaları ile tavan veya bitiş pervazı arasında montaj için yeterli mesafe bırakılmaması *Ahşap duvar kaplamalarının köşe dönüşlerde uygun montaj sırasının veya lata düzeninin oluşturulmaması *Askı elemanlarının ters takılması *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	*Kaplama taşıyıcı ızgara (lata) boyutlarının hatalı seçilmesi *Duvar kaplama kalınlıklarının hatalı seçilmesi *Ahşap duvar kaplamaları arasında genişleme derzi bırakılmaması *Askı elemanlarının yeterli boyutlarda seçilmemesi
Yalıtım Hatası	-
Estetik Hata	*Süpürgelik biçim ve boyutlarının estetik olmaması *Süpürgeliğin tespit şeklinin estetik olmaması *Döşemedeki derz aralıklarının çok dar/geniş seçilmesi *Ahşap duvar kaplama bileşenleri arasındaki fugaların çok dar seçilmesi veya hiç yapılmaması *Süpürgeliğin üst yüzeyinin kalın görünmesi ve toz tutması
Maliyet Hatası	*Döşeme kaplamasının gerekenden kalın seçilmesi *Altlık/tespit malzemelerinin gerekenden kalın seçilmesi
Çizilmeyen Detay	*İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	*Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	*Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	*Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	*Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 2

İkinci Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

Şekil: 6

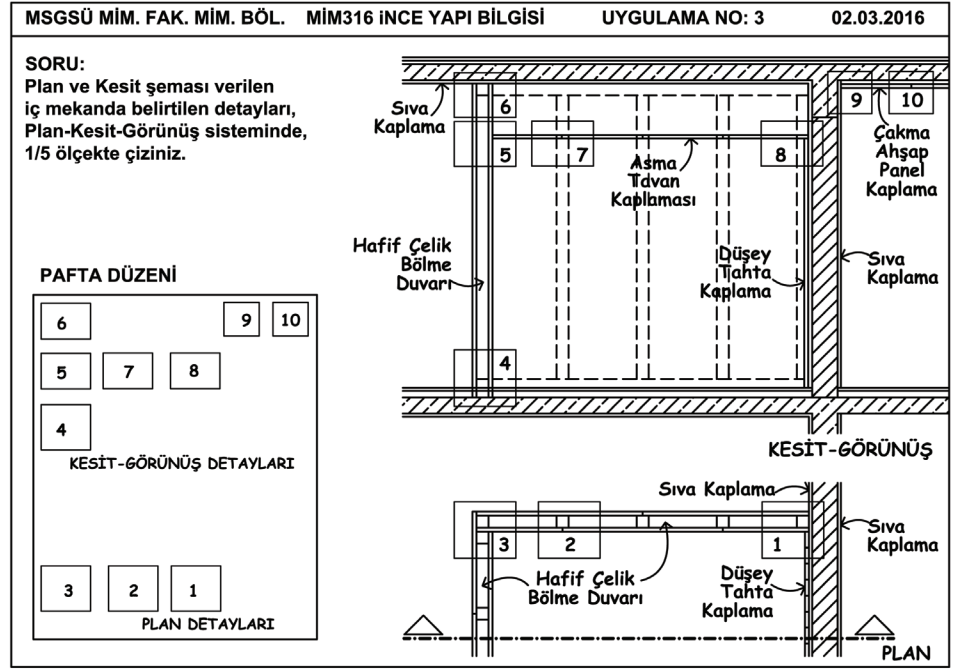
İkinci Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

bölme duvar sistemlerinin detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 7'de gösterilen Üçüncü Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-kesit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, iki farklı mekânı ayıran hafif çelik taşıyıcılı bölme

duvar sisteminin ve bu sistemin tuğla duvar, betonarme döşeme ve asma tavan kaplaması ile birleşimlerinin detaylandırılmasıdır. Plan çizimleri bölme duvarın kaplama birleşimlerini, köşe dönüşünü ve tuğla duvar ile birleşimini, kesit çizimleri ise bölme duvarın döşeme ve asma tavan ile birleşimlerini içermektedir. Kesit

Şekil: 7
Üçüncü Uygulama Çalışması.

çizimleri ayrıca asma tavan kaplama birleşimlerini ve asma tavan kaplaması ile tuğla duvar birleşimini de içermektedir. Hafif çelik taşıyıcı bölme duvarın betonarme tavan ve döşeme ile birleşiminin çiziminde döşeme kaplamalarının süpürgelik ile ilişkilerinin, alt katmanların ve tespit yöntemlerinin belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Asma tavan kaplaması, mekânın bir yanında bölücü duvar, diğer yanında ise tuğla duvar ile ilişkilendirildiği için farklı detay çözümleri ortaya çıkmıştır. Tuğla duvarın bir

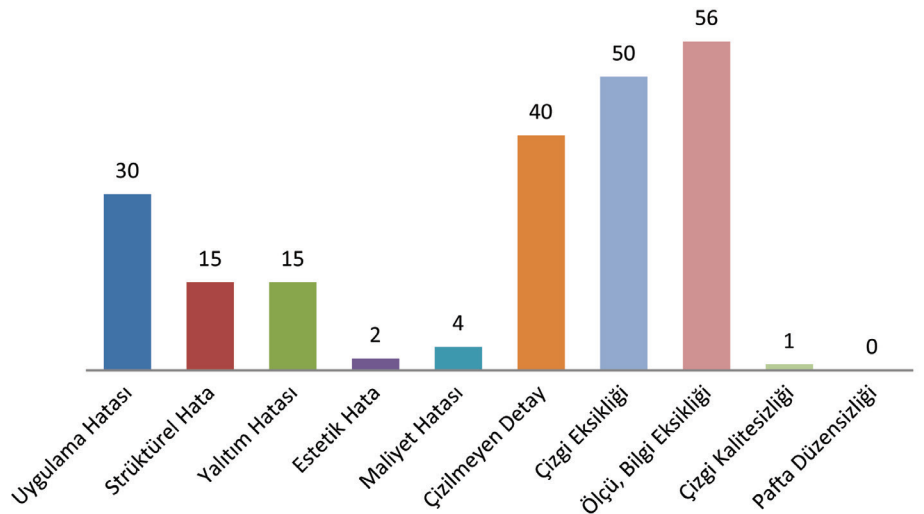
yüzü düşey tahta kaplama diğer yüzü ise sıva kaplamalıdır.

Üçüncü Uygulama Çalışmasına katılan toplam 62 öğrencinin çizimleri, Tablo 3'de açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 8'de belirtilmiştir. Üçüncü Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 9'da gösterilmiştir.

3.4. Dördüncü Uygulama Çalışması

09.03.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan

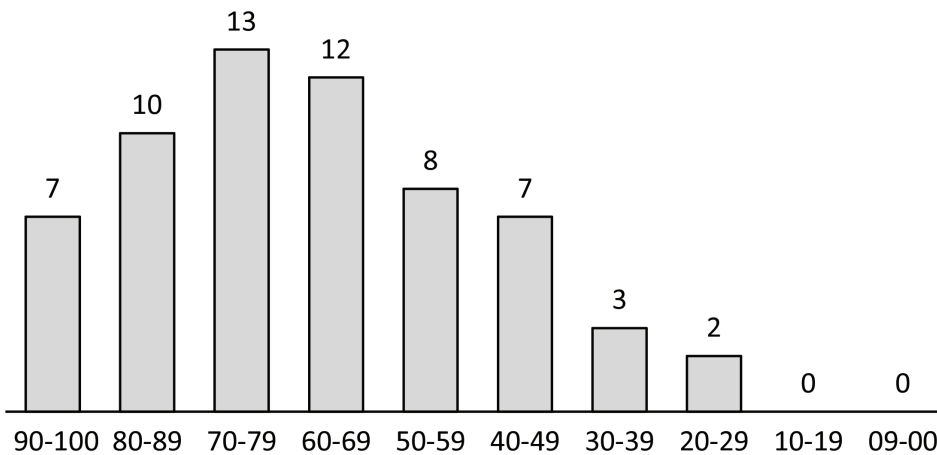
Şekil: 8
Üçüncü Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Ahşap duvar kaplamaları ile tavan veya bitiş pervazı arasında montaj için yeterli mesafe bırakılmaması *Hafif çelik bölme duvarı taşıyıcılarının doğru detaylandırılmaması *Asma tavan kaplaması ile duvar kaplamasının hatalı birleştirilmesi *Duvar ve tavan kaplamalarının montajının yapılamaması *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Tahta duvar kaplamalarını taşıyan lata boyutlarının hatalı seçilmesi *Tahta kaplama kalınlıklarının hatalı seçilmesi *Tahta kaplamalar arasında genişleme derzi bırakılmaması *Asma tavan askı elemanlarının taşıyıcılık işlevini yapamaması *Çakma tahta tavan kaplamasını taşıyan lata boyutlarının hatalı seçilmesi *Hafif çelik bölme duvarında taşıyıcı profillerin hatalı detaylandırılması *Alçı levha kalınlığının hatalı seçilmesi *Hafif çelik bölme duvarının tavan ve döşemeye tespitinde tavan ve taban U profillerinin kullanılmaması
Yalıtım Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Hafif çelik bölme duvarı içinde yalıtım malzemesi kullanılmaması
Estetik Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Süpürgelik boyutlarının ve biçimlerinin estetik olmaması *Süpürgeliğin tespit şeklinin estetik olmaması *Döşemedeki derz aralıklarının çok dar/geniş seçilmesi *Ahşap duvar kaplama bileşenleri arasındaki fugaların çok dar seçilmesi veya hiç yapılmaması *Süpürgeliğin/pervazın üst yüzeyinin kalın görünmesi ve toz tutması
Maliyet Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Döşeme kaplamasının gerekenden kalın seçilmesi *Altlık/tespit malzemelerinin gerekenden kalın seçilmesi *Tavan kaplamasının gerekenden kalın seçilmesi
Çizilmeyen Detay	<ul style="list-style-type: none"> *İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 3

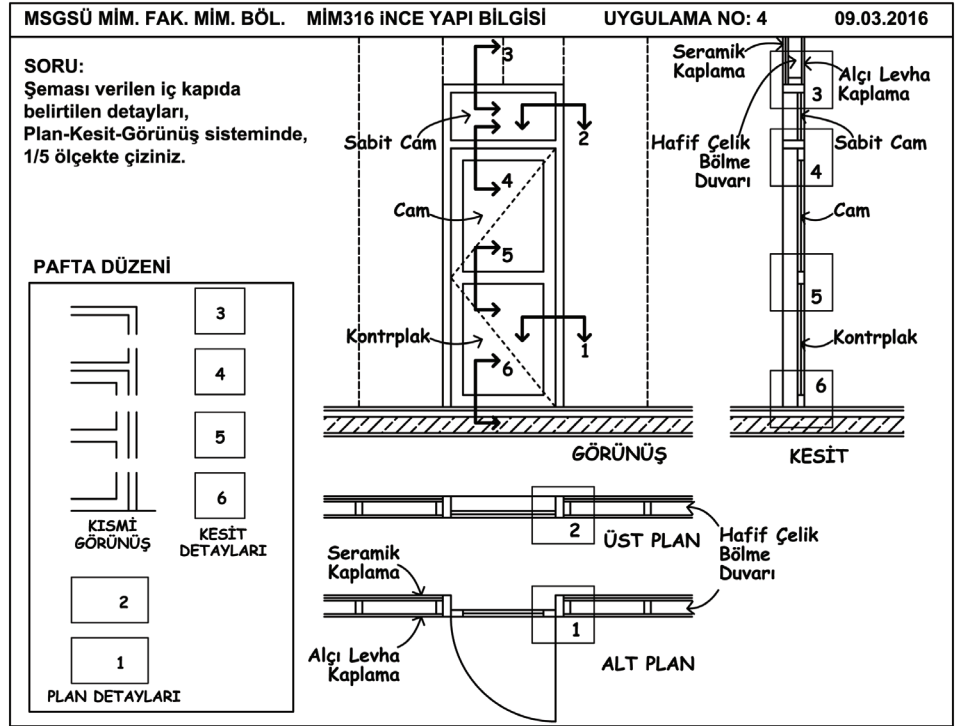
Üçüncü Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

Şekil: 9

Üçüncü Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

Şekil: 10
Dördüncü Uygulama Çalışması.

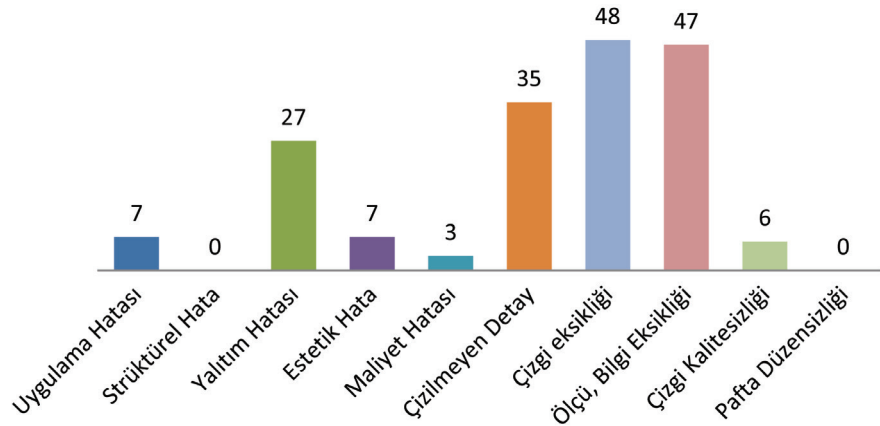

beşinci dersin teorik bölümünde iç kapı sistemi, iç kapılarda duvar-kasa, kasa-cam, kasa-kanat ve kanat-döşeme birleşim ilkeleri, ahşap çerçeveli tablalı iç kapı kanadı türleri, çerçeveli tablalı kanatlı ahşap iç kapı sisteminin detaylandırılma ilkeleri, tek kanatlı ve üstü sabit camlı ahşap iç kapı doğrama sisteminin detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 10'da gösterilen Dördüncü Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-kesit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, hafif çelik taşıyıcılı bölme duvarı

içinde düzenlenen, ahşap çerçeveli tablalı iç kapı kanadı ve üstünde sabit camı olan ahşap iç kapı sisteminin detaylandırılmasıdır. Bölme duvarının bir yüzü seramik plak diğer yüzü ise alçı levha ile kaplıdır. Ahşap iç kapı kanadının tabla malzemeleri ise cam ve kontrplaktır.

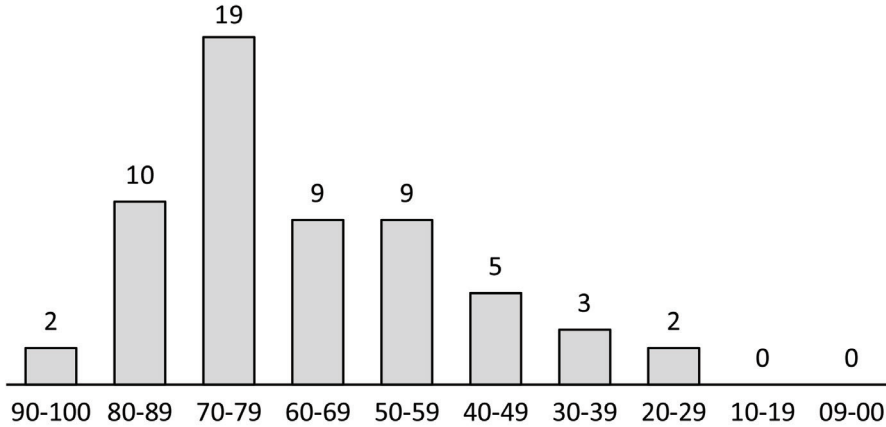
Dördüncü Uygulama Çalışmasına katılan toplam 59 öğrencinin çizimleri, Tablo 4'de açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 11'de belirtilmiştir. Dördüncü Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 12'de gösterilmiştir.

Şekil: 11
Dördüncü Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	*Kesit detayında sabit cam ile açılan kanat arasında kasa yapılmaması *Kanatın her iki yan kenarına menteşe takılması *Tabla malzemesinin tespitini sağlayan çita boyutlarının hatalı seçilmesi *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	*Hafif çelik bölme duvarında taşıyıcı profillerin hatalı detaylandırılması *Alçı levha kalınlığının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	*Kasa-duvar birleşiminde yalıtım yapılmaması *Hafif çelik bölme duvarı içinde yalıtım malzemesi kullanılmaması *Kasa-kanat birleşiminde bini yapılmaması
Estetik Hata	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Tabla tespitinde kullanılan çita boyut ve biçiminin estetik olmaması
Maliyet Hatası	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Tabla malzemelerinin gerekenden kalın seçilmesi *Tabla tespitinde kullanılan çita kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi
Çizilmeyen Detay	*İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	*Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	*Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	*Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	*Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 4
Dördüncü Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

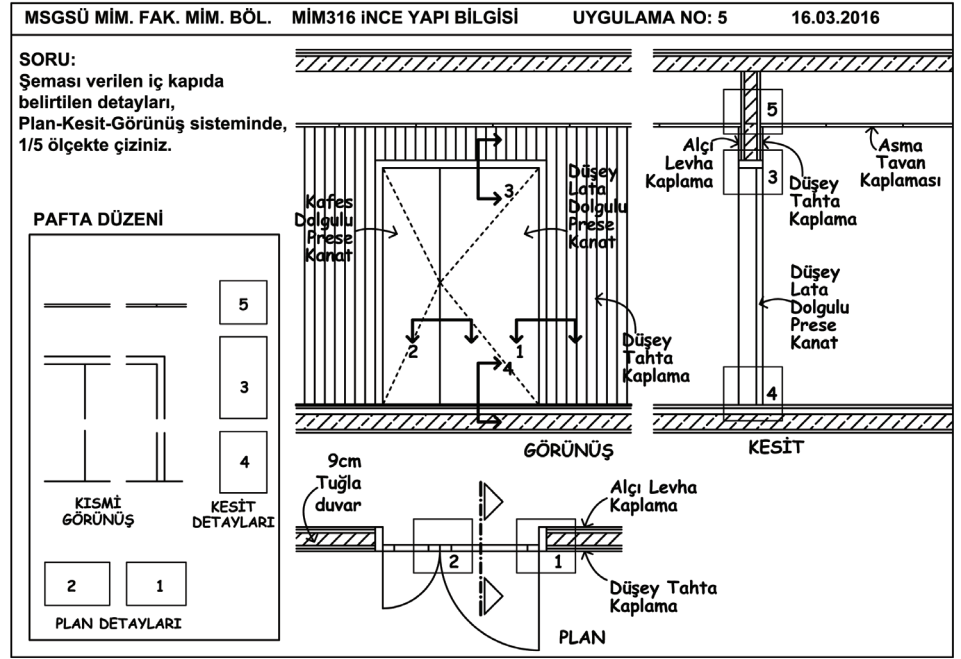
Şekil: 12
Dördüncü Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

3.5. Beşinci Uygulama Çalışması

16.03.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan altıncı dersin teorik bölümünde iç kapı sistemi, ahşap prese iç kapı kanadı türleri, ahşap prese kanatlı iç kapı sisteminin detaylandırılma ilkeleri, iki kanatlı ahşap iç kapı doğrama sisteminin detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 13'te gösterilen Beşinci Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-kesit-görünüş sisteminde

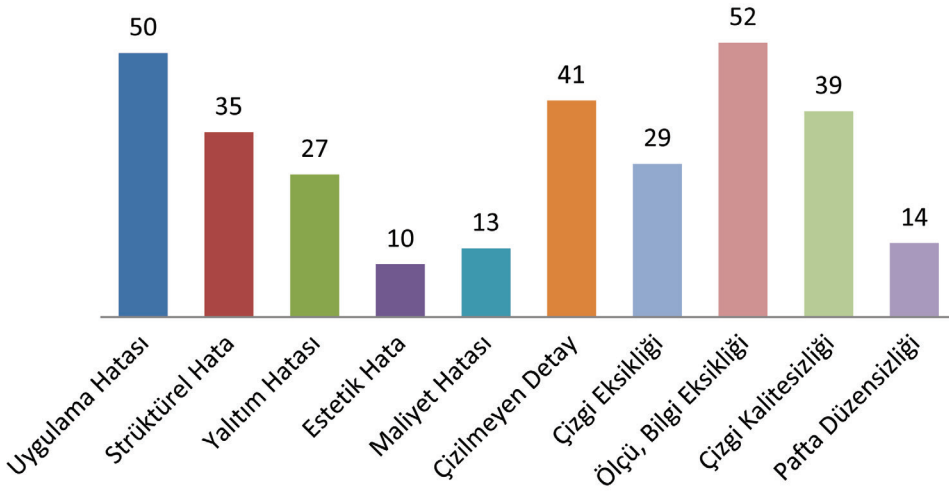
çözümlemesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, tuğla duvar içerisinde düzenlenen, ahşap prese asimetrik iki kanatlı iç kapı sisteminin detaylandırılmasıdır. Asimetrik kanatlardan dar olanı kafes dolgulu ahşap prese kanat, geniş olanı ise düşey lata dolgulu ahşap prese kanattır. 9 cm kalınlığındaki tuğla duvarın bir yüzü alçı levha, diğer yüzü ise düşey tahta kaplamalıdır. Soruda verilen mekânın üstü asma tavan kaplamasıyla

Şekil: 13
Beşinci Uygulama Çalışması.

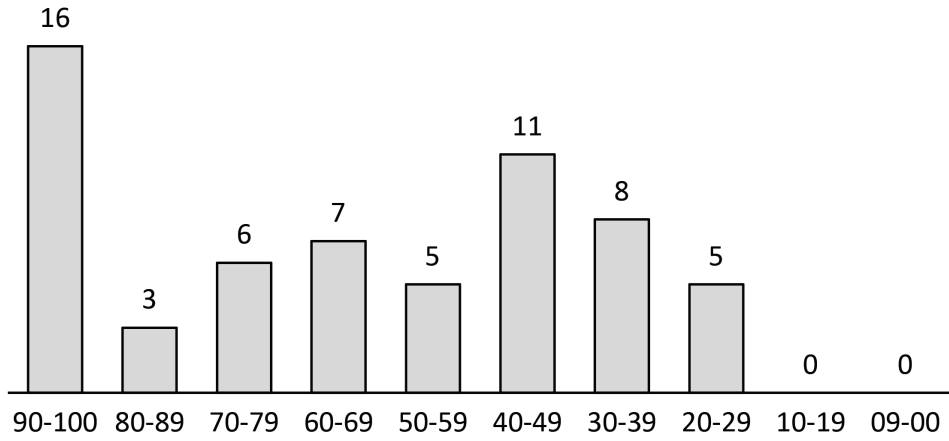

Tablo: 5
Beşinci Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Kasanın duvara tespitinin yapılamaması *Menteşelerin kanatlarda doğru yerlere yerleştirilmemesi *Duvar ve tavan kaplamalarının montajının yapılamaması *İki kanat birleşim çözümünde, önce geniş kanadın açılmaması *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Kasanın duvara bağlantısının yapılamaması *Prese kanat çerçeve kesitinin hatalı boyutlarda seçilmesi *Alçı levha kaplamaları taşıyan lata boyutlarının hatalı seçilmesi *Alçı levha kalınlığının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Kasa-duvar birleşiminde yalıtım yapılmaması *Kasa-kanat birleşiminde bini yapılmaması *Prese kanat içinde ısı yalıtım malzemesi kullanılmaması
Estetik Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Kasa kesitinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Kanat yüzeylerinde masif bölüm ile kaplamalı bölüm ilişkisinin estetik olmaması *Kanat yüzeyinde tabla tespiti için kullanılan çita boyut ve biçiminin estetik olmaması
Maliyet Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Prese kanat çerçeve kesitinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi
Çizilmeyen Detay	<ul style="list-style-type: none"> *İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Şekil: 14
Beşinci Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

Şekil: 15
Beşinci Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

örtülüdür. Döşeme kaplaması türü ise öğrencinin seçimine bırakılmıştır.

Beşinci Uygulama Çalışmasına katılan toplam 61 öğrencinin çizimleri, Tablo 5'de açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 14'te belirtilmiştir. Beşinci Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 15'te gösterilmiştir.

3.6. Altıncı Uygulama Çalışması

23.03.2016 tarihinde, bina iç bölme sisteminin detaylandırması konularını içeren ara sınav yapılmış, teorik ders ve uygulama yapılmamıştır. 30.03.2016 tarihinde yedinci ders gerçekleştirilmiş, bu dersin teorik bölümünde dış duvar sistemi, dış duvar kaplamalarının işlevleri, özellikleri, uygulanma olanakları ve çeşitli türleri anlatılmış, detaylandırılma

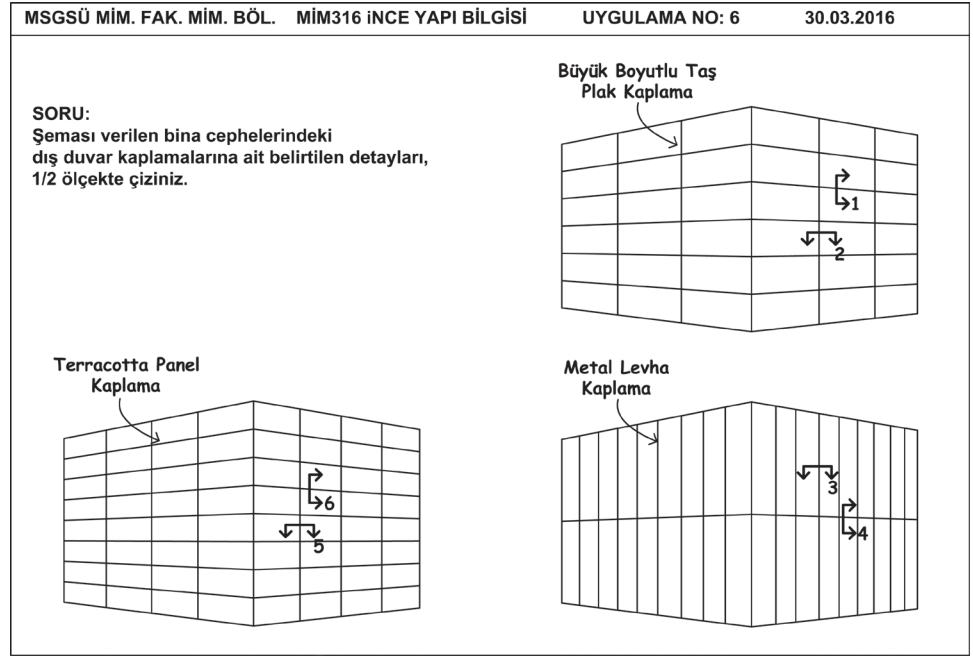
ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise, Şekil 16'da gösterilen Altıncı Uygulama Çalışması sorusundaki 3 farklı dış duvar kaplamasına (*büyük boyutlu taş plak, terracotta panel ve metal levha duvar kaplamalarına*) ait belirtilen detayların çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu sorudaki detaylar söz konusu kaplamaların yatay ve düşeydeki birleşimlerini içermektedir.

Altıncı Uygulama Çalışmasına katılan toplam 44 öğrencinin çizimleri, Tablo 6'da açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 17'de belirtilmiştir. Altıncı Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 18'de gösterilmiştir.

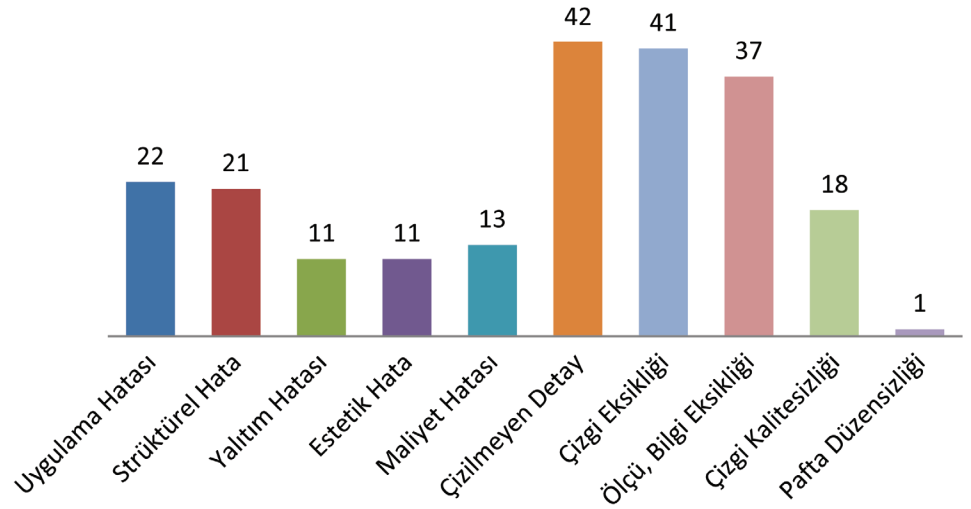
3.7. Yedinci Uygulama Çalışması

06.04.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan

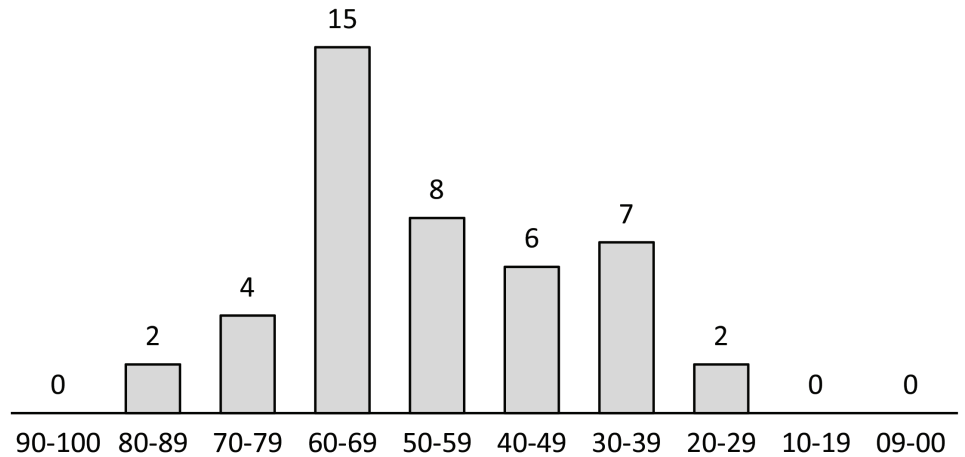
Şekil: 16
Altıncı Uygulama Çalışması.

Şekil: 17
Altıncı Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

Şekil: 18
Altıncı Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	*Kaplama altlık sisteminin (taşıyıcı ızgaranın) doğru kurgulanmaması *Kaplama altlık sisteminin taşıyıcı sisteme doğru tespit edilmemesi *Kaplama bileşenlerinin altlık sistemine doğru tespit edilmemesi
Strüktürel Hata	*Duvar kaplamasını taşıyan altlık sistemi boyutlarının hatalı seçilmesi *Taş plak kaplama boyutlarının hatalı seçilmesi *Metal levha kaplama kalınlığının hatalı seçilmesi *Terracotta panel kaplama kalınlığının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	*Bu uygulamada kaplama arkasındaki ısı yalıtım levhasının gösterilmemesi istenmiştir *Dış duvar kaplamalarının aralıklı birleşimlerinde derz dolgu malzemesi kullanılmaması
Estetik Hata	*Duvar kaplama bileşenleri arasındaki birleşim noktalarının estetik olmaması *Duvar kaplama bileşenleri arasındaki derzlere uygulanan elastik macunların estetik olmaması
Maliyet Hatası	*Duvar kaplama malzemelerinin gerekenden kalın seçilmesi *Kaplama altlık sisteminde (taşıyıcı ızgarada) kullanılan profillerin gerekenden büyük boyutta seçilmesi *Taşıyıcı ızgara profillerini birbirine ve yapıya bağlayan tespit elemanlarının gerekenden büyük boyutta seçilmesi
Çizilmeyen Detay	*İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	*Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	*Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	*Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	*Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 6

Altıncı Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

sekizinci dersin teorik bölümünde dış kapı sistemi, dış kapıda duvar-kasa, kasa-cam, kasa-kanat, kanat-eşik ve kasa-ısı yalıtımlı siva dış duvar kaplaması birleşim ilkeleri, ahşap dış kapı kanadı türleri, eşik türleri, ahşap dış kapı sisteminin detaylandırılma ilkeleri, üstü sabit camlı ve iki kanatlı dış kapı doğrama sistemlerinin detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 19'da gösterilen Yedinci Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-kesit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, tuğla dış duvar içinde düzenlenen, iki kanatlı ahşap dış kapı sisteminin detaylandırılmasıdır. Tuğla duvarın dış yüzü büyük boyutlu taş plak, iç yüzü ise siva ile kaplıdır. Ahşap dış kapı kanatlarından geniş olanı çerçevesiz tahtalı kanat, dar olanı ise çerçevesiz camlı kanattır. Eşik

ile iç ve dış döşeme kaplaması türleri öğrencinin seçimine bırakılmıştır.

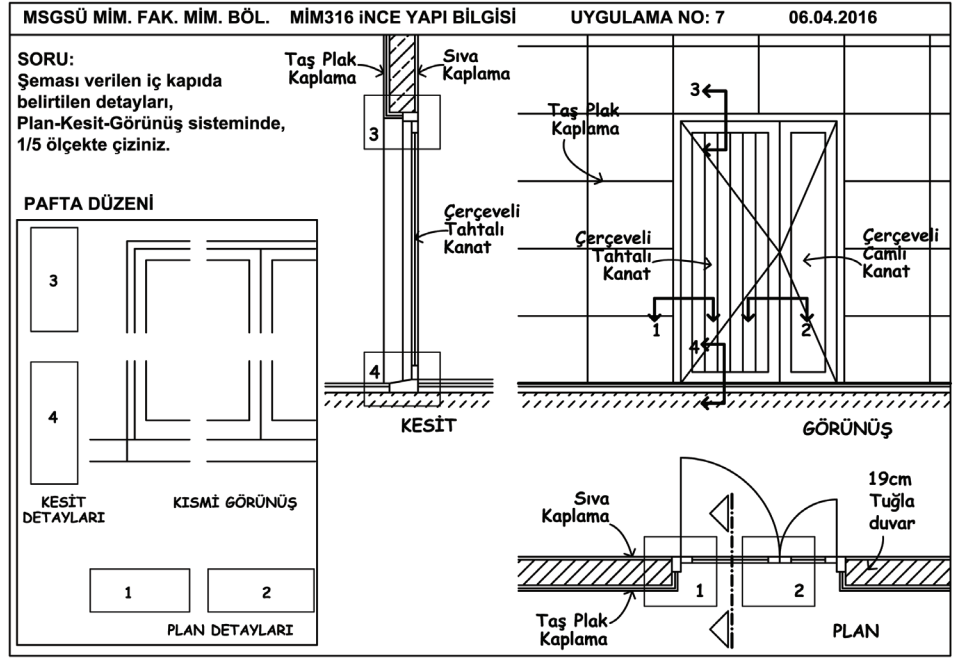
Yedinci Uygulama Çalışmasına katılan toplam 49 öğrencinin çizimleri, Tablo 7'de açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 20'de belirtilmiştir. Yedinci Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 21'de gösterilmiştir.

3.8. Sekizinci Uygulama Çalışması

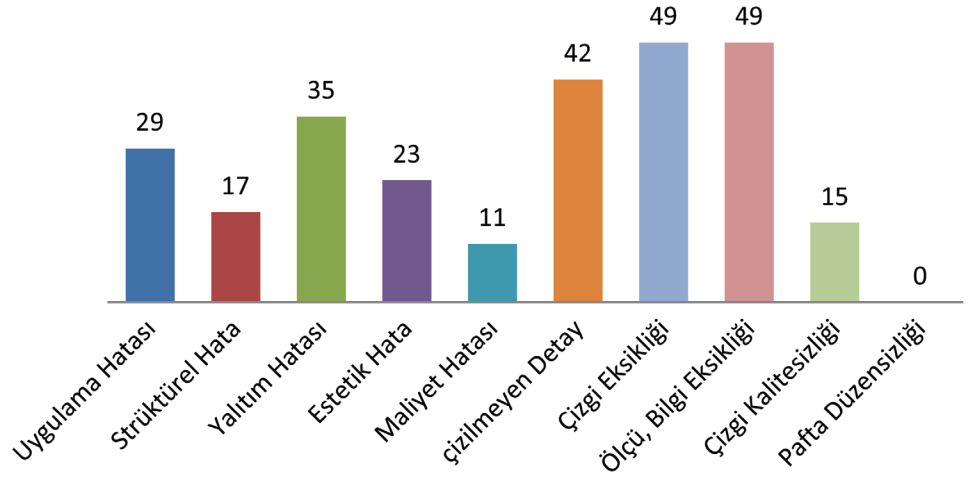
13.04.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan dokuzuncu dersin teorik bölümünde pencere sistemi, pencerelerde duvar-kasa, kasa-cam, kasa-kanat, kasa-denizlik ve kasa-taş plak dış duvar kaplaması birleşim ilkeleri, açılış şekline ve malzemelerine göre pencere türleri, denizlik türleri, ahşap sabit pencere, yan dönel pencere ve vasistas pencere sistemlerinin olum-

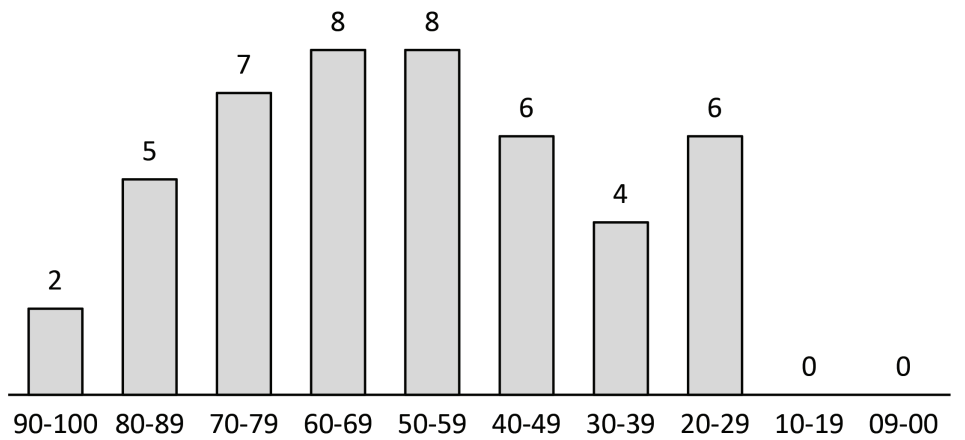
Şekil: 19
Yedinci Uygulama Çalışması.

Şekil: 20
Yedinci Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

Şekil: 21
Yedinci Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Kasanın duvara tespitinin yapılamaması *İki kanadın birleşim noktasında kullanılan pervazın hatalı tespit edilmesi *Menteşelerin hatalı yerleştirilmesinden dolayı kanadın açılmaması *Cam çitalarının tespit edilebilmesi için yeterli mesafenin olmaması *Kapı kanadı ile döşeme kaplaması arasında yeterli mesafenin olmaması nedeniyle kapının yere sürtünmesi *Çerçevesiz tahtalı kanatta tahtaların serene bağlantısının hatalı yapılması *Taş plak duvar kaplamasının montaj hataları nedeniyle uygulanamaması *Taş plak kaplamaları taşıyan profillerin duvara hatalı tespit edilmesi *Cam çitalarının ters yöne takılması nedeniyle güvenlik sorunu oluşması *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Kasanın duvara bağlantısının yapılmaması *Taş plak kaplamaları taşıyan profil boyutlarının hatalı seçilmesi *Taş plak duvar kaplaması kalınlığının hatalı seçilmesi *Kanat çerçeve kesitinin hatalı boyutlarda seçilmesi *Tabla malzemesi kalınlığının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Dış duvarda ısı yalıtımı yapılmaması *Kasa-duvar birleşiminde yalıtım yapılmaması *Kanat-eşik birleşiminde yağmurluk yapılmaması ve hatalı detaylandırma *Kasa-kanat birleşiminde bini yapılmaması *Yağmurluğun altında damlalık yapılmaması *Tahta birleşimlerinin hatalı detaylandırılması *Kasada, içeri sızan suyu toplayacak oluk yapılmaması *Taş plak dış duvar kaplamalarının aralıklı birleşimlerinde derz dolgu malzemesi kullanılmaması *Dış kapı kanadı içinde ısı yalıtım malzemesi kullanılmaması
Estetik Hata	<ul style="list-style-type: none"> *Yağmurluk biçim ve boyutunun estetik olmaması *Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Kasa-eşik birleşiminin estetik olmaması *Cam tespit çitalarının çerçeve hizasını geçerek dışardan algılanması *Duvar kaplama bileşenleri arasındaki derzlere uygulanan elastik macunların estetik olmaması
Maliyet Hatası	<ul style="list-style-type: none"> *Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Yağmurluk kesitinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Taş plak dış duvar kaplamalarının gerekenden kalın seçilmesi
Çizilmeyen Detay	<ul style="list-style-type: none"> *İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> *Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	<ul style="list-style-type: none"> *Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 7

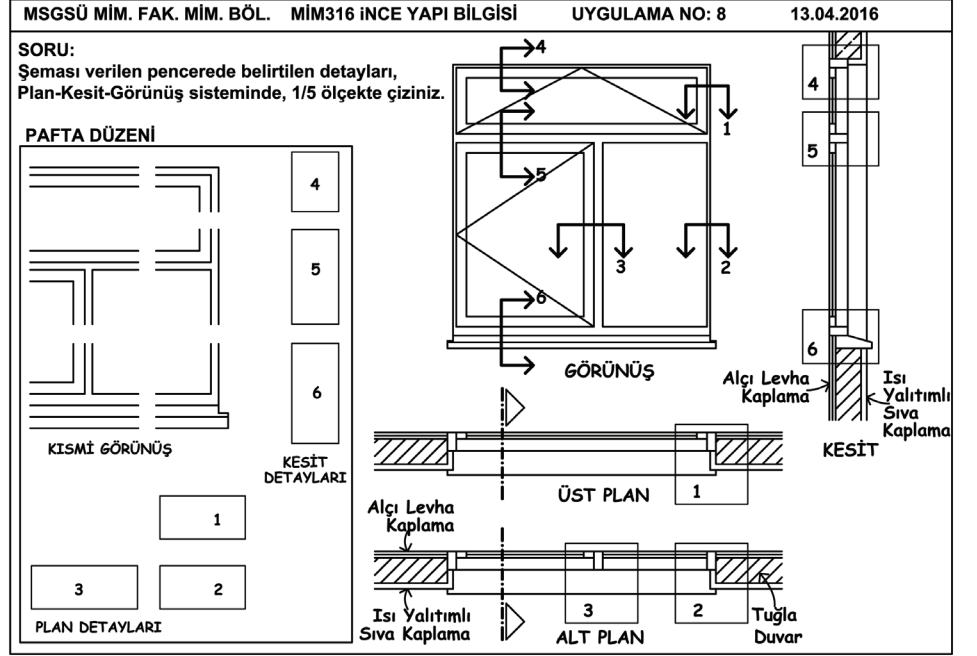
Yedinci Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

lu-olumsuz özellikleri ve detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 22'de gösterilen Sekizinci Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-kesit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, tuğla dış duvar içinde düzenlenen,

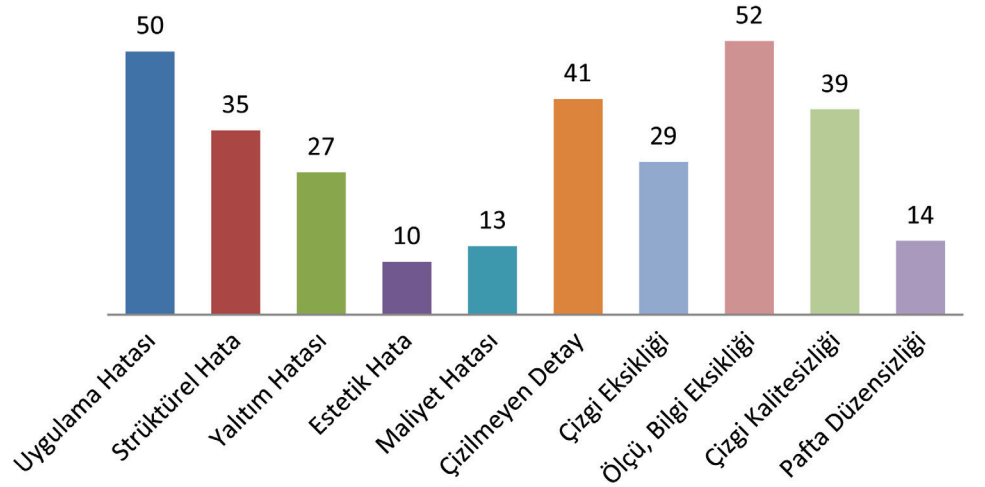
üstü vasistas kanatlı, altı yan dönel kanatlı ve sabit camlı ahşap pencere doğrama sisteminin detaylandırılmasıdır. Tuğla duvarın dış yüzü ısı yalıtımlı sıva, iç yüzü ise alçı levha ile kaplıdır. Denizlik türü öğrencinin seçimine bırakılmıştır.

Sekizinci Uygulama Çalışmasına katılan toplam 61 öğrencinin çizimleri, Tablo 8'de

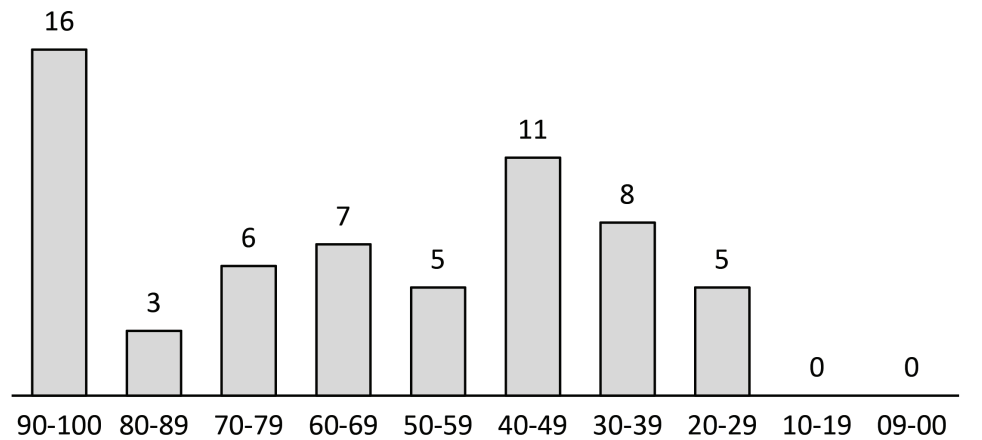
Şekil: 22
Sekizinci Uygulama Çalışması.

Şekil: 23
Sekizinci Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

Şekil: 24
Sekizinci Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	*Kasanın duvara tespitinin yapılamaması *Vasistas kanadın alt başlık kesitinin hatalı detaylandırılması *Menteşelerin hatalı yerleştirilmesinden dolayı kanadın açılmaması *Cam çitalarının ters yöne takılması nedeniyle güvenlik sorunu oluşması *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	*Kasanın duvara bağlantısının yapılmaması *Kasa ve kanat çerçeve kesitlerinin hatalı boyutlarda seçilmesi *Alçı levha kaplamaları taşıyan lataların hatalı boyutlarda seçilmesi *Alçı levha kalınlığının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	*Dış duvarda ısı yalıtımı yapılmaması *Kasa-duvar arasında yalıtım yapılmaması *Kanat alt başlığı ile kasa birleşiminde yağmurluk yapılmaması *Kasa-denizlik birleşiminin hatalı detaylandırılması *Kasa-kanat birleşiminde bini yapılmaması *Yağmurluğun altında damlalık yapılmaması *Kasada, içeri sızan suyu toplayacak oluk yapılmaması *Kasa alt başlığına, biriken suyu dışa akıtmak için metal boru takılmaması
Estetik Hata	*Yağmurluk biçim ve boyutunun estetik olmaması *Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Denizlik biçim ve boyutunun estetik olmaması *Kasa-denizlik birleşiminin estetik olmaması *Cam tespit çitalarının çerçeve hizasını geçerek dışarıdan algılanması
Maliyet Hatası	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Yağmurluk kesitinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi
Çizilmeyen Detay	*İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	*Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	*Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	*Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	*Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 8

Sekizinci Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar

açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 23'te belirtilmiştir. Sekizinci Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 24'te gösterilmiştir.

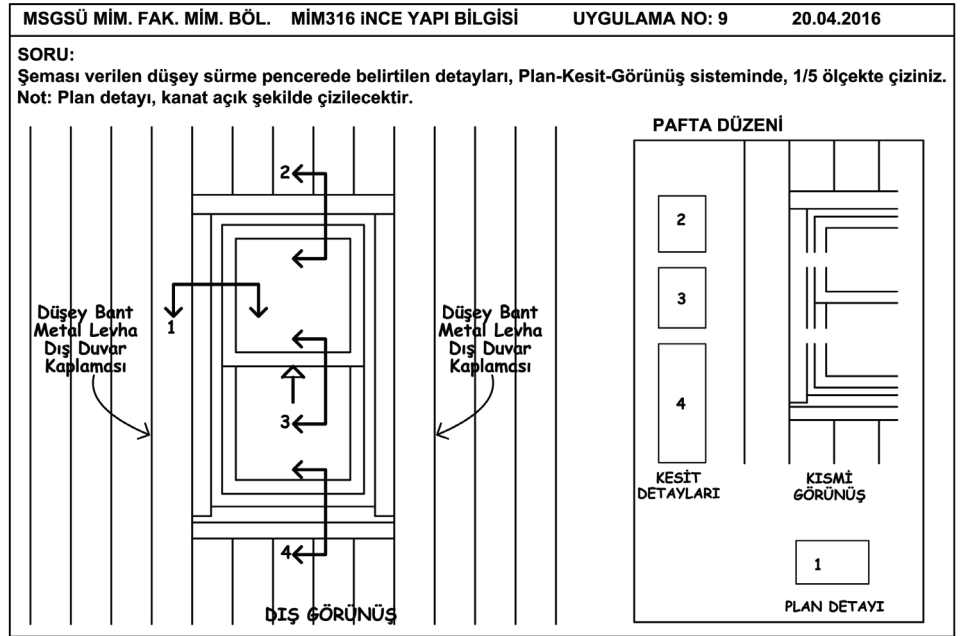
3.9. Dokuzuncu Uygulama Çalışması

20.04.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan onuncu dersin teorik bölümünde, ahşap düşey sürme pencere ve yatay eksenli pencere sistemlerinin olumlu-olumsuz özellikleri ve detaylandırılma ilkeleri, kasa-metal levha dış duvar kaplaması birleşim ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 25'te gösterilen Dokuzuncu Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-ke-

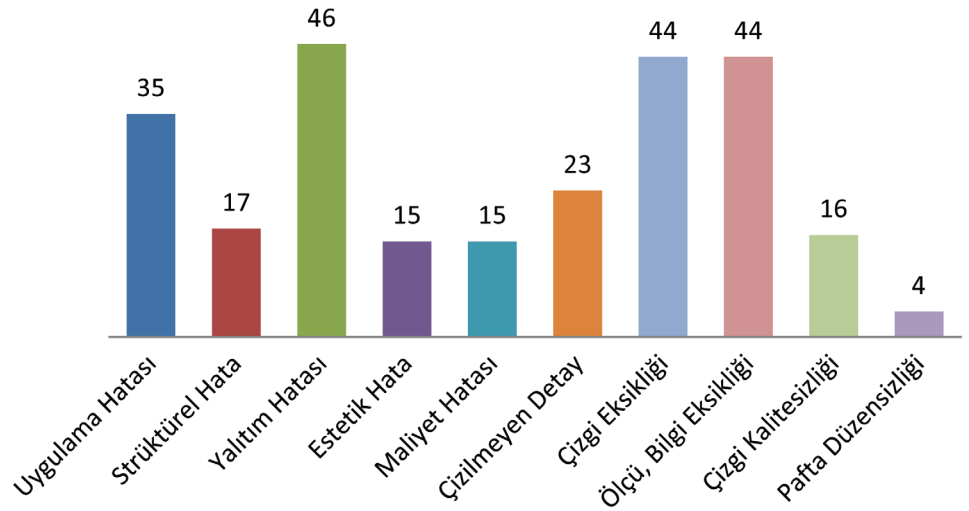
sit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, tuğla dış duvar içinde düzenlenen, üstü sabit altı hareketli kanatlı düşey sürme pencere doğrama sisteminin detaylandırılmasıdır. Tuğla duvarın dış yüzü düşey bant metal levha kaplama ile kaplıdır. Denizlik ve duvar iç kaplamasının türü öğrencinin seçimine bırakılmıştır.

Dokuzuncu Uygulama Çalışmasına katılan toplam 47 öğrencinin çizimleri, Tablo 9'da açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiştir, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 26'da belirtilmiştir. Dokuzuncu Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 27'de gösterilmiştir.

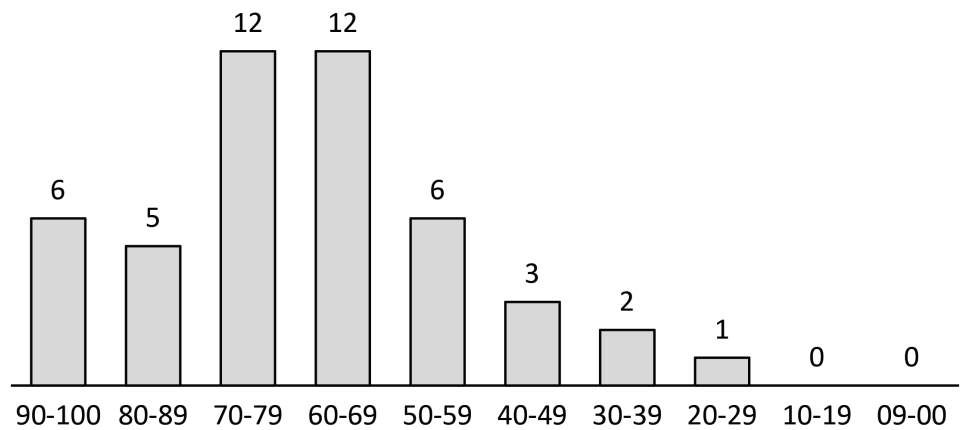
Şekil: 25
Dokuzuncu Uygulama Çalışması

Şekil: 26
Dokuzuncu Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı

Şekil: 27
Dokuzuncu Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	*Kasanın duvara tespitinin yapılmaması *Kasada, iki kanadın birbirine çarpmasını önleyecek ara pervaz yapılmaması *Kasanın iç tarafında, hareketli kanadın devrilmesini önleyecek ve hareketine olanak sağlayacak pervaz yapılmaması *Metal levha dış duvar kaplama birleşimlerinin hatalı detaylandırılması *Montaj ve tespit hataları
Strüktürel Hata	*Kasanın duvara bağlantısının yapılmaması *Kasa ve kanat çerçeve kesitlerinin hatalı boyutlarda seçilmesi *Metal levha kaplamaları taşıyan profil boyutlarının hatalı seçilmesi *Metal levha dış duvar kaplaması kalınlığının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	*Dış duvarda yalıtım yapılmaması *Kasa-duvar arasında yalıtım yapılmaması *Sabit kanadın kasaya bağlantısındaki hatalardan dolayı içeri su girmesi *Kasa-denizlik birleşiminin hatalı detaylandırılması *Kesit çiziminde, iki kanat birleşiminde bini profili yapılmaması (hava sızıntısı sorunu) ve esnek bant uygulanmaması (gürültü sorunu) *Kesit çiziminde, kasa-kanat birleşiminde, kanadın oturacağı yüksek bir taban profili yapılmaması *Metal levha dış duvar kaplama birleşimlerinin hatalı detaylandırılması *Sabit kanadın altında damlalık yapılmaması
Estetik Hata	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Denizlik biçim ve boyutunun estetik olmaması *Kasa-denizlik birleşiminin estetik olmaması *Cam tespit çitalarının çerçeve hizasını geçerek dışarıdan algılanması
Maliyet Hatası	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Metal levha dış duvar kaplamalarının gerekenden kalın seçilmesi
Çizilmeyen Detay	*İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	*Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	*Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	*Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	*Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 9

Dokuzuncu Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

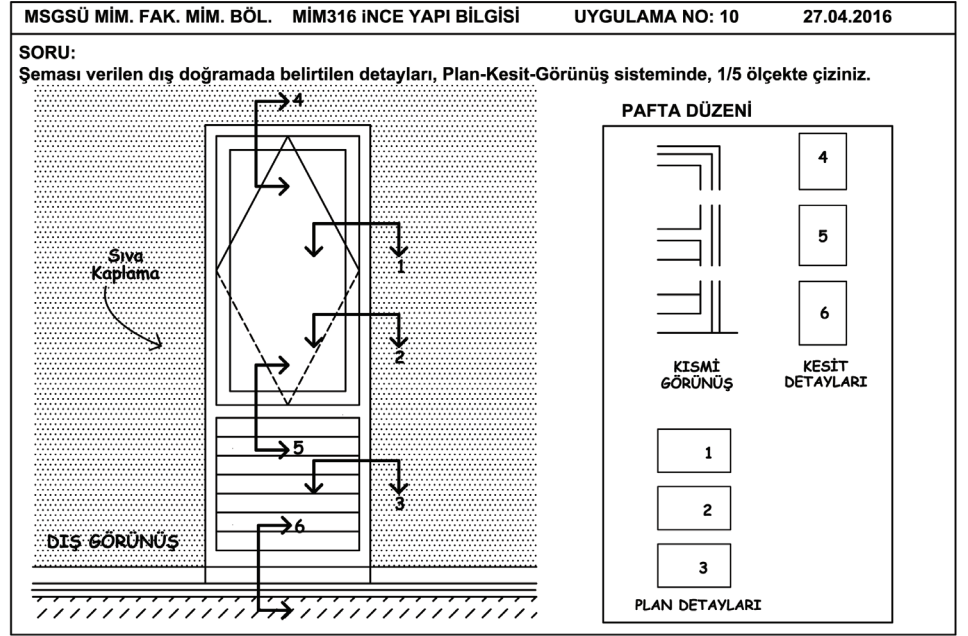
3.10. Onuncu Uygulama Çalışması

27.04.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan onbirinci dersin teorik bölümünde köşe doğraması, kör kasalı doğrama, döşemeye kadar indirilen doğrama ve karma doğramaların detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 28'de gösterilen Onuncu Uygulama Çalışması sorusundaki detayların plan-kesit-görünüş sisteminde çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu uygulama çalışmasının konusu, tuğla dış duvar içinde düzenlenen yatay eksenli pencere ve bunun altında döşemeye kadar

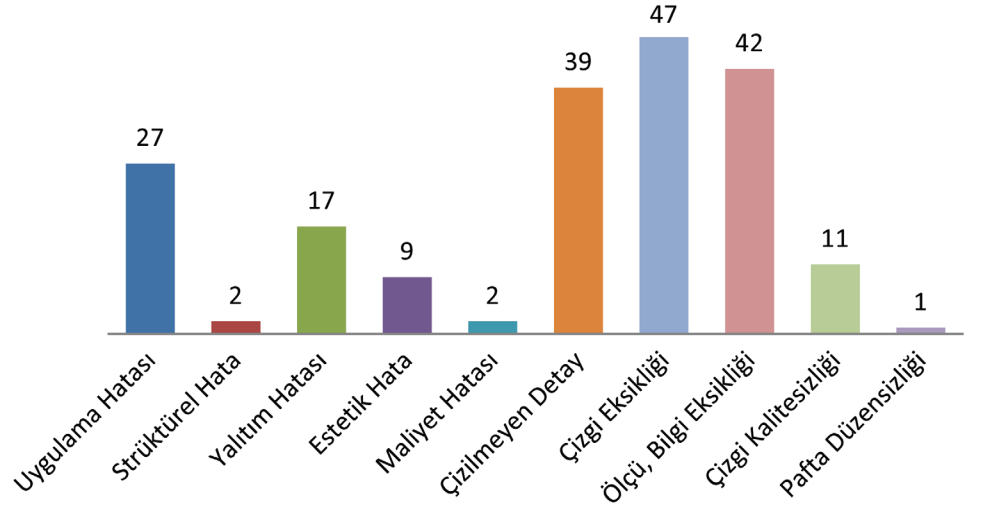
indirilen yatay tahta örtülü sabit doğrama sisteminin detaylandırılmasıdır. Tuğla duvarın dış yüzü sıva kaplamalıdır. Eşik ve duvar iç kaplaması türü ise öğrencinin seçimine bırakılmıştır.

Onuncu Uygulama Çalışmasına katılan toplam 69 öğrencinin çizimleri, Tablo 10'da açıklanan kriterler kapsamında ve çizimlerde karşılaşılan hatalar doğrultusunda değerlendirilmiş, ortaya çıkan sonuçlar Şekil 29'da belirtilmiştir. Onuncu Uygulama Çalışmasında sınıfın genel başarı düzeyi Şekil 30'da gösterilmiştir.

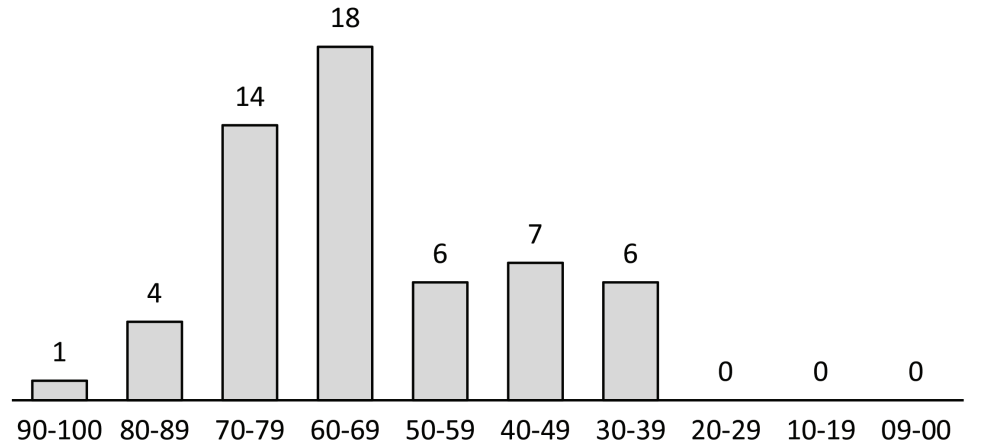
Şekil: 28
Onuncu Uygulama Çalışması.

Şekil: 29
Onuncu Uygulama Çalışmasında belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı.

Şekil: 30
Onuncu Uygulama Çalışmasında aldıkları puanlara göre öğrencilerin sayısı.

KRİTERLER	KARŞILAŞILAN HATALAR
Uygulama Hatası	*Kasanın duvara tespitinin yapılamaması *Yatay eksenli doğramada kasa-kanat birleşiminde uygulanan pervazların hatalı yerleştirilmesi *Sabit doğrama içindeki tahtaların kasayla bağlantısının hatalı yapılması
Strüktürel Hata	*Kasanın duvara bağlantısının yapılmaması *Kasa ve kanat çerçeve kesitlerinin hatalı boyutlarda seçilmesi *Sabit doğrama içindeki tahta kesit boyutlarının hatalı seçilmesi
Yalıtım Hatası	*Dış duvarda yalıtım yapılmaması *Kasa-duvar arasında yalıtım yapılmaması *Kasa-kant birleşiminde bini yapılmaması *Sabit doğrama kasası ile eşik birleşiminde yağmurluk yapılmaması ve hatalı detaylandırma *Sabit doğrama içindeki tahta birleşimlerinin hatalı yapılması
Estetik Hata	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Eşik üstünde düzenlenen yağmurluğun biçim ve boyutunun estetik olmaması *Cam tespit çıtalarının çerçeve hizasını geçerek dışarıdan algılanması *Yatay eksenli doğramanın kasa-kanat birleşiminin dış tarafında fuga yapılmaması
Maliyet Hatası	*Kasa ve kanat kesitlerinin gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi *Sabit doğrama içindeki tahta kesit boyutlarının gerekenden büyük boyutlarda seçilmesi
Çizilmeyen Detay	*İstenen detaylardan en az birinin veya daha fazlasının tam olarak çizilip bitirilmemesi
Çizgi Eksikliği	*Detaylarda bazı bölümlerin ve çizgilerin çizilmemiş olması
Ölçü, Bilgi Eksikliği	*Ölçü ve bilgilerin her detayda belirtilmemiş veya eksik belirtilmiş olması
Çizgi Kalitesizliği	*Plan, kesit ve görünüş çizimlerindeki çizgi türlerinin ve kalınlıklarının çizim standartlarına uygun olmaması
Pafta Düzensizliği	*Öğrenci ismi, detay ismi, uygulama numarası vb. ifadelerin hiç belirtilmemiş veya karmaşık olması

Tablo: 10

Onuncu Uygulama Çalışmasının değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ve bu kriterler kapsamında çizimlerde karşılaşılan hatalar.

3.11. On Birinci Uygulama Çalışması

04.05.2016 tarihinde gerçekleştirilmiş olan on ikinci dersin teorik bölümünde çatı sistemi, eğik ve düz çatı kaplama sistemleri, çatı kaplama türleri, pişmiş toprak kiremit kaplamaların, metal levha kaplamaların ve teras çatı kaplamalarının detaylandırılma ilkeleri, saçak detayları, mahya detayları, baca dibi detayları, oluk detayları açıklanmıştır. Dersin uygulamalı bölümünde ise Şekil 31'de gösterilen On birinci Uygulama Çalışması sorusundaki 5 adet nokta detayının çözümlenmesi ve çizilmesi istenmiştir. Bu detaylar, 1 ve 2 no'lu noktalarda marsilya tipi kiremit kaplamalı eğik çatı sisteminin ön ve yan saçaklarını, 3 ve 4 no'lu noktalarda metal levha kaplamalı eğik çatı sisteminin ön ve yan saçaklarını, 5 no'lu noktada ise çakıl kaplamalı düz çatı sisteminin dış kenarını

içermektedir.

Ders sonunda öğretim elemanlarına teslim edilen On birinci Uygulama Çalışması çizimleri, düzeltmeler yapılarak hatalarını görmeleri için öğrencilere geri verilmiş, ancak zaman yetersizliği nedeniyle değerlendirilememiş ve puanlanamamıştır. Uygulama yapılmayan on üçüncü (son) derste ise giydirme cephe sistemi, giydirme cephe türleri ve giydirme cephelerin detaylandırılma ilkeleri açıklanmıştır.

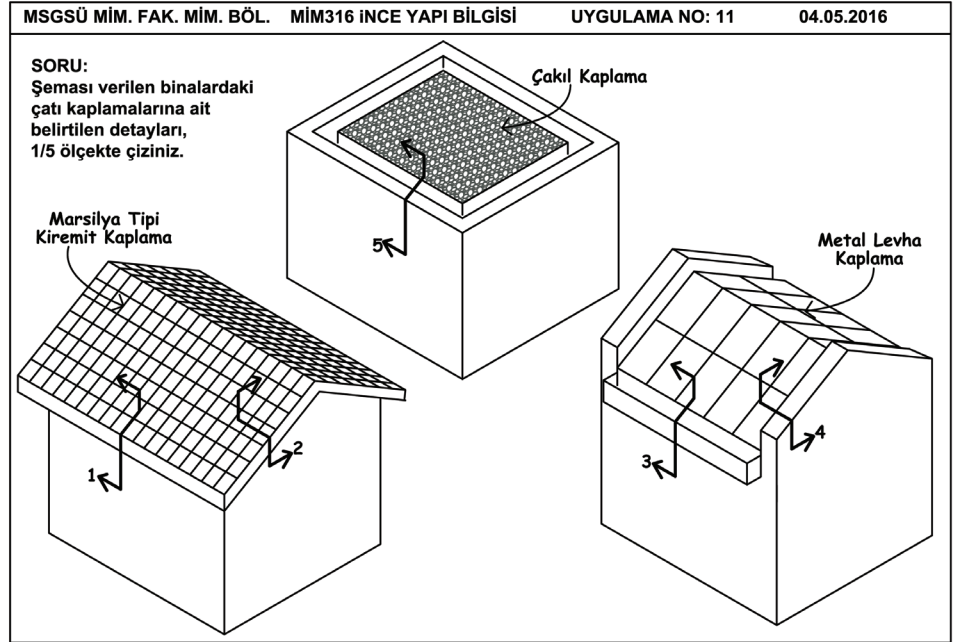
4. Değerlendirme

Uygulama çalışması sonuçlarının değerlendirilmesi, tartışılması ve yorumlanması, hem teorik derslerin hem de uygulama çalışmalarının işleyişindeki eksik ve olumsuz tarafların açıklanması ve iyileştirmesi açısından önemlidir.

Şekil: 31

On Birinci Uygulama Çalışması.

Bu çerçevede, sınıf genelinde başarı durumu belirlenmiş, katılanların yaklaşık yarısından daha fazlasının yaptığı önemli hatalar açıklanmış, hataların nedenleri konusunda öngörülerde bulunulmuş ve hataların azaltılması yönünde alınabilecek önlemler sunulmuştur.

4.1. Birinci Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Birinci Uygulama Çalışmasına katılan 69 öğrenciden 58'i süpürgelik çözümlerinde uygulama hataları, 34 öğrenci süpürgelik biçim ve boyutlarında hatalı seçim, derz aralıklarının yetersiz yapılması, derz profili kullanılmaması gibi estetik hatalar yapmıştır. Derste anlatılmış olan bu tür konularda yapılan hataların nedenleri, öğrencinin derste anlatılan bilgileri tamamıyla öğrenememesinin yanı sıra, özensiz ve dikkatsiz çalışmasına dayandırılabilir. Çünkü özensiz/dikkatsiz çizim, özellikle karmaşık biçimli parçalı bileşenlerin detaylandırılmasında çok fazla hata yapılmasına yol açmaktadır. Ayrıca, 21 öğrencinin çiziminde döşeme taşıyıcı sistemi (*bileşenleri*), bilgi yetersizliği nedeniyle ya hatalı çizilmiş veya eksik bırakılmış ve buradaki sorunların döşeme kaplama sistemine de yansıdığı saptanmıştır. Bu da bize, öğrencilerin

döşeme taşıyıcı sistemi konusundaki bilgilerinin daha ileri düzeyde olmasının, döşeme kaplaması detaylandırmasında önemli bir avantaj sağlayacağını göstermiştir. Bu uygulama çalışmasında, 69 öğrencinin tamamının çizimlerindeki detaylarda ölçü, bilgi eksikliği ve 51 öğrencinin detaylarında çizgi kalitesizliği saptanmıştır. Çizimlerin ilk uygulama çalışması olması, detay sayılarının ve kapasitelerinin öğrencinin çizim hızı açısından zorlayıcı olması, detaylandırmada öğrencilerin ölçü ve bilgi verilmesini önemsememeleri bu hataların yapılmasının önemli nedenleri olarak ileri sürülebilir. Yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 40 puanın üzerinde not alan öğrenci sayısı 66 olmuştur.

4.2. İkinci Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

İkinci Uygulama Çalışmasına katılan 70 öğrenciden 60'ının çizimlerinde, genellikle montaj ve tespit yöntemlerinin açıklanmaması, kaplamaların montajının yapılabilmesi için uygun lata düzeninin kurulmaması, kaplama dönüşlerinde hareket mesafesi bırakılmaması, tavan askı elemanlarının ters takılması gibi uygulama hataları görülmüştür. Bu tür hatalarının nedenleri genellikle, detayın

bütün olarak algılanamamasına ve montajı yapılan bileşenlerin, uygulama koşullarının ve araçlarının tamamıyla anlaşılmasına dayandırılabilir. 30 öğrencinin çizimlerinde süpürgelik biçim ve boyutlarında hatalı seçim, kaplama derz aralıklarının yetersiz yapılması, kaplamalarda derz profili ve gölge kanalı kullanılmaması gibi estetik hatalar saptanmıştır. Derste anlatılmış olan bu tür konularda yapılan hataların nedenleri, öğrencinin derste anlatılan bilgileri tamamıyla öğrenememesinin yanı sıra, özensiz ve dikkatsiz çalışılmasına dayandırılabilir. Uygulama çalışmasında, 70 öğrencinin çizimlerdeki detaylarda ölçü, bilgi eksikliği ve çizgi kalitesizliği, 50 öğrencinin çiziminde pafta düzensizliği, 20 öğrencinin çiziminde ise çizilmemiş detaylar saptanmıştır. Öğrencilerin ölçü, bilgi verme konusundaki yetersizlikleri ve kesit-görünüş çizgi niteliklerini kalınlık farklılıkları ile ifade edememesinin detay çizimlerinde önemli bir hata olduğu öğrencilere özellikle anlatılmalı, bu hataların yapılmaması için, öğrenciler ölçü, bilgi verme ve çizgi kalınlıklarını ayarlama konusunda tekrar bilgilendirilmeli ve çizim standartlarını öğrenmeleri sağlanmalıdır. Bunların yanı sıra, uygulama çalışmasının başında öğrencilere verilen uygulama sorusunda çizim paftası düzeninin belirtilmesi, pafta düzensizliği hatalarının azalması ve çizim hızının artması için yararlı olabilir. Genelde hata sayısının fazla olmasına karşın yapılan değerlendirmelerde öğrenciler 40 puanın altında not almamıştır.

4.3. Üçüncü Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Üçüncü Uygulama Çalışmasına katılan 62 öğrenciden 30'unun çizimlerinde montaj ve tespit yöntemlerinin açıklanmaması, kaplamaların montajının yapılabilmesi için uygun altlık düzeninin kurulmaması, kaplama dönüşlerinde hareket mesafesi bırakılmaması, asma tavan kaplaması ile duvar kaplamasının hatalı birleştirilmesi gibi uygulama hataları görülmüştür. Bu tür hatalarının nedenleri genellikle,

detayın bütün olarak algılanamamasına ve montajı yapılan bileşenlerin, uygulama koşullarının ve araçlarının tamamıyla anlaşılmasına dayandırılabilir. Bağlantı noktalarının detaylandırılmasında, uygulama ve montaj yönteminin anlaşılabilmesi için, çizimlerde tespit araçlarını mutlaka belirtilmesinin önemi öğrencilere anlatılmalıdır. 15 öğrencinin çiziminde, hafif çelik bölme duvarının tavan ve döşemeye tespitinde U profillerin kullanılmaması, ahşap kaplamaları taşıyan lata boyutlarının hatalı seçilmesi, duvar kaplamalarının kalınlıklarının hatalı seçilmesi, asma tavan askı elemanlarının taşıyıcılık işlevini yapamaması, ahşap kaplamalar arasında derz yapılmaması gibi strüktürel hatalar yapıldığı tespit edilmiştir. 15 öğrenci bölme duvarı içinde yalıtım levhası çizmemiş, dolayısıyla yalıtım hatası yapmıştır. Derste anlatılmış olan bu tür konularda yapılan hataların nedenleri, öğrencinin derste anlatılan bilgileri tamamıyla öğrenememesinin yanı sıra, özensiz ve dikkatsiz çalışılmasına dayandırılabilir. Uygulama çalışmasında 50 öğrencinin detayları eksik çizdiği, 40 öğrencinin bazı detayları çizemediği, 56 öğrencinin çiziminde ise ölçü ve bilgi eksikliği saptanmıştır. Çizimin yetiştirilememesi olarak tanımlayabileceğimiz bu tür hataların nedenleri, dersin teorik bölümünde anlatılan konuların, dolayısıyla sorulan detay sayısının kapsamlı ve fazla olmasına, seri ve hızlı çalışmayan öğrencilerin kısıtlı sürede detay çizimlerini tamamlayamamasına dayandırılabilir. Bu çalışmanın uygulama sorusunda çizim paftası düzeninin belirtilmesinin, pafta düzensizliği hatalarının azalmasında önemli derecede etki yaptığı söylenebilir. Genelde hata sayısının fazla olmasına karşın, bu uygulama çalışmasının not değerlendirmesinde 50 öğrenci 40 puanın üzerinde not almıştır.

4.4. Dördüncü Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Dördüncü Uygulama Çalışmasının değerlendirme sonucunda, öğrencilere teorik derste bağlantı noktalarının montaj

ve tespit yöntemleri dikkate alınarak çizilmesi konusunda yapılan uyarıların yararlı olduğu ve uygulama hatalarının azalmasını sağladığı saptanmıştır. Önceki hafta yapılan uygulama çalışmasıyla desteklenerek iyice öğrenilmiş olan bir konunun (*hafif çelik bölme duvarı*), bu uygulama çalışması sorusunda da yer alması, çizimlerde uygulama hatalarının ve strüktürel hataların azalması için önemli bir neden olarak ileri sürülebilir. Derste anlatılmış olmasına karşın 27 öğrencinin bölme duvarı içinde yalıtım levhası çizmemiş olması, dolayısıyla yalıtım hatası yapması, öğrencinin derste anlatılan bilgileri tamamıyla öğrenemesinin yanı sıra, özensiz ve dikkatsiz çalışmasına dayandırılabilir. Öğrencilere özellikle duvar detaylarında ısı ve ses yalıtımı için önlemlerin alınmasının önemli olduğu, ancak bazı durumlarda, yalıtım malzemesi çiziminin detay çizimini karmaşıktırabileceği ve anlaşılmasını zorlaştırabileceği, bu nedenle yalıtım malzemesinin kısmen çizilmesinin veya var olduğunu belirtmek koşuluyla hiç çizilmemesinin gerekebileceği vurgulanarak açıklanabilir. Bu çalışmada pafta düzeninin soruda belirtilmesi, pafta düzeni konusunda hata yapılmamasını sağlamıştır. Dördüncü Uygulama Çalışmasına katılan 59 öğrenciden 48'inin detayları eksik çizdiği, 35'inin bazı detayları çizmediği, 47'sinin çiziminde ise detayda ölçü bilgi eksikliği tespit edilmiştir. Sorulan detay sayısının ve konu kapsamının çok geniş tutulmamasına karşın, bu tür çizimin yetiştirilememesi hatalarıyla karşılaşılma nedeni, öğrencinin yetersiz bilgisinin yanı sıra, çoğunlukla seri ve hızlı çalışma (*uygulama çalışmasına erken başlama, çalışma sürecini verimli kullanma*) becerilerinin kazanılmamış olmasına dayandırılabilir. Böyle bir becerinin kazanılabilmesi için, daha fazla uygulama çalışması yapılması ve uygulama çalışmalarının süresinin daha uzun tutulması yararlı olabilir. Genelde hata sayısı yüksek çıkmış, ancak değerlendirmelerde 40 puanın üzerinde not alan öğrenci sayısı 49 olmuştur.

4.5. Beşinci Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Beşinci Uygulama Çalışmasına katılan 61 öğrenciden 50'sinin çiziminde uygulama hatası, 35'inin çiziminde strüktürel hata, 27'sinin çiziminde ise yalıtım hatası saptanmıştır. Uygulama hatalarını, çizimlerde menteşelerin kanatlarda doğru yerlere yerleştirilmemesi, kasanın duvara tespitinin yapılamaması, duvar ve tavan kaplamalarının montajının yapılamaması ve iki kanat birleşim çözümünde önce geniş kanadın açılmaması gibi sorunlar oluşturmaktadır. Bu hataların yapılması genellikle, dikkatsizlik, detaya bütüncül bakılmaması, montajı yapılan bileşenlerin yanı sıra uygulama koşullarının ve araçlarının tamamıyla anlaşılmasında gibi nedenlere dayandırılabilir. Çizimlerde karşılaşılan prese kanat çerçeve kesit boyutunun hatalı seçilmesi, alçı levha kaplamaları taşıyan lataların hatalı detaylandırılması ve alçı levha kalınlığının hatalı seçilmesi gibi strüktürel hataların, çoğunlukla öğrencinin bilgi yetersizliğinden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Çizimlerde ayrıca öğrencinin bilgi yetersizliği nedeniyle yapıldığı söylenebilecek, duvar-kasa arasının yalıtılmaması, prese kanat içinde yalıtım malzemesi kullanılmaması, kasa-kanat birleşiminde bini düzenlenmemesi gibi yalıtım hataları da görülmüştür. Bu uygulama çalışmasında, 41 öğrencinin bazı detayları çizmediği, 29 öğrencinin detayları eksik çizdiği, 52 öğrencinin detay çizimlerinde ölçü bilgi eksikliği, 39 öğrencinin çiziminde ise çizgi kalitesizliği belirlenmiştir. Bu tür çizimin yetiştirilememesi hatalarıyla karşılaşılma nedeni, öğrencinin yetersiz bilgisinin yanı sıra, seri ve hızlı çalışmamasına (*uygulama çalışmasına erken başlamamasına, kısıtlı çalışma sürecini verimli kullanmamasına vb.*) dayandırılabilir. Yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 40 puanın üzerinde not alan öğrenci sayısı 37 olmuştur.

4.6. Altıncı Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Altıncı Uygulama Çalışmasına katılan 44 öğrenciden 22'sinin çiziminde uygulama

hatası, 21'inin çiziminde strüktürel hata görülmüştür. Uygulama hatalarını, kaplama bileşenlerinin altlık sistemine doğru tespit edilmemesi, kaplama altlık sisteminin doğru kurgulanmaması ve taşıyıcı sisteme doğru tespit edilmemesi gibi sorunlar oluşturmaktadır. Bu hataların yapılması, bilgi yetersizliği, detaya bütüncül bakılmaması, montaj yapılan bileşenlerin yanı sıra uygulama koşullarının ve araçlarının tamamıyla anlaşılmasında nedenlerine dayandırılabilir. Çizimlerde karşılaşılan altlık sistemi boyutlarının ve kaplama kalınlıklarının hatalı seçimi gibi strüktürel sorunların, çoğunlukla öğrencinin bilgi yetersizliğinden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Bu uygulama çalışmasında, 42 öğrencinin bazı detayları çizmediği, 41 öğrencinin detayları eksik çizdiği, 37 öğrencinin çiziminde detayda ölçü bilgi eksikliği saptanmıştır. Çizimin yetiştirilememesi diye tanımladığımız bu tür hatalar, seri ve hızlı çalışma beceriksizliğinin yanı sıra konunun şimdiye kadar çalışılan konulara benzememesi, dolayısıyla öğrencilerin soruya hemen uyum sağlayamamasından ve çizim ölçeğinin büyük olmasından kaynaklanmış olabilir. Yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 40 puanın üzerinde not alan öğrenci sayısı 29 olmuştur.

4.7. Yedinci Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Yedinci Uygulama Çalışmasına katılan 49 öğrencinin 29'unun çiziminde uygulama hatası, 23'ünün çiziminde estetik hata görülmüştür. Çizimlerdeki uygulama hatalarının büyük bir kısmının montaj ve tespit sorunlarından oluşmuştur. Bu hatalar, geniş kapsamlı çalışma sorusunun, işlevleri yüksek derecede birbirine bağımlı bileşenlerden oluşan birleşim noktası detaylarını içermesi ve öğrencinin bu bileşenleri bütüncül bir yaklaşımla entegre edememesi nedeniyle ortaya çıkmış olabilir. Bileşen kesit boyutlarında ve birleşim yerlerinde karşılaşılan estetik hataları ise, öğrencinin detaylandığı bileşenleri bütün bir çerçeve perspekti-

fiyle görmemesine bağlamak mümkündür. Değerlendirmede 42 öğrencinin bazı detayları çizmediği, 49 öğrencinin detayları eksik çizdiği, 49 öğrencinin çiziminde detayda ölçü bilgi eksikliği saptanmıştır. Çizimin yetiştirilememesi diye tanımladığımız hatalar bu uygulama çalışmasında çok fazla öğrenci tarafından yapılmıştır. Bu uygulama çalışmasında çok fazla hata yapılmasının ana nedeni, çalışma sorununun geniş ve farklı konuları içermesine ve bazı öğrencilerin önceki derslerde anlatılan konularla yeni konular arasında ilişki kuramamasına ve entegrasyon oluşturamamasına dayandırılabilir. Çünkü dış duvar kaplamaları dersini öğrenememiş ve anlayamamış öğrencilerin çizimlerinde daha fazla hata yapıldığı saptanmıştır. Bu sonuç, farklı zamanlarda anlatılan farklı ders konularını içeren bir detayda doğru entegrasyon çözümlerinin oluşturulabilmesi için, derslerin ve uygulama çalışmalarının önceki ders konularıyla ilişkili yürütülmesi, böylece birbirlerini etkileyen farklı konuların ve farklı sorunların bir arada ele alınması gerektiğini ortaya çıkartmıştır. Yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 40 puanın üzerinde not alan öğrenci sayısı 30 olmuştur.

4.8. Sekizinci Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Sekizinci Uygulama Çalışmasına katılan 61 öğrencinin 50'sinin çiziminde uygulama hatası, 35'inin çiziminde strüktürel hata, 27'sinin çiziminde yalıtım hatası görülmüştür. Çizimlerdeki uygulama sorunlarını montaj ve tespit hatalarının yanı sıra, menteşelerin doğru yerleştirilmemesi ve vasistas kanadın alt başlık kesitinin hatalı biçim ve boyutlarda tasarlanması oluşturmuştur. Bu hataların nedenleri, öğrencinin bilgi yetersizliğine ve kapsamlı bir doğrama sisteminde işlevleri yüksek derecede birbirine bağımlı bileşenlerden oluşan birleşim noktası detaylarını bütüncül bir yaklaşımla çözümleyememesine dayandırılabilir. Çizimlerde karşılaşılan, kasa ve kanat çerçeve kesit boyutlarının, alçı levha kaplama kalınlığının ve kaplamayı

taşıyan lata boyutlarının hatalı seçilmesi gibi strüktürel sorunların, büyük oranda öğrencinin dikkatsizliğinden veya bu konulardaki bilgi yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Çizimlerde ayrıca öğrencinin dikkatsizliği veya bilgi yetersizliği nedeniyle yapıldığı söylenebilecek, duvar-kasa arasının yalıtılmaması, ısı yalıtımlı sıvanın hatalı detaylandırılması, kasa-kanat birleşiminde bini düzenlenmemesi, kasada içeri sızan suyun toplanarak dışarı akıtılmasını sağlayacak oluk yapılmaması, yağmurluk yapılmaması ve cam çıtalarının ters yöne takılması nedeniyle su sorunu oluşması gibi yalıtım hataları da görülmüştür. Bu uygulama çalışmasında 41 öğrencinin bazı detayları çizmediği, 29 öğrencinin detayları eksik çizdiği, 52 öğrencinin çiziminde detayda ölçü bilgi eksikliği, 39 öğrencinin detaylarında çizgi kalitesizliği saptanmıştır. Yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 61 öğrenciden 37'si 40 puanın üzerinde not almıştır.

4.9. Dokuzuncu Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Dokuzuncu Uygulama Çalışmasına katılan 47 öğrencinin 35'inin çiziminde uygulama hatası, 46'sının çiziminde yalıtım hatası görülmüştür. Çizimlerdeki uygulama sorunlarını montaj ve tespit hatalarının yanı sıra, kasada, iki kanadın birbirine çarpmasını önleyecek pervazların kullanılmaması ve metal levha dış duvar kaplama birleşimlerinin hatalı detaylandırılması oluşturmuştur. Bu hataların nedenleri, öğrencinin bilgi yetersizliğine ve birleşim noktalarını bütüncül bir yaklaşımla çözümleyememesine dayandırılabilir. Çizimlerde dış duvarda yalıtım yapılmaması, kasa-kanat ve kasa-denizlik birleşimlerinin hava ve su sızıntılarını engelleyebilecek biçimde tasarlanamaması ve metal levha dış duvar kaplama birleşimlerinin hatalı detaylandırılması sonucunda içeri su girmesi gibi yalıtım sorunları görülmüştür. Çalışma sorusunun kendine özgü birleşimlere sahip farklı bir doğrama türünü içermesi ve dış duvar kaplamasının özel profiller ve

çözümler gerektirmesi, yapılan hataların önemli nedenleri olarak ileri sürülebilir. Çizimlerde ayrıca 23 öğrencinin bazı detayları çizmediği, 44 öğrencinin detayları eksik çizdiği, 44 öğrencinin çiziminde detayda ölçü bilgi eksikliği saptanmıştır. Hata sayısının fazla olmasına karşın bu uygulama çalışmasında yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 47 öğrenciden 41'i 40 puanın üzerinde not almıştır.

4.10. Onuncu Uygulama Çalışmasının Değerlendirilmesi

Onuncu Uygulama Çalışmasına katılan 69 öğrencinin 58'inin çiziminde uygulama hatası, 21'inin çiziminde strüktürel hata, 34'ünün çiziminde estetik hata görülmüştür. Çizimlerdeki uygulama sorunlarını, montaj ve tespit hatalarının yanı sıra, yatay eksenli doğramada kasa-kanat birleşiminde kullanılan pervazların hatalı yerleştirilmesi ve doğramadaki tahtaların kasayla bağlantı detaylarının hatalı çözümlenmesi oluşturmuştur. Strüktürel sorun olarak, kasa ve kanat çerçeve kesit boyutlarının zayıf seçilmesi gibi hatalarla karşılaşmıştır. Çizimlerde ayrıca, kasa ve kanat kesit boyutlarının gerekenden daha büyük seçilmesi, eşik tasarımının kaba çözümlenmesi, cam çıtalarının çerçeve hizasını geçmesi, eksenli doğramada gölge kanallarının yapılmaması gibi estetik sorunlar da saptanmıştır. Kendine özgü birleşimlere sahip farklı doğrama türünü içeren böyle bir çalışma sorusunda yapılan bu hataların nedenleri genel olarak, öğrencinin bilgi yetersizliğinin yanı sıra, kapsamlı (*birbirinden farklı alt sistem kurgularına sahip*) bir doğrama sistemine bütüncül yaklaşmayıp, birbiriyle ilişkili farklı noktaların detayları arasında doğru entegrasyonu sağlayamamasına dayandırılabilir. Bu uygulama çalışmasında 69 öğrencinin çiziminde detayda ölçü bilgi eksikliği, 51 öğrencinin çiziminde çizgi kalitesizliği, 39 öğrencinin çiziminde pafta düzensizliği saptanmıştır. Hata sayısının fazla olmasına karşın, yapılan değerlendirmede sınıf genelinde 69 öğrenciden 66'sı 40 puanın üzerinde not almıştır.

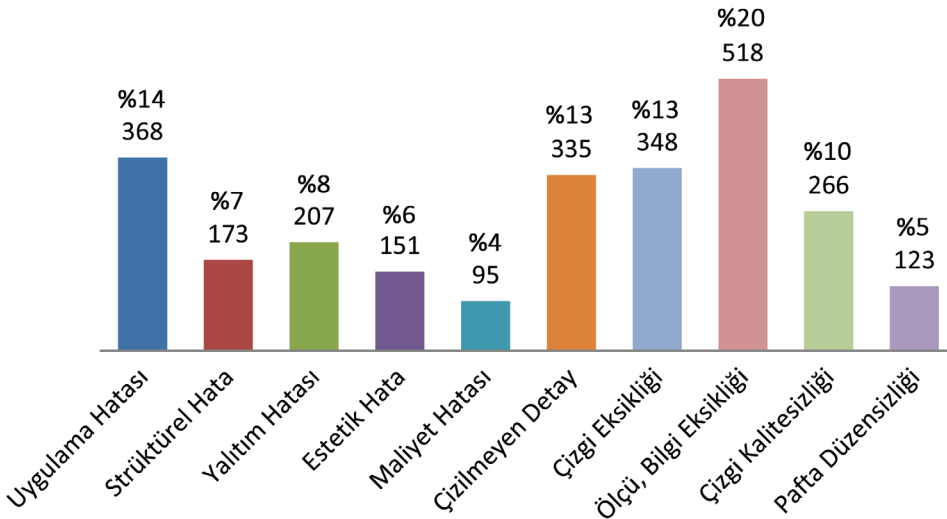
5.Sonuçlar

Bu çalışma sonucunda öncelikle, İnce Yapı Bilgisi dersinde hedeflenen Dersin Öğrenme Kazanımlarına ulaşabilmek için, teorik anlatımların uygulama ve çizim çalışmalarıyla desteklenmesinin, hatta uygulama çalışmalarına mümkün olduğunca uzun süre ayrılmasının, ayrıca değerlendirme sonuçlarının öğrencilerle paylaşılması ve tartışılmasının gerekliliği ve zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

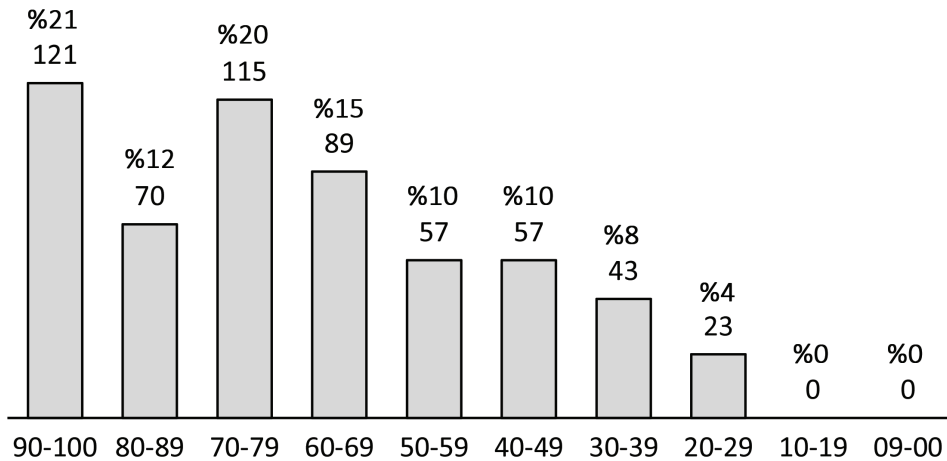
Çok fazla konuyu içeren İnce Yapı Bilgisi derslerinde, bir konudaki tüm detayların sıralanması yerine, birçok farklı konu için geçerli olabilecek detaylandırma ilkeleri ve kurallarının açıklandığı bir yöntem izlenmesi, hem ders anlatım zamanının daha etkin kullanılmasını, hem de verilen

bilginin daha net anlaşılmasını ve daha kalıcı olmasını sağlamıştır.

2015-2016 Bahar Dönemi İnce Yapı Bilgisi Dersinin bir dönem içinde yapılan tüm uygulama çalışmalarının değerlendirilmesinde ortaya çıkan sonuçlar özet olarak Şekil 32'de açıklanmıştır. Bu genel değerlendirmede %20 öğrenci çiziminde ölçü bilgi eksikliği, %13 öğrenci çiziminde çizgi eksikliği, %13 öğrenci çiziminde bazı detayların çizilmediği, %10 öğrenci çiziminde ise çizgi kalitesizliği görülmüştür. Çizimin yetiştirilememesi olarak tanımlayabileceğimiz bu tür sorunlar uygulama çalışmalarında en fazla karşılaşılan hatalardır. Çizimin yetiştirilememesi sorunu çoğunlukla dersin teorik bölümünde anlatılan konuların, dolayısıyla

Şekil: 32
Dönem içinde yapılan tüm Uygulama Çalışmalarında, belirlenen kriterlere göre hata yapan öğrencilerin sayısı ve yüzdesi.

Şekil: 33
Dönem içinde yapılan tüm Uygulama Çalışmalarında, aldıkları puanlara göre toplam öğrencilerin sayısı.

sorulan detay sayısının kapsamlı ve fazla, buna karşın uygulama çalışma süresinin az olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak böyle bir sorun dersin kapsamına müdahale etmeden, öğrencilere seri ve hızlı çalışma (*uygulama çalışmasına erken başlama, gerekli araç ve dokümanları etkin kullanma, sorunlar karşısında öğretim elemanlarından yardım alma, çalışma sürecini verimli kullanma vb.*) becerisi kazandırılarak ve uygulama çalışma süresi uzatılarak çözülebilir. Ayrıca, uygulama çalışmalarında istenen verimin alınabilmesi için uygun bir çalışma ortamının (*atölye kapasitesi, sağlık koşulları, çalışma koşulları vb. açısından*) sağlanması da gerekmektedir.

Tüm uygulama çalışmalarının değerlendirilmesine göre en sık yapılan hatalardan biri de uygulanabilirlik sorunudur. Genel değerlendirmede %14 öğrenci çiziminde uygulama hatası görülmüştür. Çizimlerdeki uygulama sorunlarının çoğunluğu montaj ve tespit hatalarından kaynaklanmaktadır. Bu tür hataların nedenleri genellikle, detayın bütün olarak algılanamamasına ve montajı yapılan bileşenlerin, uygulama koşullarının ve araçlarının tamamıyla anlaşılmasına dayandırılabilir. Öğrencilere detaylandırma konularında kullanılan malzeme ve bileşenlerin uygulama ve montaj yerinde gösterilmesi, uygulama yöntemlerinin ve işlemlerinin izlettirilmesi ve detayların daha büyük bakış açısıyla plan-kesit-görünüş sisteminde bir bütün şeklinde çizdirilmesi ve algılatılması yararlı olacaktır. Ayrıca bağlantı noktalarının detaylandırılmasında uygulama ve montaj yönteminin anlaşılabilmesi için, çizimlerde tespit araçlarının mutlaka belirtilmesinin önemi öğrencilere anlatılmalıdır.

Tüm uygulama çalışmalarının değerlendirmesinde strüktürel hata, yalıtım hatası, estetik hata, maliyet hatası, pafta düzensizliği gibi hataların daha az sayıda yapıldığı saptanmıştır. Bu sonuç, mimari detaylandırma dersine ilişkin teorik konuların genelde anlaşıldığını, ancak detay çizim becerisi için yukarıda açıklanan uygulama hatası ve çizimin yetiştiril-

lememesi konularındaki yetersizliklerin karşılanması gerektiğini göstermektedir. Bir dönemlik uygulama çalışmalarının değerlendirmesinde, çeşitli hataların saptanmasına karşın öğrencilerin %78'i 50 puanın üzerinde not almıştır (Şekil 33)●

Kaynakça

- Allen, E. 2007. *Architectural Detailing: Function, Constructibility, Aesthetics*. John Wiley & Sons.
- Ballast, D.K. 2009. *Architect's Handbook of Construction Detailing*, John Wiley & Sons.
- Cheng, X. and Schierle, G. 2006. Architectural Detailing: A Teaching Methodology. Building Integration Solutions, *Architectural Engineering Conference (AEI)*, pp. 1-15.
- Eldem S.H. 1967. *Yapı, Birinci Seri*, İDGSA Yüksek Mimarlık Bölümü Yapı Kürsüsü Neşriyatı, İstanbul.
- Emmitt, S., Olie, J. and Schmid, P. 2004. *Principles of Architectural Detailing*, Blackwell Publishing.
- Frascari, M. 1984. *The Tell-the-Tale Detail*, VIA, no. 7, pp. 23-37.
- Şahinler, O. ve Kızıllı, F. 2004. *Mimarlıkta Teknik Resim*, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Wakita, O. A and Linde, R.M. 1999. *The Professional Practice of Architectural Detailing*, John Wiley & Sons.

Öz

Bu çalışmada, İstanbul'un ilk Osmanlı sur dışı yerleşim bölgesi olan Eyüp'te Zal Paşa Caddesi'nde yer alan Silahi Mehmed Bey Mescidi'nin onarım evreleri incelenmiş, bu süreçteki koruma sorunlarına değinilmiştir. Yapıdan bağımsız tasarlanmış minaresinin biçimi ve konumu sebebiyle nadir örneklerden biri olan mescidin mimarı ve yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte araştırmacılar tarafından yapım tekniği ve mimari özelliklerine bağlı olarak 16. yüzyıl eseri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde, mescit, türbe, minare, tuvalet ve hazireden oluşan yapı, farklı dönemlerde yapılmış ekler sebebiyle inşa edildiği dönemdeki şemasından farklılaşmıştır. Bu çalışma ile yapının güncel rölevoellerinden ve yerinde yapılan incelemelerden elde edilen veriler, arşiv belgeleri, eski fotoğraflar ve haritalar eşliğinde değerlendirilerek, tarihsel süreçte Silahi Mehmed Bey Mescidi'nde meydana gelen değişim incelenmiştir. Yapının mekânsal ve görsel olarak farklılaşmasına sebep olan müdahalelere bağlı olarak üç farklı dönemde günümüzdeki durumuna geldiği saptanmıştır. Müdahaleler neden sonuç ilişkisi ile incelenmiş, elde edilen veriler görseller eşliğinde sunulmuştur.

Abstract

In this article, building phases of Silahi Mehmed Bey Masjid, a religious building located in Eyüp -the first settlement area of Ottoman population outside the city walls- have been examined. The masjid is among the rare examples of masjids with detached minarets. Its architect and construction date are unknown. According to the construction technique and architectural properties of the masjid, it is regarded as a 16th century building. Today, the complex consists of a

1 Mescit, Ayvansarayi (2001) tarafından "Beg (Bey) Mescidi", Koçu (1961) ve Eyice (1992) tarafından "Bey Mescidi", yine Eyice (1993, 1992) tarafından yapılan farklı yayınlarda "Silahi Mehmed Bey Mescidi", "Sürahi Mescidi" ve Bilge (1969) tarafından "Silahşör Mehmed Bey Mescidi" olarak adlandırılmıştır.

2 Sicil-i Osmani (Süreyya 1996, 1732)'de II. Mehmed (Fatih) zamanında Mehmed Efendi adında bir Silahşar'ın ismi geçmektedir. Ancak bu kişinin yapı banisi Mehmed Bey olduğu hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

3 Caminin kitabesi bulunmaması sebebiyle tartışma yaratan yapım tarihi pek çok kaynaktan farklı olarak verilmiştir. Necipoğlu (2005), ayrıntılı arşiv belgeleri eşliğinde yapının banilerinin ölümünden sonra 1577-90 tarihleri arasında inşa edildiğini belirtir.

4 Bu mahalleler; Cami-i Kebir Mahallesi, Kasım Çavuş Mescidi Mahallesi, Uluca (Ülce, Ödlice) Baba Mescidi Mahallesi, Abd'ul-Vedut Camisi Mahallesi, Otağcıbaşı Mescidi Mahallesi, Sofular Mescidi Mahallesi, Fethi Çelebi Camisi Mahallesi, Mehmet Bey Mescidi Mahallesi'dir (Ayverdi, 1958).

5 Günümüz mahalle düzeni içerisinde Sofular mahallesinin büyük bir kısmı bugün Silahi Mehmed Bey Mescidi'nin de içinde bulunduğu Nişanca mahallesinin, bir kısmı da Eyüp Merkez mahallesinin içerisinde girmektedir (Kara 2003, 5.357).

6 Mahalleyle ismini veren Mehmed Bey Mescidi, Fatih Dönemi'nde Otağcıbaşı Hüseyin Ağa'nın kardeşi Mehmed Bey tarafından yaptırılmıştır (Ayverdi 1958, 53).

Eyüp Silahi Mehmed Bey Mescidi Onarım Evrelerinin Belgeler Işığında Değerlendirilmesi

Nil Orbeyi, Sezgi Giray Küçük, Selim Sani Güngör

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programı

GİRİŞ

Silahi Mehmed Bey Mescidi, İstanbul'un fetih sonrası sur dışındaki ilk Osmanlı-Türk-İslam yerleşmesi olan Eyüp ilçesinin Zal Paşa Caddesi'nde, Zal Mahmud Paşa Camisi'nin karşısında yer almaktadır. Tarih boyunca farklı isimlerle anılan mescidin yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ayvansarayi (Ayvansarayi 2001, 361), yapı banisinin Silahşör Mehmed Bey² olduğunu ve mezarının da mescidin yanında yer aldığını belirtir ancak yapının tarihi hakkında bilgi vermez. Bunun yanında Eyice (1992, 19, 20), mescidi yapım tekniği ve mimari özelliklerine bağlı olarak 16.yy.'a tarihlendirir. Eyice (1992, 19, 20) ve Haskan'ın (1996, 36, 37) çalışmalarında ayrıca, karşısında Zal Mahmud Paşa Camisi (1577)³ gibi büyük bir yapı bulunmasına rağmen mahallenin adını mescitten almış olması (Ayvansarayi, 2001, 361), yapının 1577 tarihinden önce inşa edilmiş olduğu şeklinde yorumlanmaktadır.

Yapının tarihlendirmesinin yanı sıra mimarı hakkında da farklı görüşler mevcuttur. Koçu (1961, 2701-02) ve Bilge (1969, 17-34) yapının Mimar Sinan eseri olduğunu savunurlar. Bilge (1969, 17-34), Sinan'ın kendisi ile özdeşleştirilen şerefesiz altı minare inşa ettiğini, Silahi Mehmed Bey Mescidi'nin minaresinin de şerefesiz olmasının Sinan eseri olduğu yönünde

delil teşkil ettiğini belirtir. Bilge ayrıca, Tezkeretül Ebniye'deki listede adına rastlanmamakla birlikte tezkerede bina olunan mescitler listesinde "...ve İstanbul içinde bir mescid..." gibi ismi net olarak belirtilmemiş mescitlerden biri olabileceğini savunur. Bunun aksine Eyice'ye (1992, 19, 20) göre mescit, tezkerelerde adının geçmemesi sebebiyle Sinan eseri olarak kabul edilemez.

Günümüzde Nişanca mahallesinde bulunan mescit Fatih dönemi sonlarında Eyüp dokusunu oluşturan sekiz mahallelerden⁴ Sofular Mescidi Mahallesi'nde⁵ yer almaktaydı (Ayverdi, 1958). Bu mahallelerden Mehmet Bey mahallesinde bulunan Mehmed Bey Mescidi'nin⁶ Silahi Mehmed Bey Camisi ile isim benzerliği ve Hadikatül Cevami'de yer alan mahallesinin olduğunun ifade edilmesi bazı yayınlarda (Eyice, 1992, 19,20; Haskan, 1996, 36, 37) isim benzerliği sebebiyle bu iki yapının karıştırılmasına sebep olmuştur.

Tarihlendirmesi ve mimarı netlik kazanmamış olan, yaklaşık 500 yıllık bir zaman diliminde farklı dönemlerde kapsamlı onarımlar geçirmiş olan mescit günümüzde kullanılmamaktadır. Bu çalışmada yakın tarihe kadar işlevini sürdürmüş önemli bir kültür varlığı olan mescidin özgün kimliğinin mekânsal ve görsel olarak farklılaşmasına sebep olan müda-

haleler neden sonuç ilişkisine bağlı olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda tarihsel süreçte yapılmış olan nitelsiz ekler ve yanlış müdahaleler tespit edilerek görseller eşliğinde sunulmuş, yapının gelecek nesillere aktarılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için önerilerde bulunulmuştur.

1. Silahi Mehmed Bey Mescidi'ne Ait Araştırmalar

Yapının tarihlendirilmesi amacıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde araştırma yapılmış, yapı ile ilgili 13 belgeye ulaşılmıştır. En eskisi 1708 tarihli⁷ olan bu belgeler su çekici, süpürücü, müezzin gibi mescitte görevlendirilen kişilerle ilgili olup yapı ve/veya onarımları hakkında herhangi bir veri içermemektedir. Yapı veya banisi ile ilgili vakfiyenin ise arşivlerde mevcut olmadığı saptanmıştır. Yapılan literatür araştırmasında, yapının özgün görsel kimliği ve bulunduğu tarihi çevrenin yanı sıra bir Sinan yapısı olan Zal Mahmud Paşa Camisi'nin çok yakınında konumlanması sebebiyle yayınlarda özel veya genel olarak ele alındığı görülmüştür. Koçu (1961, 2701-2702), Eyice (1992, 19-20) ve Haskan (1996) tarafından yapılan ve yapıyı bütün olarak ele alan çalışmalar, yapının çalışmada belirtilen tarihteki durumu ve mimari üslubu hakkında bilgiler içermektedir. Bu yayınların haricinde minaresi sebebiyle detayda inceleyen çalışmalar (Eyice 1953, 247-268), mescidler adı altında genel olarak ele alan yayınlar (Çakır 1974, 22; Sıcaküz 1986, 20-21) ile bulunduğu tarihi çevre içerisinde inceleyen yayınlar (Toy 1992, 44-46; Eyice 2002, 12-21, Erdem 2002, 149), Eyüp semtini mahalle merkezli ele alan (Kara 2003, 357-358), tarihini inceleyen yayınlar (Eyice 1998, Haskan, 1996, Kara, 1998) yapı hakkında benzer veriler içermesine rağmen gerek görselleri gerekse tasvirleri ile dönemsel tarihlendirmede fayda sağlamıştır.

Çalışmada literatür taramasının yanı sıra yapının güncel röleveleri ve yerinde yapılan incelemeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul I. Bölge Müdürlüğü (VGM), İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (KTVKK) ve Ali Saim Ülgen arşivlerinden edinilen belgeler ile İstanbul Büyükşehir

Belediyesi ve Harita Genel Komutanlığı hava fotoğrafları, 1934 ve 1955 yıllarına ait İstanbul Şehir Rehberleri ile eski İstanbul haritalarından yararlanılmıştır. Yapının çalışmaya katkı sağlayacak boyutta görülebildiği haritalar; Alman Mavileri Haritaları (1913-1914), 1/1000 ölçekli İstanbul: Memalik-i Osmaniyede Şehir Dahili İnşaatı Alman Sendikası (1913) (Alman Mavileri'nin Osmanlıca kopyası-Atatürk Kitaplığı), Plan General De La Ville De Constantinople Haritası (1922), Jacques Pervititch'in 1/750 ölçekli Stamboul 29/9 Eyoub Plan D'Assurances Haritası, 1920-23 tarihli İstanbul Keşfiyat Haritası (Atatürk Kitaplığı) ile tarihsiz 1/3600 ölçekli Stamboul: Quartiers, Djoubalı, Ayakapou, Sultan Selim, Fener, Balat, Aivan Serai, Tefterdar, Eyoub Plan Cadastral D'Assurances Haritaları ve 1/500 ölçekli Osmanlıca İstanbul - Eminönü - Fatih - Eyüpsultan haritası (Atatürk Kitaplığı)'dır. Tarihlendirmede haritaların yanı sıra yapının net olarak görülebildiği 13.09.1979 tarihli, Koruma Kurulu onaylı 1/500 ölçekli Eyüp Koruma İmar Planı (İstanbul 2 Numaralı Koruma Bölge Kurulu Arşivi), 20.06.1997 tarihli, Koruma Kurulu onaylı 1/500 ölçekli Eyüp Camii ve Merkez Civarı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planları'ndan (Eyüp Belediyesi Arşivi) da faydalanılmıştır.

2. Mevcut Durum

İstanbul'un fethinden sonra sur dışında inşa edilen Eyüp Sultan Külliyesi ve etrafında gelişen mescit merkezli mahalleler ile Eyüp'te yerleşim gelişmeye başlamıştır (Ayverdi 1958, s.5). Mescitler Fetih'ten sonraki dönemde çoğunlukla kagir, nadiren de kerpiç ve ahşap olarak inşa edilmiştir. Çoğunda kare veya dikdörtgen plan şemasının uygulandığı mescitler dört yöne eğimli kırma çatıyla örtülmüş olup genellikle birer minareleri bulunmaktadır. Bunların içinden bazı mescitler (Mimar Sinan Mescidi, Cedit Ali Paşa Mescidi, Derviş Ali Mescidi, Sokullu Mescidi vb.) özellikle minarelerinin konumu ve biçimi bakımından diğerlerinden farklılaşmaktadır. Silahi Mehmed Bey Mescidi de bunlardan biridir.

masjid, a tomb, one minaret, toilets and a cemetery yard. Due to later additions constructed in different periods, the original appearance of the building has changed over time. In this study, the data obtained from the current survey drawings and on-site observations have been evaluated through the light of archival documents, old photos and maps. Later, changes seen in Silahi Mehmed Bey Masjid have been examined. Depending on the interventions that have resulted in spatial and visual changes of the structure, three phases of the building have been studied. Interventions were examined with cause and effect relation and the data obtained have been presented with accompanying visuals.

Ahahtar Kelimeler:

Eyüp, mescit, röleve, onarım, mekânsal analiz.

Keywords:

Eyüp, masjid, survey drawing, repair, spatial analysis.

⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi C.EV bölümünde yer alan Hicri 07.04.1120 (Miladi 26 Haziran 1708) tarih, 293 dosya numaralı 14932 gömlek numaralı belge.

Organik kent dokusu içerisinde üç yönde konutlar ile sınırlandırılmış eğrisel bir parselde yer alan mescit, doğu cephesi caddeye paralel olacak biçimde konumlanmıştır. Girişi Zal Paşa Caddesi'nden olan yapı günümüzde, mescit, türbe, son cemaat yeri, kadınlar bölümü, yapıdan bağımsız bir minare, abdesthane ve tuvaletler ile yapının güney ve kuzeyinde yer alan hazirelerden meydana gelmektedir. Son cemaat yeri, minare ve abdesthane ile güneydeki hazireye yol kotundan 1.70 m yüksekte bulunan kapalı bir avludan, mescit, türbe ve kadınlar bölümüne ise kapalı son cemaat yerinden ulaşılır. Minare alışılmışın dışında mescidin güneyinde ve yapıdan bağımsız konumlandırılmıştır (Şekil 1-4)⁸.

Birbiri içinden geçilen mekânlardan oluşan yapıya giriş güney cephesindedir (Şekil 2). Avluya açılan bir kapı ile ulaşılan son cemaat yeri 7.30 x 4.60 m boyutlarında dikdörtgen planlıdır. Günümüzde bağlantı mekânı niteliğinde olan bu kapalı son cemaat yerine açılan ve yine kapalı mekânlar olan mescit, türbe ve kadınlar bölümü cephelerinde lokma parmaklık ve dışlık pencere kullanımı dikkat çekicidir (Şekil 5). Almaşık duvar örgüsü görülebilen mescit cephesi haricinde mekân sıvalıdır. Mekânın üzeri tek yöne eğimli çatı ile örtülmüş olup kurşun kaplıdır.

Son cemaat yerinden ulaşılan ve dıştan 8.00 x 8.10 m boyutlarındaki kare planlı mescit kapalı mekânının girişi alışılmışın dışında batı cephesindedir (Şekil 5). Yapıda çift sıra pencere düzeni kullanılmış olup üst sırada her cephede ikişer pencere ile yakalanan simetri alt sıra pencerelerinde görülmez (Şekil 3, 6). Alt sırada doğu ve kuzey yönlerinde ikişer, batıda bir pencere bulunur. Dış mekândan algılanmayan mihrap nişinin iki yanında ahşap kapaklı dolap nişleri bulunmaktadır. Giriş cephesinin duvarı 0.88 m, diğer duvarlar yaklaşık 1.05 m kalınlığında olup iki sıra tuğla bir sıra taştan oluşan almaşık örgü tekniği ile örülmüştür. Kurşun kaplı üst örtü dıştan kırma çatı içten kubbe ile oluşturulmuş çift örtü sistemine sahip olup dört yönde iki sıra kirpi saçak ile alt

yapıya bağlanır (Şekil 3, 4).

Dıştan 3.30 x 3.64 m boyutlarındaki türbenin son cemaat yerine açılan kapısına zeminden 0.41 m yükseltilmiş taş bir seki ile ulaşılır. Giriş kapısının bulunduğu duvar dışında üç cephede birer pencere bulunmaktadır. Doğü duvarı 0.63 m, diğer duvarları 0.50-0.55 m arasında değişen kalınlıklarda olup kesme taş örgülüdür. Üst örtüsü aynalı tonoz olup içten sıvalı, dıştan kurşun kaplıdır (Şekil 7, 8).

Kadınlar bölümü 8.95 x 4.55 m boyutlarında dikdörtgen plan şemasına sahiptir (Şekil 2). Mekâna son cemaat yerinden kapısı bulunmayan bir açıklıkla ulaşılır. Kadınlar bölümünün kuzeyinde hazireye açılan bir kapı ile bir pencere yer alır. Güneyinde ise 1.77 x 1.18 m boyutlarında depo olarak kullanılan küçük bir oda bulunmaktadır. Farklı bir dönemde betonarme sistemde yapılmış olduğu anlaşılan mekân, tek yönde eğimli kırma çatı ile örtülmüş olup üzeri kurşun kaplıdır. Bu mekânda bazı önemli ayrıntılar dikkat çekicidir. Bunlardan ilki mekânın giriş kapısı sövelerinde, kapının iki yanında bulunan pencerelerin lokma parmaklıkları ile aynı hizada ve boyutta parmaklık izlerinin görülmesidir (Şekil 9). Bu nedenle ilk yapımında burada bir pencere olup sonrasında kapıya çevrildiği düşünülmektedir. Bir diğer önemli ayrıntı ise sıvasız olan doğü duvarının türbe ile birleştiği yerdeki malzeme ve örgü tekniğindeki farklılıktır (Şekil 10). Bu farklılık, türbeye bağlanan kadınlar bölümünün giriş kapısının bulunduğu bu duvarın yenilenmiş veya sonradan eklenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Duvarda yer alan kapı ve pencerelerin üzerlerindeki kemerlerin boyut ve biçimlerindeki farklılıklar bu görüşü desteklemektedir.

Avluya açılan yaklaşık 3.73 x 5.07 m boyutlarındaki abdesthane ve tuvalet mekânı betonarme olup kadınlar bölümü ile bu yöndeki arsa sınırı arasında kalan boşluğa göre biçimlenmiştir. Üst örtüsü kurşundur (Şekil 11). Girişi avludan olan 10.40 m yüksekliğindeki minarenin, köşeleri pahlı kare kaidesi iki sıra tuğla bir sıra taştan oluşan almaşık örgü tekniği ile

⁸ Görseller aksi belirtilmedikçe tarafımızdan hazırlanmıştır.

Şekil: 5

Son cemaat yeri iç mekânı batı cephesi
mescit kapalı mekân girişi.

Şekil: 6

Mescit iç mekân, doğu cephesi.

Şekil: 7

Türbe ve kadınlar bölümü kuzey cephesi.

Şekil: 8

Türbe ve mescit arasındaki bağlantı, kuzey
cephesi.

Şekil: 9

Kadınlar bölümü giriş kapısındaki lokma parmaklık izi.

Şekil: 10

Kadınlar bölümü ve türbe birleşimindeki malzeme ve örgü tekniği.

Şekil: 11

Avluya açılan tuvaletler ile son cemaat yeri girişi.

Şekil: 12

Minare batı cephesi, avludan görünüşü.

inşa edilmiştir. Küp kısmı baklavali olup, bir dilim taş bir dilim tuğla örgülüdür. Minarenin kısa gövdesi çokgen biçimlidir. İnce mermer çerçeveler ve aralarında levha korkuluklardan meydana gelmiş olan yine çokgen biçimli şerefe gövdeden dışarı taşmamaktadır. Minare kurşun kaplı poligonal bir külah ile örtülmüştür (Şekil 12).

3. Yapının Tarihsel Süreçte Geçirdiği Değişiklik ve Onarımlar

Silahi Mehmed Bey Mescidi, 1928'de çıkarılan cami ve mescidleri tasfiyeye tabi tutan yönetmelik ile kadro dışı bırakılarak kapatılmıştır (Eyice 1992, 19-20). Bu tarihten sonra uzun yıllar harabe halinde kalan mescidin ulaşılabilen en eski onarımı 1963 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Bu onarım aynı zamanda yapı ile ilgili yapılan araştırmalarda ulaşılabilen en kapsamlı onarımdır. Bu nedenle yapının tarihsel süreçte geçirdiği onarımlar ve değişiklikler; 1963 yılı, öncesi ve sonrası olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır.

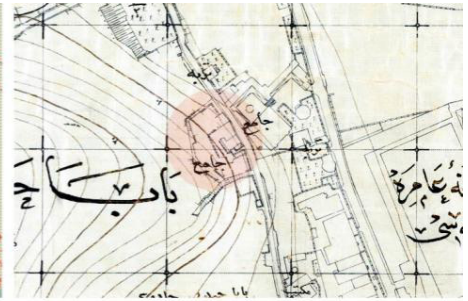
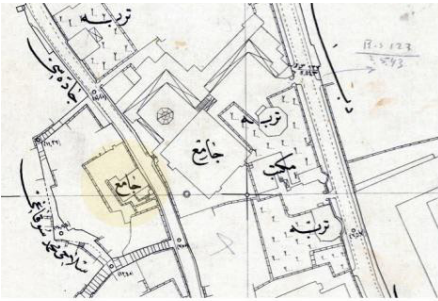
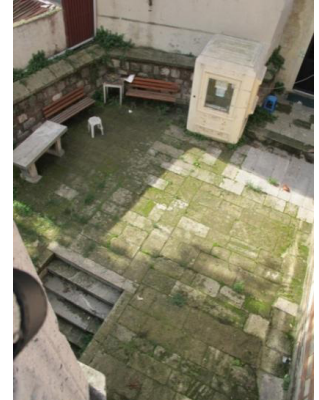
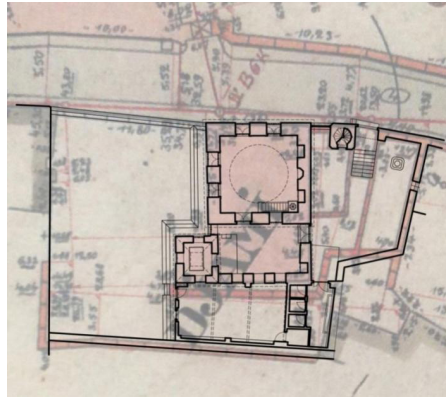
1963 Yılı Onarımı Öncesine Ait Belgeler

Mescidin 1963 yılı öncesindeki durumu hakkında yapılan araştırmalar kapsamında yapı ile arazi sınırlarının net bir biçimde görülebildiği ölçekte ulaşılabilen ve en eski harita 1913-14 tarihli Alman Mavileri Haritası'dır (Şekil 13). Haritada yapının mekânsal ayrımı yapılmamış olmakla birlikte, son cemaat mekânı, türbe ve kapalı mekân ile yapıdan bağımsız tasarlanmış bir minareden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında haritadaki arazi sınırı ile günümüzdeki arazi ve yapı sınırlarının tamamen örtüştüğü dikkati çekmektedir (Şekil 14). Haritada yer alan arazinin batı sınırını oluşturan istinat duvarı günümüzde de mevcuttur. Ancak son cemaat yerinin yakınında yer alan, arazideki kot farkından dolayı istinat duvarı vazifesi gördüğü düşünülen duvarın bulunduğu yerde günümüzde kadınlar bölümü bulunmaktadır (Şekil 14). Avluya giriş merdiveninin iki yanında yer alan ve daha ince olduğu görülen duvarlar ise günümüzde mevcut olmamasına rağmen farklılaşan zemin

taşlarından duvarın hizası takip edilebilmektedir (Şekil 15). Yapının mevcut olduğu diğer haritalar; 1922 tarihli Plan General De La Ville De Constantinople haritası (Şekil 16b), 1920-23 tarihli İstanbul Keşfiyat Haritası (Şekil 16a), tarihsiz Eyüp Sultan, Yenimahalle ve civarı Eyüp haritası (Şekil 16c) ile 2001 tarihli M. Wiener haritalarıdır (Şekil 17). Bu haritalar Alman Mavileri'nden sonraki tarihlerde yapının durumunu gösterir nitelikte olup farklı bir bilgi içermemektedir.

1963 yılı öncesine ait ulaşılabilen diğer belge SALT Araştırma Arşivi'nde yer alan Ali Saim Ülgen (1913-1963) tarafından yapılmış bir plan krokisi ile iki fotoğraftan oluşur. Belgelerin tarihi bulunmamakla birlikte Ülgen'in Mimar Sinan yapılarının rölöve ve restitüsyon çizimlerini 1938-1962 yılları arasında hazırlamış olmasına bağlı olarak bu tarihler arasında bir zaman dilimine tarihlendirilebilir. Zal Mahmud Paşa Külliyesi'ne ait olan ızgaralı kağıda çizilmiş rölöve krokisinde arazi sınırları ve mekânsal ayrımı net olmamakla birlikte türbe, son cemaat yeri, mescit kapalı mekânı ve minareden oluşan yapının kapladığı alan sınırları görülebilmektedir (Şekil 18). Bu çizim Alman Mavileri Haritası ile birebir örtüştüğünden benzer veriler içermektedir. 1913-14 tarihinden bu çizimin yapıldığı tarihe kadar yapının arazide kapladığı alan sınırlarında farklılaşma olmadığı dikkati çekmektedir.

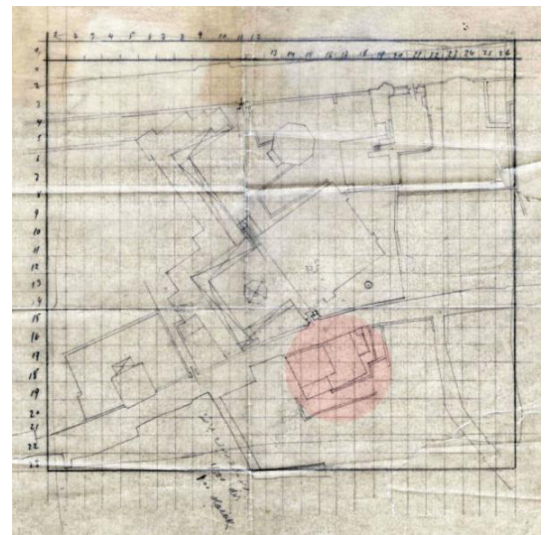
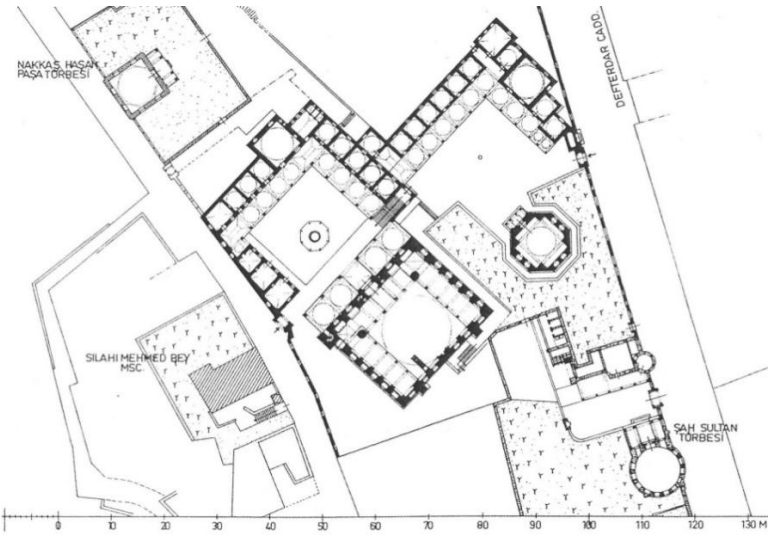
Ülgen'e ait Zal Mahmud Paşa Camisi'nin doğu cephesinden çekilen bir fotoğrafta Silahi Mehmed Bey Mescidi'nin kapalı mekânı, minaresi ve kuzeyindeki hazire görülmektedir (Şekil 19). Fotoğraftan bakımsız durumda olduğu anlaşılan mescidin üst örtüsünün kiremit kaplı olup yapıya kirpi saçakla bağlandığı ve kuzey cephesinde günümüzde olduğu gibi tuğla, taş almaşık duvar örgü olmasına rağmen doğu cephesinin sıvalı olduğu anlaşılmaktadır. Doğru cephesinde alçı dışlık pencere o tarihte de mevcut olup kemerin üzerindeki silme ile boşluklar açıkça görülebilen unsurlar arasındadır. Yaklaşık olarak eşit aralıklarla tekrar eden bu boşlukların önceki bir tarihte son cemaat mekânını

a

b

c

Şekil: 13
Alman Mavileri haritasında Silahi Mehmed Bey Mescidi (1913-14) (Dağdelen, 2006).

Şekil: 14
Mescidin mevcut planının Alman Mavileri haritası ile karşılaştırılması.

Şekil: 15
Alman Mavileri Haritaları'nda mevcut olup günümüzde yıkılmış olan duvarın merdiven hizasında görülen izi.

Şekil: 16
a) İstanbul Keşfiyat Haritası (1920-23) b) Plan General De La Ville De Constantinople haritasında Silahi Mehmed Bey Mescidi (1922) c) Eyüpsultan, Yenimahalle ve civarı Eyüp haritası, tarihsiz (Atatürk Kitaplığı harita arşivi, a) Hrt_003069 b) Hrt_Gec_001150 c) Hrt_003338).

Şekil: 17
M. Weiner haritası (Wiener, 2001).

Şekil: 18
Zal Mahmud Paşa Camisi ve Silahi Mehmed Bey Mescidi plan krokisi (SALT Araştırma Online Arşivi, Ülgen, A.S. Arşivi, erişim kodu: TASUDOCM0017).

örtün bir üst örtünün mertek izleri olduğu düşünülmektedir. Fotoğrafta dikkat çekici diğer bir nokta, mescit ile türbeyi birbirine bağlayan üzeri kiremit kaplı duvarın tarihte mevcut olduğudur (Şekil 19). Ülgen'e ait diğer fotoğraf minareye ait olup, bu fotoğrafta minarenin biçim, malzeme ve örgü tekniğinin günümüzdeki ile benzer olduğu görülmektedir (Şekil 20).

1963 yılı öncesine ait ulaşılabilen bir diğer belge Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 1963 tarihli rölöve çizimleri ve fotoğraflarıdır. Onarım dosyasında bir 1/100 ölçekli vaziyet planı, bir 1/50 ölçekli mescit planı, birer kesit ve cephe rölöveleri ile 11 fotoğrafa ulaşılmıştır. Çizimler, fotoğraflarda görebildiğimiz pek çok ayrıntıyı içermemesine rağmen yapıyı oluşturan mekânlar, birbirleri ile ilişkileri ve yapının boyutları hakkında önemli veriler içermektedir. Rölövelerden aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

- Çizimlerin en detaylısı 1/100 ölçekli, teknik çizimden çok kara kalem bir eskizi andıran vaziyet planı ile yapının cadde cephesinden siluet çizimidir (Şekil 21).
- Mescit ve türbe yapılarının rölövede

birbirinden bağımsız olarak çizilmiş olması önemli detaylardan biridir (Şekil 21-23).

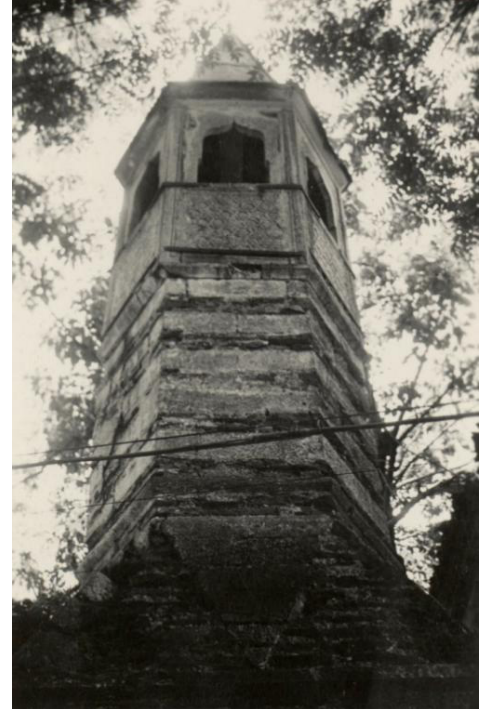
- Arkasındaki toprak dolguya bağlı olarak aynı zamanda istinat duvarı görevi gördüğü de anlaşılan son cemaat yeri batı duvarının üst kısmı yıkılmıştır (Şekil 23).
- Mescidin 1/50 ölçekli doğu cephesi rölövesinde yükseklik ölçüleri verilmiş minare külahı Ülgen'in fotoğrafı ve günümüzdeki durumundan farklı olarak oldukça basık görülmektedir (Şekil 24).

1963 yılı onarım dosyasında bulunan on adet⁹ fotoğraf, rölöve ön hazırlık çalışmasında çekilmiş olup yapının restorasyondan önceki durumunu, bir fotoğraf ise restorasyondan sonraki durumunu göstermektedir. Pek çok detayın işlenmediği rölöve çizimleri fotoğraflar ile desteklendiğinde farklı verilere ulaşılmıştır. Buna göre;

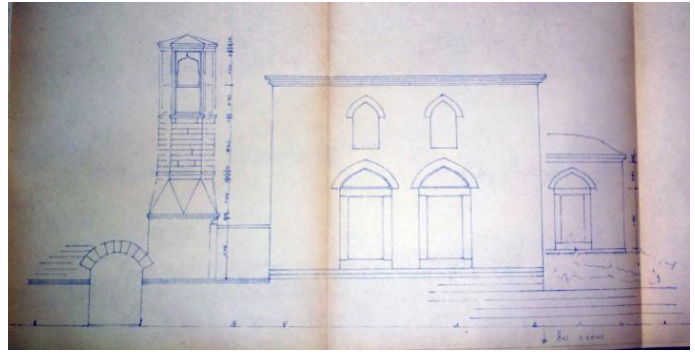
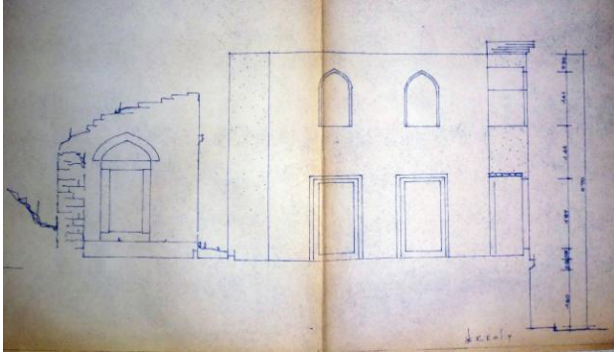
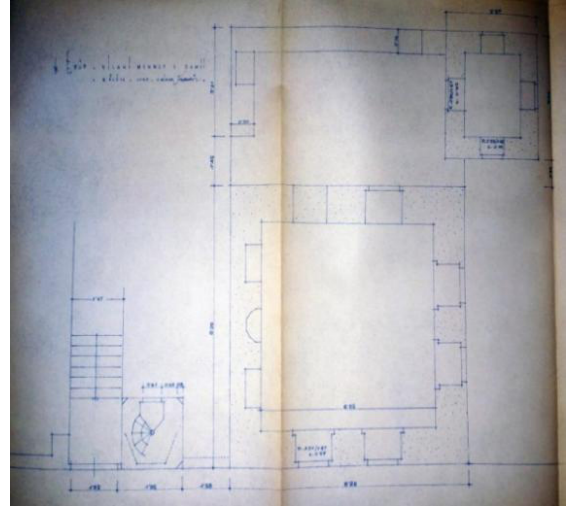
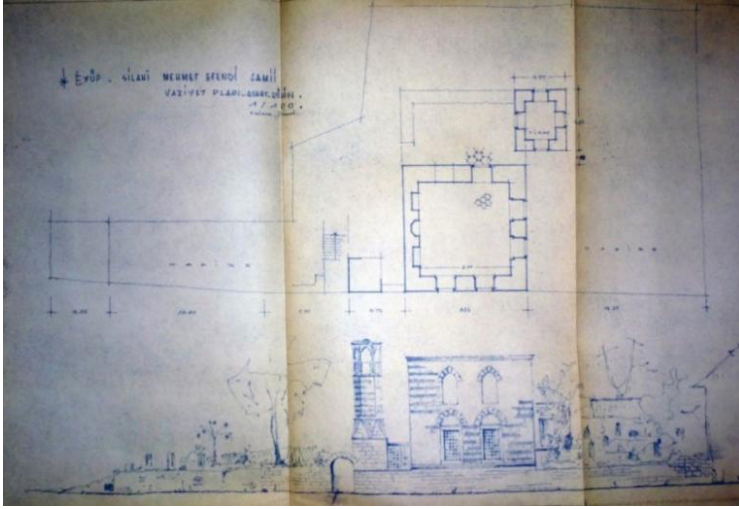
- Son cemaat yeri;
  - Mescit ile türbenin giriş cephelerinin görüldüğü Şekil 25'te, son cemaat yerine girişte günümüzde mevcut olan kapının o tarihte bulunduğu dair herhangi bir iz bulunmamak-

Şekil: 19
Zal Mahmud Paşa Camisi ve Silahi Mehmed Bey Mescidi batı cephesi görünüşü (SALT Araştırma Online Arşivi, Ülgen, A.S. Arşivi, erişim kodu: TASUDOCM0017).

Şekil: 20
Silahi Mehmed Bey Mescidi minaresi (SALT Araştırma Online Arşivi, Ülgen, A.S. Arşivi, erişim kodu: TASUH3784).

⁹ Fotoğrafların benzer olanları çalışma kapsamında sunulmamıştır.

tadır. Planlarda da bu kısmın boş olarak çizilmesi onarım öncesinde burada bir kapı bulunmadığını düşündüren önemli unsurlardandır.

- Günümüzde tuvalet ve kadınlar bölümünün olduğu zeminin, son cemaat yeri zemininden daha üst bir kotta yer aldığı ve bu kısma arazi ile bütünleşmiş bir merdivenle ulaşıldığı görülmektedir (Şekil 25).
- b. Türbe;
- Türbenin tuğla ile örülmüş tonoz üst örtüsü ile saçak silmesinin bir kısmı tahrip olmuştur (Şekil 26).
- Türbe ile mescit arasında Ülgen'in ve günümüz fotoğraflarında (Şekil 8, 19) mevcut olan duvarın var olduğuna dair herhangi bir iz görülmektedir (Şekil 25).
- c. Mescit;
- Dıştan beden duvarları 13 sıra taş ve aralarında iki sıra tuğla ile oluşturul-

muş iken mescidin iç mekânı sıvasız olup moloz taş örgülüdür (Şekil 27). Cephede yer yer malzeme kayıpları mevcuttur (Şekil 25, 26). Tepe penceresinden alt sıra penceresine kadar inen yapısal çatlak görülmektedir.

- Kirpi saçığın doğu ve batı cephelerinde tamamı, kuzey ve güney cephelerinde ise bir kısmı mevcuttur. Batı cephesindeki kirpi saçakta belirli aralıklarla devam eden mertek izi olduğu düşünülen boşlukların bu tarihte de mevcut olduğu görülmektedir. Fotoğrafta bunlara ek olarak mescidin giriş kapısının üzerinde de benzer boyutlarda beş boşluk daha bulunmaktadır (Şekil 25). Bu biçimlenmeye bağlı olarak yapı inşa edildiği dönemde son cemaat yerinin üzerinin de açık olup sadece giriş kapısının üzerinde, girişi gölgeleyen bir saçak olabileceği düşünülmektedir.

Şekil: 21
Silahi Mehmed Bey Mescidi 1/100 ölçekli plan ve görünüş rölövesi (VGMA, 1963).

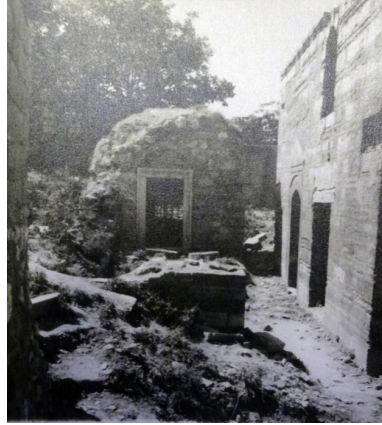
Şekil: 22
Silahi Mehmed Bey Mescidi 1/50 ölçekli plan rölövesi (VGMA, 1963).

Şekil: 23
Silahi Mehmed Bey Mescidi 1/50 ölçekli kesit rölövesi (VGMA, 1963).

Şekil: 24
Silahi Mehmed Bey Mescidi 1/50 ölçekli doğu cephesi rölövesi (VGMA, 1963).

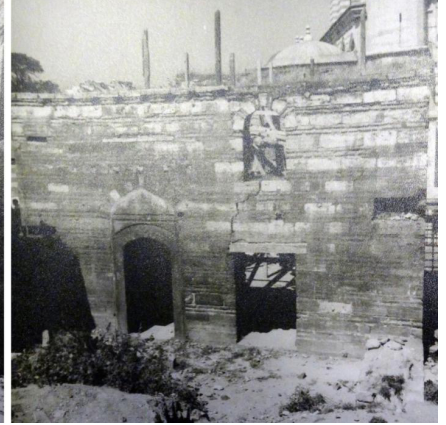
Şekil: 25

Son cemaat yeri, türbe ve mescit giriş cepheleri (VGMA, 1963).

Şekil: 26

Türbe ve mescidin kuzey batı görünüşü (VGMA, 1963).

Şekil: 27

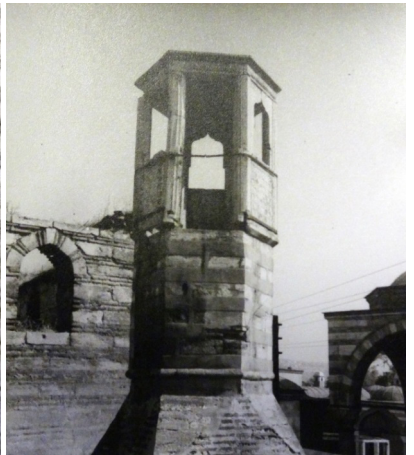
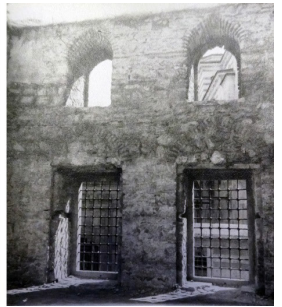
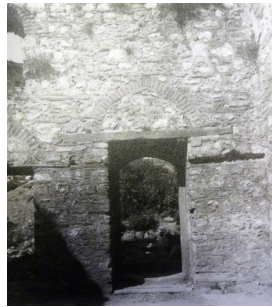
Mescidin iç mekânda doğu (giriş), güney (mihrap) ve batı cepheleri (VGMA, 1963).

Şekil: 28

Minare ve mescidin güney cephesi (VGMA, 1963).

Şekil: 29

Minare doğu (cadde) cephesi (VGMA, 1963).

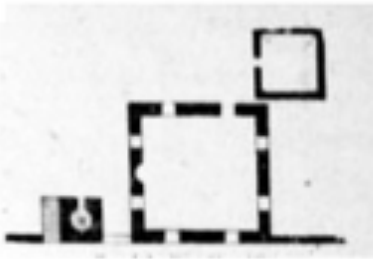
- Mescidin kapı ve pencereleri ile dolap nişlerinde doğrama, kapak, içlik veya dışlık pencereler mevcut değildir (Şekil 27). Sadece alt sıra pencerelerde lokma parmaklık bulunmaktadır. Batı cephesinde kapının yanında yer alan pencere dış mekânda düz atkı ile geçilmiş olup kemer bulunmaz. İç mekânda ise tuğla ile oluşturulmuş bir kemer mevcuttur (Şekil 25, 27).
- Şekil 25 ve 26'da mescidin çatısına ait ahşap dikmeler görülmektedir.
- d. Minare;
- Mescidin güney cephesinden çekilmiş olan fotoğrafta minarenin bu yöndeki bir şerefe korkuluğunun mevcut olmadığı görülmektedir (Şekil 28).
- Minare külahı, Ülgen'in fotoğraflarında (Şekil 20) görüldüğünden daha alçaktır (Şekil 26, 28, 29). Bu durumda 1938-63 tarihleri arasında bir tarihte külahın değiştirildiği anlaşılmaktadır.

Arşiv belgeleri, haritalar ve rölövelerin yanı sıra Koçu'nun (1961, 2701-2702) çalışması, yapının 1961 yılındaki durumuna dair veriler içermektedir. Yayında Koçu, dört duvar üzerine kiremit örtülü bir çatıdan ibaret olan mescidin çatısının tamamen çökmüş olduğunu ve önemli bir ayrıntı olarak minarenin, mescidin ve türbenin kapılarının avluya açıldığını belirtir. Ayrıca Silahşör Mehmed Bey'in

türbesinin mescidin avluya açılan kapısının yanında kesme taştan dört duvar üzerine beşik tonoz ile örtüldüğü belirtilmektedir. Aynı yayında mescidin Bülend Koçu tarafından çizilmiş plan krokisi ile perspektifi bulunmaktadır. Krokide kare planlı mescit ve yapıdan bağımsız türbe ve minare görülmektedir. Kroki son cemaat yerine dair herhangi bir veri içermez (Şekil 30a). Perspektifte ise mescidin tepe pencerelerinin üzerinde sadece bir bölümde bir miktar kirpi saçak çizilmiştir, çatısı bulunmamaktadır (Şekil 30b). Bu yayında sunulan bilgiler yapının 1963 yılı rölöve ve fotoğraflarından edinilen bilgiler ile örtüşmektedir.

1963 Yılı Onarımı

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yapının 1963 yılı onarım dosyasında rölöve projelerinin yanı sıra restorasyon projesi ile ikinci onarım keşfine ait raporlara da ulaşılmıştır. Dosyada birinci onarım keşfi ile ilgili sadece Y. Mimar Mustafa Rona'nın, yapım sürecinde yağmurlar nedeniyle gecikme yaşanması sebebiyle ek süre talebinde bulunduğu 9 Ocak 1964 tarihli yazısında bilgi bulunmaktadır. Dilekçede ayrıca birinci keşifte idare lehine daha ekonomik bulunması sebebiyle ahşap olan mescit çatısının betonarme yapılarak kurşun yerine kurşun taklidi fugalı şap ile kaplanmasına karar verildiği belirtilmektedir. Bu yazı haricinde dosyada birinci onarım keşfi ile ilgili herhangi bir veri bulunmamaktadır.

a)

b)

Şekil: 30
Mescidin 1961'deki a) plan şeması b) cadde cephesinden perspektif (Koçu 1961, 2701-2703).

İkinci keşifte, sunuş bölümünün ardından, birinci keşfe ek olarak önerilen her türlü müdahalenin alan hesabı ve birim maliyetiyle birlikte tutarı belirtilmiştir. Bu ayrıntılı döküm, mekânların mimari özellikleri, malzemeleri ve boyutları hakkında da bilgiler içermektedir. Buna göre fotoğraflardan büyük oranda tahrip olduğu görülen kirpi saçığın klasik tuğla ile beş sıralı olarak yenilenmesine, minarede bozulmuş basamakların yerine küfeki taşı ile çekirdeksiz minare basamağı yapılmasına, almaşık duvardaki derzlerin 3 cm

derinliğinde kazıldıktan sonra tarifi verilen horasan harcıyla yenilenmesine, şap kaplanacak kısımların onarımının yine raporda tarifi verilen şapla kaplanmasına karar verildiği belirtilerek bu kalemler fiyatlandırılmıştır.

Keşif raporlarının yanı sıra dosyada bulunan restorasyon projesi, tamamı 1/50 ölçekli olan statik ve betonarme hesapları içeren küresel kabuk ve alt saçak plan ve kesit çizimi, üst tavan kalıp ve teçhizat plan ve kesit çizimi, birer adet güney, ku-

Şekil: 31

Restorasyon projesi, küresel kabuk ve alt saçak plan ve kesit çizimi, üst tavan kalıp ve teçhizat planı ile kesit çizimi (VGMA, 1963).

Şekil: 32

Restorasyon projesi 1/50 ölçekli plan (VGMA, 1963).

Şekil: 33

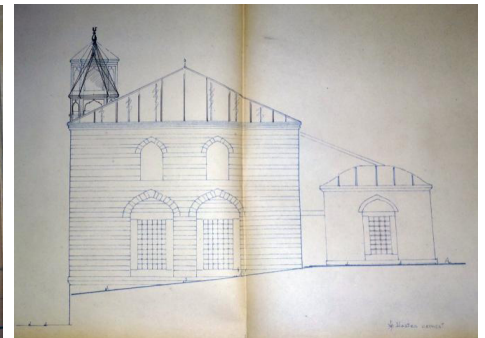
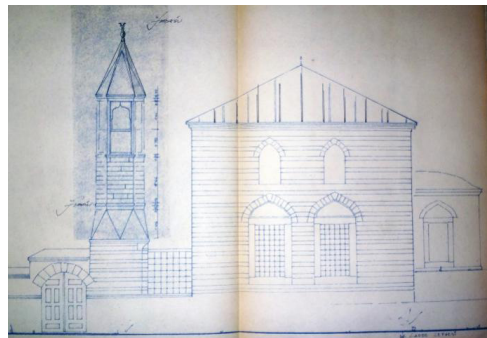
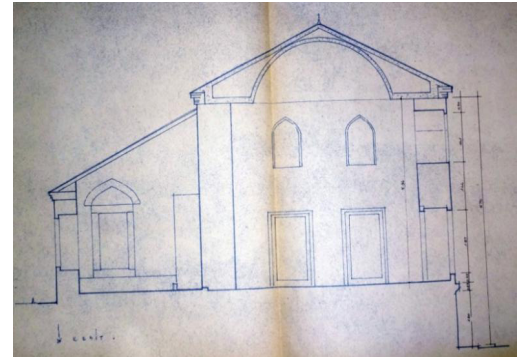
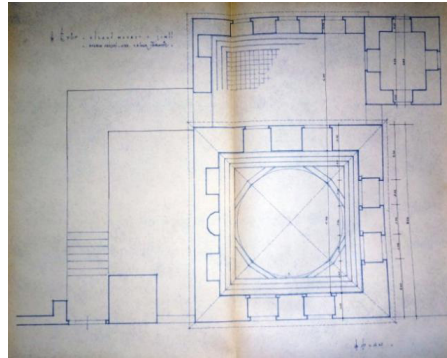
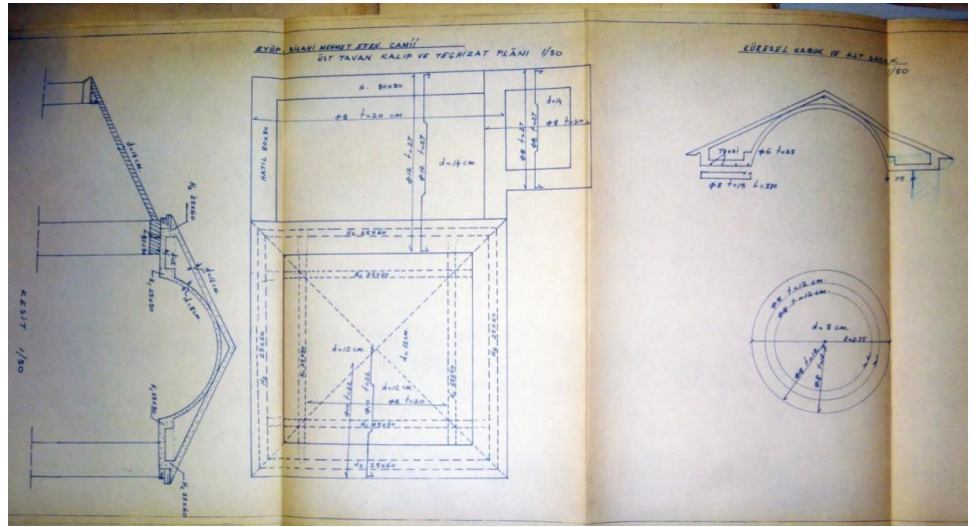
Restorasyon projesi 1/50 ölçekli kesit (VGMA, 1963).

Şekil: 34

Restorasyon projesi 1/50 ölçekli doğu (cadde) cephesi (VGMA, 1963).

Şekil: 35

Restorasyon projesi 1/50 ölçekli kuzey (hazire) cephesi (VGMA, 1963).

zey ve doğu cephesi çizimleri, birer adet plan ve kesit çiziminden oluşur (Şekil 31-35). Projede son cemaat kısmının tamamen kapatılarak, mekân girişinin günümüzde de mevcut olan güney cephesinden bir kapı ile sağlandığı, kısa çizilen minarenin külahının projenin üzerinden düzeltilerek yükseltildiği görülmektedir (Şekil 34, 35).

Mescidin giriş cephesinde görülen yapısal çatlak (Şekil 25), malzeme değiştirilerek onarılmış, alt pencerenin lentosu kaldırılarak yerine kemer örülmüştür (Şekil 5).

Onarım dosyasında yer alan restorasyon sonrasına ait tek fotoğrafta, restorasyon öncesinde mescidin doğu cephesinden içerde olduğu görülen hazire duvarının mescit cephesiyle aynı yüzeye çekildiği anlaşılmaktadır. Bu ayrıntı rölövelerde belirtilmemiştir. Aynı fotoğraflarda proje üzerinde düzeltilen basık minare külahının da yükseltildiği, türbe ile mescit arasının projedeki gibi duvar ile kapatıldığı, kirpi saçağın tamamlanarak doğramaların takıldığı da görülebilmektedir (Şekil 36).

1963 Yılı Onarım Sonrasına Ait Belgeler

1963 yılından sonra yapı ile ilgili ulaşılabilen en son onarım 2009 yılına aittir. KTVKK'de bulunan onarım dosyasında sadece restorasyon projesine ulaşılabilmiş, rölöve projesi veya raporu ile ilgili herhangi bir veri elde edilememiştir.

1963 yılından günümüze kadar geçen süreçte yapıda bazı değişikliklerin olduğu

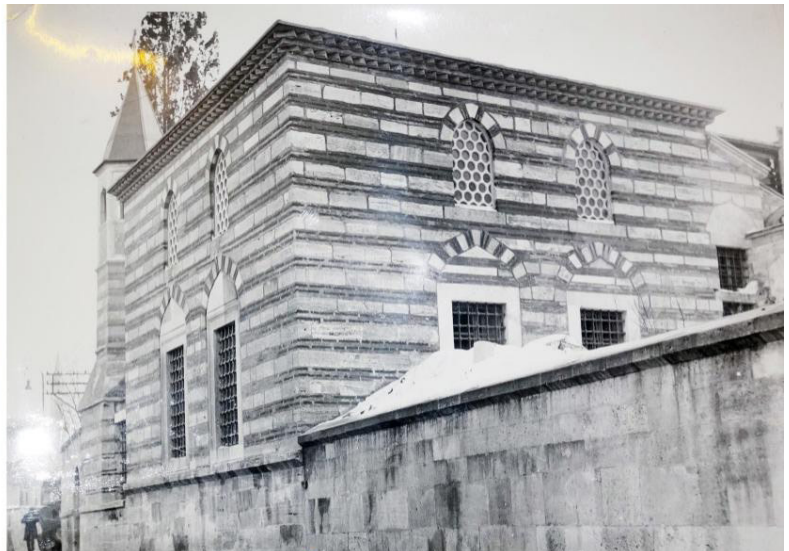
görülmektedir. Örneğin 1963 yılı onarım dosyasından edinilen verilerden yapı üst örtüsünün şap ile kaplandığı bilinmektedir. Sıcakyüz (1986, 20-21) ile Toy (1992, 44-46), çalışmalarında mescidin kurşun taklidi şap çatısı olduğundan bahsederler. Eyice'nin 2002 tarihli yayınındaki fotoğrafında ise mescit, son cemaat ve türbe üst örtüsünün kurşun kaplı olduğu görülmektedir (Şekil 39). Bu belgelerden, kurşun taklidi şap ile örtülü mescit, son cemaat yeri ve türbe üst örtülerinin 1992 ile 2002 yılları arasındaki bir tarihte kurşun kaplanarak yenilenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu onarıma ait arşivlerde herhangi bir kayıta ulaşılamamıştır.

1963 yılı onarım keşfine göre almaşık duvardaki derzlerin 3 cm derinliğinde kazıldıktan sonra tarifi verilen horasan harcıyla yenilenmesi kararı alınmıştır. Fakat günümüzde bu horasan harcının yanı sıra renklendirilmiş çimento ile yapılmış bir harç katmanı daha bulunmaktadır. Özellikle zemine yakın yerlerde yer yer tabaka halinde döküldüğü görülen bu ikinci katman harç uygulaması, 1963 yılından sonra sıvaların yeniden onarıldığına işaret etmektedir (Şekil 38).

1963 yılı onarımı sonrasındaki bir diğer değişiklik, günümüzde mevcut olan kadınlar bölümü ile abdesthane ve tuvaletlerin yer aldığı eklerdir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 1966, Harita Genel Komutanlığı'nın 1975 tarihli hava fotoğ-

Şekil 36

Mescit doğu cephesi 1963 yılı restorasyonu öncesi ve sonrası (VGMA, 1963).

Şekil: 37
Zal Mahmud Paşa Camisi minaresinden mescidin görünümü (Eyice 2002, 12-21).

Şekil: 38
Silahi Mehmed Bey Mescidi'nin cadde cephesi.

rafları (Şekil 39) ile 13.09.1979 onaylı 1/500 ölçekli Eyüp Koruma İmar Planı (Şekil 40) ve 20.06.1997 onaylı 1/500 ölçekli Eyüp Camii ve Merkez Civarı Koruma Amaçlı Uygulama İmar planlarına göre (Şekil 41) yapı mescit, son cemaat mekânı, türbe ve minarenden oluşmuş olup imar planlarının yapıldığı tarihlerde kadınlar bölümü ile tuvaletler henüz eklenmemiştir. Bu tarihten sonra yapının görülebildiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2006 tarihli hava fotoğrafında ise kadınlar bölümü ile abdesthane mekânlarının mevcut olduğu görülmektedir (Şekil 39).

Hava fotoğraflarına ek olarak Eyice (1992, 19-20) ile Toy'un (1992, 44-46) yayınlarında bu eklerin mevcut olduğundan bahsedilmez. Eyice'nin 2002 tarihli yayınındaki fotoğrafta ise kadınlar bölümü ile tuvaletler net bir biçimde görülmektedir (Şekil 37). Bu belgelere dayanarak kadınlar bölümü ile tuvalet mekânlarının 1997 ile 2002 tarihleri arasındaki bir zamanda gerçekleştirilen bir onarımda eklendiği anlaşılmaktadır.

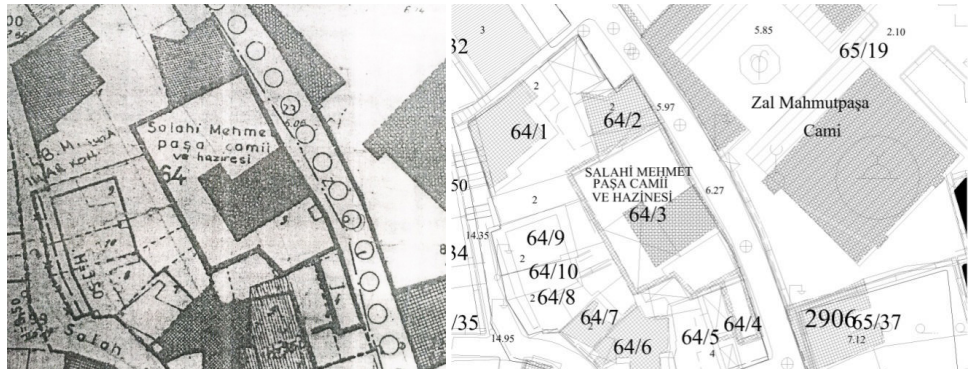
Yapılan incelemelere bağlı olarak yapının üç farklı dönemde günümüzdeki durumuna geldiği tespit edilmiştir. Buna göre

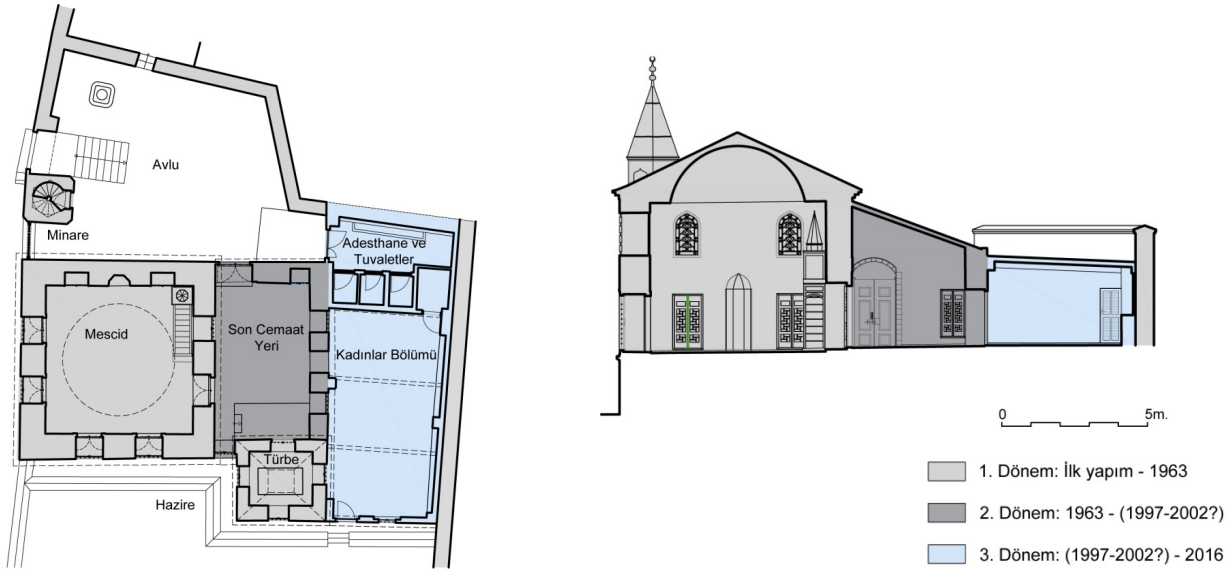
Şekil: 39
a) 1966 (Url.1), b) 1975 (Url.3), c) 2006 (Url.1) tarihli hava fotoğrafları.

Şekil: 40
13.09.1979 onaylı 1/500 ölçekli Eyüp Koruma İmar Planı (Eyüp Belediyesi Arşivi).

Şekil: 41
20.06.1997 onaylı 1/500 ölçekli Eyüp Camii ve Merkez Civarı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (İstanbul II Numaralı KTVKK Arşivi).

ilk yapımından 1963 yılına kadarki süreci ifade eden 1. dönemde yapı, mescit, türbe ve minareden oluşmaktadır. 1963 yılından 1997-2002 yılları arasındaki bir tarihe kadarki süreci ifade eden 2. dönemde son cemaat yeri kapatılmış ve üst örtüler yenilenmiştir. 1997-2002 yılları arasındaki bir tarihten günümüze kadarki süreci ifade eden 3. ve son dönemde kadınlar bölümü ile tuvaletler eklenmiştir (Şekil 42).

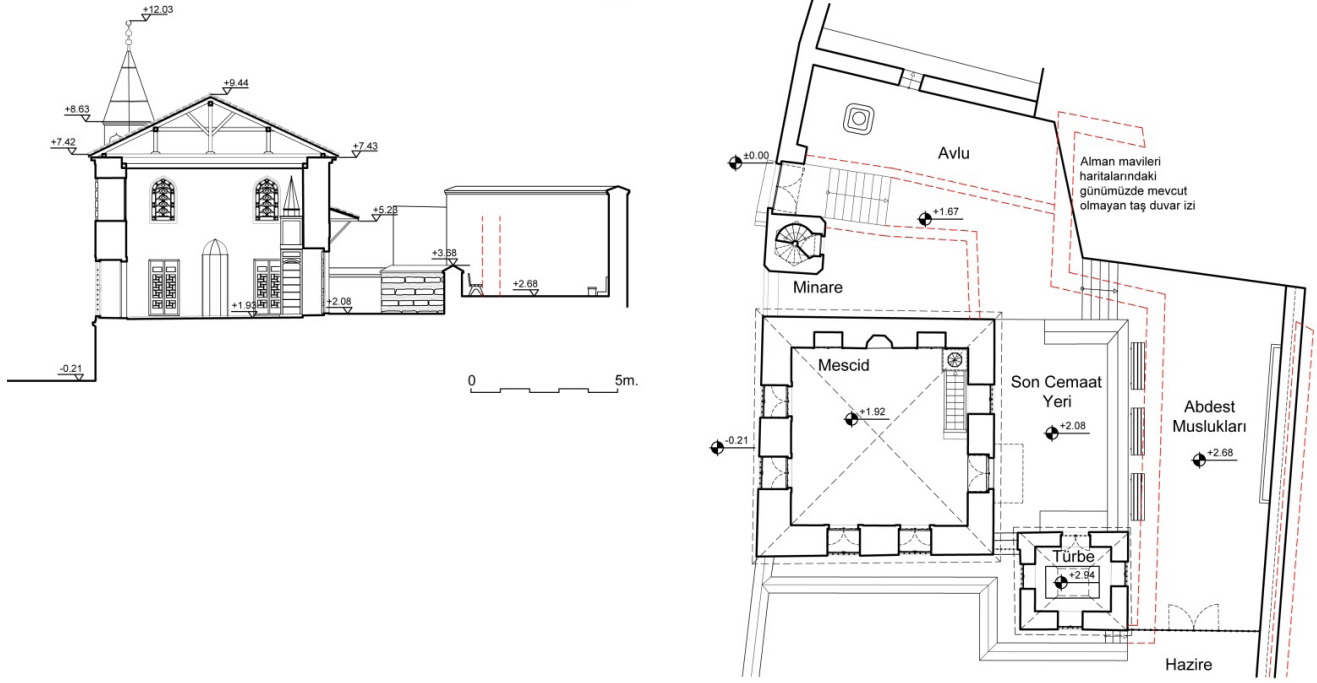
Değerlendirilme, Öneriler ve Sonuç

Bilinen ilk onarımı olan 1963 yılı öncesinde uzun yıllar harap durumda kalmış olan mescidin, yeniden kullanıma açılabilmesi için yapılan kapsamlı müdahaleler ve daha sonra kullanım ihtiyaçlarına bağlı olarak yapılan ekler ile yapı günümüzdeki halini almıştır. Tarihsel süreçte yapılan yanlış müdahaleler ve niteliksiz eklerle birbiri içerisinde geçilen karmaşık bir plan şemasına bürünmüştür. Koruma ilkelere bağlı kalmaksızın yapılan bu ekler, yapının özgün kısımlarının algılanmasını da güçleştirmiştir. 1963 yılındaki bilinen ilk onarım ile sonraki dönemlerde yapılan bazı müdahaleler, yapının özgün malzeme ve mimari karakteri ile uyumsuzdur. Araştırma sürecinde elde edilen veriler doğrultusunda geliştirilen öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- Arşiv belgelerine dayanarak 1963 yılı öncesinde kiremit kaplı ahşap kırma çatı ile örtüldüğü bilinen mescit ve son cemaat mekânlarının üst örtüleri 1963 yılı onarımında betonarme olarak yeniden yapılmıştır. İlk keşifte ahşap yapılmasına karar verilen üst örtünün, ikinci keşifte yüksek fiyatlı bulunması sebebiyle betonarme yapılmasına karar verilmiştir. Beden duvarlarına ilave yük getiren mescit ve son cemaat yeri betonarme üst örtülerin yapının çeşitli bölgelerinde beden duvarlarının su alarak tuzlanmasına sebep olduğu görülmektedir. Mescit örtüsünde ayrıca betonarme donatılarının sebep olduğu korozyon da izlenmektedir. Bu nedenlerle geleneksel malzeme ile uyumlu olmayan betonarme üst örtülerin kaldırılması ve mescit üst örtüsünün ahşap olarak yenilenmesi,
- İlk yapımında üzerinin açık olduğu, 1963 yılı öncesinde ise sundurma ile kapatıldığı düşünülen son cemaat yeri 1963 yılında duvarlarla çevrelenip tamamen kapatılmıştır. Bu müdahale, mescit ile türbe arasında sorunlu bir bağlantının oluşmasına sebep olmuştur. Bu noktada son cemaat yerinin üzerinin tamamen

Şekil: 42
Silahi Mehmed Bey Mescidinin tarihsel süreçteki mekânsal analizi.

Şekil: 43
Silahi Mehmed Bey Mescidi restorasyon önerisi.

açılarak 1963 yılı fotoğraflarında kapı üzerinde görülen mertek izlerine bağlı olarak (Şekil 25) sadece giriş kapısının üzerine ahşap bir saçak yapılması,

- Konumu ve biçimi farklı dönemlerde değişmiş olmasına rağmen istinat duvarı vazifesi ile kullanılmış olan son cemaat mekânının batı yönündeki duvarın korunması (Şekil 43),
- Mekân bütünlüğünü ve cephe karakterini bozan, üçüncü dönemde yapıya eklendiği tespit edilen kadınlar bölümü, abdesthane ve tuvalet mekânların kaldırılması ve açık alanda bir abdest alma mekânı yapılması,
- 1963 yılı sonrasında yapılan onarımlarda özgün malzeme ile uyumsuz çimento karışımı harçların yapıdan uzaklaştırılması ve yapının özgün harç ile aslına uygun olarak restore edilmesi önerilmektedir (Şekil 43).

Yapının özgün karakterini ortaya çıkarılması hedeflenen bu müdahaleler ile bir mahalle mescidi niteliğindeki bu ünik yapının niteliksiz eklerinden arındırılması

ve aslına uygun olarak yenilenecek kullanıma açılması, yapının özgün kimliğini kaybetmeden korunmasına ve yaşayan bir tarihi değer olarak gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlayacaktır●

Kaynakça

- Ayverdi, E.H. 1958. *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri-Şehrin İskanı ve Nüfusu*, Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü.
- Bilge, A. 1969. "Mimar Sinan Hakkında Araştırmalar", *Mimarlık Dergisi*, s. 5, 17-34, İstanbul [Erişim yeri: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/386/5642.pdf>, Erişim tarihi: 7 Temmuz 2016].
- Çakır, O. 1974. İstanbul'da Mescit Mimarisinin Gelişmesi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Bitirme Tezi.
- Dağdelen, İ. (Yayına haz.) 2006. *Alman Mavileri 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Yayınları.
- Erdem, A. 2002. Eyüp'te Sivil Mimarlık Örneği Ahşap Konutlar ve Korunma Sorunları, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu V Tebliğler*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 144-151.
- Eyice, S. 1953. İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri. *Türkiyat Mecmuası*. İstanbul: İÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, C.10, s. 247-268 [Erişim yeri: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iuturkiyat/article/viewFile/1023000844/pdf>, Erişim tarihi: 7 Temmuz 2016].
- Eyice, S. 1992. Bey Mescidi. *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı C.6, s. 19-20 [Erişim yeri: <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c06/c060017.pdf>, Erişim tarihi: 7 Temmuz 2016].
- Eyice, S. 1998. Eyüpsultan Semtinde Tarih ve Sanat Tarihi, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu II Tebliğler*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 12-37.
- Eyice, S. 2002. Eyüp'te Zal Mahmud Paşa Camii, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu V Tebliğler*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 12-21.
- Haskan, M.N. 1996. *Eyüp Sultan Tarihi*. İstanbul: Eyüpsultan Vakfı Yayınları.
- Hüseyin Ayvansaraylı 2001. *Hadikatü'l-Cevami İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar* (haz. Ahmet Nezih Galitekin). İstanbul: İşaret Yayınları.
- Kara H. F. 1998. Eyüp Sultan Yerleşme Dokusunun Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi-Değişimi, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu II Tebliğler*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 278-293.
- Kara, F. 2003. Fetih ile Birlikte Kurulan Bir Semt Eyüp ve Fetihden Günümüze Ulaşan Mahalleler, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu VII Tebliğler*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 340-358.
- Koçu, R.E. 1961. Bey Mescidi, *İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi*, İstanbul, C.5, s. 2701-2702.
- Necipoglu, G. 2005. *The Age of Sinan, Architectural Culture in The Ottoman Empire*, Princeton-Oxford: Princeton University Press.
- Sıcakyüz, H. 1986. Hadikatül Cevami'ye göre İstanbul Sur Dışında Kalan (Haliç, Alibeyköy Deresi, Marmara Denizi, İstanbul Karasurları) Cami ve Mescidlerin Araştırılması. Yayınlanmamış lisansüstü tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sönmez, Ş., Seçkin, S. 2002. İstanbul Mescitleri, *Türkler*, Ankara, Cilt:12, s.139-148.
- Süreyya, M. 1996. *Sicill-i Osmani*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, C. 6.
- Toy, A. 1992. Eyüp Eski Kent Dokusu, Zal Mahmud Paşa Camii ve Çevresi Tarihi Gelişimi-Koruma Önerisi. Basılmamış yüksek lisans tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ülgen, A. S. 1963. Eyüp Sultan'da Hazeret İ Halit Manzumesi ve Çevresi, *Selamet Aylık Manevi Değerler ve Milli Kültür Dergisi*, 10-12, İstanbul.
- Wiener, M. 2001. *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Url. 1. <http://sehirharitasi.ibb.gov.tr/> [Erişim tarihi: 23 Haziran 2016].
- Url. 2. http://saltresearch.org/primo_library/libweb/action/search.do?vid=salt [Erişim tarihi: 23 Haziran 2016].
- Url. 3. <http://www.hgk.msb.gov.tr/gdetay?id=118542&gorunum=> [Erişim tarihi: 23 Haziran 2016].
- İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.
- T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul I. Bölge Müdürlüğü Arşivi.
- Atatürk Kitaplığı Harita Arşivi.

Mimaride Biçimlenme Sorunsalı

Yuvacan Atmaca

İstanbul Teknik Üniversitesi
Mimari Tasarım Bölümü

Öz

Mimari tasarım düşüncesi içinde yapısal ve kavramsal olarak önemli bir yere sahip olan Duvar, farklı zaman ve mekanlardaki biçimlenmeleri üzerinden ele alınarak Sinop sur duvarlarının biçimlenme öyküsü içinde örneklenmiştir.

Biçimlenme içindeki dönüşüm; birbirini takip eden mekân ve zamanların liner ilişkileri içinde gerçekleşmez. Farklı zaman ve mekânları üst üste çıkıştıran bütünsel bir süreç içinde karmaşık ilişkilerle gerçekleşir. Bu karmaşık ilişkileri tanımlayabilmek için Gilles Deleuze'un Henry Bergson'un Oluş kavramı içinde tanımladığı Virtüel/Aktüel kavramları ile George Bataille'nin Labirent ve Piramit metaforları ilişkilendirilerek referans olarak kullanılmıştır. Bu metaforlarla elde edilen kavramsal çerçeve bağlamında; ele alınan bir duvarın biçimlenme öyküsünde mimari bir nesnenin, kavram ve metafor olarak dönüşen/farklılaşan durumlarının izi sürülmüştür.

Duvar üzerinden anlatılan dönüşüm süreçleri ile, mimari tasarım düşüncesi içinde tasarımın oluşum sürecini bir biçimlenme olarak ele alarak tasarımı, mutlak sonuç arayışı üzerinden değil, dönüşüm ile yarattığı niteliksel farklar üzerinden tartışmaya açmak hedeflenmektedir.

Abstract

Having a structurally and conceptually important place in architectural design thought, the Wall has been exemplified in the formative narrative of the Sinop city walls by focusing on formations of different times and spaces. The differentiations that the transformations over the designing process create, are illustrated with examples of the different temporal and spacial contexts of Wall, which has an important place in the architectural design reflections with its structural and conceptual reflections. Besides, as a metaphor, Wall is taken as a method of reflection, which illuminates the definition of the process concept regarding all the formations.

The transformation does not occur in linear relations of temporal and spatial basis. It occurs in a holistic process with its complex relations and which clashes different temporal and spatial basis. In order to define these complex relations, the relation between Gilles Deleuze's notions Virtual/Actual with Henry Bergson's notion of Becoming and George Bataille's metaphors of Labyrinth and Pyramid is taken as a reference. Within the conceptual frame obtained with these metaphors, Wall, as an architectural object, a concept and a metaphor is traced with its transformations and differentiations in different formations.

With the processes of transformations cited over the concept of Wall, it is aimed to discuss the design which is held as a formation in the architectural design reflection, not in its search for an absolute result, but with the qualitative differentiations it creates with transformation.

Anahtar Kelimeler: Biçimlenme, Duvar, Sinop Sur Duvarları, Virtüel/Aktüel, Dönüşüm, Paradoksal İlişki, Tasarım Süreci

Keywords: Formation, Wall, Sinop City Wall, Virtual/Actual, Transformation, Paradoxal Relations, Design Process

Biçimlenme Sorunsalı

Michael Hays (2015, s.2) mimarlığı, 'olmak' fiiline erişmenin bir yolu ve gerçek olanın biçimsel temsillerini örgütleyen bir işlemler kümesi olarak tanımlar. Mimarlığın tarihsel statüsü içinden baktığımızda olmak fiilinin mimarlık düşüncesinde ve pratiğindeki karşılığı yapılarıdır. Bir yapının oluşması; olana, henüz olmamış ama olabilir olana ve olabilir olanların nasıl olabileceğine dair bitmeyen bir arayış ve araştırmadır. Bu araştırma içinde yapıların "nasıl oluştuğu" sorusu mimarlık düşüncesi ve pratiği içinde olmak fiiline yönelik ucu açık bir sorudur. Bu sorunun cevabı mimarlığın kapsadığı tüm süreçler (tasarım, üretim, kullanım) içindeki öngörülemez ve sayısal olarak hesaplanamaz çoklukta verinin karmaşık ilişkilerini kapsar. Nasıl kelimesinin soru zarfı olarak özellikle tercih edilmesinin nedeni; neden-sonuç ilişkilerinin doğrusal kurgularına indirgenemeyen cevapların oluşturduğu bir muğlaklığı vurgulamasıdır.

Mimarlık düşüncesi ve pratiği içinde nasıl sorusunun karşılığı olan muğlaklık ile başa çıkma yöntemi çoğunlukla, olmak fiiline yönelik soruları yapıların kendisi dışındaki aşkın¹ anlam, değer veya ideal ile ilişkilendirmek böylece olmak fiili içindeki hesaplanamaz sayıdaki veriyi nedensel ilişkilerin kurgusuna indirgemek

ve düzene sokmaktır. Yapıların nasıl oluştuğuna yönelik soru, elde edilen en tutarlı, en hesaplanabilir, öngörülebilir yapısal durumlar olan yapıların biçimleri ve biçimsel temsilleri örgütleyen işlemler kümeleri üzerinden tartışılır.

Doğal biçimlerin güzelliğinin taklit edilmeye çalışıldığı Antik Yunan ve Roma mimarlıklarında, altın oran ve simetri üzerinde temellenen oran sistemleri ile Vitruvius'un tanımladığı oranlar, Rönesans döneminin merkezi plan şemaları, ızgara plan üzerinden yaratılmaya çalışılan ideal kurallar, perspektif tekniği ile elde edilmeye çalışılan ideal bütünlük, epistemolojik bir sistem olarak tipoloji, geometrik kurallar, modern insanın ölçü birimi olarak önerilen Modüller, İşlevselcilik, klasik simgelerden türetilmiş arketipler, mekânsal ve strüktürel gereksinimlerin topolojik olarak ilişkilendirildiği alternatif modüler sistemler gibi bir çok yaklaşım yaratmaya çalıştıkları ideal ilkelerle tasarım düşüncesi içinde biçim yaratımını özcü ve idealist dünya görüşleri üzerinden temellendiren bakış açılarına örnektir (Moussavi, 2009, s.28).

Modern öncesi dönemlerde tanrı düşüncesinde ya da doğanın güzelliğinde aranan idealler, modern zamanlarda insanın düşüncesinde, aklında aranmıştır. Yapıların üretilme, anlamlandırılma ve

değerlendirilme sistemleri ise bu idealler üzerinden verilen cevaplarla oluşturulan biçimler üzerinden kurulur.

Biçimsel ifadeleri ile yapılar; temsil etme, işaret etme, imleme, anlamlar oluşturma kabiliyeti edinirler ve bir disiplin alanı olarak mimarlık düşüncesinin ve pratiğinin değerler mekânizmasını örgütlerler. Yapılar biçimler üzerinden yapılan dönem, üslup, gelenek, klasik gibi tanımlar ile tarihselleşir, malzeme, teknik, üretim ekonomisi ile toplumsal düzenin sosyo-ekonomik sistemlerinin içine dahil olur. Biçimlerin ne ve neden sorularına verdiği cevapların nesneliliği üzerinden ideolojiler oluşturulabilir ve politika yapılabilir, toplumsal ve siyasal düzenler oluşturulabilir. “Gerçek bir toplumsal duruma ve çelişkiye getirilen birer çözümdürler” (Althusser, 2004). Öyle ki biçimler üzerinden edindiği biçimlendirme kabiliyeti ile mimarlık, her alanda ‘her şeyin mimarisi’ ifadesi ile kendine yer bulur.

Batı düşünce geleneğini oluşturan klasik felsefe ve metafizik yaklaşım biçimleri bu anlamlandırma ve değerlendirme sistemlerinin düşünsel alt yapısını oluşturmaktadır. Bu noktada hem geleneksel felsefeden hem de modern düşünceden farklılaşan Deleuze, kendi felsefi yaklaşımında bu değerlendirme sistemlerini farklılık ve tekilliği tahrip eden homojen durumları öne çıkardıkları gerekçesiyle eleştirir. Bu eleştiri yapıları yönelik soruların, yapılar dışındaki nedenselliklere indirgenmesine yönelik bir eleştiridir.

Deleuze (2005, s.18), nesneye yönelik soruların cevaplarının nesneden aşkın bir durum içinde aranmasının nedenlerini Platon felsefesindeki özün görünüşten, zihinsel olanı duyulur olandan, ideayı maddeden ve imgeden, asıl olanı kopyadan, modeli simulakrdan ayıran ayırımı arar; ve bu ayırmalardaki temel eğilimin iyi kopyalarla kötü kopyaları birbirinden ayırmak olduğunu söyler.

Bu ayırımların modern düşünce içindeki özne-nesne, zaman-mekân ayırımlarının da temel eğilimi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Mimarlık düşüncesi içindeki temel ayırımı da tasarım nesnesi ve düşüncesi

arasındaki ayırım oluşturur. Tasarım nesnesine tasarım düşüncesi aracılığı ile bir model ya da modeller oluşturulmaya çalışılır. Bu bakış açısından bakıldığında ardında bir düşünce, bir düşüncenin taşıyıcısı olarak bir tasarımcı, tarihsel bir referans, model oluşturacak bir biçim bulunamadığında mimari bir nesnenin nasıl oluştuğu sorusunu mimarlık düşüncesi içinde ele almak, değerlendirmek neredeyse imkansızdır. Mimari bir nesnenin nasıl oluştuğu sorusu ise temel alınan ideal modeline ne kadar benzediği ya da benzemediği üzerinden ya da öz kabul edilen bilgisi ile olan ilişkisi üzerinden değerlendirilir.

Deleuze (2005, s.284) kendi felsefi yaklaşımında Platon felsefesindeki temel ayırımı tersine çevirerek nesnelere yönelik soruları nesneden aşkın² durumlarda değil, nesneye içkin durumlar içinde arar. Tersten ele aldığı ayırımı özlerden değil, simülakrlardan yola çıkar. Kopya ancak o şeyin ideasına benzediği ölçüde herhangi bir şeye gerçekten benzer, ideayı içsel ve zihinsel olarak model aldığı ölçüde nesneye uygun düşer. Simülakrlar ise ne model ne de kopya ile benzerlik üzerine bir ilişki kurar. Simulakr olarak ifade edilen dönüşmüş olan şey kopyanın kopyası, derecesi sonsuzca düşük bir ikon da değildir. Simulakr ve kopya arasında bir doğa farkı vardır. Bu ayırımın temelinde derin, gizli bir ikilik vardır. Bu ideanın etkilenmesine maruz kalan ile bu etkilenmeden kaçan arasındaki daha derin bir ikiliktir. Saf oluş, sınırsız olan, ideanın etkilenmesinden kurtulup aynı anda hem modele hem kopyaya karşı koyan simülakrın maddesidir (Resim 1).

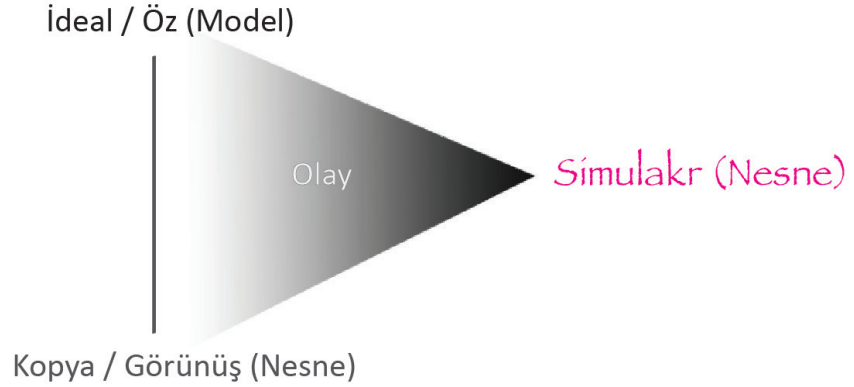
Deleuze (2005, s.18), tersine döndürdüğü şemada ideallerin yerine Olayları yerleştirir. Olaylar kişiden, nedenden bağımsız genellenemez tekillik kümeleridir. Bu ele alışı olay dogmatik çerçevede özle, ampirist çerçevede de kaza ile karıştırılmaz. Dogmatik özden ve şimdi gerçekleşenden ayrılan olaylar (tekillikler kümesi) şimdi de aktüel halde olanın virtüelleridir. Virtüel bulut içinde birbirlerinin koşullarını belirledikleri problemler olarak olaylar, paradoksal bir ilişki içindedirler (Resim 2).

¹ Aşkın tanımı referansı:

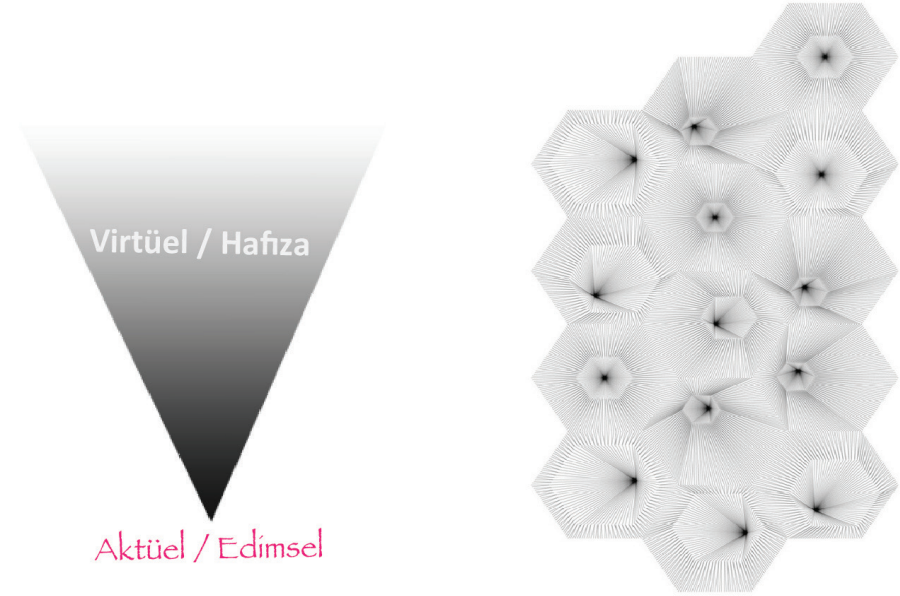
² Aşkinlik ve içkinlik kavramları Deleuze'ün felsefi yaklaşımında iki farklı tür ilişkiyi tanımlar. Aşkın durum olarak tanımlanan nesnenin her duruma temel olarak tek bir durumun referansı olarak gösterilmesi, nesne ile ilişkili tüm diğer durumların bu temel referans etrafında kurgulanmasıdır. Nesnelik için durum olarak ifade edilen durumda ise nesneye yönelik tüm durumlar birbirleri ile dinamik bir ilişki içindedir. Herhangi biri temel referansı oluşturmaz. Aşkinlik kavramı hiyerarşik düşey bir ilişki öngörürken, içkinlik kavramı ise yatay dinamik bir ilişki öngörür.

Resim: 1

Deleuze'un kendi felsefi yaklaşımında tersine çevirerek ele aldığı Platon felsefesindeki temel ayrımın şematik ifadesi. Görselleştiren: Yuvacan Atmaca

Resim: 2

Deleuze'ün felsefi yaklaşımında Virtüel / Aktüel ilişkisi.

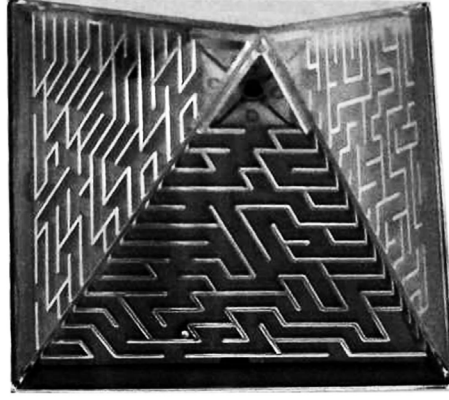
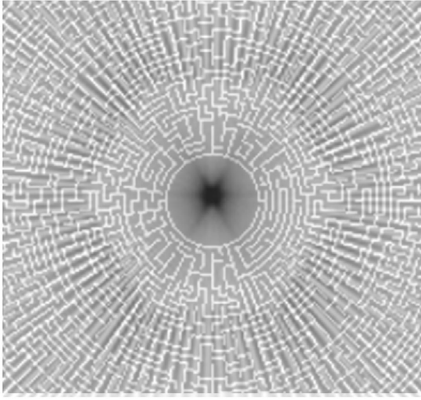
3 Virtual/ Actual Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü'nde virtuel : 1.Henüz varlığı ortaya çıkmamış olan, gizil, potansiyel, zımnî: 6 "Benim beğendiğim, birinci derecede saydığım erdemler de bende bulunanlar, hiç değilse biraz bulunanlar, gizil (virtuel) olarak bulunanlar değil midir?" -Nurullah Ataç, Günlerin Getirdiği Sözlükten Söze, 149. 2. Sanal. Kaynak: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&view=batilik&ategori=terim&hngj=md&kelime=virtual olarak türkçeleştirilen virtual kelimesi Hakan Yücefer'in çevirilerinde kendi ifadesi ile büyük ünlü uyumu düşünülerek Virtüel olarak yer almıştır. Actual kavramının türkçe karşılığı da birçok metinde aktüel olarak çevrilmiştir. Hakan Yücefer'in çevirilerinde ise aktüel yerine Edimsel kelimesi tercih edilmektedir. Kaynak: Edimsel ve Virtüel, Gilles Deleuze: Ortadan Başlamak, çeviri: Hakan Yücefer, Cogito, Sayı:82, 2016 Bu tercihin sebebini kendisi blogunda açıklamıştır: <http://yasamisaretleri.blogspot.com.tr/2009/07/virtuel-ve-edimsel-1-cevirmemis-bir-him.html>.

Deleuze'ün ele alış modelinde Bergson'un Süre (*Durée, Duration*) kavramı ile temellendirdiği iki önemli kavram öne çıkar: Virtüel/Aktüel³ kavramları nesnenin iki farklı yüzü olarak tanımlanır. Nesnelere zaman ve mekân bağlamlarından bağımsız süre içinde virtüel ve aktüel halleri arasındaki oluş ile var olurlar. Bu nedenle her an, bir anlamda çift katmanlıdır —geçmiş (*bir zamanlar olduğu*) şimdi ile birlikte var olur, kronolojik olmayan bir zaman yığını, virtüel arşiv olarak korunur. Bu yolla zaman aktüel ile virtüel, algı ile hafıza arasındaki kıyaslanamaz, ortak bir ölçüye indirgenemez niteliksel ayrımı oluşturur: Aktüel, geçmişi virtüel bir imgeye dönüşen şimdidir. Şimdi ile birlikte var olan bu virtüel imge, şimdinin bir yandan algı, öte

yandan ise anımsama olarak çift katmanlı olmasının nedenidir (*Deleuze, 1991, s.40-43*).

Deleuze'ün düşünsel yaklaşımı ve kavramları mimarlık düşüncesi içinde cevaplandıramadığımız yapıların oluşlarına yönelik 'nasıl' sorularının hesaplanamaz çoklukta veri içeren cevaplarına kavramsal bir altlık oluşturacak niteliktedir. Mimarlık nesnesi de şimdi algılanan aktüel hali ile geçmiş hafızasında anımsanan virtüel imgesi arasında oluş içindedir.

Bu kavramsal altlık bizi nasıl sorusunun cevabını biçimsel modellere, neden sonuç ilişkilerine indirgemekten kurtarır. Yapıları bir oluş içinde aktüel ve virtüel hallerinin bir aradalığı ile tanımlamak ve bu oluş içinde farklı birçok mekân

Resim: 3
Piramit / Labirent metaforlarının
ilişkisi / Üstten bakış-Perspektif.
Görselleştirme: Yuvacan Atmaca

ve zamanı nedensel ilişkilerle değil olaylardan oluşan ilişkiler ağı içinde ele almak ilk olarak bizi yapıların biçimsel nedenselliklerini önceleyen bir yaklaşım içinde olmaktan kurtarır. Böylece yapılar da mimarlık düşüncesi içinde değerlendirilebilmek için gerekli görülen idealleştirilmiş bir düşüncenin temsilcisi olmaktan, bu düşüncenin sahibi bir tasarımcıya aidiyetten, tarihsel bir referansın ya da model oluşturacak bir biçimin gölgesinden kurtulmuş olurlar.

Bu bakış açısıyla, mimarlık ve tasarım düşüncesi içindeki tartışmaları belirli bir jargonun dışında, daha sınırsız bir alan içinde tartışabilmek de mümkün olur. Bu sayede gündelik hayatımız içinde herhangi bir nesne olan turşu bile, mimarlık düşüncesi içinde kritik edilebilir, geçirdiği dönüşüm üzerinden yapıların biçimlenme mantığına ilişkin nasıl sorularının cevapları için bir örneklem oluşturabilir.

Ele alınan temel kavramların ilişkilerinin anlatılabilirliğini metaforik olarak ifade edebilmek için George Bataille'nin mimarlığın mutlak kabul edilen biçimlerini eleştirmede kullandığı Piramit ve Labirent metaforları ve bu metaforlar arasında kurduğu ilişkiye başvurulabilir.

Bataille'nin (1985, 171-177) felsefesinde Piramit metaforu, mimarlığın temsil ettiği tüm aşkın anlamları ve idealleri ifade etmek için kullanılır. Bu Deleuze'ün felsefesindeki aşkınlık tanımının karşılığı olarak düşünülebilir. Piramitin mimarlık tarihi boyunca, biçimsel olarak kusursuzluğu, mükemmelliği temsil etmesi bu metaforun düşünsel altlığını oluşturur.

Bu aşkın, idealleştirilmiş durumların karşısını tanımlamak için ise Labirent metaforu kullanılmaktadır. Labirent tarih boyunca bir biçim olarak değil, kişisel bir yolculuğun, kayboluşun, dönüşümün simgesi olarak ele alınmıştır. Bataille'nin felsefesinde ise klasik anlamdaki Labirent kavramı dönüşüme uğratılmıştır. Bataille'in Labirent'teki kayboluş, potansiyel ve gerçek bir sonucu olan bir kayboluş değildir. Labirent girişi, çıkışı ve merkezi olmayan bir mekândır (Resim 3).

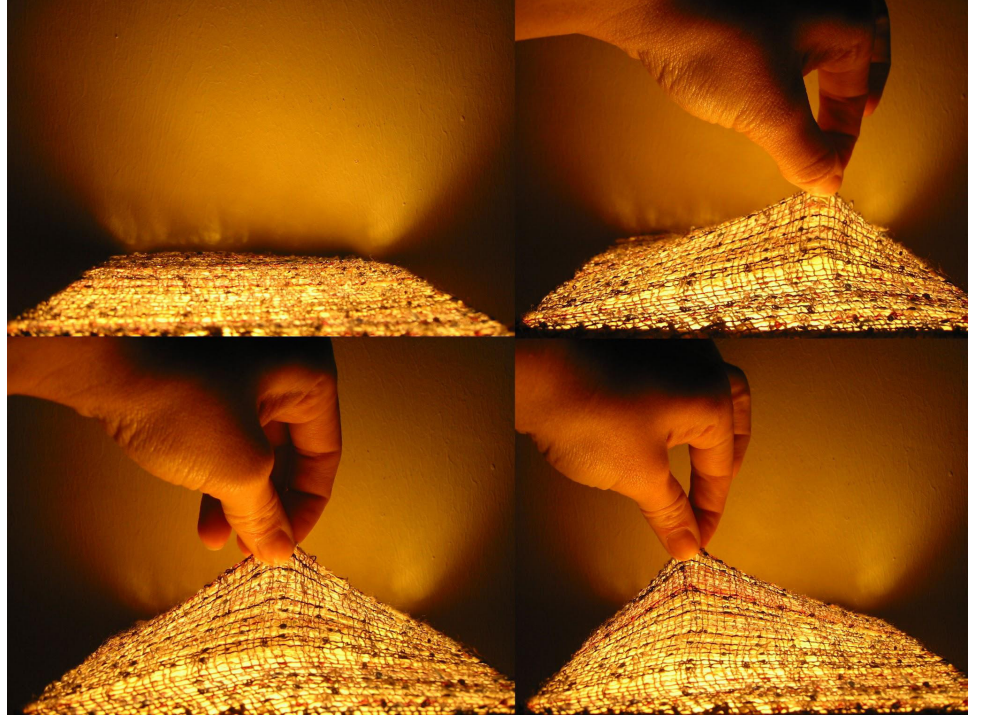
Deleuze'ün kavramları ile bir arada düşünüldüklerinde Piramit şimdi de aktüel olarak olmuş, öne çıkmış olan, Labirentteki kayboluş ise farklı birçok piramidi inşa edecek olan olayların virtüel gölgesidir. Bu virtüel gölge labirent içindeki kayboluşları barındırır, piramidin hafızasıdır ve her kayboluş farklı bir çıkış olan farklı piramitleri inşa edebilir (Resim 4).

Bataille felsefesinde Labirent; yönsüzlük referanssızlık içinde eksiklik/yetersizlik İlkesinin imgesi olarak kullanır. Labirent imgesi ile tanımlanan varlığın eksikliği/yetersizliği tüm varlığın baskın ilkesidir. Bu anlamda tüm varlıklar asla tam ve yeterli değildir ve bu nedenle her varlık diğerleri ile ilişkiye açıktır (Noys, 2000, 14). Bataille'in bitmemiş dolayısıyla bir sonu olmayan Labirent ile aşkınlığın/bitmişliğin temsili olan Piramit arasında tanımladığı ilişki, aktüel ve virtüel olanın oluş içindeki ilişkisinin metaforik ifadesidir. Labirent içindeki kayboluş, oluş içinde olmaktır.

Oluş içinde olmak: özdeşleşme/taklit/mimesis yolu ile bir biçime ulaşmak değildir; bir kadından, bir hayvandan veya bir molekül-

Resim: 4

Piramit / Labirent metaforlarının ilişkisinde Labirent içinden farklı çıkış noktaları oluşturan farklı Piramitlerim oluşumu. Görselleştirme: Yuvacan Atmaca

den ayıramayacağımız şekilde, yakınlık, ayırt edilemezlik ya da farklılaşmama bölgesini bulmaktır. Ne genel, ne de belirsiz, öngörülmemiş, önceden var olmayan, bir topluluk içinde tekilleştiği ölçüde daha az kalıba dökülmüş bir haldir. Bu anlamı ile oluş içinde olmak her zaman “arasında” ya da “içinde”dir (Deleuze, 2007, s.9).

Bir mutluluk arzusunun ve bitmişliğin temsili olarak Piramit aslında tabanındaki Labirentten çıkma arzusunun temsilidir. Öngörülme/hesaplanmaya çalışılan her çıkış Labirenti üstten gördüğü varsayılan bir noktadır. Piramit ise bu aşkın noktaya ulaşmak için inşa edilmiş mutlak olduğu varsayılan bir biçimdir. Ancak Piramitin en tepe noktasının iz düşümü Labirentin en kör noktasıdır. Labirent ve Piramit birbirlerini ima ederler/belirtirler/gösterirler (imply each other) (Hollier 1992, 71-73).

Tschumi (1997, 27-50) Bataille’in Labirent ve Piramit metaforları arasında kurguladığı ilişkiyi kendi mimari söylemi içinde Mimarlığın Paradoksu olarak tanımlar. Tasarım düşüncesi ve nesnenin örtüşmezliği bir paradokstur, form ve fonksiyon tanımlarının örtüşmezliği bir paradokstur, mekânın konseptini/imgesini Piramit me-

taforu ile yaşanan mekânın gerçekliğini ise Labirent metaforu ile örtüştürür ve bu iki metafor arasındaki paradoksal ilişkiyi mimarlığın paradoksu olarak ifade eder. Bu paradoksun konsept/kavram ve gerçeklik arasında karşılıklı bağımlı ve birbirinden faydalanan bir ilişkiyi doğurduğunu söyler ve mimarlık söylemi içindeki form-fonksiyon ilişkisini, paradoks tanımı ile doğrusal neden-sonuç ilişkisi dışında bir ilişki türü içinde tanımlar. Bu anlamı ile Tschumi’nin paradoks tanımı, Deleuze’un tersine çevirdiği Platoncu ikilikleri baştan kabul eder ve bu ikilikler arasında paradoksal bir ilişki kurar. Bu anlamı ile Deleuze’un eleştirdiği klasik ve modern düşüncelerin devamı niteliğinde bir bakıştır. Deleuze’un öne çıkardığı ayırım ise nesne ile nesne dışındaki idealize edilen (düşünce, kavram, içerik...vb) durumlar arasında değil, nesnenin aktüel olmuş olan hali ve henüz olmamış olan virtüel halleri arasındaki ayırımdır. Bu anlamı ile bu çalışma bağlamında kullanılan Labirent ve Piramit metaforları Tschumi’nin kullandığı anlamda nesnenin düşüncesi ve nesnenin gerçekliği arasındaki ilişki bağlamında değil, nesnenin virtüel ve aktüel halleri arasındaki ilişki

bağlamında kullanılmıştır.

Bu anlamı ile Deleuze'un nesnenin hafızası olarak tanımlayabileceğimiz Virtüel hali içinde birbirlerinin koşullarını belirleyen problemler olarak olayların oluşturduğu paradoksal ilişkiler ile Tschumi'nin ayrımındaki mimarlığın düşüncesi/söylemi ve nesnesi/gerçekliği arasındaki paradoksal ilişki tanımını farklı tanımlardır. Öne çıkarılmak istenen nesnenin kendine için bir paradokstur.

Ele alınan tüm kavramlar ve metaforların tanımlandığı çerçeve bağlamında bu çalışmada yapılar için bitmiş bir nesneyi çağrıştıran Biçim ifadesi değil; hiçbir zaman tamamlanmayacak, ideal ve tam olmayacak, bitmez tükenmez bir 'oluş süreci içinde olma'yı ifade etmesi düşünülerek Biçimlenme tanımı kullanılmıştır. Biçimlenme sürecinin sonlanmayan ve nihai, mutlak, ideal bir sona ulaşma amacı olmayan hareketinde yapıların nasıl oluştuğu sorusunun cevabının hesaplanamazlığı baştan kabul edilerek, biçimlenme bir yöntem arayışı içinde değil, hesaplanamaz ama izi sürülebilir olan oluş sürecini farklı kavramlar, metaforlar ve örnekler üzerinden tartışmaya açmak hedeflemektedir. Bu amaçla ele alınan örneklem duvar ve duvar bağlamında farklı tüm biçimlenmeler, kendilerini tanımlayan nesnel biçimleri dışında içinde oldukları oluş süreçleri bağlamında ele alınarak, bu süreçler içinde duvarın virtüel halleri olarak tanımlanan hafızası ile aktüel hali duvar biçimleri arasında kurduğu paradoksal ilişkiler ile gerçekleşen dönüşümlerin izi sürülmüştür.

Bir Duvarın Biçimlenme Öyküsü “Sinop Sur Duvarları”

*Her yapı gelir bir duvar öyküsüne bel bağlar.*⁴

Enis Batur

Enis Batur (1995, 71-72), Barthes'ın metini kumaşa benzeterek kullandığı örnek fiiline referans vererek, yapıtların duvarlarla örüldüğünden bahseder. Bir yapıt olarak metin de kendi duvarları ile örülür ve ayakta durur. Metin dışındaki yapıtlar için de aynı tanım geçerlidir: müzik besteleri, kavramlar, yapılar, kentler...vb.

Metini ören duvarlar ile kenti, yapıları ören duvarlar metafor olarak birbirlerini çağrıştıırırlar ancak dönüştürdükleri ve dönüşümleri ile farklı biçimlenme öyküleri oluştururlar.

Duvar hem mimari bir nesne olarak hem de taşıdığı tüm metaforik anlamları ile biçimlenmeyi bir oluş süreci olarak tanımlamak ve bu süreç içinde yapıların nasıl oluştuğuna yönelik soruyu kavram-sallaştırılabilmek için yeterli ve doğurgan bir alan tanımlamaktadır. Bu alanın genişliği içinde kaybolmamak için kendine has yapısı ile özel bir duvar olan Sinop sur duvarları ana örneklem olarak ele alındı.

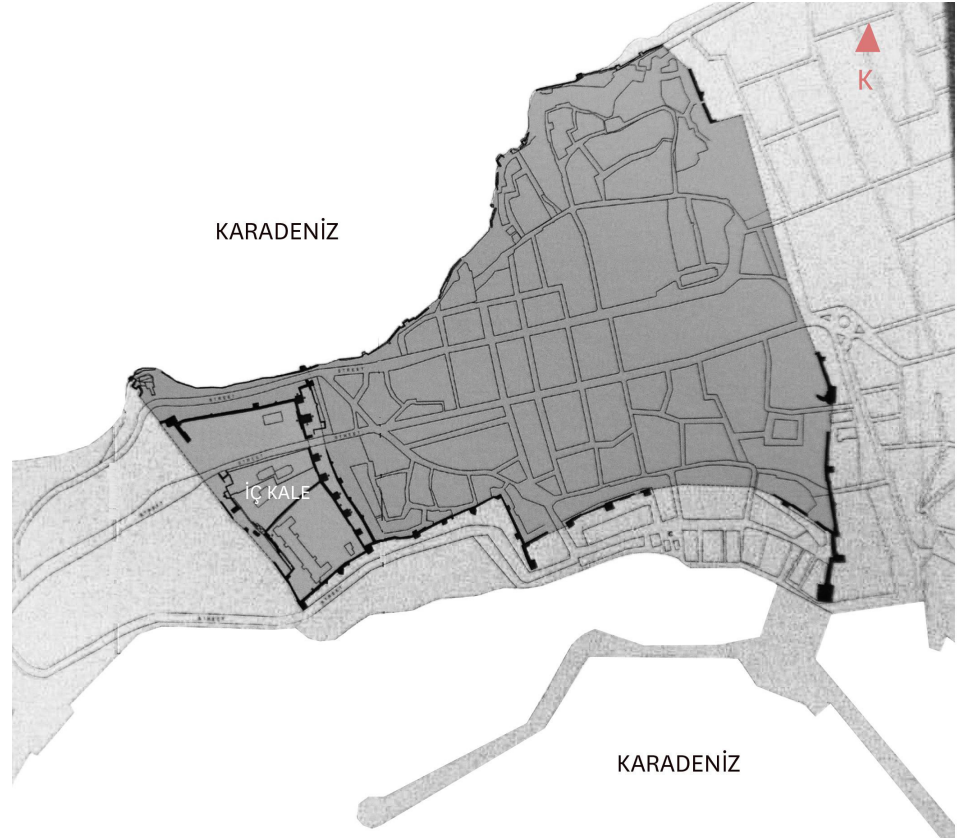
Ele alınan duvarın biçimlenme öyküsü içinde geçirdiği dönüşüm bir duvarın bir önceki durumu ve bir sonraki durumu gibi kronolojik olarak dizilen farklı zamanlardaki biçimlerinin niceliksel farkları üzerinden ele alınamayacak karmaşıklıktadır. Belirlenmiş zamansal aralıkları referans alamadığımız gibi, duvarın ilk ve orijinal halinin de tespiti söz konusu değildir. Mimari bir nesnenin ele alınışında genel bir yöntem olarak: önceden var olan bir projesi, söylemi ve tasarım düşüncesi ya da tarihsel bir referans üzerinden mevcut durumunun analiz edilmesi de mümkün değildir. Bu durum bu duvarı şu anki biçimi üzerinden değil biçimlenme süreci üzerinden ele alabilmemiz için gerekli özgürlüğü sağlar.

Önce ve sonra zaman aralıklarının hiyerarşisi üzerinden ilerlenmeyen ve duvarın var olduğu düşünülen bir orijinalini, düşüncesini, idealini ve özünü, biçimsel referansını aramayan ve şu anki nesnel durumunu bitmiş, olmuş bir biçim olarak ele almayan bu bakış açısı aslında daha önce kavramları ile açıkladığımız Deleuze'un (2005, s.279-290) “Platonculuğu tersine çevirmek” olarak ifade ettiği ve kendi felsefesinin kavramlarını bu tersine çeviriş üzerinde temellendirdiği bakış açısidir. Deleuze “tersine çevirmek” ifadesini Nietzsche'nin geleceğin felsefesinin görevi tanımından alıntı yaparak kullanır ve bu ifade ile Nietzsche'nin özler ve görünüşler ayrımının yıkılmasından daha fazlasını ifade ettiğini söyler (Deleuze, 2005, s.279-290).

⁴ Enis Batur 1995 Kuram Dergisi'nin Ocak sayısında yer alan “Duvar” isimli denemesinde “Her yapı gelir bir duvar öyküsüne bel bağlar” cümlesini Adalet Ağaoglu'nun “Duvar Öyküsü” isimli oyununa referans vererek kullanır.

Resim: 5
Sinop sur duvarları ve iç kale planı.

Deleuze'un referans alınan kavramları ile ele alacak olursak, bir yanı ile çok tanıdık bir yanı ile başka olan örneklem duvar duvar ideali ile ilişkisi k opmuş bir simulakr'dır. Duvarın nasıl oluştuğuna dair izleyebileceğimiz doğrusal bağlantılar yoktur. Duvarın ideal kabul edebileceğimiz modelleri ile şu an karşımızda duran edimsel hali arasında doğrudan bağlantılar kurulamaz. Bu bizi doğrudan klasik bakış açısının özler, idealar ve görünüşler üzerinden kurulan düşey bağlantılarının dışında tutar ve bizi tersine çevrilmiş bakış açısının imkanlarını kullanmayı zorunlu kılar. Bir tarihsel referansa, söyleme, projeye, orijinale ya da ideal herhangi bir duruma referanslı düşünemeyiz.

Sinop sur duvarlarını daha önce edimsel hale gelmiş birçok duvar ile bir model üzerinden düşey olarak ilişkilendirebileceğimiz üç temel özelliği öne çıkar. Bu duvar en temel işlevi olarak bir sur duvarıdır, yığma yöntemi ile örülerek ve özellikle batı bölümü ve iç kale kısımları devşirme malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Bu

üç temel özellik biçimsel veriler olarak ele alınabilir. Deleuze'un tersine çevirme yöntemi ile ele aldığımızda ise bizi duvarın ideal modellerine yönlendiren bu üç temel biçimsel özellik duvarın oluş süreci içindeki ilişkiler ağı içinde temel referans oluşturma özelliklerini kaybederler.

Bu bakış açısı bağlamında, duvarın şu anki hali bir biçim olarak değil, bir oluş içinde sonlanmamış ama edimsel olarak deneyimlenen duvarın aktüel bir halidir. Duvarın şu anki aktüel halini biçimlendirilen, birbirlerinin nedenselliklerini karmaşık ilişkilerle oluşturan aktüel olmuş ya da henüz olmamış tüm olaylar duvarın virtüel varlığıdır. Örneklem duvarın farklı zamanlarındaki biçimler, farklı birçok duvar biçimleri ve duvar üzerinden elde edilen farklı bilgi ve yöntemler, içerik, anlam ve işlevler duvarın biçimlenme öyküsü içinde duvarın virtüel hafızası olarak varsayılmıştır.

Farklı zaman ve biçimlere ait devşirme malzemelerin rastlantısal bir biçimde bir

Resim: 6

İş Kale sınırları içinde Sinop Cezaevi.
Kaynak: URL: <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr/TR,74871/tarihi-cezaevi.html>

araya getiren yapısı ve farklı zamanlarda üstlendiği farklı işlevler üzerinden duvarın tarihselliğini oluşturan hafızasına sıçramalı bir okuma yapılarak duvarın biçimlenişindeki karmaşık ilişkilerin izi sürdürmüştür.

Sinop Kalesinin ve sur duvarlarının ilk yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir fakat MÖ. 183'de Pontos Kralı I. Pharnakes'in Sinop'u ele geçirmesinden daha önce kuşatıldığını fakat ele geçirilemediğini bu nedenle de kolonizasyon devrinden önce de kentin güçlü surlarla korunuyor olduğu varsayılmaktadır (Demir, 2001).

Günümüzdeki görünüşü ile yapı, altıyapının düzgün iri kesme taş inşaatı ile Helenistik-Roma dönemi özelliği göstermektedir. Bizans, Selçuklu, Candaroğulları ve Osmanlılar döneminde çeşitli onarımlar ve eklemeler yapılmış olan bugünkü kalenin Pontos hükümdarlarından Büyük Mithridat IV. tarafından MO. I. yüzyılda inşa edildiğini, Sinope'nin, Pontos kralığının başkenti olması ile artan siyasi önemiyle, VI. Mithradates döneminde onarıldığı kaynaklardan bilinmektedir (Uluğ, 1923). Bugün ise sadece doğuda belediye, güneyde liman ve hapishane yakınındaki surlar ile batı bölümü ve Türklere ait eserleri bulunduran iç kalenin bazı kısımları ve burçlar harap olmuş durumda olsa da bugüne kadar gelebilmiştir.

Sinop sur duvarlarının inşa edildiği dönemde, "kentin surları" olma işlevi du-

varın biçimlenişindeki temel referansları oluşturur. Medeniyetin içinde yerleşenleri dışarıdaki akıncılardan korumak kentin sur duvarlarının işidir. Duvar başka bir anlamda uygarlığın barbarlarla arasındaki temas noktasıdır. Düşman için aşılmaz bir sınır, gezgin misafirler için ihtişamlı bir kapıdır. Kentin karşılaştığı en çok emek ve masraf gerektiren iş, kilometrelerce uzunlukta güçlü bir sur yapılmasıdır. Savunma amacı dışında, kentin övüldüğü yapılar arasında yer alırlar.

Antik Yunan'da medeniyetin ve kentin doğduğu yer olarak kabul edilen Akropolis, surlar ile korunur. Aristoteles⁵, surların koruyucu olmasının yanı sıra bezeyici olmasının da gerektiğini söyler. Bir gezgini ilk önce sur etkileyecek, yaklaşan düşmanı ise umutsuzluğa itecektir (Wycherkey, 1993, s.33-37). Sinop surları üzerinde Kum Kapısı, Meydan Kapısı, Tersane kapısı, Yeniçeri Kapısı, Dabağhane Kapısı ve Lonca Kapısı isimlerindeki altı kapı kente gelenleri karşılar.

Aynı heybet surların daha sonra Sinop Cezaevi olarak kullanılacak yapı ile kesiştiği bölümlerde ise kaçışın ümitsizliğini doğurmuştur. Duvarların üzerinde yükselen tel çitler ve gözetleme kuleleri bu işlev değişimi ile beraberindeki dönüşümün izleridir.

Sinop Cezaevi'nin ünlü mahkumlarından Sabahattin Ali'nin 1936 yılında yazdığı "Duvar" isimli öyküsü bir mahkumun "Bir zamanlar ben bu duvardan kaçacak-

⁵ Politika vii.10. 8 alıntı: Wycherkey, R.E (1993) Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?, Çev. Nur Nirven-Neziğ Başgelen, s:33-34.

tım!” sözü ile başlar ve bu duvarların heybetinden bahseder. Öyküde başarısızlık ile sonuçlanmış bir firar, içerde ve dışarıda olmak arasındaki gerilim ile aşılmaya çalışılan duvar üzerinden anlatılır:

“...her ses hürriyeti gözlerin önüne kadar getirmek, sonra birdenbire çekip götürmek için yapılmış gibiydi. Surların üstünde büyüyen ufak ufak ağaçlar, yosunlu taşlardan aşağı sarkan sarı çiçekler, bir bahar havası içinde eli kolu bağlı olmanın bütün acılarını içime dökerdi. Uçsuz bucaksız gökte bir kuğu gibi ağır ağır yüzen bulutlar benden bir teselli: unutmayı alırlardı...”

Bu anlamı ile duvarın öngörülen herhangi bir işlevi duvarın biçimlenişinde farklı biçimleri doğurmuştur. Bu yeni biçimlenişler ile duvar dönüşmüştür. Bu, mimarlık düşüncesi içindeki temel problemlerden işlev ile biçim arasındaki ilişkinin farklı bir yorumu olarak düşünülebilir, fakat burada öne çıkarılmak istenen farklı işlev tanımlarının aynı duvarı farklı biçimlerde dönüştürdüğü ve dönüşümün sadece niceliksel değil, niteliksel bir dönüşüm olduğudur. Duvarın düşmanı korkutma işlevi ile, misafiri heybetli biçimde karşılama işlevi, cezaevi duvarının tanımladığı korunaklı iç ve cezaevinden duvarı aşarak kaçmak duvarın virtüel hafızası içinde birbirleri ile nedensel doğrusal ilişkiler kurmazlar, fakat yan yanadırlar ve aynı oluş süreci içinde duvarı farklı biçimlenmelerle biçimlendirirler. Sur duvarı ile ve hapisane duvarı farklı ‘iç’ tanımlarını biçimlendirirler. Duvar ile olan ilişkimizde bakış açısına göre duvar sayesinde özgürleşmiş ya da hapsedilmiş olabiliriz. Surların kalınlığı ve yüksekliği kentliye özel bir alanı sınırlarla tanımlayarak içindeki kentliyi özgürleştirirken, kentli içinde bir grup aynı kalınlık ve yükseklikle hapsedilmiş olur (*Resim 6*).

Birbirleri ile çelişkili görünen farklı işlevler aynı yapının biçimlenme süreci içinde doğrusal olmayan ilişkilerle bir aradadırlar. Duvar yapısal olarak biçimlenirken, kavramsal olarak da bu iç içe geçen ilişkilerle biçimlenir.

Duvarın biçimlenme süreci ile gündelik

hayatımız içindeki turşunun biçimlenme öyküsü ve bu öykü içindeki işlevsel ve yapısal dönüşümlere yönelik soracağımız sorular yol gösterici olabilir. Sebzelerin turşuya dönüşmesi özellikle duvarın farklı biçimlere dönüşmesinde oluşan niceliksel ve niteliksel farkları anlatmak için iyi bir örnektir. Turşuda sebze biçimsel olarak dönüşmüştür. Turşu sebzenin ilk hali ile ilişkilidir, aynı zamanda ondan tamamen farklıdır. Turşu için başlangıç kabul edeceğimiz ilk işlev “sebzeleri kendi oluşum zamanı dışında da tüketebilmek”-tir. Bu işlev aynı zamanda en basit anlamı ile bir tasarım düşüncesini oluşturabilir. Dönüşen sadece sebzenin nesnel biçimi değil, aynı zamanda tadıdır. Sebzenin turşu hali sebzenin kendi tadından farklı bir tad oluşturmuştur. Dönüşen bu farklı tad aynı zamanda sebzenin farklı bir işlev (*düşünce*) için de yer almasına da neden olmuştur. İlk işlevi dışında artık turşu “damağımızda oluşturduğu tadı ve bu tadın verdiği haz” içinde vardır. İçindeki bakterilerin faydalarının keşfi ile de “yağların oksidasyonunu yavaşlatan madde” olarak yeni bir işlev edinmiştir. Bu farklı işlev tanımları turşunun biçimlenişinde farklı biçimleri doğurmuştur. Sebzenin tüketilme biçimi ile turşunun tüketilme biçimi farklıdır, bu farklı tüketilme biçimleri de farklı ritüelleri ve biçimleri beraberinde getirir. Bu anlamı ile işlev tek başına biçimlenme içinde niceliksel bir tanımdan fazlasıdır. Dönüşüm sadece biçimsel değildir; aynı zamanda deneyim olarak da bir dönüşümdür.

Benzer biçimde, oluşan farklı biçimleri ile de aynı duvarda tekrar farklı işlevler ve biçimler doğabilir. Heybetli kapılarından girilen duvar ile üzerindeki gözetleme kulesinden mahkumların gözetlendiği duvar ya da mahkumların üzerinde yeşeren bitkileri seyrettiği duvar gerek niceliksel olarak gerek niteliksel olarak değişmiştir. Duvarın virtüel hafızası içindeki bu her bir farklı işlev ve biçim duvarın biçimlenişine yönelik tüm ‘nasıl’ sorularının cevabını aynı anda cevaplar ve duvarı, hem biçimsel hem de niteliksel olarak tekrar tekrar dönüştürür (*Resim 7*).

Resim: 7

Sinop Cezaevi gözetleme kulübesi 2015.
Fotoğraf: Yuvacan Atmaca

Enis Batur'un "yapıtların duvarlarla örüldüğü" ifadesine geri dönecek olursak duvarın yapıt olarak biçimlenişinin ele alınışında duvarın kendi örgüsünün hikayesi de hafızasının içindeki birçok tekil olayı kapsar. Söz konusu duvar dışında mimarlığın kolektif hafızası içinde de "duvarın örülerek inşası" önemli bir bilgi birikimidir ve iç içe geçen farklı birçok deneyimin sonucunda biçimlenmiştir. Genel olarak "yığma" ve "örme" yöntemi olarak isimlendirilen bu inşa biçimi farklı coğrafyalarda farklı zamanlarda farklı biçimlenmelerde karşımıza çıkar. Yapısı ile mimarlık ve tasarım üzerine farklı birçok soruyu

zihinde canlandıran Sinop sur duvarları farklı zamanlarda geçirdiği onarımlar ile fiziksel olarak tekrar tekrar örülmüştür (Bjişkyan, 1998,s.65). Fiziksel olarak tekrar tekrar örülmenin, bir çok kişi, mekân/ zaman ve deneyimin duvarın biçimlenme sürecine farklı birçok veri ile dahil olmasına neden olduğu duvarın şu anki örgüsünde açıkça görülüyor. Her örülüşünde duvarın örgüsüne farklı zamanları yansıtan devşirme malzemeler dahil olmuştur. Devşirme malzemelerin bir araya gelişleri sistematik bir örgü dahilinde değildir (Resim 8).

Farklı biçimlerde malzemelerin rastlantısal bir araya gelişleri ile duvarın biçimleni-

Resim: 8

Sinop sur duvarlarından batı bölümünde bir bölüm 2015.
Fotoğraf: Yuvacan Atmaca

Resim: 9

Çatalhöyük URL: www.kulturvarliklari.gov.tr

şinde kendine has, tek seferlik, ve tekrar edilemez, farklı zaman/mekân ve deneyimleri üst üste örtüşüren bir duvar yapısı biçimlenmiştir. Deniz kumundan elde edilmiş kerpiç benzeri karışımlar, şekilsiz taşlar, kesme taşlar, tuğla parçaları, sütun başlıkları birbirleri ile rastlantısal bir ilişki içindedir, fakat bu rastlantısal görünen bir araya gelişin ardında duvar örmeye ait eski bir bilgi söz konusudur. Bu bilginin ilk izlerini en eski yerleşim olan Çatalhöyük yerleşkesinde bulabiliriz (Resim9).

Çatalhöyük'te bulunan duvarlar toprağın kazılması sonrası elde edilen oyuğun iç yüzeyinin kerpiç ile sıvanmasından oluşmaktadır (Hodder, 2006). Toprak zeminde açılan oyuk ile elde edilen boşluk ve oyuğun iç yüzeyinin kerpiç haline getirilmiş toprak ile sıvanması yığma ve örme yöntemi ile yükselen duvarlarla ele edilen mekân ile örtüşür. Toprağın içine farklı malzemeler katılarak elde edilen kerpiç ve iç yüzeyi sıvanarak dönüştürülen iç yüzeyde elde edilen duvarlar ile duvar üzerinde farklı parçaları bir arada tutmak ve bazı bölümleri sıvamak için kullanılan deniz kumu ile elde edilen harç ve çevrede bulunan malzemelerin üst üste yığılması elde edilen duvar genel anlamı ile mimarlık düşüncesi içinde duvarın virtüel hafızası içinde ilişkilendirilebilir.

Toprağın kerpiç haline getirilişi, deniz kumundan yapılan harç, toprakta açılan çukurda ya da yükselen duvarlarla elde edilen boşluk niteliksel dönüşümlerdir. Her biri yarattıkları dönüşüm ile Deleuze'un Platon felsefesini tersten ele alışındaki simülakrların kopyadan niteliksel olarak farklılaşmasına örnektir. Bu nedenle deniz kumu harcı ve kerpiç arasındaki, çukurda yaratılan boşluk, yükselen duvarlar ile yaratılan boşluk arasındaki ilişki benzerlik üzerinden değil; benzemezlik ve farklılaşma üzerinden doğrusal olmayan biçimde ilişkilenebilir. Bu doğrusal olmayan ilişki duvarın virtüel hafızası içinde zamansal ve mekânsal olarak sıçramalı bir ilişkidir.

“Duvarın örülerek inşası”nda harç benzeri dolgu malzemesi kullanmanın yanında bir araya gelen parçaların durumlarına göre de farklı yöntemler oluşmuştur. Sinop sur duvarlarının sistematik bir örgü olarak ele alamamızın en önemli nedeni, duvarın örgüsünü oluşturan alt parçaların birbirleri ile sistematik bir ilişki içinde olmayıp, belirli bir yöneme işaret etmemesidir. Farklı nitelikte parçaların bir araya gelişleri sistematik bir örgü dahilinde değildir. Bir araya gelen parçalar fiziksel yapıları doğrultusunda ve parçaları bir araya getiren özne ya da öznelerin deneyimleri bir araya getirilir.

Resim: 10
Kerpiç Tuğla yapımı.
URL: <http://thefunambulist.net/2012/12/08/philosophy-form-matter-gilbert-simondons>

“Yığma” ve “örme” yöntemi ile duvar inşa etmenin sistematik hale gelişi duvarın virtüel hafızası içinde başka bir ilişkiler ağını oluşturur. Bir duvar örgüsünün sistematik hale getirilmesinin temel şartlarından birisi, duvarın sistematik birimlerin tekrarından oluşmasıdır. Sistematik birimin kriteri ise ölçülendirilebilir olmasıdır.

Ölçülendirilmiş birim oluşturmak için kullanılan malzemelerden biri kerpicin farklı bir biçimi olan kerpiç tuğlalardır. Kil ve samanın karıştırılması ile elde edilen kerpiç; Çatalhöyük’te duvarların içini sıvarken, ebatları ve şekli kalıplarla belirlenmiş birimler olarak kurutulup farklı biçimlenme süreçleri içinde duvarları örer (Resim 10).

Duvarın kalıplarla elde edilen aynı ölçülerde birimlerden örülmesi ile örneklem duvar örgüsünde olduğu gibi birbirini tekrar etmeyen birimlerden örülmesi arasındaki fark, kerpicin sıva olarak kullanılması ile kalıplar içinde kurularak elde edilen birimler olarak kullanılması arasındaki fark duvarın virtüel hafızası içinde birbirleri ile ilişki içindeki dönüşümler ve başka dönüşümlerin de potansiyelini

taşır. Benzer biçimde kerpiç birimlerin ateşte pişirilerek tuğlanın elde edilmesi yine bu ilişki ağı içinde gerçekleşir. Duvarın biçimsel anlamı içinde yaşanan bu dönüşümler sadece biçimsel değil, niteliksel farklılıklardır.

Duvarın kalıplarla elde edilen birimlerden örülmesi, beraberinde duvarın matematiksel bir ölçü sistemi içinde temsil edilebilirliğini getirir. Bu bir anlamda biçimlenme sürecini standart sürece dönüştürme çabası olarak ele alınabilir. Bir duvarın ekonomik olarak hesaplanabilir ve başka yer ve zamanda aynı şekilde tekrarlanabilir bir süreçle biçimlenmesi elbette en çok endüstri toplumunun ihtiyacı olan rasyonel yapılarının işine yaramıştır. Bu standardizasyon yöntemleri, biçimlerin matematik, geometri gibi araçlarla soyut temsillerini mümkün kılmasının yanında yapıların ekonomik sistemlerle olan ilişkisini de kurmaktadır.

Matematiksel olarak ölçülendirilebilir birimler duvarın başka bir yerde farklı bir zamanda aynı şekilde tekrar inşasını sağlar. Bu elde edilen ölçülendirilmiş, soyut olarak temsil edilmiş ve formüleştirilmiş bilgi sayesinde olur. “Derz

Resim: 11

Farklı duvar örgüsüne örnek:
Yeni Delhi 'Güney Asya İnsan Hakları
Dokümantasyon Merkezi', Anagram
Architects 2010.

çizgilerini üst üste getirmemek” duvarın virtüel hafızası içinde, birimlerle örülmesi ile ilişkili formüllerden biridir. Fakat bu kadar formülleştirilmiş yönetsel bir bilgi bile duvarın hafızası içinde tekrar tekrar dönüşür. Sinop sur duvarlarında karşılaştığımız rastlantısal örgü içinde derzler arasındaki ilişki duvarın örülme anında eldeki birimlerin ilişkilerine göre yeniden formülleştirilmiştir. Bu dönüşüm

duvarın virtüel hafızası içinde birçok etkeni bir araya getirir. O anda orada olan malzeme ve o malzemenin hafızası, duvarı ören kişinin kendi deneyimi ve hafızası, duvarın virtüel hafızası içinde ilişkilendirir ve duvarın örgüsünü biçimlendirir.

Duvarın örgüsü içinde en dikkat çeken parçalar Helen, Roma ve Bizans dönemlerine ait mimari öğelerdir. Mermer sütunlar, mermer alınlık ve sütun başlıkları duvarın örgüsünün sistematik olmayan diğer birimleri ile birlikte, taşıdıkları biçimsel anlamlar ile de öne çıkarlar.

Bu öğelerin çoğu bir dönemin mimarlığının idealize edilmiş ve klasikleşmiş biçimsel eğiliminin yapı elemanlarıdır. Kendi zamanlarındaki anlam ve form bağlamları dışında bir duvar örgüsü içinde farklı bir bağlamda görmek, duvar ile karşılaşan, duvarı ören hatta bugünün çok gerisindeki bir zamana sıçrayarak bu parçaların orijinal hallerini biçimlendirenler için de farklı bir deneyimi oluşturur. Bu anlamı ile duvarın virtüel hafızası içinde farklı zaman, mekân, deneyim ve bilgiler aynı anda aynı bulunabilir. En idealleştirilmiş biçimler de virtüel hafızayı oluşturan ilişkiler ağı içinde dönüşerek farklı biçimlenmeleri oluşturabilir (Resim 12).

Klasik dönemin ideal mimarlık olarak kabul ettiği tapınak formunu, şeffaflaştırılmış duvarlar aracılığı ile yeniden

Resim: 12

Sinop İç kale Duvarlarından detay 2015.
Fotoğraf: Yuvacan Atmaca

biçimlendiren “Satırlar Arası Okuma” isimli proje ifade edilmek istenen durumu sorunsallaştırdığı için bu noktada önemli bir örnektir. Kutsal yapıların ağır ve katı duvarlarla tanımlanan sınırlarını, üst üste yığılan çizgiselliklerle elde ettiği yarı şeffaf duvarları ile sorgulayan proje, klasikleşmiş şapel formunu farklı bir forma dönüştürmüştür. Yapı, duvarlarının şeffaflığı ile dış ve iç ayrımını bozar, içeriden dışarıya bakışta ya da dışarıdan içeriye bakışta farklı biçimlere dönüşür. Dönüşen şapel formu işlevsel olarak da artık farklı bir şapeldir (Resim 13).

Duvarın biçimleniş öyküsü tüm farklı duvar deneyimleri ve ele alınan duvarın biçimlenme öyküsü içindeki her farklı deneyim ile dönüşmeye devam etmektedir. Bu öyküdeki duvarın virtüel hafızasının ilişki ağı içine duvarın üzerindeki bir boşluğa elindeki sigara izmaritini sıkıştıran bir kişi de, elindeki sprej boya ile duvarı boyayan kişi de dahil olur, duvarı biçimlendirmeye ve dönüştürmeye devam eder. Bu oluş süreci içinde hiçbir deneyim duvarın hafızasından bağımsız değildir. Bu hafıza içinde duvar üzerindeki sprej boyama yapan kişinin dokunuşu ile Fransa’daki mağara resimleri ilişkili olabilir. Bison resmini bizondan farklı bir gerçeklik olarak yansıtan mağara duvarındaki resim ile, Sinop sur duvarlarının artık kapsadığı değil, kendisini kapsayan kente temas eden duvarlarındaki sprej boyamalar ilişkilidir (Resim 14-15).

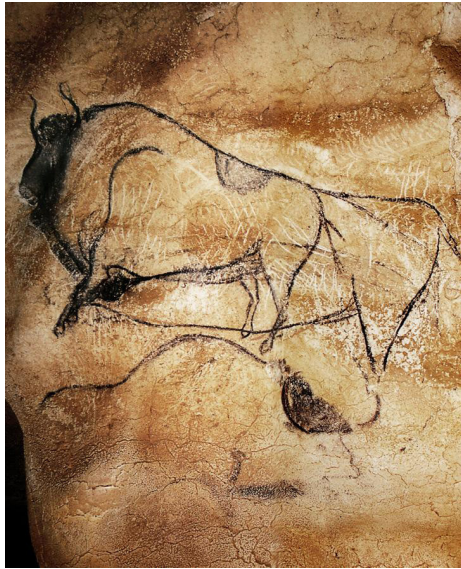
Mağara duvarına resim yapan insan mağarayı nasıl bir mekâna dönüştürerek farklılaştırırsa, sur duvarına sprej boya ile yazı yazan kişi de hem duvarı hem de kenti dönüştürmüştür. Berlin duvarı üzerindeki grafittiler, duvarlara şiirler yazan #ŞiirSokakta⁶ akımı bu farklı biçimlenmelere örnek verilebilir (Resim 16-17).

Aynı şekilde surların içinde yer alan Sinop Cezaevi’nin müzeye dönüştürülmesi projesi gibi duvarlara temas edecek birçok proje de bu biçimlenme süreci içinde ileriki zamanlardaki yerlerini alacaktır (Resim 18).

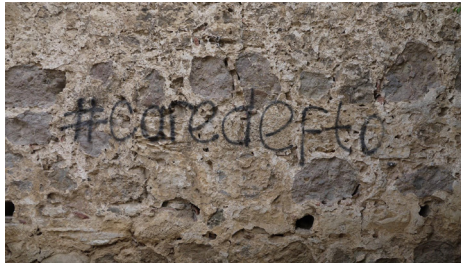
Bu anlamda duvarın biçimlenme öyküsü belirli bir sonu olan bir öykü değildir. Duvarın daha sonraki farklı zamanları ile

Resim: 13
“Satırlar Arası Okuma / Reading between the lines”
Belçika, Pieterjan Gijs / Arnout Van Vaerenbergh, 2011. Fotograf: Filip Dujardin

Resim: 14
Chauvet Mağarası Bison Resmi.
URL: <http://www.bradshawfoundation.com/chauvet/bison.php>

Resim: 15
Sinop İç kale duvarlarının dış yüzeyi 2015.
Fotograf: Yuvacan Atmaca

Resim: 16
ŞiirSokakta akımından içinden duvar yazıları. Kaynak: URL: <https://twitter.com/siirsokaktaa>

⁶ Şiir Sokakta akımının yayın mecrası: <https://twitter.com/siirsokaktaa>

Resim: 17*Rem Koolhaas, Berlin duvarı, SMLXL, s.229.***Resim: 18***Sinop Tarihi Cezaevinin yeniden canlandırılması ve Restorasyonu Projesi sunumundan görsel canlandırma Kaynak: Wehdorn Mimarlık.*

hafızası arasındaki öngörülemeyen ilişkiler ile dönüşerek devam eder. Sur duvarı olarak işlevini yitirip, Sinop Cezaevi'nin duvarları ile kesiştiği zamanlar, bugünkü kent yapısı içinde duvar ile yaşanan farklı deneyimler duvarı biçimlendirmeye devam etmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada mimarlık düşüncesi içinde, mimarlık nesnenin “nasıl oluştuğu”, “gündelik hayat içinde nasıl dönüştüğü” ve “neleri nasıl dönüştürdüğü” soruları örneklem olarak seçilen Sinop İç kale duvarlarının biçimlenme süreci içindeki dinamiklerin izi sürülerek ele alınmıştır. Sinop sur duvarlarının oluştuğu ve nasıl dönüştüğüne yönelik soruların her sorunun cevabı duvarın virtüel hafızası içindeki olayların izi sürülerek aranmıştır. Bu iz sürme, duvarın hafızasını kendi yaşamışlıkları, kolektif hafızası ve duvarla karşılaşma anını deneyimleyen yazarın kişisel çağrışımları ile üst üste getirilerek elde edilen ilişkiler ağı üzerinden yapılmıştır. Bu ilişkiler ağının tanımlanabilmesi için Deleuze'un oluş içindeki Virtüel ve Aktüel kavramlarının arasındaki ilişki

referans olarak kullanılmıştır.

Örneklem olarak seçilen duvarın en son karşılaşılan biçimi kendi oluş süreci içindeki virtüel hallerinin labirenti içinden aktüel hale gelmiş bir piramit olarak ele alınmıştır. Duvarın mevcut biçimi, duvarın virtüel hallerinin labirenti olarak kabul edilen hafızası içindeki farklı biçimler ile ilişkilendirilerek biçimlenme içinde tekrar tekrar farklı biçimlerin dönüşerek oluşmasına neden olan paradoksal ilişkiselliğin tanımı yapılmaya çalışılmıştır.

Biçimlenme sorunsalı yapıların nasıl oluştuğu ve nasıl dönüştüğüne yönelik soruların hesaplanamaz çoklukta farklı cevabının bir aradalığının muğlaklığından oluşan bir süreç olarak tanımlanmıştır. Örneklem olarak seçilen duvar bu bakış açısı ile mimari bir nesne olarak kendi yapısallığı, kendi hafızası ve farklı birçok duvarın biçimleniş öykülerinin oluşturduğu kolektif bir hafıza ile bir oluş süreci içinde düşünülmüştür.

Bu oluş süreci içinde duvarı o ana kadar oluşturan tüm olayların birbirini doğuran ve dönüştüren sebeplerinden oluşan cevaplar, neden-sonuç ilişkileri ile değil, sıçramalı ilişkiler kurularak yapının hafızası içinde eşzamanlı olarak bir arada ele alınmıştır. Bu ilişkiler, duvarın aktüel hale gelmiş her biçimsel durumunu yeni soruları doğuran birer cevap olarak düşünülerek bu cevapların doğurduğu yeni sorular ve yeni soruların farklı cevapları üzerinden ilişkilendirilmiştir. Paradoksal ilişkileri önceleyen bir bakış açısına göre hafıza içinde farklı zaman-mekân ve kişiler biçimlenme sürecine aynı anda dahil olur. Hiçbir cevap neden-sonuç ilişkileri ile birbirine bağlanamaz ve hiçbir cevap tarihsel olarak ya da derece olarak daha önde ya da geride, daha önemli ya da daha önemsiz değildir.

Örneklem olarak ele alınan sur duvarlarının biçimlenme süreci içinde; kerpiçin sıva olarak kullanıldığı Çatalhöyük'deki duvar deneyimi, Berlin duvarı üzerindeki graffitiler, Sinop Cezaevinde mahkum Sabahattin Ali'nin öyküsü, spreylere boyanan kişi, toprağın pişirilerek tuğla haline getirilme deneyimi, duvar

üzerinden yapılan farklı proje denemeleri, bu çalışma bağlamındaki tüm karşılaşmalar birbirleriyle ilişkilendirilebilir. İlişkilendirilen tüm durumlar duvarın virtüel hafızası içinde duvarın oluş sürecini, biçimlenme mantığını tekrar tekrar dönüştürerek niteliksel farklar yaratan soruların cevapları olarak düşünülmüştür. Biçimlenme, hiçbir zaman öngörülen biçimsel sonuca ulaşmayacak çeşitlenen bir süreçtir. Bu nedenle nesnelere biçimleri ile ilgili mutlak sonuçlar öngören yargılara dayalı bir yöntem uygulamak yerine, sürecin kendi dinamikleri içinde soruları, sonuçları açık uçlu sorunsallar olarak ele almak gerekir. Bu anlamıyla biçimlenme süreci biçimleri tekrar tekrar dönüştürerek farklı biçimlenmeleri oluşturan açık bir sistemdir.

Bu açık olma durumunu Umberto Eco (1992, s.211) açık yapıt tanımı içinde şöyle açıklar: “Biçim, bir eğretilme sürecinin doruğuna erişmesi ve bir dizi ardışık yorumun başlangıcıdır. Bir eğretilme ürünü olarak biçim, sonucuna varmış olan oluşturma sürecinin kesilmesidir. Ancak biçim olma olgusu, onu sonsuz sayıda değişik bakış açısına açmış olduğundan, kendisini bir biçim olarak edimleştiren süreç, sürekli bir yorum olanağı olarak da gerçekleşir. Bir biçimin kavranılması ve yorumlanması, oluşturucu süreci tersine yeniden izleyerek, durağan düşünme içinde değil, devinim içinde biçime yeniden yeniden sahip çıkarak gerçekleştirilebilir.”

Bu çalışmada Sinop sur duvarlarının farklı zaman ve mekânlar üzerinden birbirlerine sıçrayarak iç içe anlatılmaya çalışılan öykülerinde; beliren her kavram, düşünce, biçim...vb duvar ile ilgili bir yargıyı, sonucu, kesinlik içeren bir bilgiyi öne çıkarmak yerine duvarı farklı bilgilerin üretimine yol açan bir açık yapıt olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda duvarın biçimlenme öyküsü yarattığı dönüşümlerle ortaya çıkardığı niteliksel farklar ile dönüşümü açıklayan bir olgudur. Biçimlenme sorunsalı içinde tanımlanan yapıların nasıl oluştuğu ve nasıl dönüştüğü sorularına yanıt aranırken herhangi bir yöntemle

başvurulmamış, biçimlenmenin doğasında var olan paradoksal ilişkiyi önceleyen bir çerçeve model önerilmiştir. Bu çerçeve model biçimlenme sorunsalına ilişkin herhangi bir sonuç ortaya koymaz ancak olası ilişkisel düşünme yollarını önerir.

Dönüşüm potansiyeli içinde duvar, form-fonksiyon ilişkisi içinde donmuş bir form olarak sabitlenmekten, aynı yöntemin değişmeyen bilgisi ile tasarım düşüncesini yönlendirmekten kurtulur. Mimarlık söylemi içinde farklı şekillerde tanımlanan, Tschumi'nin paradoks olarak tanımladığı bu kurtuluş çoğunlukla engellenmesi, telafi edilmesi, giderilmesi gereken bir durum olarak görülür. Oysa makalede anlatılmak istenen bu dönüşüm potansiyelinin tasarımın niteliksel değeri olduğudur. Bu değerler duvarın düşünsel ve nesnel olarak dönüşen biçimlenişleri içinde ortaya çıkardıkları niteliksel farklar ile anlatılmaya çalışılmıştır.

Dönüşüm; farklı zaman, mekânları, deneyim ve bilgileri aynı anda aynı noktada buluşturabilme gücüne sahiptir. Farklı zaman ve mekânları üst üste çakıştıran ilişkiler tasarım sürecinin parametrelerinin de öngörülemezliğini ve hesaplanamazlığını oluşturur. Bu öngörülemezlik; engellenmesi, telafi edilmesi, giderilmesi gereken bir durum değil, kabullenilip başa çıkılması gereken bir durumdur. Bu başa çıkma mimarlık ve tasarım düşüncesi bağlamında mutlak biçimler olarak kabul edilen tüm Piramitlerin, tasarım, bilgi ve yöntemlerin tekrar tekrar sorgulanması ve dönüştürülmesi ile gerçekleşebilir.

Tasarım nesnesi ve düşüncesi mutlak bir sonuç ve idealler üzerinden değil, biçimlenme aracılığı ile farklı süreçlerde yarattığı nitelikler üzerinden değerlendirilmelidir. Bu bakış açısı ile çalışma, mimarlık nesnesini oluşum süreci içinde biçimin niceliksel varlığı üzerinden değil, biçimlenme sürecinin dönüşüm ile yarattığı niteliksel farklar üzerinden tartışmaya açar●

Kaynakça**Kitap:**

- Bataille, Georges. 1985. *Visions of Excess: Selected Writings 1927–1939*, edited by and intro. A. Stoekl, trans. Allan Stoekl, with C.R. Lovitt and D.M. Leslie Jr, University of Minnesota Press
- Bataille, Georges 1989. *Tears of Eros, (Les larmes d'Éros, 1961)*, Trans. P. Connor, San Francisco: City Lights Books,
- Bryer, A. ve Winfield, D., 1985. *The Byzantine monuments and topography of the Pontus. Volume 2*, Washington: Dumbarton Oaks Research Library and Collection. (Eklendi)
- Bijiskyan, P. M., 1998. *Pontos Tarihi Tarihin Horona Durduğu Yer Karadeniz*. İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.(Eklendi)
- Demir, Y., 2001. *Antik Anadolu'da Bir Kozmopolitik Şehir Sinope*. İstanbul: Çantay Yayınevi.(Eklendi)
- Deleuze,Gilles. 2007. *Kritik ve Klinik*. Çev. İnci Uysal, İstanbul: Norgunk Yayıncılık, ISBN 978 975 8686-36-0
- Deleuze,Gilles. 2005. *Anlamın Mantığı*. Çev. Hakan Yücefer, İstanbul: Norgunk Yayıncılık, ISBN 978 975 8686-78-0
- Deleuze,Gilles. 1991. *Bergsonism*. trans. Hugh Tomlinson, New York: Zone Books
- Eco, Umberto. 1992. *Açık Yapıt*. Çev. Yakup Şahan, İstanbul:Kabalci Yayınevi.
- Hays, K. Michael. 2015. *Mimarlığın Arzusu, Geç Avangardı Okumak*, Yem Yayın, İstanbul
- Hodder, Ian. 1993-95. *On the Surface: Çatalhöyük*, edited by Ian Hodder. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research and British Institute of Archaeology Ankara, 1996 (ISBN 0-9519420-3-4).
- Hollier, Denis. 1992. *Against Architecture: The Writings of Georges Bataille*, Trans. Betsy Wing, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London, England
- Noys, Benjamin. 2000. *George Bataille: A Critical Introduction*, Pluto Press, London, Sterling VA, ISBN 0-7453-1587-9
- Redford, S. (2014). *Legend of Authority / The 1215 Seljuk Inscriptions of Sinop Citadel, Turkey*, İstanbul: Koç University Press. (Eklendi)
- Tschumi, Bernard (1997). *Architecture and Disjunction*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London, England
- Uluğ, H., 1923. *Sinop Kitabeleri ve Çeşmeleri, Sinop: Sinop Matbaası, Aktaran: Üstün, Fulya*, (2008). Yüksek Lisans Tezi, Tarihsel Kaynaklara Göre Sinop Şehrinin Fiziksel Gelişimi (Antik Dönemden 19.yy Sonuna Kadar), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Wycherkey, R.E. 1993. *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*, Çev. Nur Nirven, Neziha Başgelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, ISBN: 975-7538-18-3

Derleme Kitap içinde Makale:

- Hensel, Michael. 2007. *Morpho-Ecologies: Towards Heterogeneous Space In Architecture Design*, Editör: Achim Menges, London: AA Publications.

Dergi:

- Batur, Enis. 1995. 'Kuram' Kitap Dizisi: Duvar, Kitap 7 Ocak 1995 Genel Yayın Yönetmeni: Yurdanur Salman İstanbul: Kur Yayıncılık

tasarım

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi Dergisi

+kuram

Mimarlık Fakültesi, Lisansüstü Programları
Doktora ve Sanatta Yeterlilik Makaleleri

Türkiye'deki Televizyon Üreticilerinin İnovasyon Karakteristikleri Üzerine Bir İnceleme

İlgım Eroğlu

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Süha Erda

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

1-Giriş

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'deki televizyon üreticisi firmaların inovasyon karakteristiklerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

İnovasyon karakteristiği değerlendirilmesi yapılırken, Verganti (2009) tarafından önerilen teknoloji ve anlam eksenli, artımlı ve radikal inovasyonları değerlendiren model kullanılacaktır. Daha sonra modelde bahsedilen dört eksenlerden oluşan inovasyon karakteristiklerini sağlayan stratejik faktörler literatürdeki çalışmalardan derlenecektir. Derlenen kodların, Türkiye'deki tüketici elektroniği firmalarında yapılan mülakatlarda aranmasından sonra, mülakatlar sonucunda elde edilen veriler üç firma için toplu olarak paylaşılarak değerlendirme yapılacaktır.

2- Ürün Tasarımında Radikallik ve Artımlılık Faktörleri

Yakın tarihli literatürde, ürün üzerindeki yeniliklerin hem anlam (tasarım), hem de teknoloji eksenlerinde arandığı görülmektedir (Verganti, 2009; Norman ve Verganti, 2014; Cagan ve Vogel, 2002). Bu modellerin ilk örneklerinde tasarım biçem (styling) boyutunda ele alınmakta ve ürünlerin kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme yetenekleri değerlendirilmektedir (Cagan ve Vogel, 2002). Ancak bu modeller, ürün

kapsamında yeni bağlamların ortaya çıkışını açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Ürünü tasarım ve teknoloji ekseninde artımlılık ve radikallik yönü ile irdeleyen modeller ise, ortaya çıkan farklı inovasyon türlerini kapsamaları açısından yeni ürün bağlamlarının çıkışına da açıklık getirebilmektedir.

Tasarımın inovasyonun ileriki safhalarında ortaya çıktığı savına karşılık, tasarım itkili inovasyon teorisi tasarımın kendisini bir inovasyon kaynağı gösterir ve "işlevsellik ve teknolojinin özgünlüğüne oranla mesaj ve tasarım dilinin özgünlüğünün belirgin ve yaygın olduğu inovasyon türü" olarak tanımlanır (Dell'Era ve diğ., 2010).

Teknoloji ve anlamın değişimine göre Verganti (2009) inovasyonları dört grupta incelemektedir; pazar çekişi, teknoloji itişisi, tasarım itkili (design-driven) ve teknoloji tezahürü (technology epiphanies).

Pazar çekişi aynı zamanda kullanıcı odaklı inovasyon olarak tanımlanmaktadır (Verganti, 2009). Verganti ve Norman'ın (2014) çalışmalarında da belirtildiği gibi radikal inovasyonlar kullanıcı odaklı olamamaktadırlar; kullanıcıların bakış açıları mevcut sistem ve paradigmalarda sınırlı olduğundan, kullanıcılardan radikal değişimler ortaya çıkartabilecek veriler alınamamaktadır. Bu nedenle teknolojik olarak radikal

Öz

İnovasyon kavramı son yıllarda, özellikle ürünler düzeyinde, anlam ve teknoloji eksenlerinde çok boyutlu olarak incelenmektedir. Bu iki farklı boyutta, literatürde daha önce yoğunlukla teknoloji bağlamında incelenmiş olan radikallik ve artımlılık kavramları da değerlendirilmektedir.

Bu farklı boyutların ortaya çıkmasını sağlayan stratejik unsurların oluşumu ile ilgili olarak, literatürde karşılaştırmalı çalışmalar bulunmakla birlikte, belirli inovasyon karakteristiklerinin hangi stratejiler doğrultusunda olacağını inceleyen az sayıda çalışma vardır. Özellikle tasarım yetenekleri ile açığa çıkan anlam temelli inovasyonun oluştuğu koşullar, sınırlı sayıda çalışma ile tanımlanmaya çalışılmıştır. Literatürdeki bu eksikliklere rağmen, bir firmanın anlam ve teknoloji eksenlerinde radikal ve artımlı inovasyon geliştirme yeteneklerinin değerlendirilmesi, ürün geliştirme stratejilerinin oluşturulabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu kapsamda, firmalarda teknoloji ve anlam yönünden radikal ve artımlı yapıdaki inovasyonları oluşturabilecek stratejik yapılar, literatürdeki karşılaştırma çalışmaları üzerinden belirlenecektir. Daha sonra Türkiye'deki televizyon üreticisi firmaların stratejik yapıları, karşılaştırılmalı çalışmalardan elde edilen kodlar ile değerlendirilerek Türkiye'deki firmaların inovasyon profili incelenecektir.

Çalışmanın sonuç bölümünde, televizyon üreticilerinin genel inovasyon yapıları üzerinden, tasarımın bu firmalarda nasıl konumlanabileceğine dair değerlendirmeler yapılacaktır.

Abstract

The concept of innovation has been investigated in recent years, especially in terms of meaning and technology regarding the products. In these dimensions, the concepts of radicality and incrementality, which have been studied intensively in the context of technology, are also evaluated in the literature.

While there are comparative studies in the literature regarding the formation of the strategic elements that enable these different dimensions to emerge, there are few studies examining which strategies are in line with specific innovation characteristics. Especially the conditions under which the meaning-based innovation that is exposed by the design capabilities, has been tried to be defined by the limited number of studies. Despite these shortcomings in the literature, the ability of a firm to evaluate its ability to develop radical and incremental innovations on the axis of meaning and technology, is crucial to the formulation of product development strategies.

In this context, strategic structures that can create radical and incremental innovations in terms of technology and meaning within firms, will be determined through comparative studies in the literature. Later on, the strategic structures of Turkish television producers will be evaluated with the codes obtained from comparative studies and the innovation profile of the companies in Turkey will be evaluated.

In the conclusion of this study, evaluations will be made on how television producers can be positioned in terms of general innovation characteristics, and how design can be positioned in these firms' strategies.

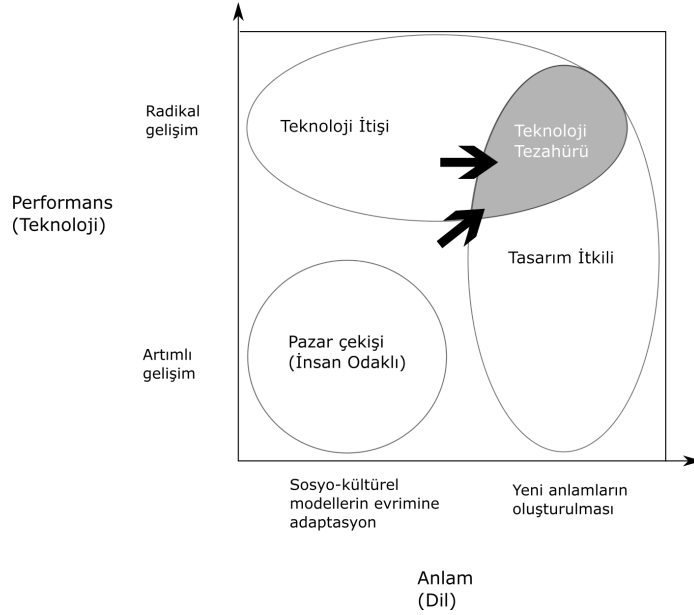
Anahtar Kelimeler:

Tasarım, inovasyon, televizyon endüstrisi

Keywords:

Design, innovation, television industries

Şekil: 1
Performans ve anlam boyutlarında inovasyon türleri (Verganti, 2009).

bir değişim içermeyen ve kullanıcıdan alınan verilere dayandırılarak oluşturulan inovasyonlar pazar çekişlidir (Şekil 1).

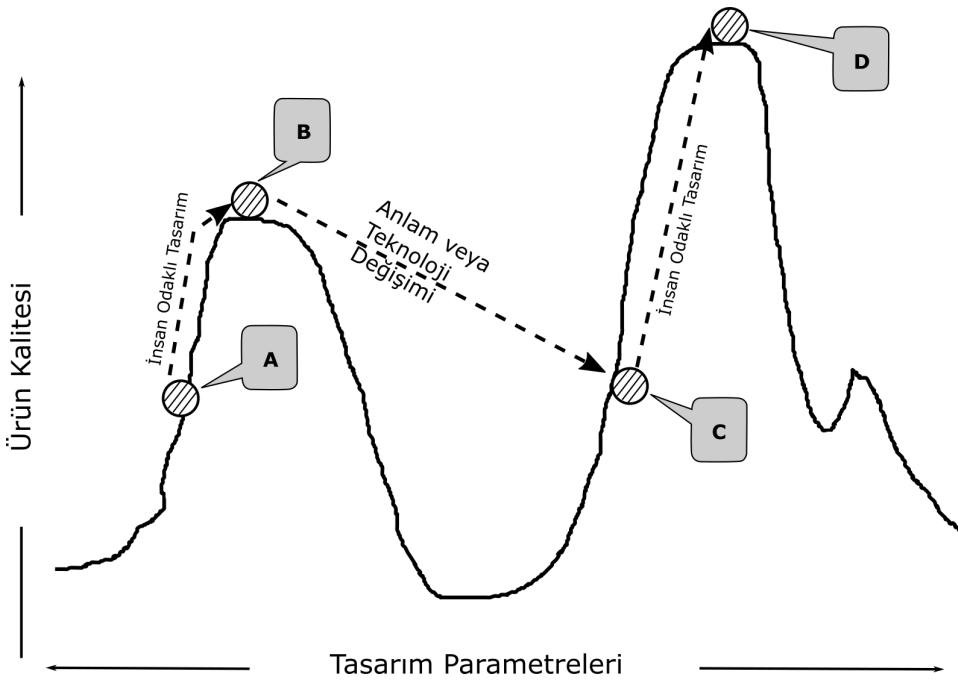
Teknoloji itişisi ise yeni bir teknolojinin uygulaması olarak tanımlanmaktadır; burada önemli olan nokta teknolojinin bilinen anlamı bozmadan kullanılmasıdır (Verganti, 2009). Bu tip inovasyonlara örnek olarak televizyonlarda CRT (cathode ray tube - tüplü televizyon) teknolojisinden LCD (likit kristal ekran) teknolojisine geçiş gösterilebilir. Bu tarz bir değişimde televizyonun kullanıcı için ifade ettiği anlamda bir değişim olmamıştır; geliştirilmiş olan yeni teknoloji, eski anlam çerçevesinde uygulanmıştır.

Tasarım itkili inovasyon ise, tasarımın ürün anlamını değiştirerek radikal bir yenilik yaratmasıdır; her ürünün içinde barındırdığı bir anlam vardır ve biçim (stil) sadece bunu ifade eden bir yoldur (Dell'Era ve diğ., 2010). Verganti'ye göre (2009) tasarım itkili inovasyonlar "anlık" gelişen ilerlemeler değildir; tıpkı yeni teknolojiler için yapılan kapsamlı ar-ge çalışmalarında olduğu gibi tasarım itkili inovasyonlar da uzun süreli araştırmalar sonucunda yapılmaktadır. Bu tip çalışmalar için verilen bir örnek Alessi'nin "Family Follows Fiction" mutfak aletleri serisidir (Verganti, 2010). Alessi, bu ürün ailesini oluşturmak için tüketici yemek kültürü uzmanı, mimar ve

sanatçılar gibi farklı arka planları olan ve daha önce Alessi ile çalışmamış kişilerden bir araştırma ekibi kurmuştur (Verganti, 2009). Tasarım itkili inovasyonların tesadüfî olmadığı savunulmaktadır, ilerleyen bölümlerde açıklanacağı üzere tasarım itkili inovasyonun gerçekleşebilmesi için nasıl bir ortam oluşturulması gerektiğine dair görüşler de mevcuttur.

Teknoloji tezahürü ise yeni bir teknolojinin yeni bir anlam yaratacak şekilde kullanılmasıdır. Bu tip inovasyonlarda yeni teknolojiler yeni anlamlar yaratmak için kullanılmaktadır; bir başka deyişle teknoloji ve teknolojinin ifade edebileceği yeni anlam aynı anda ortaya çıkmaktadır (Verganti, 2009). Verganti (2009) bu tip inovasyona örnek olarak Nintendo'nun geliştirmiş olduğu Wii sistemini örnek vermektedir; bu oyun sistemi MEMS (microelectromechanical systems) sensörlerini kullanarak hem yeni bir teknolojiyi pazara sokmuş, hem de video oyunlarının oynanma şeklini değiştirmiştir.

Yapılmış olan bu tanımlamalardan yola çıkarak inovasyonda tasarım itişinin teknoloji itişinden bağımsız olarak var olabileceği ve teknolojik olarak artımlı inovasyon sınıfına girse de bir ürünün anlam değişimi boyutunda radikal kabul edilebileceği söylenebilir.

Şekil: 2
Tepeye tırmanma paradigmasının radikal ve artımlı inovasyonlara uyarlanmış hali (Norman ve Verganti, 2014-a).

2-1 Ürünün Anlam Boyutunda Radikallığı ve Artımlılığı

Daha önce de tanımlandığı gibi bir tasarımın, teknoloji tezahürü ve tasarım itkili inovasyon örneklerindeki gibi radikal inovatif olabilmesi için, ürün anlamında değişiklik yaratılması gerekmektedir. Bu bölümde Norman ve Verganti'nin (2014-a) çalışmaları ve bu çalışma ile ilgili yapılan tartışmalar üzerinden (Langrish ve diğ., 2014; Norman ve Verganti, 2014-b) radikallik ve artımlılık tartışılıp, kavramlar daha açık olarak tanımlanacaktır.

Norman ve Verganti (2014-a), artımlılığı "tepeye tırmanma" olgusu ile açıklamaya çalışmışlardır. Yazarlara göre bir ürün anlamı oluşturduktan sonra artımlı küçük iyileştirmelerle olabileceği en gelişmiş noktaya doğru ilerler; bu durum gözleri bağlı bir insanın bir tepenin en üst noktasına ulaşabilmesi için, bulunduğu noktadan alçak olmayan noktalara ilerlemesine benzetilmektedir. Radikal inovasyon ise anlamın değişmesi ve yeni bir tepe oluşmasına benzetilmektedir (Norman ve Verganti, 2014-a).

Figürde de görüleceği üzere, A noktasında oluşmuş olan bir ürün anlamı, artımlı iyileştirmelerle B noktasına taşınmak-

tadır. B noktasında en gelişmiş formunu alan ürün anlamı radikal bir değişim ile C noktasında yeni bir ürün anlamı oluşturmaktadır. Oluşan bu yeni anlam da artımlı iyileştirmelerle D noktasına gelir (Norman ve Verganti, 2014-a). Verganti ve Norman (2014-b) tepe noktasına gelmiş bir ürün tipolojisinin artımlı inovasyonlarla farklılaştırılmaya çalışılmasının olumsuz sonuçlar doğuracağını savunmaktadırlar.

Norman ve Verganti'nin (2014-a) aynı çalışmada tanımladıkları artımlılık ise, insan merkezli tasarım (*human centered design*) ekseninde gelişmektedir. Norman (1993) kavramla ilgili görüşlerinde daha ziyade teknoloji itiş odaklı ürün geliştirmeye karşı bir yöntem olarak insan merkezli tasarımdan bahsetmektedir. Yazara göre insanların teknolojik ürünlere uygun yaşamaya çalışması yerine, teknolojik ürünler insanların hayatlarına uyacak şekilde tasarlanmalıdır (Norman, 1993). Temel olarak ürünlerin insanlardan gelen bildirimlerle ve kullanıcılarla birlikte insan odaklı senaryoların ön planda olarak tasarlanmasını savunan bu kavramın, kullanıcı merkezli tasarım (*user-centred design*), ulaşılabilir tasarım (*accessible design*), herkes için tasarım, evrensel tasarım, kapsayıcı tasarım ve eylem merkezli tasarım (*activity-centered*

design) kavramları ile yakın olduğu literatürde belirtilmektedir (Pottgiesser, 2013). Bu kavramlar içerisinde yer alan eylem merkezli tasarım, Norman (2005) tarafından insan merkezli tasarımın kullanıcı istek ve alışkanlıklarına fazla odaklanmasının yarattığı sorunlara alternatif olarak ortaya atılmıştır. İlgili çalışmada yazar, insanların adaptasyon yeteneğinden faydalanılarak, dar bir kullanıcı kitlesinden daha fazla kişiyi kapsayan ve tüm kullanıcı isteklerini karşılamaya yönelik olmaya çalışarak karmaşıklaşmamış ürünlerin tasarlanabileceğini belirtmektedir (Norman, 2005). Eylem merkezli tasarımda Norman (2005), kullanıcıların rahatlıkla gerçekleştirebilecekleri eylemlerin tasarlanmasına odaklanılarak, insan merkezliliğin eylem hatalarının yok edilmesine yönlendirilmesini savunmaktadır (Norman, 2005).

Norman ve Verganti (2014-a) çalışmasında önerilen model, Verganti'nin (2009) önceki çalışmalarına bağlı olarak geliştirilmişse de, modelin henüz yeterince tartışılmamış olduğu görülmektedir. Tartışılan kavramlarla ilgili yapılmış diğer çalışmalarda modeli destekleyebilecek bulgulara rastlanabilir. İnsan merkezli tasarım üzerine yapılan kimi çalışmalarda kullanıcıların ürün ile ilgili önceki deneyimlerine ve ürünün kendi algıladıkları anlamlarına takılı kaldığı görülmekle birlikte, araştırmacıların dahi kendi bakış açıları ve proje hedefleri içerisinde kullanıcıdan gelen verileri süzembildiğine dair bulgulara rastlanmaktadır (Steen, 2011). Bu bulgular, insan merkezli tasarım araştırmaları ile belirli bir anlamın sınırı dahilinde kalınacağı savlarını destekler görünmektedir. Ayrıca Norman'ın (2005) model geliştirilmeden önce bahsetmiş olduğu, insan merkezliliğe aşırı odaklanarak giderek karmaşıklaşan ve başarısız olan ürünler örneği, modeldeki "tepeye tırmanış" örneğindeki tepe noktasından iniş benzetmesi ile örtüşmektedir. Aynı yazıda, insan merkezli olmadan da kullanılabilir ürünler yapan firmalara örnek olarak Apple firmasının gösterilmesi, yazarın teknoloji itişli olmayan tasarımlar için farklı bir tanıma daha ihtiyaç duyduğunu düşündürmektedir. Nitekim Norman

(1993), insan merkezli tasarım kavramını, teknoloji odaklı ürünlerde teknoloji itişli tasarım davranışına karşı insan faktörünün merkeze alınması olarak konumlandırmıştır. Önerilen modelde ise tasarım, teknolojiden bağımsız, artımlı ve radikal olarak ayrı bir eksende incelenebilmektedir (Norman ve Verganti, 2014-a).

2-2 Ürünün Teknoloji Boyutunda Radikallliği ve Artımlılığı

Radikal inovasyonun, teknolojik bir buluşu izleyen ve pazar şartlarını değiştiren yenilikler olarak tanımlandığı görülmektedir (Cooper ve Press, 1995). Ancak bu tanımın zaman içerisinde teknoloji odaklı olmayan ürünleri kapsayacak şekilde geliştirildiği de görülmektedir. Örneğin Hamel (2003), etkili rekabet için pazar şartlarının değiştirilmesi gerektiğini savunduğu yazısında radikal inovasyon örnekleri olarak Apple'ın iMac modeli, Kohl's mağazalarının klasik mağazacılık yerleşim düzenini değiştirmesi ve Southwest Airlines firmasının rotalarındaki değişikliği göstermektedir. Hiçbiri yeni bir teknoloji gerektirmeyen bu örneklerden, radikallığın anlamının pazar şartlarını değiştirme olarak algılanmaya başladığı görülebilmektedir. Yazarın vermiş olduğu örneklerden radikal inovasyonun ürün tasarımı, hizmet tasarımı veya üretim/operasyon tasarımında da görülebileceği düşünülmektedir (Hamel, 2003). Ürün tasarımı çerçevesinde ise teknolojik ve tasarım kökenli radikal inovasyonlara bakılacaktır.

Norman ve Verganti'nin (2014-a) modelinde, teknolojik inovasyon dikey eksenin üst kısmında yer almakta ve teknoloji itişli ürünler ile teknoloji tezahürü olarak adlandırılan ürünleri kapsamaktadır. İki kavram arasındaki önemli bir fark; teknoloji tezahürünün yeni anlam yaratma kapasitesi ile daha fazla bağlantılı olmasıdır. Verganti'nin (2009) teknoloji tezahürü için vermiş olduğu bir örnek olan Nintendo Wii örneğinde, başka bir firma tarafından geliştirilmiş olan sensör teknolojisi, firma tarafından yeni anlam içeren bir ürünün geliştirilmesinde kullanılmıştır. Bir başka deyişle firmanın teknoloji tezahürü olarak

nitelendirilen bir ürün ortaya çıkartması için tasarım itkili inovasyonlar yapabilmek yetisi daha ön plandadır. Teknoloji itişli ürünler, yeni teknolojilerin eski anlam içerisinde kullanılması olarak tanımlandığından, bu ürünlerde de teknoloji geliştirme veya adapte etme yeteneğinin önem kazandığı söylenebilir. Teknolojinin adapte edilmesi ile oluşturulan teknoloji itişli ürün örneği olarak teflon malzemesinin tavalarda kullanılması gösterilebilir.

Teknoloji ekseninde artımlı inovasyonlar ise, radikal bir teknoloji ortaya çıktıktan sonra kullanıcı eğilim ve beklentilerinin de anlaşılması ile ürünün geliştirilmesi kastedilmektedir; bu iyileştirmeler ürün performansı ve daha sonra da üretim verimliliği üzerinde devam etmektedirler (Kim, 1998). Teknolojinin artımlı iyileştirilmesinde de pazar odaklı bir yön olduğu görülebilmektedir; Norman ve Verganti'nin (2014-a) modelinde de artımlı teknolojik inovasyonlar insan merkezli tasarım metodu ile birlikte pazar odaklı alana konumlanmıştır.

2-3 Radikal ve Artımlı Tasarım Odaklı İnovasyon Geliştirme Yeteneğinin Çözülmesi

Radikal ve artımlı yönü kuvvetli firmaları karşılaştıran çalışmalardan yola çıkarak, radikallik ve artımlılığa neden olabilecek stratejik kararlar incelenebilir.

2-3-1 Tasarım Odaklı Radikal İnovasyon Geliştirme Yeteneğinin Çözülmesi

Önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, radikal inovasyonlar tasarımdan ziyade teknoloji ekseninde irdelenmiştir. Literatürde bulunan kısıtlı sayıdaki tasarım odaklı radikal inovasyonu irdeleyen yayında, teknoloji odaklı radikal inovasyonda belirtilenlere benzer teori ve modeller görülmektedir (Utterback ve diğ.,2008).

Tasarım itkili radikal inovasyonla ilgili yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmalarda, tasarım itkili inovasyonun yapısı ve oluşabilmesi için gerekli ortamlara dair ipuçları verilmiştir. Verganti ve Öberg'in (2013) yapmış oldukları çalışmada, tasarım itkili inovasyonun, teknolojik inovasyonlardan farklı olarak fikir ve problem çözümünden

çok, öngörme ve yorumlama üzerinden şekillendirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Öngörü ve yorumlama için de belirli nitelikte kaynaklara başvurulması gerekmektedir: "Philips kitle kaynağa (crowdsourcing) başvurmadı. Yorumlar istedi, fikirler değil, ve binlerce yorumun sadece gürültüye neden olacağını da fark etti. Böylece sadece karmaşık bir senaryoya alışılmadık, ancak sağlam yorumlar sağlayabilecek birkaç kişiye başvurdu." (Verganti, 2011).

Dell' Era ve Verganti'nin (2010) yapmış oldukları çalışma ise, tasarıma dayalı radikal inovasyon geliştiren şirketlerin birlikte çalıştıkları tasarımcıların bilgi çeşitliliği üzerinedir. Yazarlar bu firmaların, tasarıma dayalı radikal inovasyon geliştiren diğer şirketlere oranla

- şirket dışından tasarımcılarla ürettikleri ürünlerinin oranının daha fazla olduğunu,
- dışarıdan iş birliği yapılan tasarımcıların sayısının fazla olduğunu,
- yabancı kökenli tasarımcılarla çalışma oranlarının yüksek olduğunu,
- çalıştıkları tasarımcıların eğitim arka planlarının daha çeşitli olduğunu,
- ve alt sektörlerde de çalışan tasarımcılarla çalışmayı tercih ettiklerini

tespit etmişlerdir (Dell' Era ve Verganti, 2010). İlgili çalışmada istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmasa da (Dell' Era ve Verganti, 2010), farklı sektörlerde çalışan tasarımcıların da tasarım odaklı radikal inovasyona olumlu katkılarda bulunabileceklerinden bahsedilmektedir (Verganti, 2006).

Teknolojik radikal inovasyonların oluşumunu destekleyen faktörleri temel alarak, tasarım itkili inovasyonu destekleyebilecek faktörler ile ilgili bir model örneği, Verganti (2008) tarafından oluşturulmuştur. Çalışmada, teknolojik radikal inovasyonun oluşabilmesi için önemli olan faktörlerin, tasarım faaliyetlerindeki olası karşılıkları önerilmiştir (Verganti, 2008).

Sosyo-kültürel rejimler ve teknolojik rejimler benzeşmesi, hem tasarım hem de teknolojinin radikal değişiminin

Tablo: 1
Radikal inovasyonun oluşabilmesi için önemli olan faktörlerin tasarım faaliyetlerindeki olası karşılıkları.

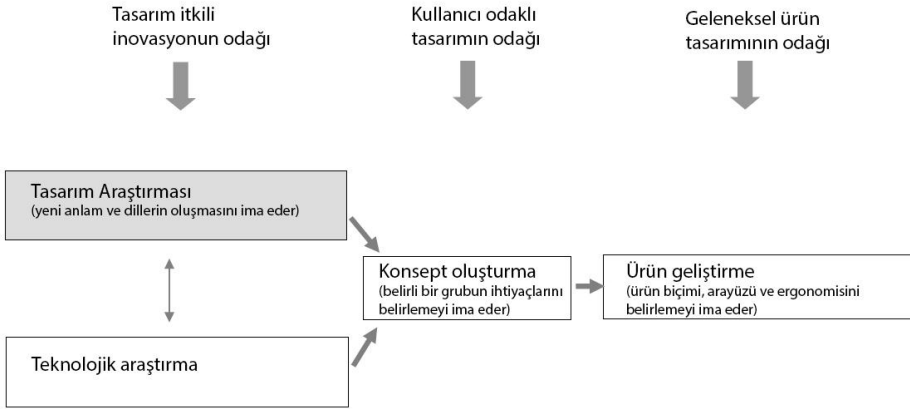
Dil ve Anlam	Teknoloji ve İşlevsellik
Tasarım itkili inovasyon	Teknoloji itişli inovasyon
Sosyo-kültürel rejimler	Teknolojik rejimler
Atatipler, ikonlar	Baskın tasarım / Sektör klasikleri
Diller ve işaretler	Mimari ve bileşen inovasyonu
Tasarım araştırması	Teknolojik araştırma / Kaynak temelli inovasyon / Birikim yaratılması, bütünleşmesi ve tutulması
Tasarım söylevi	İş ekosistemleri / Açık inovasyon
Kilit yorumlayıcılar	İş birlikleri, tekellik (trust) ve bilişsel uzaklık / Birlikte tasarım (co-design) ve tedarikçi katılımı
Dil simsarları	Kapı tutucular (gatekeepers) ve Teknoloji simsarları
Tutma	Tutma kapasitesi

arkasında sosyo-kültürel değişimler ve tamamlayıcı unsurların olması ile açıklanmaktadır. Ürün anlamını değiştirmeye odaklı birimlerin, kullanıcıların o anki ihtiyaçlarından çok, kullanıcıların gösterdiği değişimlere odaklandıkları belirtilmektedir (*Dell'Era ve Verganti, 2009-a*). Swatch veya iPod benzeri markaların ve ürünlerin oluşumu, çevresel etkenlerin anlam değişimine etkisine örnek gösterilmektedir (*Verganti, 2008*). Atatipler ve ikonlar ise baskın dil ve baskın tasarımlar ile açıklanmaktadır; bir baskın tasarım, diğer örneklerden daha fazla kabul gören ve bağlılık oluşturan bir ürün sınıfıdır ve ortaya çıkması ile rekabet şartlarını radikal olarak değiştirir (*Utterback, 1996*). Diller ve işaretler ile ilgili olarak da, Dell'Era ve Verganti (2011), baskın ürün anlamlarının, endüstri hareketlerini baskın ürün dillerinden (*baskın tasarıma ait diller*) daha fazla etkilediğini söylemişlerdir. “Mimari ve bileşen inovasyonu” ile “diller ve işaretler” karşılaştırılmasında, Dell'Era ve Verganti (2007) tarafından yayınlanmış bir başka çalışmada, dillerin değişiminin hakim olduğu moda, kuyumculuk vb. sektörlerde yeni dillerin ömrünün, yeni anlamın daha yoğun görüldüğü ürün tasarımı alanındaki mobilya, elektronik vb. sektörlerle kıyasla daha kısa ömürlü olduğu saptanmıştır. Örnek olarak mobilya sektöründe anlam

yaratma ile ilgili çabalar; renk, malzeme, konstrüksiyon benzeri bileşenlere ayrılarak da irdelenebilmiştir (*Dell'Era ve Verganti, 2007*). Araştırma aşamasında ise, teknolojik araştırmadan ziyade sosyolojik araştırmaya odaklanıldığına değinilmiştir; tasarım faaliyetlerinin odağı ile ilgili görüşler ise Tablo 1'deki gibi özetlenmiştir (*Verganti, 2008*).

Tasarım söylevinin değişimi, daha önce ar-ge faaliyetlerinin gelişiminde tartışılan açık inovasyon kavramı ile benzeştirilerek açıklanmıştır; bu olgu, tasarımcıların farklılaşmasının radikal inovatif tasarım oluşumuna olumlu katkıda bulunması ile de desteklenebilir (*Ravasi & Lojaco, 2005; Dell'Era, Verganti, 2010 ve 2009-b*).

Ayrıca, moda, sanat vb. alanlardan dil için aktarımı yapılabilecek unsurların aranması da, anlam inovasyonu yapan firmaların uyguladığı bir yöntem olarak aktarılmaktadır (*Dell'Era ve Verganti, 2009-a*). İşbirliklerinin ve kilit yorumlayıcıların önemi de tedarikçi ağlarının önemi ve rakipler arasında dahi olabilen işbirliklerinin değeri ile açıklanmaktadır (*Verganti, 2009*). Dil simsarları ise farklı firmalar arasında görünmez bir iletişimin olmasını sağlamaktadırlar, IDEO firması 40'tan fazla endüstri ile iletişim içerisinde olarak bu tip bir rol üstlenmektedir (*Verganti, 2008*). “Tutma” ise firmanın radikal anlam

Şekil: 3
Tasarım faaliyetlerinin odakları
(Verganti, 2008).

inovasyonları içerisinde kabul görebilecek olanları seçip uygulayabilmesi anlamına gelmektedir; bu aşamada firma kimliği ve dilinin korunabilmesi açısından firma içerisindeki tasarımcılara önemli rol düştüğü gibi (Dell'Era ve diğ., 2008), üst yönetim de stratejiler doğrultusunda etkin sonuçlar alınmasında önemli bir paya sahiptir (Verganti ve Öberg, 2013).

İncelenen çalışmalarda belirtilen, radikal inovatif tasarım yapan firmaların yapısına ait kimi özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Firma dışından tasarımcılarla çalışmaları
- Yurt dışından tasarımcılarla çalışmaları
- Farklı sektörlerden tasarımcılarla çalışmaları
- Aynı sektörün farklı kollarından tasarımcılarla çalışmaları
- Tasarımda yeni anlam yaratmak için çok disiplinli ekiplerle sosyo-kültürel çalışmalar yürütmeleri
- Sektör dışından insanların bulunduğu araştırma ekipleri oluşturmaları
- Kullanıcıların o anki ihtiyaçlarından çok, geçirdikleri değişimlere odaklanmaları
- Moda ve sanat gibi yeni anlam için uyarıcı olabilecek alanlarda etkinliklere katılınması (fuar, sergi, vb)
- Farklı arka plandan tasarımcılarla çalışmaları

2-3-2 Tasarım Odaklı Artımlı İnovasyon Geliştirme Yeteneğinin Çözülmesi

Artımlı inovasyonlar, hem teknoloji hem de tasarım ekseninde pazar odaklılık ve insan merkezilik üzerinden incelenmiştir (Norman & Verganti, 2014-a).

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, insan merkezli tasarım, tasarımı kullanıcıların algıları ve ihtiyaçları ile yönlendirmeye dayanan bir tasarım anlayışıdır. İnsan merkezli tasarımda kullanılan, kullanıcı araştırmalarına dayanan bazı metodlar, insan merkezli tasarım yeteneğinin çözümlenmesinde de kullanılabilir.

Kullanıcı bölümlemesi, kullanıcı odaklı tasarım yapan firmaların faydalanabileceği yöntemlerden biridir; kullanıcılar yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi gibi kriterlerle demografik olarak, veya davranış ve algılara göre psikografik olarak bölümlendirilebilirler (Garrett, 2010).

Odak grupları; belirli bir konu üzerinde yönlendirilen kullanıcıların konuşturulması ile yapılan ve kullanıcıların davranışları, fikirleri ve tercihlerinin anlaşılabilirdiği araştırmalardır; özellikle yeni teknolojiler ile ilgili olarak kullanıcıların isteklerinin anlaşılması ile ilgili kullanılabilir (Kunert, 2009). Odak grupları; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış mülakatlar ve telefon mülakatları ile birlikte, mülakat teknikleri kapsamında da incelenebilir (Wilson, 2014-a). Görev analizi (task analysis) ise, kullanıcıların psikolojik ve fiziksel amaçlarını göz önüne alarak,

belirli bir kullanım görevini yerine getirmek için gereken aşamaları sıralamaya ve irdelemeye yöneliktir (Norman, 1986). Bağlamsal sorgulama (*contextual inquiry*) ise bir kullanıcı ile belirli bir görevi yerine getirmekle ilgili görüşme yöntemidir (Leonard ve diğ., 2006). Anketler de, kullanıcılardan ürünleri ile ilgili verileri toplamakta kullanılan bir yöntemdir (Wilson, 2013). Kullanıcı testleri ise tasarlanan ürünün kullanıcılar tarafından test edilmesi ile yürütülmektedir (Garrett, 2010).

Kullanıcı testleri kapsamında değerlendirilebilecek sezgisel değerlendirme (*heuristic evaluation*), görev ve/veya form üzerinde, tasarım süreci esnasında veya bitiminde kullanıcıların algısal değerlendirme yapmasını kapsamaktadır; bireysel uzman değerlendirmeleri (*individual expert reviews*) ise ürünü yoğun olarak deneyimleyen kullanıcılar ile görüşmeyi kapsar (Wilson, 2014-b). Perspektif tabanlı kullanılabilirlik araştırması ise, araştırmaya katılan kullanıcılara birden fazla perspektif ile ürünün kullanımını değerlendirme olanağı sunulur; bu araştırma, kullanıcılara olası perspektifleri tanımlayarak (*deneyimli kullanıcılar, hata çözme senaryoları vb.*) verilen soru setleri ile ürün değerlendirmesini sağlar (Zhang ve diğ., 1999). Bilişsel gezinti (*cognitive walkthrough*) yöntemi, kullanım hakkında önceden bilgilendirilmemiş kullanıcıların, kullanımı kendiliğinden öğrenebilme olanaklarını araştırır (Rieman ve diğ., 1995). Çoğul kullanılabilirlik gezintisi (*pluralistic cognitive walkthrough*) ürünü geliştirenler, insan faktörleri uzmanları ve temsili kullanıcıların aynı anda görev adımlarını tahmin etmeleri, tahminlerini kaydetmeleri ve daha sonra temsili kullanıcılardan başlayarak tahminlerini tartışmaları ile gerçekleştirilir (Hollingsed ve Novick, 2007). Formal kullanılabilirlik incelemeleri (*formal usability inspections*) ise daha ziyade ürün tasarımında yer alan insan faktörleri uzmanlarını ve tasarımcıları kapsar; araştırma belirli görev ve soru setleri ile her katılımcı için ayrı ayrı yapılarak, daha sonra gruplar halinde problemleri bulunmasını, olası çözümlerin önerilmesini ve bunların uygulanmasının takibini kapsar (Wilson, 2014-b).

Araştırma yöntemlerinin yanı sıra, işbirlikleri ve tasarım ekibine dahil edilen kişiler de bir tasarım biriminin artımlı inovatif tasarım eğilimi ile ilgili ipucu verebilir. Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere artımlı inovatif tasarım geliştiren firmalar daha çok kendi bünyelerindeki tasarımcılar ile çalışmaktadırlar (Dell' Era ve Verganti, 2010; Dell' Era ve diğ., 2008). Ayrıca kullanıcı odaklı araştırma yöntemlerinde açıklandığı gibi araştırma ekipleri daha ziyade insan faktörleri uzmanları, pazarlama uzmanları ve moderatörler gibi, genellikle firma içinde yer alan kişilerden oluşmaktadır; özellikle firma dışından bir uzmanla çalışma gerekliliği görülmektedir. Araştırmalara katılan kullanıcı ve uzman kullanıcı gibi gruplar ise insan odaklılığı vurgulamaktadır.

İncelenen yöntem ve çalışmalarda belirtilen, artımlı inovatif tasarım yapan firmaların yapısına ait kimi özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Demografik ve psikografik kullanıcı bölümlenmeleri gibi kullanıcı bölümlenmeye yönelik pazar odaklı sınıflamalar kullanmaları
- Odak grupları, bağlamsal sorgulama, görev analizi, anketler ve kullanıcı testleri gibi pazar odaklı araştırma metodlarını kullanmaları
- Sezgisel değerlendirme, bireysel uzman değerlendirmeleri, perspektif tabanlı kullanılabilirlik araştırması, bilişsel gezinti, çoğul kullanılabilirlik gezintisi ve formal kullanılabilirlik incelemeleri gibi insan odaklı tasarım metodları kullanmaları
- Tasarım araştırma ekiplerinin daha çok firma içinden kişilerce oluşturulması
- Firma dışından tasarımın desteğinin sık ve düzenli olarak alınmıyor olması
- Pazar kaygılı proje hedefleri

2-4 Radikal ve Artımlı Teknolojik İnovasyon Geliştirme Yeteneğinin Çözümlemesi

Bir kurumun radikal inovasyon geliştirebilme yeteneğinin çözümlemesi ile ilgili

bugüne dek yapılmış çeşitli çalışmalara rastlamak mümkündür. Radikal inovasyonun genel anlamda incelendiği çalışmalar, tasarım itkili radikal inovasyonun irdelendiği çalışmalardan daha fazladır. Ayrıca ilgili kavramlar literatürde “teknoloji itişli” ve “pazar çekişli” inovasyon kavramları başlıkları ile de incelenmiştir; pazar çekişli inovasyonlarda ürün niteliğini kullanıcının yönlendirdiği, teknoloji itişli inovasyonlarda ise inovasyon kaynağının buluş niteliğindeki pazardan bağımsız gelişme olduğu savunulur (*Di Stefano ve diğ. 2012*). Ancak çalışmaların çoğunlukla inovasyonun kaynağının ne olduğu ekseninde devam ettiği ve iki farklı yaklaşımdan hangisinin daha doğru olduğu üzerine tartışıldığı görülmektedir (*Brem ve Voigt, 2009*).

Radikal inovasyon ve artımlı inovasyona odaklanan firmaların yapılarında görülen farklılıkların bazıları stratejik ve yapısal olmaktadır. Ettlíe ve diğ. (1984) yapmış oldukları çalışmalarda firmaların büyüklüğü, pazar odaklılık ile artımlı inovasyon yeteneği arasında ilişki olduğunu, radikal inovasyon için ise belirli bir teknolojiye yetişmiş uzman sayısının fazlalığı ve radikal inovasyon destekçilerinin (*champion*) olması gerektiğini vurgulamıştır. Un (2010) ise, yaptığı çalışmada bireyselliğin daha ön planda olduğu ve proje hedefleri üzerinden eleman görevlendirmesi yapılmayan organizasyon seviyesindeki (*organization-level*) yönetim biçimleri ile, belirli proje hedefleri doğrultusunda ekiplerin oluşturulmasına dayanan takım odaklı sistemleri karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda, ekip hedeflerinin önceden belirlenmediği ve kişilerin daha fazla inisiyatif alabildikleri organizasyon seviyesindeki yapılanmaların, radikal inovasyon kabiliyetini daha olumlu etkilediği görülmüştür. Chang ve diğ.’nin (2012) deneyselliğin ve risk almanın radikal inovasyonu desteklediği ile ilgili bulguları da bu savı desteklemektedir. Proje hedeflerinin önceden belirlendiği, performans değerlendirmelerinin ve işe alımların takım hedeflerine göre yapıldığı organizasyonların ise, artımlı inovasyonlar için daha uygun olduğu saptanmıştır (*Un, 2010*). Oerlemans ve

diğ. (2013) ise, firmaların yapmış olduğu sektörel işbirliklerinin hem artımlı hem de radikal inovasyona belirli bir noktaya kadar olumlu etkilerinin olduğunu; ancak bir noktadan sonra bilgi yönetimi zorlaştığından sayısı artan işbirliklerinin olumsuz etki göstermeye başladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, artımlı inovasyon için gereken işbirliği çeşitliliğinin daha fazla olduğunu ve radikal inovasyon yeteneğini maksimize eden çeşitlilik seviyesinin, artımlı inovasyonu maksimize etmek için gerekli seviyeden daha düşük olduğunu belirtmişlerdir (*Oerlemans, 2013*). Koberg ve diğ. (2003) tarafından yapılmış olan çalışmada ise yine firma büyüklüğünün artımlı inovasyona olan eğilimi artırdığı, ayrıca firmanın yaşının da artımlı inovasyon sıklığını artırdığı belirlenmiştir. Deneysellik ve sektörel hareketliliğin fazlalığının ise radikal inovasyonu artıran etkenler olduğu belirtilmiştir (*Koberg, 2003*). Radikal inovasyon geliştirme yeteneğini artıran bir unsur da, kuluçka birimlerinin oluşturulması olarak gösterilebilir; büyümeye, müşteri tabanına ve firma geçmişine bağlı olarak pazara fazla odaklandığı için radikal inovasyon yeteneklerinin körelmeye başladığı durumlarda, firmalar o an pazarda karşılığını göremedikleri radikal inovatif teknolojik çalışmalar için ayrı birimler oluşturabilmektedirler (*Ford ve diğ., 2009*).

Yukarıda sıralanan çalışmalardan yola çıkarak, radikal teknolojik inovasyon geliştirme yetenekleri şu şekilde sıralanabilir:

- Radikal inovasyonu destekleyecek ürün destekçilerinin (*champion*) olması
- Teknoloji üzerinde uzmanlaşmış çalışan sayısının fazlalığı
- Bireylerin çalışmalarının önceden belirli projelerle sınırlandırılmaması
- İş birliklerinde bilgi ağının belirli bir etkinlik seviyesinde tutulması
- Pazarda karşılığı olmayan projelerin ayrı birimlerde devam ettirilmesi
- İnovasyonun kaynağı olarak pazardan ziyade temel araştırmalara odaklanması

Tablo: 2
İnovasyon türleri kodları.

	Teknoloji Odaklı İnovasyon	Tasarım Odaklı İnovasyon
Radikal	<p>Ürün Destekçisi -Radikal inovasyonu destekleyecek ürün destekçilerinin (champion) olması</p> <p>Uzman Sayısı -Teknoloji üzerinde uzmanlaşmış çalışan sayısının fazlalığı</p> <p>Serbestlik -Bireylerin çalışmalarının önceden belirli projelerle sınırlandırılmaması</p> <p>Kontrollü Bilgi -İş birliklerinde bilgi ağının belirli bir etkinlik seviyesinde tutulması</p> <p>Pazardan Bağımsız Projeler -Pazarda karşılığı olmayan projelerin ayrı birimlerde devam ettirilmesi</p> <p>Temel Araştırmalar -İnovasyonun kaynağı olarak pazardan ziyade temel araştırmalara odaklanması</p>	<p>Şirket Dışından Tasarımcılar -Firma dışından tasarımcılarla çalışmaları</p> <p>Yabancı Tasarımcılar -Yurt dışından tasarımcılarla çalışmaları</p> <p>Sektör Dışından Tasarımcılar -Farklı sektörlerden tasarımcılarla çalışmaları</p> <p>Yan Sektörlerden Tasarımcılar -Aynı sektörün farklı kollarından tasarımcılarla çalışmaları</p> <p>Çok Disiplinli Ekipler -Tasarımda yeni anlam yaratmak için çok disiplinli ekiplerle sosyo-kültürel çalışmalar yürütmeleri</p> <p>Sektör Dışından Araştırmacılar -Sektör dışından insanların bulunduğu araştırma ekipleri oluşturmaları</p> <p>Değişime Odaklanma -Kullanıcıların o anki ihtiyaçlarından çok, geçirdikleri değişimlere odaklanmaları</p> <p>Anlam Uyarıcıları Arama -Moda ve sanat gibi yeni anlam için uyarıcı olabilecek alanlarda etkinliklere katılması (fuar, sergi, vb)</p> <p>Farklı Arkaplandan Tasarımcılar -Farklı arka plandan tasarımcılarla çalışmaları</p>
Artımlı	<p>Sınırlı Hedefler -Proje ekiplerinin önceden belirli hedeflere göre çalışması ve değerlendirilmesi</p> <p>KontROLSÜZ Bilgi -İş birliklerinde bilgi ağının geniş tutulması</p> <p>Müşteri Tabanı -Hitap edilen ve korunmak istenen tanımlı bir müşteri tabanının bulunması</p> <p>Pazar Kaynaklı İnovasyon -İnovasyonun kaynağı olarak pazar hareketlerine ve kullanıcı ihtiyaçlarına odaklanması</p> <p>Pazarlama Odaklı Araştırmalar -Pazar odaklı araştırma yöntemlerinin (açıklanmış olan odak grupları, bağlamsal sorgulama, görev analizi, anketler ve kullanıcı testleri) kullanılıyor olması</p>	<p>Pazar Odaklı Sınıflandırmalar -Demografik ve psikografik kullanıcı bölümlenmeleri gibi kullanıcı bölümlenmeye yönelik pazar odaklı sınıflamalar kullanmaları</p> <p>Pazar Odaklı Araştırmalar -Odak grupları, bağlamsal sorgulama, görev analizi, anketler ve kullanıcı testleri gibi pazar odaklı araştırma metodlarını kullanmaları</p> <p>İnsan Odaklı Araştırmalar -Sezgisel değerlendirme, bireysel uzman değerlendirmeleri, perspektif tabanlı kullanılabilirlik araştırması, bilişsel gezinti, çoğul kullanılabilirlik gezintisi ve formal kullanılabilirlik incelemeleri gibi insan odaklı tasarım metodları kullanmaları</p> <p>Firma İçi Araştırma Ekipleri -Tasarım araştırma ekiplerinin daha çok firma içinden kişilerce oluşturulması</p> <p>Firma Dışı Destek Eksiği -Firma dışından tasarımın desteğinin sık ve düzenli olarak alınmıyor olması</p> <p>Pazar Etkisi -Pazar kaygılı proje hedefleri</p>

Artımlı teknolojik inovasyon geliştirme yetenekleri ise şu şekilde sıralanabilir;

- Proje ekiplerinin önceden belirli hedeflere göre çalışması ve değerlendirilmesi
- İş birliklerinde bilgi ağının geniş tutulması
- Hitap edilen ve korunmak istenen tanımlı bir müşteri tabanının bulunması
- İnovasyonun kaynağı olarak pazar hareketlerine ve kullanıcı ihtiyaçlarına odaklanılması
- Pazar odaklı araştırma yöntemlerinin (açıklanmış olan odak grupları, bağlamsal sorgulama, görev analizi, anketler ve kullanıcı testleri) kullanılıyor olması

3-Türkiye'deki Firmaların İnovasyon Karakteristiklerinin Değerlendirilmesi

Önceki bölümlerde açıklanmış olan radikallik ve artımlılık ile ilgili kodlar Tablo 2'de sıralanmıştır.

Tablo, mevcut yeteneklere göre bir inovasyon potansiyeli profili çıkartmaktadır. Tablo oluşturulurken Norman ve Verganti'nin (2014-a) çalışmasındaki yeteneklere göre profil tanımlarından faydalanılmıştır.

Bu kodlardan faydalanılarak, çalışma kapsamında yeni bir inovasyon değerlendirme modeli önerilmiştir.

3-1 İnovasyon Kabiliyeti Araştırma Metotlarının Genel Değerlendirmesi

Türkiye'deki firmaların değerlendirilmesinde yeni bir model önerilmesinin sebebi, hem teknoloji hem de tasarım düzeyinde inovasyon hareketlerini değerlendirebilecek bir modele literatürde rastlanmamış olmasındandır. Literatürde teknolojik inovasyon kabiliyetlerinin deneyime dayalı basit, araştırmaya dayalı uyarlamacı ve ar-ge'ye dayalı yenilikçi boyutlarda, yatırım, üretim ve bağlantı derinliği üzerinden incelendiği durum çalışmaları vardır (Soyak, 1996). Bu modeller, radikal ve artımlı inovasyon kabiliyetlerini karşılaştıran çalışmalarda irdelenen yeteneklerin bir kısmını kapsamaktadırlar, ancak

özellikle tasarıma dayalı inovasyona dair daha detaylı kodları incelemek için yeni bir model önerme gereği duyulmuştur.

Hobday ve diğ. (2011) de, inovasyon literatüründe tasarıma neredeyse hiç yer verilmediğinden bahsetmektedir, dolayısı ile görece yakın geçmişe ait tasarım odaklı inovasyon gibi terimlerin bu literatürdeki modellerde yer almaması olağan karşılanmalıdır.

Artımlılık ve radikallik değerlendirmesini kısıtlı olarak yapan modellerde de yine niteliğe yönelik analizlerde sorun olduğu görülmektedir. Klasik inovasyon belirteçleri (*indicator*) arasında gösterilen kimi belirteçler

- ar-ge çabaları
- patentler ve patent başvuruları
- olarak gösterilirken bunların yanına
- taklitçi ve yenilikçi ürünlerin sayıları
- yeni ürün lansmanları
- belirgin yenilikler

olarak görülmektedir. (Kleinknecht ve diğ., 2002). Kleinknecht ve diğ. (2002) bu belirteçleri incelerken sadece "taklitçi ve yenilikçi ürünlerin sayıları" ile ilgili kriterin artımlılık ve radikallik açısından ipucu verebildiğini belirtmiştir; bunun yanı sıra "belirgin yenilikler" kriteri de radikallik ile ilgili ipucu vermektedir. Ancak bu belirteçlerin zayıf noktası olarak taklitçilik, yenilikçilik ve belirginlik gibi kavramların değerlendirilenlerin uzmanlığına bağlı olarak saptanabileceğini gibi noktaları aktarmışlardır (Kleinknecht ve diğ., 2002).

İnovasyon belirteçlerinin sayısal olarak değerlendirilmesine dair eleştiriler de mevcuttur. Örneğin OECD (*Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü*), inovasyon belirteçlerini "ar-ge bütçeleri" ve "yurt içi ar-ge harcamalarının yurt içi gelirlere oranı" olarak belirlemiştir (URL-1). Ancak bu harcamalar her zaman inovasyona yönelik yaklaşımları anlamak için doğru yöntemler olmayabilir. Soete ve Freeman (2007) bu belirteçleri değerlendirirken, özel şirketlerin %3 oranında bir yatırım katkısı yapmak yerine, yeni teknolojiler için kü-

çük ölçekli inovatif girişimlerle çalışmayı tercih ettiklerini, böylece riski azaltarak ve başarılı olan girişimleri bünyelerine katabileceklerini görmüşlerdir. Bu tarz bir tercihin sebebi olarak da bu firmaların “sırf harcamış olmak için” ar-ge’ye para harcamaktansa, yeni üretim konseptleri ve pazar ihtiyaçlarına daha uygun ürünler ile ilgilenmelerini göstermişlerdir (Soete ve Freeman, 2007). Dolayısı ile yatırım miktarı ve şekli üzerinden her zaman firma faaliyetleri beklentileri ile ilgili doğru yorum yapılamayacağı düşünülebilir.

Pek çok başlıca inovasyon kaynağında da inovasyon temel araştırmalar, teknolojiler ve sonrasında ürünleşme şeklinde gelişen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Trott, 1998). Avrupa Birliği’nin, inovasyon skor kartlarında (innovation scoreboard) değişiklik önerdiği çalışmasında, tasarım tanımının geçtiği bölümlerin çevirileri tırnak içerisinde aşağıda verilmiştir (Hollanders, H. ve van Cruysen, 2008).

“Tescilli Topluluk Tasarımı (Community Design) bir ürünün veya parçasının çizgiler, kontürler, renkler, şekiller, dokular ve-veya malzemelerden oluşan dış görünüşü, ürünün kendisi veya süslemelerini kapsayabilir.”

“Teknolojik olmayan inovasyonlar” tanımı altında ise pazarlama inovasyonları altında tasarımdan bahsedilmektedir.

“Ya ‘Bir malın veya hizmetin tasarımı veya paketlenmesine kayda değer değişiklik getirme’ ya da ‘Yeni veya kayda değer derecede değişiklik yapılmış internette satış, franchise, doğrudan satış veya dağıtım lisanslaması gibi satış ve dağıtım metodları’ gibi değişiklikler pazarlama inovasyonlarını oluşturur.”

Aynı çalışmada Hollanders ve van Cruysen’in (2008) alıntılıdığı Frietsch’in, endüstri ürünleri tasarımını bir inovasyon kriteri olarak analiz eden bilimsel çalışma olmadığı şeklindeki görüşüne yer verilmektedir. Yazarlara göre de ürün tasarımları, inovasyon ile ilgili ölçümlerde patentler kadar önemli bir girdi değildir. Bilim insanları tescillerin önemli bir inovasyon kriteri olmadıklarını göstermiş-

lerdir ve tasarım daha ziyade bir pazarlama unsurudur; inovasyonla da ilgili olabilir ama bu her zaman gerekli değildir (Hollanders, H. ve van Cruysen, 2008). 2015 yılı Avrupa Birliği inovasyon skor kartında da tasarım, topluluk tasarımı dışında “ ‘diğer’ inovasyonlar için harcamalar (tasarım, eğitim, pazarlama ve diğer ilgili aktiviteler)” şeklinde bir ifadede yer almaktadır (European Commission, 2015).

İnovasyon skor kartlarının yapılacak çalışma için geçerli bir metod olmamasının bir başka nedeni de inovasyonların niteliği ile ilgili değerlendirmenin olmayışıdır. Avrupa Komisyonu’nun 2015 yılı için yayınladığı inovasyon skor kartı raporunda da inovasyon göstergeleri nüfus veya gayri safi milli hasılaya oran üzerinden rakamsal olarak ifade edilmektedir (European Commission, 2015). 175 sayfalık raporunun içerisinde “radical (radikal)” ve “incremental (artımlı)” kelimeleri aratıldığında, ilgili kelimeler bulunmamaktadır. Hollanders, H. ve van Cruysen’in (2008) skor kartlarının geliştirilmesine dair çalışmasında ise sadece bir kez, yeni mezunların artımlı inovasyona katkısının önemi tartışılırken, artımlı inovasyona değinilmiştir. Bunun dışında patentlerin yeni teknolojiye işaret ettiği savunulmakta ve patent kelimesi daha çok kullanılmaktadır, ancak yeni teknolojilerin niteliği hakkında bir yorum veya inceleme bulunmamaktadır (Hollanders, H. ve van Cruysen, 2008).

Mevcut inovasyon yeteneği değerlendirme modellerinin inovasyonun niteliğinden çok, miktarı ile ilgilendiği görülmektedir. Bu nedenle bir firmanın radikallik veya artımlılığı değerlendirilirken uzman görüşü veya tasarım ödülleri gibi sonuç değerlendirmesine yönelik kavramlardan faydalanılmakta olduğu söylenebilir (Dell’Era ve Verganti, 2007; Kleinknecht ve diğ., 2002). Ancak firmaların neden radikal veya artımlı davranabildiğinin anlaşılmadığı durumda, ürün kimliği ve inovasyon karakteristiği olgularının ilişkilerinin incelenmesi de zorlaşmaktadır. Ayrıca ilgili literatürün neredeyse sadece teknoloji odaklı inovasyonlar için olan modelleri kapsamasının da, tasarım odaklı

inovasyonlar için bir değerlendirme yapılmasını zorlaştırdığı gözlemlenmiştir. Bu nedenlerle artımlı ve radikal firmaların faaliyetlerini ve stratejik tercihlerini kıyaslayan çalışmalar üzerinden bir değerlendirme modeli oluşturulması daha uygun görülmüştür.

3-2 *Inovasyon Kabiliyetlerinin Araştırılması*

Çalışma kapsamında Türkiye'deki televizyon firmalarının ar-ge ve tasarım bölümlerinden birer yetkili kişi ile mülakat yapılmış ve bu mülakatların yazılı dö-kümü oluşturularak tematik kodlama yolu ile kodlanmıştır (Glesne, 2013). Mülakatlar (görüşmeler) yarı yapılandırılmış olarak yapılmıştır. Böylelikle farklı görüşmecilerin odaklanacağı farklı alanlar üzerinde daha fazla konuşulması ve bilginin daha net olarak alınabilmesi gibi faydalar sağlanmıştır; ayrıca yarı yapılandırılmış görüşmeler, görüşülecek kişilerle sıklıkla görüşme imkanı bulunmadığında fayda sağlamaktadırlar (Louise Barriball & While, 1994; Cohen & Crabtree, 2006). "Görüşme formu yaklaşımı" olarak da adlandırılabilen bu yöntem ile, gerektiğinde ek sorular sorma gibi esneklikler de kazanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2011).

Araştırma sorularının geliştirilmesi aşamasında temel araştırma sorusu olarak "Türkiye'deki televizyon firmalarının inovasyon kabiliyetleri nelerdir?" sorusu belirlenmiştir. Bu araştırma sorusuna bağlı olan alt problemlerin, yarı yapılandırılmış mülakatlarda sorulan sorular olarak geliştirilmiş halleri aşağıdaki gibidir:

- Ürün tasarımı projelerinizdeki araştırma-geliştirme faaliyetleriniz nelerdir?
- Kamu kuruluşlarından araştırma desteği alıyor musunuz? Aldığınızda/alırsanız nasıl değerlendirirsiniz? Öncelikli araştırma yatırımlarınız ne olur?
- Bir projenin devam etmesine veya durdurulmasına yönelik değerlendirmedeki kriterleriniz nelerdir?
- Tasarım/teknoloji araştırma çalış-

malarınız süresince firma içinden hangi departmanlarla ve ne amaçla bağlantı halinde olursunuz?

- Tasarım/teknoloji araştırma çalışmalarınız dahilinde firma dışından hangi kurumlarla ve ne amaçla bağlantı halinde olursunuz?
- Araştırma çalışmaları dahilinde toplanan verileri (özellikle departman dışından gelen verileri) ne şekilde değerlendirir ve arşivlersiniz?
- Firma dışından tasarımcılarla/araştırmacılarla çalışır mısınız? Çalıştığınız takdirde bu kişilerden beklentileriniz ne olur?
- Yurt dışından tasarımcılarla/araştırmacılarla çalışır mısınız? Çalıştığınız takdirde bu kişilerden beklentileriniz ne olur?
- Firma dışından/yurt dışından tasarımcılarla/araştırmacılarla çalıştığınızda, tasarımcıları seçerken hangi kriterlere dikkat edersiniz? Faaliyet gösterdikleri sektör/egitim durumları ile ilgili tercihleriniz olur mu?
- Firmanız bünyesinde tasarım/araştırma faaliyetlerinde görev alan personeldeki farklı araştırmacı profillerini tanımlar mısınız?
- Firma bünyesinde çalışacak olan tasarımcılarda/araştırmacılarda aradığınız özellikler nelerdir?
- Başarılı bulduğunuz bir ürününüzün inovasyon stratejisini anlatabilir misiniz?

Alt problemleri oluşturan sorular önceden belirlenmiş kodları içermemektedir. Bu yöntem, görüşmelerin "yönlendirmeden kaçınma" prensibi ile örtüşmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme yapılan kişilerin araştırmadan beklenen veya araştırmanın olumladığı kodlar hakkında tahminlerde bulunabilmesi, verilecek cevapların yönlendirilmesi riskini taşımaktadır; bu nedenle tamamen açık uçlu ve kod içermeyen sorular kullanılmıştır. Görüşme sonucunda görüşme metinleri deşifre edilmiştir ve tematik kodlama

yolu ile içerik analizi yapılmıştır. Tematik kodlama, önceki bölümlerde verilen inovasyon karakteristiğine dair kodların görüşme içerisinde aranması yolu ile yapılmıştır. Bu bağlamda Yıldırım ve Şimşek'in (2011) alıntılanmış olduğu Strauss ve Corbin'in tanımladığı üç kodlama türünden "Daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama" metodu izlenmiştir.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de bulunan üç televizyon üreticisi firmanın ar-ge ve tasarım bölümlerinden birer yetkili kişi ile görüşülmüştür. Firma bilgilerinin gizli tutulması amacı ile firma

adları ve mülakat verileri bu çalışmada paylaşılmayacaktır.

3-3 Televizyon Üreticilerinin İnovasyon Karakteristiklerinin Değerlendirilmesi

Yapılan mülakat ve kodlama çalışmaları sonucunda Türkiye'deki televizyon üreticisi firmalarda görülen inovasyon karakteristiği kodları aşağıdaki tabloda gibi sıralanmıştır. Firmaların uyguladıkları stratejik kodlar için "+" simgesi kullanılırken, görüşme yapılan karar vericilerin alma ihtimali tespit edilen potansiyel stratejik kararlar "P" kodu ile gösterilmiştir.

Tablo 3
Türk firmalarının inovasyon karakteristiklerini yaratan unsurlar bakımından karşılaştırılması.

		A FİRMASI	B FİRMASI	C FİRMASI
Teknoloji Odaklı Radikalite	Ürün Destekçisi	+		
	Uzman Sayısı			
	Serbestlik			
	Kontrollü Bilgi	+		
	Pazardan Bağımsız Projeler			+
	Temel Araştırmalar			
Teknoloji Odaklı Artımlık	Sınırlı Hedefler	+	+	+
	Kontrolsüz Bilgi	+	+	+
	Müşteri Tabanı	+	+	+
	Pazar Kaynaklı İnovasyon	+	+	+
	Pazarlama Odaklı Araştırmalar	+		+
Tasarım Odaklı Radikalite	Şirket Dışından Tasarımcılar	P		
	Yabancı Tasarımcılar	+		
	Sektör Dışından Tasarımcılar	P		
	Yan Sektörlerden Tasarımcılar			
	Çok Disiplinli Ekipler	P		
	Sektör Dışından Araştırmacılar			
	Sektör Dışından Araştırmacılar			
	Değişime Odaklanma	P		
	Anlam Uyarıcıları Arama			
	Farklı Arkaplandan Tasarımcılar	P		
Tasarım Odaklı Artımlık	Pazar Odaklı Sınıflandırmalar	+		+
	Pazar Odaklı Araştırmalar	+	+	+
	İnsan Odaklı Araştırmalar			
	Firma İçi Araştırma Ekipleri	+	+	+
	Firma Dışı Destek Eksiği	+	+	+
	Pazar Etkisi	+	+	+

Türk firmalarının, teknoloji ve tasarım odaklı artımlı inovatif yönlerinin çok güçlü olduğu görülmektedir. A ve C firmaları tüm teknoloji odaklı artımlı kodlara sahiptir. Tasarım odaklı artımlı inovasyona ait kodlarının da önemli bir çoğunluğuna firmalarda rastlanmıştır. Sadece insan odaklı tasarım metodlarının kullanımında eksiklik vardır; bu durumun nedeni olarak sektörde ürünlerin piyasaya çok kısa sürelerde çıkması gerektiği gösterilmiştir.

Firmalar kendi içlerinde kıyaslandıklarında, B Firması'nın "Pazar Çekişi" tipindeki inovasyonlara yatkın olduğu görülmektedir. C Firması ise "Pazar Çekişi" ekseninde yoğun, "Teknoloji İtişi" ekseninde ise sınırlı potansiyel göstermektedir. A Firması ise tüm inovasyon türlerinde potansiyel taşıyan bir firmadır; ancak yine radikal nitelik taşıyan inovasyonlardaki potansiyeli, her iki eksen de artımlı nitelik taşıyan "Pazar Çekişi" tipi inovasyona göre düşük kalmaktadır.

4-Sonuç

Teknoloji odaklı literatürde, radikal ve dolayısı ile pazarda ilk olma niteliği taşıyan ürünler geliştirmek için temel araştırma geliştirmeden kaynaklanan teknolojilere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir; bu literatürde radikal inovasyonlar, temel araştırmalardan elde edilen teknolojilerin satılabilir hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Verili tanımlara göre inovasyonlar, kullanıcılar tarafından benimsenen teknolojilerdir. Ancak daha sonra inovasyonun tanımı ürün, tanıtım, dağıtım gibi pazarlama odaklı bileşenlerin küçük değişimlerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Yine de genişletilmiş bu tanım içerisinde tasarıma yeterli yer verilmediğinden, inovasyon kavramı önceki bölümlerde tartışıldığı üzere nicel veriler ile değerlendirilmiştir. Tasarım ise "katma değer" yaratan bir olgu olarak konumlanmış, ancak bir inovasyon aracı olarak yeterince tanımlanmamıştır. Bu nedenle de tasarımın radikal inovatif, yani pazarda ilk olarak tanımlanabilecek ürün anlamları yaratabilme potansiyeline yeterince değinilmemiştir.

Bu çalışmada, Türkiye'deki televizyon üreticileri değerlendirilirken, tasarımın nasıl konumlandırıldığından hareketle incelemeler yapılmış ve bu değerlendirmeler literatür ile desteklenmiştir. Araştırmadaki durum çalışmaları, Türkiye'deki televizyon üreticilerinin inovasyon karakteristiğinin belirlenmesini hedeflemiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'deki firmaların ağırlıklı olarak artımlı inovatif özellikler gösterdiği görülmüştür.

Artımlı inovatif firmaların tamamen radikal inovasyonu destekleyen yöntemlere yer vermesini beklemek mümkün değildir. Radikal inovasyonlar, daha önce de belirtildiği üzere pazarda başarı şansı düşük olan ürünler ortaya çıkartırlar. Ancak bu türdeki inovasyonun düşük bir yüzdesi de, gelecek ürün tipolojilerini belirlemektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda da, firmaların ürünlerinin pazarda ilk veya etkin bir takipçi olması için gerekli araçların değerlendirilmesi ve temel araştırma geliştirmenin dışında ürün tasarımının da radikal ürün geliştirme için bir araç olarak kullanılabilir hale getirilebileceği vurgulanabilir•

Kaynakça

- Brem, A., Voigt, K. 2009. Integration of Market Pull and Technology Push in the Corporate Front End and Innovation Management—Insights from the German Software Industry. *Technovation*. 29, 351-367.
- Cagan, J.; M., Vogel, C.M. 2002. *Creating Breakthrough Products: Innovation From Product Planning to Program Approval*. Financial Times – Prentice Hall: ABD.
- Chang, Y. C.; Chang, H. T.; Chi, H. R., Chen, M. H.; Deng, L. L. 2012. How do established firms improve radical innovation performance? The organizational capabilities view. *Technovation*, 32(7), 441-451.
- Cohen, D., Crabtree, B. 2006. *Qualitative research guidelines project*.
- Cooper, R. and Press, M. 1995. *The Design Agenda*. John Wiley & Sons, New York.
- Dell'Era, C.; Marchesi, A.; Verganti, R. 2008. Linguistic Network Configurations: Management of Innovation in Design-Intensive Firms. *International Journal of Innovation Management*. 12:1; 1-19.
- Dell'Era, C.; Marchesi, A.; Verganti, R. 2010. Mastering Technologies in Design-Driven Innovation. *Research-Technology Management*. 53:2.
- Dell'Era, C.; Verganti, R. 2007. Strategies of Innovation and Imitation of Product Languages. *Journal of Product Innovation Management*. 24; 580-599.
- Dell'Era, C.; Verganti, R. 2009-a. Design-Driven Laboratories: Organization and Strategy of Laboratories Specialized in the Development of Radical Design -Driven Innovations. *R&D Management*. 39:1; 1-20.
- Dell'Era, C.; Verganti, R. 2009-b. The Impact of International Designers on Firm Innovation Capability and Consumer Interest. *International Journal of Operations & Production Management*. 39:1; 1-20.
- Dell'Era, C.; Verganti, R. 2010. Collaborative Strategies in Design-intensive Industries: Knowledge Diversity and Innovation. *Long-Range Planning*. 43; 123-141.
- Dell'Era, C.; Verganti, R. 2011. Diffusion Process of Product Meanings in Design-Intensive Industries: Determinants and Dynamics. *Journal of Product Innovation Management*. 28:6; 881-895.
- Di Stafano, G., Gambardella, A., Verona, G. 2012. Technology Push and Demand Pull Perspectives in Innovation Studies: Current Findings and Future Research Directions. *Research Policy*. 41. 1283-1295.
- European Commission. 2015. *Innovation Union Scoreboard*. European Union, Belçika.
- Ettlie, J. E.; Bridges, W. P.; O'Keefe, R. D. 1984. Organization Strategy and Structural Differences for Radical Versus Incremental Innovation. *Management Science*. 30:6, 682-695.
- Ford, S. and Garnset, E. W. and Probert, D. 2009. Evolving Corporate Entrepreneurship Strategies: Technology Incubation at Philips. *R&D Management*, 40-1, 81-90
- Garrett, J.J. 2010. *The Elements of User Experience: User-Centred Design for The Web and Beyond*. New Riders, Berkeley.
- Glesne, C. 2013. *Nitel Araştırmaya Giriş* (Becoming Qualitative Researchers). Anı Yayıncılık.
- Hamel, G. 2003. Radical Innovation: Get With It or Lag Behind. *Executive Excellence*. 1 Mayıs.
- Hobday, M.; Boddington, A.; Grantham, A. 2011. An Innovation Perspective on Design: Part 1. *Design Issues*, 27-4, 5-15.
- Hollanders, H.; van Cruysen, A. 2008. *Rethinking the European innovation scoreboard: A new methodology for 2008-2010*. Inno-Metrics Publication. Brüssel.
- Hollingsed, T., Novick, D.G. 2007. Usability Inspection Methods After 15 Years of Research and Practice. *SIGDOC '07 Proceedings of the 25th annual ACM international conference on Design of communication*, 249-255.
- Kim L. 1998. Technology Policies and Strategies for Developing Countries: Lessons from the Korean Experience. *Technology Analysis and Strategic Management*, 10 (3) (1998), pp. 311–323.
- Kleinknecht, A., Van Montfort, K., & Brouwer, E. (2002). The non-trivial choice between innovation indicators. *Economics of Innovation and new technology*, 11(2), 109-121.
- Koberg, C.S.; Detienne, D.R.; Heppard, K.A. 2003. An Empirical Test of Environmental, Organizational and Process Factors Affecting Incremental and Radical Innovation. *Journal of High Technology Management Research*. 14; 21-45.
- Kunert, T. 2009. *User-Centred Interaction Design Patterns for Interactive Digital Television Applications*. Springer, Londra.
- Langrish, J. Z., Norman, D. A., & Verganti, R. 2014. Correspondence: Incremental Radical Innovation. *Design Issues*, 30(3), 104-107.
- Leonard, K. V., Moloney, K. P., Jacko, A. J. 2006. User-Centered Design for Information Technology. içinde; *Fundamentals and Assessments Tools for Occupational Ergonomics*. ed., Marras, W. S., Karwowski, W. Taylor & Francis, USA.
- Louise Barriball, K., & While, A. 1994. Collecting Data using a semi-structured interview: a discussion paper. *Journal of Advanced Nursing*. 19(2), 328-335.
- Norman, D. A. 1986. Cognitive Engineering. içinde; *User Centred Systems Design: New Perspectives on Human-Computer Interaction*. ed; Norman, D. A. ve Draper, S. W. Lawrence Earlbaum Associates, New Jersey.
- Norman, D. A. 1993. Toward Human Centred Design. *Technology Review*, 96:5, 47-53.
- Norman, D. A. 2005. Human-centered Design Considered Harmful. *Interactions*, 12.4, 14-19.
- Norman, D.A.; Verganti, R. 2014-a. Incremental and Radical Innovation: Design Research vs. Technology and Meaning Change. *Design Issues*. 30:1, 78-96.
- Norman, D. A., & Verganti, R. 2014-b. Hill climbing and Darwinian evolution: A response to John Langrish. *Design Issues*, 30(3), 106-107.
- Oerlemans, L.A.G.; Knobien, J.; Pretorius, M.W. 2013. Alliance Portfolio Diversity, Radical And Incremental Innovation: The Moderating Role of Technology Management. *Technovation*. 33; 234-246.
- Pottgiesser, U. 2013. Human-Centred Design: A Focus on the Individual. içinde; *Product Development and Architecture: Visions, Methods, Innovations*, Ed: Pottgiesser, U.; Strauss, H. Birkhauser, USA.
- Rieman, J., Franzke, M., Redmiles, D. 1995. Usability

- Evaluation with the Cognitive Walkthrough. *CHI '95 Conference Companion on Human Factors in Computing Systems*, 387-388.
- Soete, L., & Freeman, C. 2007. *Developing science, technology and innovation indicators: what we can learn from the past* (No. 001). United Nations University-Maastricht Economic and Social Research Institute on Innovation and Technology (MERIT).
- Soyak, A. 1996. *Teknolojik Gelişme ve Özelleştirme*. Kavram Yayınları, İstanbul.
- Steen, M. 2011. Tensions In Human Centred Design. *CoDesign*. 7:1, 45-60.
- Trott, P. 1998. *Innovation Management and New Product Development*. Financial Times Management, London.
- Un, A. C. 2010. An Empirical Multi-Level Analysis for Achieving Balance Between Incremental and Radical Innovations. *Journal of Engineering and Technology Management*, 27(1), 1-19.
- Utterback, J.M. 1996. *Mastering the Dynamics of Innovation*. Harvard Business School Press, USA.
- Utterback, J.; Vedin, B.; Alvarez, E.; Ekman, S.; Sanderson, S.W.; Tether, B.; Verganti, R. 2008. *Tasarıma Dayalı İnovasyon (Design-Inspired Innovation)*. Ledo Yayıncılık, İstanbul.
- Wilson, C. 2013. *Credible Checklists and Quality Questionnaires: A User-Centred Design Method*. Elsevier, USA.
- Wilson, C. 2014-a. *Interview Techniques for UX Practitioners: A User-Centred Design Method*. Elsevier, USA.
- Wilson, C. 2014-b. *User Interface Inspection Methods: A User-Centred Design Method*. Elsevier, USA
- Verganti, R. 2006. Innovating Through Design. *Harvard Business Review*. Aralık, 2006.
- Verganti, R. 2008. Design, Meanings and Radical Innovation: A Meta-model and a Research Agenda. *The Journal of Product Innovation Management*. 25:5, 436-456.
- Verganti, R. 2009. *Design-Driven Innovation: Changing the Rules of Competition by Radically Innovating What Things Mean*. Harvard Business Press, USA.
- Verganti, R. 2010. Design as Brokering of Languages: Innovation Strategies in Italian Firms. *Design Management Journal*. 14:3, 32-42.
- Verganti, R. 2011. Designing Breakthrough Products. *Harvard Business Review*. Ekim, 2011.
- Verganti, R.; Öberg, A. 2013. Interpreting and Envisioning - A Hermeneutic Framework to Look at Radical Innovation of Meanings. *Industrial Marketing Management*. 42; 86-95.
- Zhang, Z., Basili, V., Shneiderman, B. 1999. Perspective-Based Usability Inspection: An Empirical Validation of Efficacy. *Empirical Software Engineering*. 4:1, 43-69.
- URL-1 <http://www.oecd.org/sti/msti.htm> (Erişim: Şubat 2016).

Öz

Bu makale, tezde tasarıma ilişkin yetkinleşme mecraları olarak tanımlanan kavramsal kategorilerin görsel yansımalarını, tasarlanmış ürünler üzerinden açığa çıkarma ve bu sayede mecraların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyma amacındadır. Bu okuma ilk önce bir öğrenci projesi, daha sonra ise kurum ve tasarımcı örnekleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Makale bu yolla, kuramsal özellik gösteren modelin anlaşılabilirliğinin artacağını ve tasarımın pratik çerçevesiyle ilişkilendirilebileceğini öngörmektedir. Mecra ilişkilerinin yorumlanması ise, bu uğurda oluşturulan üç temel karakteristiğe işaret etmektedir.

Abstract

This article, through designed products, aims to reveal the visual reflections of conceptual categories which are defined as channels of competence acquisition in the thesis. This way, it is foreseen that the relations of these channels to each other would be put forward. This perusal takes place firstly through a student project and then through institutions and designers. In this way, the article predicts that the theoretical model will be more understandable and can be related to the practical framework of design. Interpretation of channel relations points to three basic characteristics generated for this purpose.

Anahtar Kelimeler: Yetkinleşme mecraları, görsel okuma.

Keywords: Channels of competence acquisition, visual perusal.

Tasarımda Yetkinleşme Mecralarına İlişkin Görsel Bir Okuma*

Ufuk Uluşan

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Ahmet Zeki Turan

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi,
Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Giriş

Bu makale, tezde tasarıma ilişkin yetkinleşme mecraları olarak tanımlanan kavramsal kategorilerin görsel yansımalarını, tasarlanmış ürünler üzerinden açığa çıkarma ve bu sayede mecraların birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koyma amacındadır. Bahsedilen kategorilerin meydana getirilme süreci, veri toplama metodu olarak mülakat, veri çözümleme tekniği olarak ise tematik analiz yöntemlerini içermektedir. Bu anlamda tez çalışmasında, endüstri ürünleri tasarımı alanındaki diploma öğrencilerinden ve yeni mezunlardan oluşan amaçlı ve küçük bir örneklem seçilmiş, onlara, eğitime başladıkları ve bitirdikleri / bitirmek üzere oldukları zaman dilimi arasındaki öznel tecrübelerini açığa çıkarma amacına dayanan yarı yapılandırılmış sorular sorulmuş, görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş, sonrasında yazıya aktarılmış, ortaya çıkartılan veri tematik analiz yöntemi kullanılarak kodlanmış, kodlar gene bu yöntem bünyesinde birkaç adımda kümelanmiş ve on adet başlık altında birleştirilmiştir. Başlıkların özellikle “mecra” olarak tanımlanmasının sebebi, bu kelimenin “bir işin gidişi, bir olayın doğrultusu” (TDK) gibi anlamlara sahip olması, dolayısıyla kişinin yetkinleşebileceği kanalları bir akma eylemi üzerinden ifade etmesidir.

Dolayısıyla tezde sunulan model, lisans eğitimini temel alarak, tasarımcının yetkinleşebileceği on adet kavramsal mecrayı ayırt etmektedir. Bunlar “Anlatım ve Sunum”, “Malzeme ve Üretim”, “Düşünme ve Fikir”, “Araştırma ve Analiz”, “Süreç ve Yönetme”, “Algılama ve Sorgulama”, “Kavram ve Senaryo”, “Biçim ve İnşa”, “Kullanıcı ve Piyasa” ve “Bilme ve Öğrenme”dir. “Anlatım ve Sunum” mecrası, bir özün veya içeriğin anlatımına ve bu anlatımın sunumuna, dolayısıyla suretine; “Malzeme ve Üretim” mecrası, üretim etkinliğinde nasıl sınırlar bulunduğu, bu oluşma sürecinin hangi kurallarla ne tür süreçler sonucunda mümkün kılındığına ve bu süreç sonucunda ortaya çıkan cisimleşmiş varlığın hangi sistemler dahilinde dünya üzerinde nasıl işlerlik kazanacağına yönelik bilgi bütünlüğüne; “Düşünme ve Fikir” mecrası, soyut mecralarda gerçekleştiği varsayılan ve gözlemlenemeyen her türlü salt düşünsel aktiviteye; “Araştırma ve Analiz” mecrası, herhangi bir bağlamda kaşif benzeri bir role bürünmüş bir kişi tarafından henüz keşfedilmemiş ve çözümlenmemiş, ama orada olduğu sezilen bir şeyin aranıp bulunma ve analiz edilme eylemlerine; “Süreç ve Yönetme” mecrası, bir şeyin çekip çevrilerek yönetilmesi eylem bütününe; “Algılama ve Sorgulama” mecrası, belli bir algılama, sorgulama,

* Projesini paylaşma nezaketini gösteren Onur Uslu'ya teşekkür ederiz.

eleştirme ve farkında olma süreci sonucu bir kavrayışa ulaşma olgusuna; “Kavram ve Senaryo” mecrası, uzayda kapladığı hacmiyle salt bir biçim sunan bir cisme anlamlar ve kavramlar yüklemek, yorumlanabilecek özellikler eklemek, onu bir konsept düzlemine oturtmak ve bir hikaye içinde resmetmek gibi eylemlere; “Biçim ve İnşa” mecrası, herhangi bir şekle sahip olmayan soyut değerlerin şekil kazanarak ortaya çıkmasına; “Kullanıcı ve Piyasa” mecrası, bütün özellikleri ve kullanım bağlamlarıyla kullanıcılara, kullanıcıların

oluşturduğu insan topluluklarına ve piyasa özelliklerine; “Bilme ve Öğrenme” mecrası ise, genel kültür anlamında öğrenmek, günceli takip etmek ve geçmişin farkında olmak durumuna işaret etmektedir (Tablo 1).

On adet mecranın oluşturduğu bu model, tasarım uzmanlığı alanında yer alan ve tasarımcıyı acemi, yetkin veya uzman gibi doğrusal gelişim seviyeleri üzerinden betimlemeye çalışan literatürdeki (Adams ve diğ. 2003, Ahmed ve diğ. 2003, Atman ve diğ. 1999, Christiaans ve Dorst 1992, Cross 2004, Kavaklı ve Gero 2002, Kruger ve Cross, 2006, Popovic 2004, Sietamaa-Hakkarainen ve Hakkarainen 2001)

Tablo: 1
Mecralar ve onları betimleyen anahtar kelimeler.

MECRA	ANAHTAR KELİMELER
Anlatım ve Sunum	dışavurma, anlatma, aktarma, ifade etme, gösterme, sunma, sergileme, tasvir etme, suretlendirme, temsil ettirme
Malzeme ve Üretim	malzeme, teknik bilgi, kesit, kalıp, üretim yöntemleri, teknik terminoloji, dayanım, et kalınlığı, nervür, teknik detay, mukavemet, strüktür, konstrüksiyon, mekânizma, hesaplama
Düşünme ve Fikir	düşünme, hayal etme, kafayı çalıştırma, fikir üretme, çözüm bulma, çözme, felsefe yapma, sezgisel yaklaşma
Araştırma ve Analiz	araştırma, keşfetme, bilgi elde etme, çözümlenme, analiz etme, done toplama
Süreç ve Yönetme	süreci yönetme, zamanı planlama, işin mantığını öğrenme, işleyişi bilme, yöntem ve tekniklere hakim olma, nasıl yapmak gerektiğini bilme, durumu yönetme
Algılama ve Sorgulama	algılama, anlama, yorumlama, değerlendirme, sorgulama, eleştirme, açık ve farkında olma, farklı açılardan bakabilme, gözü açık olma, fark etme, ayırt etme, okuma, 3 boyutlu algılama
Kavram ve Senaryo	konsept üretme, kavramsal ürünler geliştirme, ürüne espri, anlam ve zeka katma, senaryo oluşturma, hikayeler anlatma
Biçim ve İnşa	form kazandırma, şekillendirme, somutlaştırma, ürünleştirme, yüzeyler ve hacimler yaratma, ürünü oluşturma, ürünü inşa etme
Kullanıcı ve Piyasa	kullanıcı araştırmaları, beğeniler, davranışlar, duygular, ihtiyaçlar, deneyimler, kullanım bağlamı, ürünlerin kullanıcılarla kurduğu bağlar, piyasa özellikleri, piyasa beklentileri
Bilme ve Öğrenme	öğrenme, bilgilenme, günceli takip etme, geçmişte yapılanlara kulak kabartma, tarihi öğrenme, sanatın gelişimini bilme, trendleri takip etme, günceli yakalama

dik eksene yatay bir eksen ilave ederek araştırma sahasını genişletme iddiasını taşımaktadır. Buradaki yatay eksen kavramı, tasarımcının yetkinleştiği mecralara işaret eder. Bu şekilde tasarımcının yekpare halde acemilik, yetkinlik veya uzmanlık halinin yerine, bu hallerin hangi mecralarda cereyan ettiği de tartışmaya açılabilir. Dolayısıyla yetkinleşme kavramının karmaşık halinin, literatürdeki bu doğrusalılığı genişletecek bir incelemeye ihtiyaç duyduğu öngörülmüş ve mecralar bu şekilde ele alınmıştır. Modelin görsel yansımalarını ortaya koyma amacı güden bu makale ise, buradaki okuma yoluyla, kuramsal özellik gösteren modelin anlaşılabilirliğinin artacağını ve tasarımın pratik çerçevesiyle ilişkilendirilebileceğini öngörmektedir.

Yöntem

Ağırlıklı olarak nitel bir çözümlemeye dayandığı için, tezde önerilen model, görülür özellik kazanmış bir halden uzaktır. Bu noksanlık, mecraların görsel çalışmalar üzerinden çözümlenmesi için gerekli motivasyonu sağlamış ve bu yolla onların anlaşılır kılınmasına yönelik bir adımın atıldığı öngörülmüştür. Dolayısıyla makalenin bakış açısı, odağı tasarımcının gelişiminden çekmeden, modeli betimleyen kuramsal bilgi yığından çok nesne üzerinden bir okuma yapmak ve bu okumadan da mecraların birbirleriyle olan ilişkilerini çıkartarak ortaya koymaktır. Bu okuma ilk olarak bir öğrenci projesi üzerinden, daha sonra ise kurum ve tasarımcı örnekleri üzerinden gerçekleşmektedir.

Bu anlamda mesleki eğitimi temel alan bu çalışmaya ilişkin, ilk olarak, lisans sürecinin sonlarında gerçekleştirilmiş bir öğrenci çalışması üzerinden bir örnekleme yürütülmesine karar verilmiştir. Bu sayede lisans eğitimi boyunca edinilmiş ve geliştirilmiş yetilerin açığa çıkma ihtimallerinin yüksek olacağı öngörülmüştür. Eğitim kurumları kapsamında, kısıtlı bir ortamda ve nispeten kısa zaman dilimlerinde gerçekleştirilen eskiz sınavlarının, tasarım sürecinin yalnızca belli öğelerini gün yüzüne çıkardığı ve bu

çalışma açısından bakıldığında ağırlıklı olarak “Araştırma ve Analiz” veya “Süreç ve Yönetme” gibi bir kısım mecraların ihmal edildiği gözlenmiştir. Bu nedenle örnek çalışma, eskiz sınavlarında ortaya konulan paftaların yerine, diploma seviyesinde tüm bir dönem boyunca öğrenci tarafından yürütülmüş, ön jüriler kapsamında jüri üyeleri tarafından yönlendirilmiş ve dönem sonunda final jürisi ile sonuçlandırılmış projelerden seçilmiştir. Bu havuz içinden seçilen projenin, mecralarla ilişkisi kurulduğunda anlaşılır ve açık bir hal arz etmesi gerekmektedir. Bu sebeple projenin dilinin, yani ağırlıklı olarak “Anlatım ve Sunum” mecrasının işlerliğinin teknik anlamda bir soruna gebe olmaması icap etmektedir. Bu nedenle örnekleme, bu satırların yazıldığı zaman dilimini kıstas alınarak, yüz tam puanı en yakın zamanda alan tek bir bir proje üzerinden yürütülmüştür. Bu şekilde projenin teknik anlamda bir anlatım sorunu bulunmadığı, bulunsa bile bu durumu minimize edildiği öngörülmüştür. Seçilen proje MSGSÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü’nde 2015-2016 Güz Yarıyılı kapsamında “iş makineleri” konusu üzerine gerçekleştirilmiştir.

Kurum ve tasarımcı örnekleri üzerinden gerçekleştirilen ikinci okumada, disiplinin temelinde yer aldığı düşünülen ancak kendi içinde ne olduğunu açıklamayan, dolayısıyla analiz edilerek ayrıştırılması gereken bir bütünlük olarak tanımlanan “yaratıcılık” kavramı örnek olarak alınmıştır. Bu şekilde, mecraları anlaşılır kılmaya yönelik ve görsel okumaya dayanan bir başka açık etme bağlamı oluşturulduğu öngörülmüştür. Buradaki amaç “yaratıcılık” kavramını analiz etmek değil, bu kavramı kullanarak tasarımcı ve kurumlar üzerinden mecraların anlaşılabilirliğini arttırmaktır. Zira tasarımda yetkinleşme mecraları, yetileri gruplayan, oluşturulan grupları tanımlayan ve detaylandıran kapsamlı bir sistem oluştururlar. Kapsayıcı özelliğiyle öne çıkması gayret edilen bu modelin, mesleğin soyut ve genel kavramlarını, içerdiği mecralar vasıtasıyla ayrıştırarak çözümleme özelliğinden de bu anlamda söz edilebilir.

Yöntemin Uygulanması

a. Birinci Okuma

Öncelikle belirtmek gerekir ki, projeye dair kağıt üzerine leke olarak bastırılan ve düşey bir düzlem üzerine yapıştırılan paftalar, oluşturulan proje maketi, proje sahibinin sözlü anlatımını da kapsayan kendi fiziksel varlığı gibi öğeler, aslen projenin açığa çıkmasını sağlayan “Anlatım ve Sunum” mecrasının anlam bütünlüğü

kapsamına girmektedir. Dolayısıyla buradaki proje örnekleme, kendilerini bu mecra yoluyla ifade eden, “Anlatım ve Sunum” ile birlikte on adet mecranın örtük varlıklarını vurgulamak ve göstermek amacındadır. Diğer bir deyişle, bu alt bölümdeki tüm görseller, aslında “Anlatım ve Sunum” mecrasının anlam bütünlüğünün bir parçası olarak burada yer almaktadır. Bu görsellerin daha derin bir ele alma yoluyla incelenmesi, onların temellendiği

Şekil: 1

“Anlatım ve Sunum” mecrasının diğer mecraları dışavururma sürecinden bir an, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Jürisi, MSGSÜ, 2016.

Şekil: 2

“Biçim ve İnşa” kümesinin baskın olduğu ürün ve ürünün proje maketi, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Projesi, MSGSÜ, 2016.

bölümünün arızalanması durumunda kullanılmasının öngörüldüğü düşünülmüştür. Bu şekilde ürün hem vadettiği işlevi çeşitli mekânizmalarla gerçekleştirmekte hem de işlerliğini sürdürülebilir kılmaktadır. Bir başka paftada, ürünün patlamış perspektifi, farklı malzemelerden farklı tekniklerle üretilen parçaları göstermektedir (Şekil 4). Burada, üzerlerinde işlem yapılarak tasarımcının kullanımına yönelik malzeme halini alan farklı maddeler üretilerek, şekillendirilerek ve birleşerek işlerlik kazanmış anlamlı bir sistem oluşturmaktadır. Sistemlere atfedilen bu anlamlı olma hali, parçaların birbirlerine yönelik geçme, tetikleme, destek olma, sınırlama, hareket aktarma veya enerji sağlama gibi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesine dayanır. Bu anlamda bu etkinlikler, bu parçaların ancak belirli bir hiyerarşi ve ilişki ağı bünyesinde yerleştirilmesi ve birleşmeleri sonucunda oluşabilmektedir. Şekil 3 ve Şekil 4'te gösterilen bu iki proje paftası “Malzeme ve Üretim” mecrasının baskın olduğu anlatımlara örnek olarak verilmiştir.

Projede, iş makinesinin çalışma alanı olarak belirlenen mekânlardaki problemleri aşmak için yeryüzü şekillerine uyum sağlayan, üç eksenli ve hareketli bir yapıya

sahip bir palet sistemi geliştirilmiştir (Şekil 5). Paftada aynı zamanda yapay zeka ile gerçekleştirilebilecek bir alan analizi etkinliği önerilmiştir. Buradaki problem olarak saptanan olgular “Malzeme ve Üretim” mecrasının desteğiyle çözülmüş olsa bile problemin saptanması ve çözüm yollarıyla ilgili geliştirilen öneriler ağırlıklı olarak “Düşünme ve Fikir” mecrasına aittir. Bunun temel nedeni, palet sisteminin yeni ve sıfırdan geliştirilen bir sistem olmamasına dayanır. Buradaki özgünlük, mevcut bir sistemin, burada tanımlanan problemin çözümünde doğru yerde ve doğru şekilde kullanılmasından ileri gelmektedir. Diğer bir paftada ise iş makinesinin çalışma koşullarına göre tasarlanan hareketli bir batarya gösterilmiştir (Şekil 6). Proje sahibi bunun gerekçesini, paftada, “kepçenin gövdeye olan uzaklığına göre karşıt ağırlık meydana getirerek dengeyi sağlamak” olarak açıklamıştır. Başka bir deyişle ürünün pivot noktası referans alınarak, ekskavatörün bom kolunun doğru bir eksende gerçekleştirdiği uzama ve kısalma hareketlerinin dengeyi olumsuz anlamda etkileme ve olası devrilmelere sebebiyet verme olasılıkları açısından, batarya ile hareketli bir ters bir ağırlık oluşturularak iş makinesinin dengesi sağ-

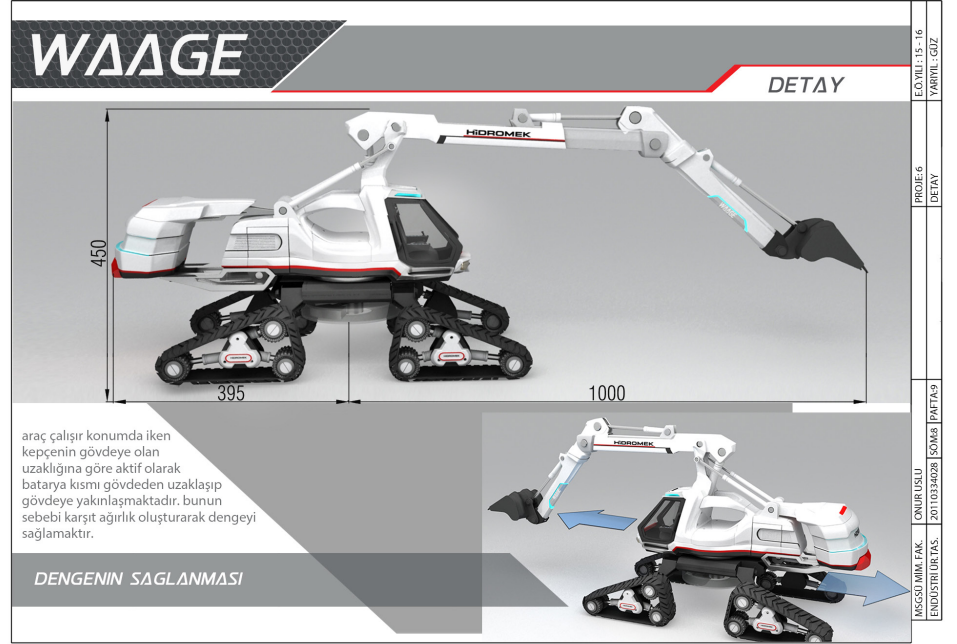

Şekil: 5

“Düşünme ve Fikir” mecrasının baskın olduğu bir proje paftası, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Projesi, MSGÜ, 2016.

Şekil: 6

"Düşünme ve Fikir" mecrasının baskın olduğu bir diğer proje paftası, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Projesi, MSGSÜ, 2016.

lanmaya çalışılmıştır. Şekil 5 ve Şekil 6'da gösterilen iki pafta, saptanan problemlerin çözülmesi odaklı bir düşünce sistemine işaret etmekte, dolayısıyla "Düşünme ve Fikir" mecrasının baskın olduğu anlatımlara örnek olarak verilmektedir.

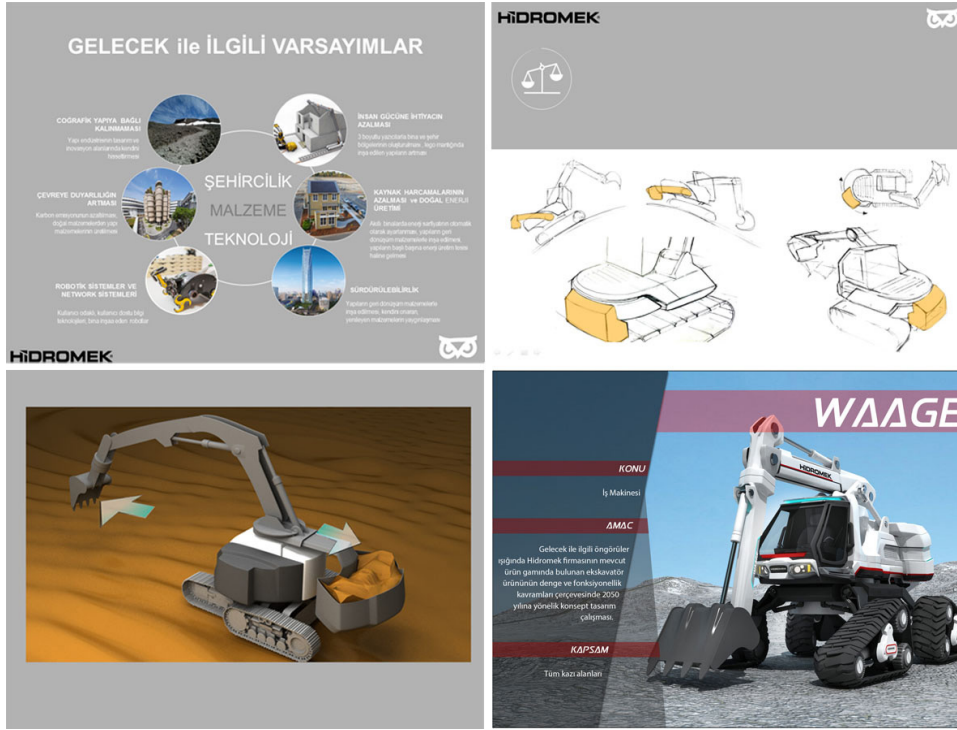
Proje sahibi, ön jürilerinde sunduğu dijital dosyalarında yer alan bazı paftalarında

özellikle zihin dışında var olan nesnel bir dünyaya işaret etmekte, bu anlamda mevcut iş makinelerine, yapılar, farklı teknolojilere, çeşitli ürünlerin tarihsel gelişimlere veya yapı malzemelerine odaklanmaktadır (Şekil 7). Burada mevcudun analiz edilmesi ve çözümlenmesi odaklı aktivitelere işaret edilmekte, dolayısıyla

Şekil: 7

Proje sahibinin ön jürilerdeki dijital sunularından, "Araştırma ve Analiz" mecrasının baskın olduğu anlatımlar, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Projesi Ön Jürileri, MSGSÜ, 2015-2016.

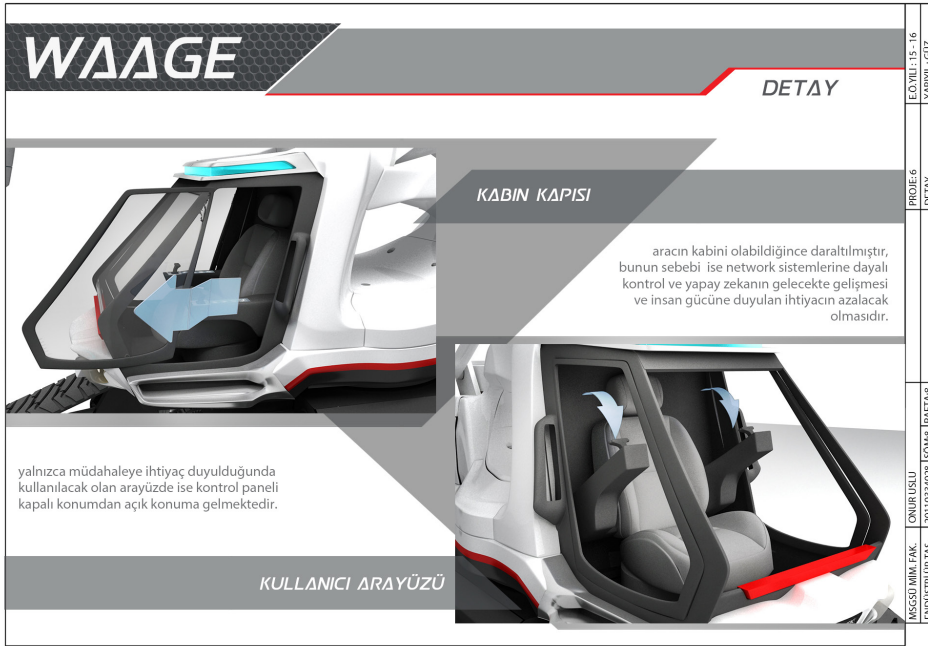

Şekil: 8
Bütünleşerek “Süreç ve Yönetme” mecrasının açığa çıkmasını sağlayan anlatımlardan bir derleme, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Projesi Ön Jürileri ve Bitirme Jürisi, MSGSÜ, 2015-2016.

“Araştırma ve Analiz” mecrasının baskın olduğu anlatımlar ön plana çıkmaktadır. Şekil 8’de ise projenin sürecine ilişkin, hem ön jürilerden hem de sunum jürisinden bir derleme verilmiştir. “Süreç ve Yönetme” mecrasının tahakküm etme özelliğinden dolayı bu derlemeyi oluşturan sayfalarda sırasıyla “Düşünme ve Fikir” (gelecek ile ilgili varsayımların gösterildiği sayfa), Biçim ve İnşa” (proje eskizlerinin ve detaysız bir modellemenin gösterildiği iki sayfa) ve Anlatım ve Sunum” (projenin ilk sunum paftası) mecralarının ağırlıklı olarak yer aldığı ve bunların “Süreç ve Yönetim” mecrasının üst bir bilinç halinde yönettiği alt öğeler olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu durum sadece bu derleme üzerinden gösterilen anlam bütünlüğünde farkedilen mecralardır. Teorik anlamda mümkün olan ancak pratik olarak gerçekleştirilemeyecek bir analiz olarak sürecin tamamına bu kadar incelikli bir şekilde bakıldığında, tüm mecraların proje işlerliğine çeşitli sıklıkta katıldığı, sadece mecranın çıktılarının insan algılarıyla gözlemlenebilir veya gözlemlenemez özelliklerinin olduğu ve bu duruma göre açığa çıkıp çıkmadıkları söylenebilir.

“Algılama ve Sorgulama” mecrası, her ne kadar dış dünyaya yönelik zihinsel bir eyleme gönderme yapsa da, açığa çıkma, kendini gösterme ve belli etme anlamında çekinik bir mecradır. Bunun temel sebebi zihnin içinde işlerlik kazanmasıdır. Ancak gene de projenin çıkış noktasını, konusunu, kapsamını, yürütülme tekniğini ve amacını belirleyen proje föyünün, proje sahibi tarafından doğru ve eksiksiz bir şekilde ele alındığı ve değerlendirildiği öngörüldüğü için burada bu föyün ilk sayfası mecranın varlığına ilişkin bir kanıt olarak sunulmuş, bunun yanında, araştırma sürecine ilişkin keşfin işlevlerinin verimlilik ve kapasite anlamında değerlendirilmesi, yorumlanması ve buna bağlı olarak projenin ilk eskizlerinden bir derleme, bahsedilen mecranın alanına örnek olarak verilmiştir (Şekil 9). “Kavram ve Senaryo” mecrası kapsamında da, projeye ilişkin bir görsel tam karşılığıyla bulunamamış, ancak projenin birinci sunum paftasında yer alan açıklama metninden çıkartılan ifadelerin bu projenin oturacağı kavramsal ve kurgusal bağlamı özet olarak da olsa açık ettiği öngörülmüştür (Şekil 10). Burada kısaca söz edilip ge-

Şekil: 11

"Kullanıcı ve Piyasa" mecrasının, kullanıcı yönünün baskın olduğu proje paftası, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Projesi, MSGSU, 2016.

Son olarak "Bilme ve Öğrenme" mecrası ise, proje sahibinin konuya ve konunun gerektirdiği altyapıya hakimiyeti, projenin oluşturulmasında ve sürecinde belli bir rasyonellik kültüründen kopmaması, bu anlamda göze batacak teknik hatalar yapmaması, özellikle "Anlatım ve Sunum" mecrasının işlerliğinde kapsamında jüri sunumundaki anlatım tarzı, dinleyicilerin sordukları sorulara cevap verme üslubu

gibi nitelikler çerçevesinde kendisini belli etmekte ve buna ilişkin jüri sunumundan bir kesit burada verilmektedir (Şekil 12).

b. İkinci Okuma

Modele yönelik ikinci okuma adımında mecraların anlam bütünlükleri, kavramları çözümleyebilecek elekler olarak görülmüş, her bir mecraya eleğinde kalan bulgular, yaratıcılık kavramına dair o mecranın

Şekil: 12

"Bilme ve Öğrenme" mecrasının açığa çıktığı proje sunumundan bir kesit, Onur Uslu, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü Bitirme Jürisi, MSGSU, 2016.

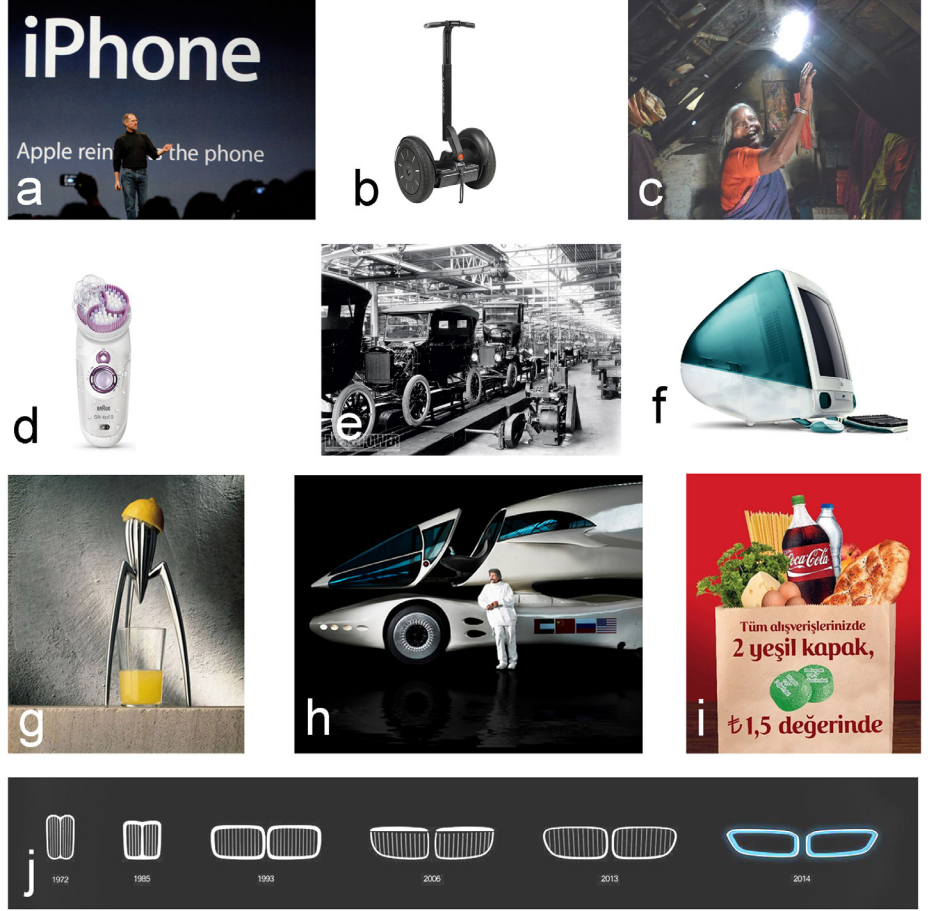

Şekil: 13

Mecraların yaratıcılık kavramı üzerinden çözümlenmesine yönelik örnekler.

- Steve Jobs ve iPhone (<http://tinyurl.com/qh7t9ju>),
- Segway i2 SE (<http://tinyurl.com/oaxdbc3>),
- Liter of Light (<http://tinyurl.com/ozey9jk>),
- Braun Silk Epil 9 Skinspa (<http://tinyurl.com/p4arg7g>),
- Ford Motor Company (<http://tinyurl.com/qj5wnck>),
- iMac G3 (<http://tinyurl.com/y9mqwef>),
- Juicy Salif (<http://tinyurl.com/q34bwef>),
- Luigi Colani ve Supertruck (<http://tinyurl.com/ng3xzwd>),
- Coca Cola reklamı (<http://tinyurl.com/p4opyj7>),
- BMW ön ızgarasının kronolojik ve morfolojik değişimi (<http://tinyurl.com/qgxecs9>).

(Tüm resimler için erişim tarihi 10.09.2015).

ayrıştırdığı parçalar olarak değerlendirilmiştir. Bu sayede hem çalışmanın temel yöntemsel tavırlarından biri olan açık etme edimi mecralar dahilinde güçlendirilmiş, hem de mecraların kapsayıcılık özelliği dile getirilmiştir. Mecraların anlaşılabilirliği tasarım dünyasından aktüel misaller verilerek arttırılmaya çalışılmış, örnekleme Apple, Segway, Liter of Light, Braun, Ford, Starck, Colani, Coca Cola ve BMW gibi çeşitli kurum ve tasarımcılar üzerinden gerçekleştirilmiştir (Şekil 13). Ortaya konulan her bir örnekte sadece ön plana çıkan mecralar belirtilmiş, dolayısıyla diğer mecraların ağırlıklılarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmamıştır.

Bu anlamda “iPhone” un tanıtım toplantısındaki gibi, ağırlıklı olarak ürünün farklı bir yolla sunulması söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Anlatım ve Sunum” mecrası kapsamında gösterir. Ürünün Steve Jobs tarafından bir stand-up

gösterisi gibi tanıtılması, Jobs’ın bu tanıtımın içine etkili görselleri ve sloganımsı metin parçalarını entegre etmesi, sunumu anlattığı hikayelerle, karşılıklı etkileşimle ve alkışlarla yürütmesi bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır. Zira burada ürünün anlatılmasına ve sunulmasına dair yeni ve farklı bir bağlam ortaya çıkmaktadır.

“Segway”deki (Ginger) gibi, ağırlıklı olarak yeni bir teknolojinin yeni ürün fikirleri doğurması söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Malzeme ve Üretim” mecrası kapsamında gösterir. Teknolojinin, yanyana duran iki tekerleğe sahip, buna rağmen dengesini muhafaza eden, sürücünün bedensel refleks ve hareketlerine tepki verebilen ve onu kendi üzerinden düşürmeme düsturu edinmiş bir ürün fikrinin cisimleşmesine, yeni bir ürün tipolojisinin ortaya konulmasına ve

bu sayede atıptı olmayan özgün bir ürünün tasarlanıp gerçekleştirilmesine imkan tanınması, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

“Liter of Light” (*literoflight.org*) projesindeki gibi, ağırlıklı olarak yeni bir ürün fikri ortaya çıkarma söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Düşünme ve Fikir” mecrası kapsamında gösterir. Mevcut atık malzemelerle oldukça basit bir düzeneği, teknolojiye, üretim yöntemlerine, malzemeye, biçim geliştirmeye, araştırmaya, sunum yapmaya ya da kavram geliştirmeye yönelik herhangi bir yenilik olmaksızın, yoksulluk çeken insanlara kolaylık sağlamak adına düşünnebilmek, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

“Braun” kozmetik ve bakım ürünlerindeki gibi, ağırlıklı olarak yeni ürün tasarlama amacıyla insanların mahrem niteliğe sahip kişisel bakım alışkanlıklarının araştırılması söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Araştırma ve Analiz” mecrası kapsamında gösterir. Kişisel temizliğin farklı kültürlerde hangi amaçlarla, ne kadar sürede, nerede, nasıl ve kimler tarafından yapıldığının araştırılarak analiz edilmesi ve yeni ürün tasarımlarının elde edilen bilgilere dayandırılarak gerçekleştirilmesi, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

“Henry Ford” hususunda olduğu gibi, ağırlıklı olarak yönetim olgusuna dair bir yenilik söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Süreç ve Yönetme” mecrası kapsamında gösterir. Yürüyen bant üretimi sisteminin hayata geçirilmesi, “Ford Motor Company”nin kurulması, üretim kapasitesinin artırılması, çalışanlara kâra katılım imkanı sunulması, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

“iMac G3”te olduğu gibi, ağırlıklı olarak mevcut ürünlerin algılanması ve sorgulanması söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Algılama ve

Sorgulama” mecrası kapsamında gösterir. Apple’ın, mevcut bilgisayarların zorunlu bir nitelik arz etmeyen prizmatik, kapalı, gri ve köşeli özelliklerini fark etmesi, bu nitelikleri sorgulaması, bu özelliğe sahip bilgisayarları eleştirmesi ve yarı şeffaf, renkli ve yuvarlak hatlı bilgisayarları hayata geçirmesi, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

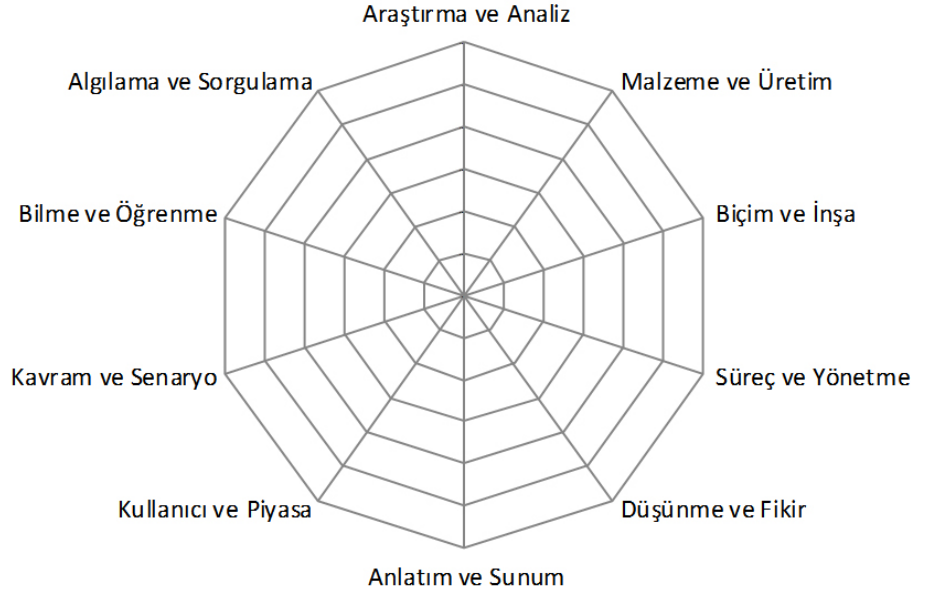
“Juicy Salif”teki gibi, ağırlıklı olarak yeni bir ürün konsepti yaratma söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Kavram ve Senaryo” mecrası kapsamında gösterir. Ürünün yan anlamının, statüsel değerin ve anlattığı hikayenin, ürünün tam olarak gerçekleştiremediği fonksiyonunun üzerine çıkması ve ondan daha çok ön planda kalması, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır. Zira burada ürünün arka planındaki değere yönelik yeni ve farklı bir bağlam ortaya çıkmaktadır.

“Luigi Colani”nin tasarladığı taşıtlardaki gibi, ağırlıklı olarak yeni biçimler ve biçim dilleri yaratma söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Biçim ve İnşa” mecrası kapsamında gösterir. Bu ürünlerin uzayda kapladığı hacimler, akan yüzeyler, birbirlerini izleyen çizgiler, aerodinamik formlar ve daha önceden dile getirilmemiş yeni biçimler bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

“Coca Cola”nın ramazan ayında yeşil kapak kullanması gibi, ağırlıklı olarak kullanıcıya, onun duygularına ve pazara yönelik bir yenilik söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Kullanıcı ve Piyasa” mecrası kapsamında gösterir. Ürünün kullanıcıları, kullanıcıların manevi duyguları, kullanım koşulları ve ürünün hitap ettiği pazar bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

“BMW”nin ön ızgarasındaki gibi, ağırlıklı olarak geçmişten gelen bir biçim dilinin, temel tasarım kodu bozulmadan

Şekil: 14
Mecraların radar grafik olarak
resmedilmesi.

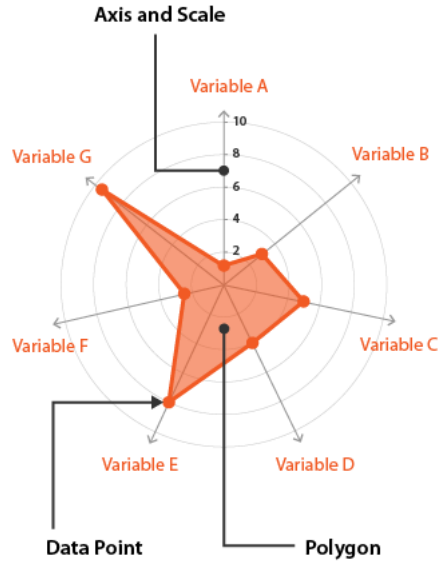

geliştirilerek günümüze taşınması söz konusu olduğunda yaratıcılık kavramı kendisini “Bilme ve Öğrenme” mecrası kapsamında gösterir. Marka kültürünün, geçmişinin, bilgi birikiminin bilinmesi, günümüz trendlerine uygun olarak yorumlanması ve bu şekilde çağa uygun hale getirilerek bir yeniliğe gidilmesi, bu mecranın işaret ettiği anlam bütünlüğü eleğine, yaratıcılık kavramına ait bulgular olarak takılır.

Tartışma

Özet olarak, gerçekleştirilmiş ve dile gelmiş bir öğrenci projesi ve ürün örnekleri üzerinden, hem mecraların kapsadığı anlam bütünlükleri hem de birbirleriyle olan ilişkileri ortaya konulabilmektedir. Bu noktada, her ne kadar ardışık bir şekilde sıralanmış gibi gözükme, kendilerine ayrılan zaman ve alan kapsamında aktivitede bulunma ve sonrasında faaliyet alanını bir diğer mecranın işleyişine bırakma gibi bir takım hallere bürünseler de, mecraların doğrusal şekilde dizilme veya sıralanma hiyerarşisinin bulunmadığı vurgulanmalıdır. Mecralar, tasarım sürecinin herhangi bir aralığında oradadırlar, ancak onların, bağlamın gerekliliklerine göre tasarım denilen bütünlüğe katılımları çekinik veya baskın özellikler sergileyebilir. Dolayısıyla mecraların doğrusal bir dizilim yerine bir radar grafiğe (radar chart) çerçeve oluşturabilecek şekilde resmedilmesi ve bir ağ model şeklinde tahayyül edilmesi mecraların anlaşılabilirliğini kolaylaştırmaktadır (Şekil 14). Zira radar grafik, bu modelde olduğu gibi başka alanlardaki parametreleri ve onların bütün içindeki ağırlıklarını radyal bir şekilde ortaya koyan açıklayıcı bir şekil oluşturmakta ve Şekil 15'te bunun bir örneği verilmektedir. Bu şekilde mecraların, tasarım sürecinin veya onun

Şekil: 15
Örnek bir radar grafik (http://www.datavizcatalogue.com/methods/radar_chart.html), erişim tarihi: 28.01.2017.

bir kısmının analiz edilmesine yönelik bir çerçeve sunduğu öngörülmüştür. Şekil 16 ve Şekil 17'de ise, mecralara yönelik görsel okuma edimine ilişkin verilen örnekler toplu olarak gösterilmektedir.

Buraya kadarki anlatımlarda, daha çok, mecraların ağırlıklı olarak açığa çıktığı

misaller ortaya konulmuştur. Bu bölüm ise, verilen bu örneklerden hareketle ve mecraların en temel özellikleri kapsamında birbirlerine dönüşme dinamiklerini tartışmaktadır. Zira burada örneklenen mecraların en önemli özelliği, hareketli, aktif, dönüşebilen ve yaşayan bir hal sunmalarıdır.

Şekil: 16
Mecralara ilişkin verilen proje örneklerinin toplu olarak gösterilmesi.

Şekil: 17
Mecralara ilişkin verilen kurum ve tasarımcı örneklerinin toplu olarak gösterilmesi.

Örneğin “Anlatım ve Sunum” temelde diğer mecralar tarafından işaret edilen her türlü olgunun gösterilmesine olanak sağlayan dilsel bir faaliyete işaret eder. Dolayısıyla diğer mecraların işaret ettiği anlam bütünlüklerinin açığa çıkması, bu mecraların “Anlatım ve Sunum” mecrasına dönüşümüyle mümkün olmaktadır. Örneğin teklif edilen bir ürüne dair yapılan araştırmaların ürüne nasıl yansıdığına gösterilmesi, konunun nasıl algılandığının ve ona nasıl yaklaşıldığının aktarılması, ürünün çizilmesi, ürün senaryosunun ve konseptinin anlatılması, tüketici kitlesinin gösterilmesi, tasarımcının temel aldığı olguların aktarılması, süreç boyunca hangi kararların nasıl verildiğinin açığa çıkması, ürünün biçimlenmesine yönelik çalışmalar kendilerini “Anlatım ve Sunum” yoluyla gösterebilmektedir.

“Malzeme ve Üretim” temelde imkan, kural ve kısıtlamalarla dolu bir veri bütünlüğüne işaret eder. Dolayısıyla bu mecra, diğer mecraların işlerlik hallerinin, dünyanın ve maddelerin fiziksel kurallarına ve oluşma usullerine uygun bir şekilde yürütülmesini denetler, onları sınırlandırmaya ve tahakküm altına almaya çalışır veya sağladığı imkanlarla onlara yeni fırsatlar sağlar. Dolayısıyla bu mecra, “Düşünme ve Fikir”, “Süreç ve Yönetme”, “Algılama ve Sorgulama” ve “Kavram ve Senaryo” gibi zihinsel mecralarla bu türden bir sınırlandırma veya imkan tanıma ilişkisi halindedir.

“Düşünme ve Fikir” temelde yeni fikirler üretmekten sorumlu bir zihinsel etkinliğe işaret eder. Bu anlamda bu mecra, özellikle “Araştırma ve Analiz”, “Kullanıcı ve Piyasa”, “Malzeme ve Üretim”, “Bilme ve Öğrenme” gibi veriye dayalı mecralardan faydalanarak yeni fikirler üretir ve bunları da “Anlatım ve Sunum” ve “Biçim ve İnşa” gibi dilsel mecralara dönüştürerek ifade eder.

“Araştırma ve Analiz” temelde bilinmeyen ortaya çıkartarak ve analiz ederek bilinir kılmaya yönelik bir veri bütünlüğüne işaret eder. Bu mecra; kullanım, kullanıcı ve piyasa bilgilerini elde etme faaliyeti bağlamında “Kullanıcı ve Piyasa” mecrasıyla,

malzeme ve üretim bilgilerini elde etme bağlamında “Malzeme ve Üretim” mecrasıyla, genel kültür edinme bağlamında ise “Bilme ve Öğrenme” mecrasıyla ilişki içindedir. Dolayısıyla “Kullanıcı ve Piyasa”, “Malzeme ve Üretim”, “Bilme ve Öğrenme” mecraları, bu anlamda “Araştırma ve Analiz” mecrasına dönüşerek bilinebilir bir hal alabilir ve bu sayede zihinsel mecralara kullanması için bir veri yığını sağlar.

“Süreç ve Yönetme” temelde diğer tüm öğeleri yöneten zihinsel bir bütünlüğe işaret eder. Dolayısıyla bu mecra, süreç öğelerinin, yani tüm mecraların yönetimine işaret ederek bu öğeler üstünde sürekli bir tahakküm kurar ve mecraların verimli ve birbirleriyle uyumlu bir şekilde çalışmasını sağlar.

“Algılama ve Sorgulama” temelde dış çevreye yönelik değerlendirme, ayırt etme, eleştirme, fark etme gibi ağırlıklı olarak kişinin kendi zihinsel yetilerine işaret eder. Bu anlamda bu mecra “Araştırma ve Analiz”, “Kullanıcı ve Piyasa”, “Malzeme ve Üretim”, “Bilme ve Öğrenme” gibi mecralara dönüşerek veriye dayalı mecraların anlam bütünlüklerinin, “Anlatım ve Sunum” ve “Biçim ve İnşa” gibi mecralara dönüşerek ise dilsel mecraların anlam bütünlüklerinin algılanmasını ve sorgulanmasını sağlar.

“Kavram ve Senaryo” temelde ürünün görüntüsüne de yansıyan ancak görüntüden daha derinlerde bir takım soyut değerleri barındıran zihinsel bir bütünlüğe işaret eder. Bu mecra bu anlamda “Araştırma ve Analiz”, “Kullanıcı ve Piyasa”, “Malzeme ve Üretim”, “Bilme ve Öğrenme” gibi veriye dayalı mecralardan faydalanarak yeni kavramlar ve senaryolar üretir ve bunları da “Anlatım ve Sunum” ve “Biçim ve İnşa” gibi dilsel mecralara dönüştürerek kendini algılanır kılar.

“Biçim ve İnşa” temelde düşünülenlerin şekil ve biçim almasına dayalı dilsel bir faaliyete işaret eder. Bu sebeple bu mecra, kendini “Anlatım ve Sunum” mecrasına dönüştürerek açığa çıkar ve “Düşünme ve Fikir”, “Süreç ve Yönetme”, “Algılama ve Sorgulama” ve “Kavram ve Senaryo” gibi

zihinsel mecraların biçim anlamındaki fiziksel tezahürü olarak belirir.

“Kullanıcı ve Piyasa” temelde kullanım, kullanıcı ve piyasa bağlamlarını kapsayan bir veri bütünlüğüne işaret eder. Bu anlamda bu mecra, “Düşünme ve Fikir”, “Süreç ve Yönetme”, “Algılama ve Sorgulama” ve “Kavram ve Senaryo” gibi zihinsel mecralara bir veri yığını sunar.

“Bilme ve Öğrenme” temelde genel kültüre dayalı bir veri bütünlüğünün bilinmesi ve öğrenilmesi faaliyetlerine işaret eder. Bu anlamda bu mecra, “Düşünme ve Fikir”, “Süreç ve Yönetme”, “Algılama ve Sorgulama” ve “Kavram ve Senaryo” gibi zihinsel mecralara bir veri yığını sunar.

Sonuç

Sonuç olarak, mecra ilişkilerinin analiz edilmesiyle üç temel karakteristik özellik ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi “Malzeme ve Üretim”, “Araştırma ve Analiz”, “Kullanıcı ve Piyasa”, “Bilme ve Öğrenme” mecralarının diğer mecralara bir birikim sunduğu “veriye dayalı” olma halidir. Özelliklerden ikincisi “Düşünme ve Fikir”, “Süreç ve Yönetme”, “Algılama ve Sorgulama”, “Kavram ve Senaryo” mecralarının diğer mecralarla bilişsel bir etkinlik olarak ilişki kurduğu “zihinsel olma hali”; üçüncüsü ise “Anlatım ve Sunum”, “Biçim ve İnşa” mecralarının diğer mecraların iletişimsel bir etkinlik olarak açığa çıktığı “dile dayalı olma hali”dir.

Zihinsel olma hali, dış dünya ile olan ilişkisi açısından, yani bir anlamda diğer hallere dönüşme dinamikleri açısından incelendiğinde iki tür döngü göze çarpar. Basitçe dile getirmek gerekirse zihin, fiziksel dünyada dil aracılığıyla bir iletişim görevi üstlenirken, fiziksel dünya zihne bir birikim sağlar. Örneğin düşünme eylemi zihnin içinde yer alırken, dil aracılığıyla açığa çıktığında fiziksel bir hale bürünür ve tasarımcının tasarladığı bir ürün, onun için bir iletişim aracı olur. Öte yandan dünya, zihni bir tür veri akışı ile etkilemekte ve yönlendirmektedir. Tasarımcının bir ürünü tasarlarken elde ettiği her türlü veri, tasarımcının zihninde

kullanabileceği bilgiye dönüşerek ona fayda sağlar. Diğer bir deyişle fiziksel dünya, kendi birikimiyle tasarımcıya bilgi sunarak, örnek olarak, imkan vererek veya kurallar dikte ederek onun zihinsel bir aktivitede bulunmasına neden olur, yardım eder veya bunda kısıtlayıcı bir rol üstlenir. Dolayısıyla makalenin en nihai sonucu olarak mecra ilişkilerinin dayandığı üç temel özelliğin yanında, dış dünya ile tasarımcı, yani bir anlamda iç dünya arasındaki bu döngü göze çarpmaktadır●

Kaynakça

- Adams, R.S., Turns J., Atman C. 2003. What Could Design Learning Look Like? In: *Expertise in Design Design Thinking Research Symposium 6*, 17-19 November 2003, University of Technology, Sydney, Australia.
- Ahmed, S.K., Wallace, M., Blessing, L. 2003. Understanding The Differences Between How Novice and Experienced Designers Approach Design Tasks. *Research in Engineering Design*, 14, Issue 1, pp. 1-11.
- Atman, C.J., Chimka, J.R., Bursic, K.M., Nachtmann, H.L. 1999. A Comparison of Freshman and Senior Engineering Design Processes. *Design Studies*, 20(2), pp. 131-152.
- Christiaans, H., Dorst, C. 1992. Cognitive Models in Industrial Design Engineering: a protocol study, In: Taylor, D.L., Stauffer, D.A., eds. *Design Theory and Methodology*, American Society of Mechanical Engineers, New York, USA.
- Cross, N. 2004. Expertise in design: an overview. *Design Studies*, 25(5), pp. 427-441.
- Kavakli, M., Gero J. 2002. The structure of concurrent cognitive actions: a case study on novice and expert designers. *Design Studies*, 23(1), pp. 25-40.
- Kruger, C., Cross, N. 2006. Solution driven versus problem driven design: strategies and outcomes. *Design Studies*, 27(5), pp. 527-548.
- Popovic, V. 2004. Expertise development in product design-strategic and domain-specific knowledge connections. *Design Studies*, 25(5), pp. 527-545.
- Seitamaa-Hakkarainen, P., Hakkarainen K. 2001. "Composition and construction in experts' and novices' weaving design. *Design Studies*, 22(2), pp. 47-66.
- Uslu, O. 2016. Waage. Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü 2015/2016 Güz Yarıyılı Bitirme Projesi, MSGSÜ, İstanbul.
- www.tdk.gov.tr, TDK Elektronik Sözlüğü.

Ahmet Zeki Turan

Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora derecelerini Endüstri Ürünleri Tasarımı alanında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden alan Ahmet Zeki Turan, halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü öğretim üyesidir. Turan'ın Tasarım Kuramı, Tasarım Felsefesi ve Tasarım Anlambilimi konularında çalışmaları vardır.

Bahar Başarır

2010 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) Mimarlık Bölümü'nde lisans; 2013 yılında MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yapı Bilgisi Programı'nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yapı Bilimleri Doktora Programı'nda eğitimine devam etmektedir. MSGSÜ Mimarlık Bölümü Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda 2011 yılından beri Araştırma Görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Demet Ulusoy Binan

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü ve Restorasyon Anabilim Dalı Başkanı'dır. "1994 yılında doktor ünvanı almış olup 1998 yılında yardımcı doçent, 2000 yılında doçent ve 2007 yılında profesör olmuştur. Uzmanlık konuları" Tarihi Çevre Koruma ve Değerlendirmesi ile Mimari Koruma ve Restorasyon" dur. "Koruma ve Restorasyon", "Rölevo", "Koruma ve Turizm", "Geleneksel ve Yöreye Özgü Mimarlık ve Korunması" adlı lisans dersleri ile "Sitler ve Değerlendirmeleri", "Yöresel Mimari ve Koruma", "Kültürel Miras Yönetimi ve Koruma" "Koruma ve Yenileme Projesi", "Tarihi Çevre Değerlendirilmesi Projesi" adlı Lisansüstü derslerini vermektedir.

Ebru Şevkin

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden 2014 yılında mezun olmuştur. 2015 yılından beri İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Tarihi Programı'nda yüksek lisans öğrenimi sürdürmekte, 2017 yılından beri aynı üniversitenin Mimarlık Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Gizem Aksümer

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde lisansını tamamladıktan sonra Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde gecekondulardaki kentsel dönüşüm karşılığına konu alan teziyle yüksek lisans derecesini aldı. Ardından önce İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde başladığı doktorasını Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehircilik Doktora programında, "Kentsel Dönüşüm Makinası" üst başlığına sahip olan ve medyadan kent sakinlerine kadar farklı ölçeklerde dönüşümün nasıl işlediğine odaklanan tezi ile tamamladı. Şu an Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak yer almakta; şehircilik kuramları, gecekondular ve planlamaya katılım süreçleri üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.

Görkem Arslan Kılıç

2008 yılında Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesinde lisans, 2013 yılında Bahçeşehir Üniversitesi İç Mimarlık bölümünde ilk yüksek lisans, 2015 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yapı Bilgisi Bilim Dalında ikinci yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2015 yılında yine Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yapı Bilgisi Bilim Dalında doktora eğitimine başladı. 2014 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesinde Mimarlık Ana Bilim Dalı, Yapı Bilgisi Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak başladığı görevini halen sürdürmektedir.

Gülce Güleycan Okyay

MSGSÜ Mimarlık Bölümü mezunu olan Gülce Güleycan Okyay, koruma alanında kazandığı özel sektör deneyiminin ardından aynı üniversitenin Restorasyon-Tarihi Çevre Değerlendirmesi programında yüksek lisansını tamamlamıştır. Halen Restorasyon Anabilim

Hakan Yücel

Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi bölümünden mezun olduktan sonra aynı bölümde yüksek lisansını yaptı. Ardından Fransa'da EHESS'te sosyoloji üzerine ikinci yüksek lisans derecesini ve aynı bölümde Gazi Mahallesi gençliği konusunda yazdığı teze doktora derecesini aldı. Şu an Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde yardımcı doçent olarak ders vermekte ve gençler, gecekondular, azınlık gençliği gibi temalar üzerindeki araştırmalarını sürdürmektedir.

Havva Aksel

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümünden 2008 yılında mezun oldu. MSGSÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Bilgisi Yüksek Lisans Programını 2014 yılında tamamlayarak aynı yıl İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yapı Bilimleri Doktora programında doktora eğitimine başladı. Doktora çalışması devam etmekte olup, MSGSÜ Yapı Bilgisi Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

İlgım Eroğlu

Lisans eğitimini 1999-2003 yılları arasında İTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde almıştır. Çeşitli firmalarda tasarımcı olarak çalıştıktan sonra İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü'nde 2007-2009 yılları arasında İngilizce İşletme yüksek lisans, 2009-2011 yılları arasında MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde Endüstri Ürünleri Tasarımı alanında yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2016 yılında MSGSÜ Fen Bilimleri Enstitüsü'nde doktorasını tamamlamıştır. 2010 yılından beri aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Lory Zakar

2009 yılında MSGSÜ Mimarlık Fakültesinde lisans, 2013 yılında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. 2011 yılında araştırma görevlisi olarak göreve başladığı MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda , Doktora eğitimine devam etmektedir. Mimari restorasyonda koruma teknik ve yöntemleri, tarihi dokuda yeni yapı tasarımı, tarihi yapılara ek yapımında bütünlük tasarım konularında çalışmalarına devam etmektedir.

Murat Gül

Mimarlık ve şehir tarihçisi Prof. Dr. Murat Gül, Türkiye, Avustralya ve Bosna-Hersek'te çeşitli üniversitelerde öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Ayrıca Avustralya NSW Planlama Bakanlığı'nda uzman olarak çalışan Gül, I.B. Tauris (Londra, 2009) tarafından yayımlanan The Emergence of Modern Istanbul: Transformation and Modernisation of a City adlı kitabın yazarı, Watermark Press (Avustralya, 2013) tarafından yayımlanan İstanbul Architecture adlı kitabın da ortak yazarıdır. Gül halen İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanlığı görevini yürütmektedir.

Nil Orbeyi

1997 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programından, 2001 yılında aynı üniversitenin Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nden mezun olan Nil Orbeyi, 2004 yılında yine aynı üniversitenin Bina Bilgisi Programında Yüksek Lisansını, Restorasyon Programında Doktorasını tamamlamıştır. 2002 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamış olup 2011 yılından beri aynı programda yardımcı doçent olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Ömer Ş. Deniz

1984 yılında MSÜ Mimarlık Fakültesinde lisans, 1987 yılında MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans, 1999 yılında ise İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde doktora eğitimini tamamladı. 1993-2001 yılları arasında MSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda asistan olarak, 2002-2008 yılları arasında MSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda Yard. Doç. Dr. olarak görev aldı. 2008 yılında Doçent ünvanını, 2014 yılında ise Profesör ünvanını aldı. Halen MSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda Profesör olarak görevini sürdürmekte, yapı sistemleri, yapım teknolojileri ve mimari detaylandırma konularında lisans ve lisansüstü dersleri vermektedir.

Özlem Eren

1992 yılında MSÜ Mimarlık Fakültesi lisans, 1997 yılında MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans, 2001 yılında MSÜ Fen Bilimleri Enstitüsünde doktora eğitimini tamamladı. 1993-2001 yılları arasında MSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda asistan olarak, 2002-2008 yılları arasında MSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda Yard. Doç. Dr. olarak görev aldı. 2008 yılında Doçent ünvanını, 2014 yılında ise Profesör ünvanını aldı. Halen MSÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Anabilim Dalı'nda Profesör olarak görevini sürdürmekte, yapı sistemleri, yapım teknolojileri ve mimaride çelik yapım sistemleri konularında lisans ve lisansüstü dersleri vermektedir.

Savaş EKİNCİ

Mimar Sinan Üniversitesi, Mimarlık Bölümü'nden, mimar unvanı ile 2001 yılında mezun olmuştur. Yüksek lisans ve Doktora eğitimini Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yapı Bilgisi Programı'nda tamamlamıştır. 2002 yılından beri Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Bölümü, Yapı Bilgisi Bilim Dalı'nda görev yapmaktadır. Yapı ve yapım teknolojileri, yapılarda uyarlabilirlik ve değiştirilebilirlik, yapı elemanı ve strüktür tasarımı, çelik ve hafif çelik yapım sistemleri konularında araştırmaları ve yayınları bulunmaktadır. Ayrıca, birçok mimari proje ve kentsel tasarım yarışmasında yer almış olup bu yarışmalarda kazanılmış ödül ve dereceleri vardır.

Selim Sani Güngör

2000 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programı'na kayıt olmuş, iki yıllık ön lisans eğitiminin ardından 2002-2008 yılları arasında aynı üniversitenin Mimarlık Bölümü'nde öğrenim görmüştür. Mezuniyetinin ardından önce Eray Mimarlık, sonrasında Utopia Mimarlık'ta çalışmaya başlamış, birçok rolöve, restitüsyon ve restorasyon projesinde yer aldıktan sonra, 2013 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Mimari Restorasyon Programı'na araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. Yüksek lisansını da bu dönemde yapmış, tezini Tarihi Yarımada'daki sarnıçlar üzerine hazırlamıştır. Mimari Restorasyon programındaki görevine halen devam etmektedir.

Sezgi Giray Küçük

2008 yılı Ocak ayında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü'nden mezun olan Sezgi Giray Küçük, mezuniyeti sonrasında çeşitli mimarlık ofislerinde çalışmıştır. Aynı yıl Aralık ayında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Mimari Restorasyon Programı'nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2009 yılında İTÜ Restorasyon Programı'nda yüksek lisans eğitimine kabul edilmiş, 2012 yılında bu programı tamamlayarak aynı üniversitenin aynı programında doktora eğitimine başlamıştır ve halen doktora çalışmalarına devam etmektedir.

Süha Erda

Lisans eğitimini İç Mimarlık-Endüstri Tasarımı bölümü İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde 1974 yılında tamamlamıştır. Doktora derecesini 1993 yılında Mimar Sinan Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı'nda almıştır. Aynı üniversitede 1995 yılında yardımcı doçentlik, 1999 yılında doçentlik ve 2006 yılında profesörlük derecelerini, yine Endüstri Ürünleri Tasarımı alanında almıştır. Ağırıklı uzmanlık alanları; endüstri ürünleri tasarımı AR-GE, ürün geliştirme, medikal ürünler, tasarım teknolojileri olarak sıralanabilir.

Ufuk Ulsan

Lisans derecesini 2003 yılında İTÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nden, doktora derecesini 2016 yılında MSGSÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı'ndan almıştır. MSGSÜ Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Yuvacan Atmaca

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde lisans, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Bölümü'nde "Tasarım Sürecinde Sezgi'nin Tanımı" isimli tez çalışması ile yüksek lisans eğitimini tamamladı. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimari Tasarım Bölümü'nde doktora çalışmasını sürdürmektedir. Mimari yarışmaların yanı sıra farklı birçok projede mimar olarak görev aldı; daha sonra çalışmalarını kültürel ve kamusal alanlar bağlamında müze ve sergi alanlarına yönlendirdi. Birçok müze ve sergi projesinde araştırmacı, tasarımcı ve proje koordinatörü olarak çalıştı. Akademik ve mesleki alan içinde araştırma ve çalışmalarına, her tür yapıyı felsefi ve eleştirel yaklaşım ile "açmak ve anlamak" üzere devam etmektedir.

Yazar'a Notlar

- tasarım+kuram Dergisi'nin yayın alanına giren, yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uyan; kuramsal, uygulamaya ilişkin ve eleştirel, Türkçe ya da İngilizce kaleme alınmış tüm yazılar, yayın için değerlendirilmek üzere kabul edilir. Dergiye iletilen yazıların, başka bir yayın organında daha önce yayınlanmamış olduğu kabul edilir. tasarım+kuram Dergisi'nde yayınlanacak yazıların tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. Hakemler tarafından yayına kabul edilmeyen yazılar yazarlarına iade edilir. Dergide yeralan hiçbir yazı ve/veya görsel malzeme sahibinin izni olmadan kullanılamaz.
- Yazıların orijinal bir kopyası ile dört ek kopyası, tüm tablo, görsel malzeme ve referansları ile birlikte A4 formatında gönderilir. Ayrıca, metin ve ilgili dökümanların, Macintosh ya da PC ortamında, WORD programı kullanılarak hazırlanarak dijital olarak gönderilmesi beklenir. Yazarlara, doğabilecek herhangi bir soruna karşı, dergiye gönderdikleri yazıların birer kopyasını da kendilerinde bulundurmaları tavsiye edilir.
- Yazar adı, 40 kelimeyi aşmayan kısa bir özgeçmiş ve açık adres, telefon, faks varsa e-mail bilgileri ana metinden ayrı olarak gönderilir. Hakemlere gönderilecek ana metnin ilk sayfasında ya da metin içinde yazar adı kesinlikle bulunmamalıdır. Ana metnin, özetler, kaynakça ve tablo bilgileri hariç, başlık ve dipnotlar dahil 7000 kelimeyi aşmaması beklenir. 150'şer kelimeyi aşmayacak İngilizce ve Türkçe iki ayrı özet, başlığın hemen altında ilk sayfada verilir. Özetlerin altına, beş sözcüğü aşmamak koşuluyla yazıya ilişkin İngilizce ve Türkçe anahtar sözcükler eklenir.
- Görsel malzemeler, grafik ve tablolar, WORD programında metin içindeki yerlerine yerleştirilir. Orijinal malzemeler ayrıca, sıraları; yazar adı ve sıra numarası her orijinalin arkasına yazılmak koşuluyla metne eklenir. Orijinal görsel malzemelerin A4 ve/veya di-aporitif formatında olması veya 300 dpi ve A5 boyutlarında taranmış, tif uzantılı olması tercih edilir.

BIÇİM

Göndermeler ve Dipnotlar:

- Yazı içinde diğer kaynaklara gönderme yapılırken, metnin uygun yerlerine parantez açılarak, yazarın soyadı, yayın tarihi ve sayfa numarası (Tekeli 1992, 23-27) verilir. Aynı yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış başka bir eserine de gönderme yapılıyorsa, (Tekeli 1992 a, 30-37) ve (Tekeli 1992 b, 47-53) şeklinde belirtilir. Bu sıralama kaynakça için de geçerlidir.
- Aynı kaynağa birden çok gönderme yapılıyorsa, "a.g.e." ya da "a.g.m." gibi kısaltmalar yerine, yukarıda belirtilen yöntem tekrarlanır. Eğer yazar adı metin içinde geçiyorsa, yalnızca eserin yayın yılının ve sayfa numarasının, örneğin "...Tekeli'nin (1992, 29) dediği gibi..." şeklinde belirtilmesi yeterlidir.
- Kaynak iki yazar tarafından kaleme alınmışsa her iki yazarın da soyadları (İlkin ve Tekeli 1981, 61 -65) belirtilir. Yazar sayısının ikiden fazla olması koşulunda, ilk soyadının ardından "vd." ibaresi (Tekeli vd. 1996, 101-102) kullanılır. Eğer ikiden fazla kaynağa aynı yerde gönderme yapılıyorsa, yazar adlarının arasına noktalı virgül konularak yazar adlarının alfabetik sırasına göre (Ortaylı 1985, 52; Tekeli 1992, 23- 27) verilir.
- Metin içinde kaynak göstermek için sayfa altında ayrıca dipnot verilmez; sadece ana metin içinde yeralması uygun görülmeyen notlar için dipnot kullanılır. Ana metinde ve dipnotlarda atıfta bulunulan tüm kaynaklar, yazının sonuna eklenecek "Kaynakça" kısmında yer alır. Yazı içinde atıfta bulunulmamış olan kaynak, "Kaynakça" kısmında yer almaz.
- Eğer eserin orijinalinden faydalanılıyorsa ve aynı eser Türkçe olarak da yayınlanmışsa, eserin Türkçe adının ve yayın bilgilerinin, kaynakçada parantez içinde ayrıca belirtilmesi beklenir.

Kaynakça

Metinden ayrı olarak verilecek kaynaklar; kitap, periyodik, derleme, derleme içindeki makale ler, tezler, yayınlanmamış çalışmalar; yazarların alfabetik soyadı sıralamasına göre "Kaynakça" kısmında aşağıdaki gibi yer alır. Bir yazarın birden çok eserine başvurulmuşsa, her seferinde yazarın soyadı ve adı tekrarlanır, sıralama, son yayınlanan eserle başlatılır.

Notes for Author

- Articles regarding to the publishing field of tasarım+kuram that are either in Turkish or in English are accepted to be referred. Submitted articles are considered for publication on the understanding that they are not under consideration elsewhere. Author(s) of published article(s) have the full liability. Manuscripts that are not accepted to be published by the referees are returned to the authors. No manuscript and/or visual material that are published in the journal may elsewhere be used without prior consent of the owner.
- The original copy(ies) of the article(s), its (their) four attached copies and indented matter, notes and references should be typed on A4 paper. Furthermore, the text and the documents should be sent as a soft-copy prepared in Macintosh or PC environment using WORD program. It is recommended that a copy to be kept by the author(s), in case of a probable problem.
- Authors should also separately submit a short CV no longer than 40 words, address, telephone, fax, e-mail. To protect anonymity, only the title should appear on the manuscript. Text and abstract should not be longer than 7000 words; this includes the title, subtitles and notes, and excludes the references and information regarding tables. An abstract, not longer than 150 words, should appear under the title on the first page.
- Visual materials, graphics and tables should be in the text in proper place using WORD program. Original material should be attached to the text with numbers; its author(s) name and its number should be written. It is preferred to have the original visual materials in A4 format or in digital format of minimum 300 dpi.

FORMAT

References and Footnotes:

- Identify all references to books and other sources at an appropriate point in the main text by authors last name, year of publication, and pagination where appropriate, all within parentheses (Tekeli 1992, 23 - 27). If more than one reference to the same author and year, distinguish between them by use of letters (a, b, ...) attached to year of publication: (Tekeli 1992 a, 30-37) and (Tekeli 1992 b, 47-53). This is valid also for the references.
- Specify subsequent citations of the same source similarly; do not use "ibid", "op.cit" or "loc. cit". If the author's name is in the text, use only year and pagination of publication in parentheses, e.g. Tekeli (1992, 29).
- With dual authorship give both names: (İlkin ve Tekeli 1981, 61 -65). For three or more use "et. al.", e.g. (Tekeli et. al. 1996, 101-102). Enclose within a single pair of parentheses a series of references separated by semicolons, e.g. (Ortaylı 1985, 52; Tekeli 1992, 23 - 27).
- Do not use a footnote for any references in the text; only use a footnote if you do not want to place a note within the text. List all entries cited in the text, any items used to prepare the manuscript in a separate headed references section.

Format of the References:

Listing of all the entries cited in the text, or any items used to prepare the manuscript alphabetically by the author and year of publication in a separate headed references section. For typing format see examples below.

<p>• Kitap / Book:</p> <p>İlkin, Selim. ve Tekeli, İlhan. 1982. <i>Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu</i> Ankara: ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Yayını, Yayın No. 39.</p> <p>Jacobs, Jane. 1996. <i>Edge of Empire: Postcolonialism and the City</i>. London: Routledge.</p> <p>Tekeli, İlhan. 1992 a. <i>Mekân Organizasyonlarına Makro Yaklaşım</i>. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Yayın No. 28.</p> <p>Tekeli, İlhan. 1992 b. <i>Belediyeçilik Yazıları (1976-1991)</i>. İstanbul: IULA-EMME Yayınları, Kent Basımevi.</p> <p>Tekeli, İlhan. 1982. <i>Türkiye'de Kentleşme Yazıları</i>. Ankara: Turhan Kitapevi Yayınları.</p> <p>• Derleme Kitap / Edited Book:</p> <p>Bozdoğan, Sibel. ve Kasaba, Reşat. der. 1998. <i>Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik</i> İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları.</p> <p>Horloe, M., Pickvance, C. & Urry, J. ed. 1990. <i>Place, Policy and Politics</i>. London: Unwin Hyman.</p>	<p>• Derleme Kitap İçindeki Makaleler / Articles in Edited Book:</p> <p>Hall, Stephan. 1992. The Question of Cultural Identity. <i>Modernity and Its Futures</i>, ed. Hall, S, Held, D. & McGrew, T., 273-326. Cambridge: The Open University - Polity Press.</p> <p>Keyder, Çağlar. 1998. 1990'larda Türkiye'de Modernleşmenin Doğrultusu. <i>Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik</i>, der. Bozdoğan, S. ve Kasaba, R., 29-42. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.</p> <p>• Periyodik İçindeki Makaleler / Articles in Periodicals:</p> <p>Dellheim, C. 1987. The Creation of a Company Culture: Cadburys 1861-1931. <i>American Historical Review</i> 92 (1): 13-44.</p> <p>• Tezler ve Yayınlanmamış Çalışmalar / Thesis and Unpublished Works:</p> <p>Işık, Oğuz. 1991. <i>The Penetration of Capitalism into Housing Production: Speculative Housebuilding in Turkey, 1950-1980</i>. Unpublished Ph.D. dissertation, University College London, Bartlett School of Architecture and Planning.</p> <p>Ünal, Mete. 1973. <i>İstanbul'da Apartmanın Tarihsel Gelişimi ve Konut Sorunu İçindeki Rolü Üzerine Bir Araştırma</i>. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İDĞSA, Mimarlık Yüksek Okulu.</p>
--	---

ISSN 13022636

9 771302 263004